

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

**ВІСІМДЕСЯТ ДРУГІ ЕКОНОМІКО-
ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ**

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLU

29-30 січня 2024 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2024**

УДК 001 (063)

Вісімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 29-30 січня 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 221 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

*Гоц Світлана Андріївна,
студентка, Львівський
національний університет
імені Івана Франка*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4700/>

Актуальність

Погіршення економічної ситуації в Україні неабияк впливає на інвестиційний клімат країни. Зараз економіка України потребує інвестицій, які важливі у підтримці стану та подальшому розвитку національної економіки.

Мета та методи дослідження

Метою моєї роботи є дослідження особливостей та факторів впливу інвестиційного клімату України. Під час роботи використовуються теоретичні методи дослідження, такі як аналіз наукової літератури.

Результати дослідження та їх обговорення

Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість і доцільність інвестування в ту чи іншу господарську систему [1, с. 131].

Наразі інвестиційний клімат в Україні з упевненістю можна назвати несприятливим. Про це свідчить значення Індексу інвестиційної привабливості. У 2021 році він становив 2,73 балів з 5, у 2022 – 2,48, а у 2023 – 2,44 [2]. Якщо індекс знаходиться у межах від 1 до 3, це означає, що думка та ставлення бізнесу до інвестицій є негативним.

Проаналізувавши наведені оцінки, можна зробити висновок, що негативні фактори, які формують інвестиційний клімат в Україні, мають значно більший вплив, аніж позитивні. До першої групи відносяться наступні:

1. Повномасштабна військова агресія РФ проти України. Після 24 лютого 2022 року прямі іноземні інвестиції відчутно зменшились. Якщо ж у 2021 році сальдо ПІІ становило +6885млн. дол. США, то у 2022 – +494млн. дол. США. Вони є важливим аспектом національної економіки, який у свою чергу відображає становище країни та світовому ринку та її зовнішньоекономічні відносини. ПІІ є найкращим способом

залучення капіталу для країн, що мають перехідну економіку, тому що такий спосіб інвестування сприяє впровадженню інновацій у сфері технологій та реалізації нових проєктів.

2. *Атаки на українську енергосистему.* Цей фактор абсолютно заслужено посів друге місце у 2022 році серед тих, які впливають на інвестиційну привабливість України. Безліч компаній має підприємства по всій території України, які працюють від електроенергії, тому побоювання бізнесу є повністю обґрунтованими.

3. *Корупція.* Цей фактор вкрай негативно впливає на всі сфери діяльності, не тільки на інвестиційну. Однак інвестори, які ведуть бізнес в Україні не можуть впевнено розвивати його, коли немає довіри до судової влади. Ця гілка влади України неодноразово потрапляла в скандали через корупцію, затягування судових процесів і тд.

Щодо позитивних факторів варто відзначити наступні:

1. *Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС.* Цей чинник значно покращує загальну картину, оскільки в такому статусі для України стане доступна допомога ЄС, яка надається тим, хто готується до вступу (гранти, інвестиції та технічна допомога). Україна також мусить намагатись й надалі удосконалювати все до європейських стандартів, що також матиме свій позитивний вплив: інвестори почуватимуться більш впевнено в Україні.

2. *Вигідне географічне розташування України.* Україна знаходиться у географічному центрі Європи, і це, на мою думку, є найбільшою перевагою, оскільки транспортування продукції чи то устаткування є значно зручнішим, ніж у деяких країнах Європи. Варто ще згадати про вихід до Чорного та Азовського морів, що у свою чергу теж полегшує логістику.

3. *Кваліфікована і відносно дешева робоча сила.* Для інвесторів надзвичайно вигідним є цей чинник, який неабияк приваблює. Відомо, що у країнах Європи важко отримати вищу освіту, а мінімальна зарплата у 2,5 рази вища за ту, яка в Україні. При цьому, кваліфікація українських робітників не з великим відривом відстає від європейських.

Ще варто загадати про такі фактори як: багатство природних ресурсів (залізо та марганець), величина ринку (український ринок один із найбільших у Європі, оскільки має близько 40млн. споживачів).

Висновки та перспективи інвестиційного клімату:

Теперішній його стан потребує осучаснення структури економічної системи. Для цього необхідно боротися з корупцією, структурувати реформи законодавства. Перші кроки для цього вже зроблені, а саме: створення Національного антикорупційного бюро, Державного бюро

розслідувань та подібних установ, а також реформи Верховного Суду України та інше.

Для сприятливого інвестиційного клімату в повоєнні роки, необхідні: розвиток банківської справи, зменшення податкового навантаження на інвестора, сприяння розвитку реального сектору економіки.

Для залучення іноземного капіталу варто в майбутньому зосередити увагу на поновленні стабільності та створенні необхідних умов для бізнесу. Сприятливий інвестиційний клімат є найважливішим аспектом для відбудови економіки та створення сильної держави.

Список літератури:

1. Активізація інвестиційного процесу в Україні: колективна монографія / [Т. В. Майорова, М. І. Диба, С. В. Онишко та ін.]; за наук. ред. М. І. Диби, Т. В. Майорової; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2012. – 472 с.
2. Індекс інвестиційної привабливості України відновився до ковідного значення. Мінфін – все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/12/15/97315552/> (дата звернення: 25.01.2024).
3. Кононець Є. В., Братушка Е. С., Петренко І. П. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ. 2013. URL: https://confcontact.com/2013_03_15/8_Kononets.htm (дата звернення: 25.01.2024).
4. Г. В. Разумова, О. В. Оскома, К. О. Перетятко ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ. Економічний вісник Донбасу № 2(68). 2022. С. 35-37. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/188005/03-Razumova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 25.01.2024).
5. Павленко Т. А., Кравченко М. О. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 08 грудня 2022 URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271617> (дата звернення: 25.01.2024).

*Куряча Наталя Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та управління
підприємствами, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара, Україна
ORCID: 0000-0002-7105-9232*

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4678/>

Дослідження цієї теми є особливо важливим в контексті воєнного стану в Україні, оскільки в таких умовах підприємства змушені бути готовими до негайних змін та адаптації до нових реалій. Це стосується як великих корпорацій, так і малих та середніх підприємств, які часто є найбільш вразливими в умовах кризи. Проблемам ресурсного забезпечення діяльності підприємства присвячено наукові дослідження й публікації таких вчених-економістів, як О. Ареф'єва, М. О. Беседін, О. Величко, В. Гавва, Т. Говорушко, О. Федонін, та інші [1; 3].

Метою дослідження є вивчення особливостей формування ресурсів підприємства в кризових умовах. Задача формування та оптимізації ресурсів є важливим завданням кожного підприємства, особливо в умовах кризи, коли ресурсів може бути менше, а конкуренція стає більш жорсткою. В таких умовах необхідно розробляти ефективні стратегії формування ресурсів, які дозволяють підприємству пережити кризу та залишатися конкурентоспроможним.

Розглянемо основні стратегії формування ресурсів підприємства в кризових умовах:

1. Стратегія зниження витрат. Важливо знизити витрати на управління підприємством. Для цього необхідно переглянути процеси виробництва та управління, знизити адміністративні витрати, уникнути непотрібних витрат. Ця стратегія дає можливість зберегти ресурси та збільшити ефективність роботи.

2. Стратегія пошуку нових ринків. Підприємство може збільшити свої ресурси, розширивши свої ринки збуту або знаходячи нові ринки. Для цього необхідно аналізувати ринок та знаходити нові можливості.

Наприклад, можна знайти нових клієнтів у інших регіонах, розширити асортимент товарів чи послуг, що пропонуються.

3. Стратегія партнерства. Підприємство може встановлювати партнерські відносини з іншими підприємствами, що дозволяє отримати додаткові ресурси та підвищити конкурентоспроможність. Наприклад, можна встановити партнерські відносини з підприємствами-постачальниками, які зможуть забезпечити підприємство необхідними матеріалами та компонентами. Також можна встановити партнерські відносини з підприємствами, які пропонують супутні послуги, що дозволяє підвищити цінність пропонованого продукту чи послуги.

4. Стратегія реструктуризації. Реструктуризація підприємства може допомогти збільшити ефективність його роботи та зберегти ресурси. Наприклад, можна здійснити реорганізацію виробничих підрозділів, зменшити штат працівників або здійснити інші заходи, що дозволять оптимізувати витрати та збільшити ефективність виробництва.

5. Стратегія інновацій. Інновації можуть допомогти підприємству збільшити свої ресурси та підвищити конкурентоспроможність. Наприклад, можна запроваджувати нові технології виробництва, розробляти нові продукти чи послуги, які відповідають потребам ринку та сприятимуть збільшенню доходів.

У кризових умовах ефективне формування та оптимізація ресурсів підприємства є важливим завданням для забезпечення його стійкості та конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети можна використовувати різні стратегії, такі як зниження витрат, пошук нових ринків, встановлення партнерських відносин, реструктуризація та інновації. Кожна з цих стратегій має свої переваги та недоліки, тому важливо ретельно аналізувати ситуацію та обирати найбільш оптимальний варіант для підприємства. Крім того, важливо мати чіткий план дій та забезпечити відповідність стратегій місії та цілям підприємства.

Загальна оцінка ефективності ресурсів підприємства в кризових умовах має багатогранний підхід, враховуючи різні аспекти діяльності. Використання показників та аналіз результатів допоможе виявити проблемні галузі та зосередитися на пріоритетних напрямках для досягнення покращення ефективності. Важливо пам'ятати, що оцінка ефективності ресурсів підприємства в кризових умовах є процесом, який вимагає постійного моніторингу, оновлення та коригування.

Оцінка ефективності ресурсів підприємства в кризових умовах є складним завданням, і вона вимагає індивідуального підходу для кожного підприємства. Важливо брати до уваги конкретні умови кризи,

особливості галузі, в якій діє підприємство, а також його стратегію, ресурси та потреби. Криза також може виявити нові можливості та сприяти інноваціям, тому важливо бути гнучкими та пристосовуватися до змін, шукати нові шляхи та стратегії, щоб використати кризові ситуації як можливості для зростання та розвитку. Необхідно пам'ятати, що оцінка ефективності ресурсів в кризових умовах є динамічним процесом. Ситуація може швидко змінюватися, тому важливо здійснювати періодичні оновлення оцінки та аналізувати нові фактори, які можуть вплинути на ефективність ресурсів підприємства.

Формування ресурсів підприємства – це складний процес, який включає ідентифікацію, залучення, ефективного використання та постійне оновлення ресурсів. Цей процес є важливим для досягнення успіху підприємства, його стійкого розвитку та конкурентної переваги на ринку. Розробка стратегії ефективного управління ресурсним забезпеченням підприємства вимагає від менеджерів досягнення збалансованості функціонування всіх її елементів: цілей, персоналу, технологій та структури. Така збалансованість забезпечує відповідність поставлених цілей підприємства необхідними ресурсами. Перероблення ресурсів, у свою чергу, здійснюється за допомогою використання передових технічних та технологічних елементів ресурсного забезпечення підприємства.

Раціональне формування, а також ефективного використання фінансових ресурсів підприємства із метою отримання планового обсягу доходу виступає підґрунтям фінансової стабільності економіки країни у кризових умовах господарювання [2, с. 58]. На сучасному етапі вітчизняним підприємствам не вистачає внутрішніх джерел фінансування, що зумовлює пошук та використання зовнішніх джерел. Основними з них на сьогодні залишаються банківські кредити, бюджетне фінансування, іноземні інвестиції. Але використання цих джерел в умовах фінансової кризи суттєво ускладнюється та стримується або їх недостатністю, або високою ціною таких ресурсів.

Таким чином, важливою умовою ефективного застосування наявних ресурсів є їх інтенсивне користування, яке базується на впровадженні передових досягнень науково-технічного прогресу у виробництві, застосуванні нових технологій, зростанні рівня освіти та кваліфікації робітників, поліпшенні форм і методів організації виробництва, економній витраті людських, фінансових та природних ресурсів тощо. Успішне управління ресурсним забезпеченням підприємства дозволяє впровадити сучасні технології виробництва, реалізувати інвестиційні проекти

підприємств різних організаційно-правових форм, розробити нові математичні моделі оцінювання ресурсного забезпечення підприємств, сформулювати та опрацювати інформацію для прийняття управлінських рішень для запобіганням кризових явищ на підприємств, тим самим забезпечити підприємству стабільний розвиток.

Література:

1. Ареф'єва О. В., Ареф'єв О. С. Управління організаційною культурою та розвитком як основа стабільної діяльності підприємства. *Економічний вісник*. 2020. №3. С. 109-117.
2. Москвін Б. Банкрутство як механізм антикризового управління підприємством. *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 2. С. 58-68.
3. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ: КНЕУ, 2004. 316 с.

*Лимар Олена Федорівна,
старший викладач,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»,
м. Вінниця, Україна*

*Харчук Поліна Віталіївна,
здобувач СВО «бакалавр»,
спеціальності 072 Фінанси,
банківська справа та страхування,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»,
м. Вінниця, Україна*

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4725/>

Війна в Україні характеризується проблемами соціально-економічного характеру, нарощенням зобов'язань держави перед кредиторами та низьким рівнем боргової безпеки. Однією з найважливіших проблем у країні є нарощування державного боргу, що в

майбутньому може негативно вплинути як на рівень життя населення, так і на самостійність держави [6].

Тривалий час боргова політика України характеризувалась відсутністю впорядкованості та спрямованості, а в ході регулювання державного боргу спостерігалась суперечливість, неефективність функціонування різноманітних елементів механізму державного боргу. Вже існуючі накопичені проблеми у сфері управління державним боргом та військові дії, які розпочалися 24 лютого 2022 року, призвели до стрімкого зростання обсягу державного боргу в Україні. Наразі українська економіка працює в умовах війни, а підтримання боргових зобов'язань створює державі додаткові обтяження на державний бюджет.

Оцінюючи стан державного боргу нашої країни, варто звернути увагу на статистичні показники та їх динаміку (табл.1) [8].

Аналізуючи наведені показники державного та гарантованого державного боргу, які містяться в таблиці 1, варто відмітити, що порівняно з 2021 роком у 2022 році загальний борг збільшився у 1,5 раза. Протягом 2023 року продовжувалась тенденція збільшення державного боргу і на кінець листопада 2023 року його величина дорівнювала 5 122,49 млрд. грн.

Таблиця 1

Динаміка державного та гарантованого державного боргу України за 2019-2023 р.р. (мрд.грн)

Показники					
	2019	2020	2021	2022	30.11.2023
Сума зовнішнього боргу	1 159,44	1 518,93	1 560,46	2 613,56	3 512,77
Сума внутрішнього боргу	838,85	1 032,95	1 111,60	1 461,89	1 609,72
Сума зального боргу	1 998,29	2 551,88	2 672,06	4 075,45	5 122,49

Дефіцит державного бюджету України третій рік поспіль перевищує однознакові показники і запланований на рівні 20,4% ВВП. Відповідно, наприкінці 2024 року очікуваний рівень державного боргу сягне 110,7% ВВП порівняно з 97% у 2023 році та 78% у 2022 році [1].

У 2024 році нарощування боргу планується тільки через зовнішні запозичення. Внутрішні (421,6 млрд грн) здійснюватимуться лише для забезпечення платежів з погашення ОВДП. Імовірно – через очікувану високу вартість обслуговування (19%).

Частка зовнішнього боргу в загальному обсязі значно зростає порівняно з довоєнним періодом: на кінець 2024 року внутрішніми будуть лише 20% боргів, а решта – перед іноземними кредиторами. Значна частка валютних запозичень робить державний борг чутливим до знецінення національної валюти.

На 2024 рік граничний обсяг державних гарантій, які надаються на підставі рішень уряду, визначений на рівні 3% планових доходів загального фонду бюджету або 47 млрд грн. Ще до 39 млрд грн гарантій можна буде надати на підставі міжнародних договорів [1].

Постійне зростання боргів характерне не тільки для країн зі слабкою економікою, але, як не парадоксально, величезні державні заборгованості мають як країни, що розвиваються, так і провідні світові економіки. За підрахунками Інституту міжнародних фінансів (ІМФ), у кінці 2020 року людство було винне 281 трлн. дол. США або 355% від світового ВВП. Щодо світових економічно розвинених держав, то лідером серед країн з найбільшим державним боргом стала Японія, яка на 2021 рік має 234,4% державного боргу по відношенню до ВВП, Німеччина, мала відносно низький рівень суверенного боргу – 69,3%. Великобританія зареєструвала показник на рівні 102,8%, частка зовнішнього державного боргу у відсотках до ВВП у Італії становить 47 150,8%, Португалії – 127,4 %, Іспанії – 118%, Греції – 193,3%. На такому тлі ситуація з боргом в Україні видається контрольованою, однак лише на перший погляд [10].

Однією з найбільших країн-донорів фінансової допомоги для України є Велика Британія. Крім того, держава є донором Фонду енергетичної підтримки України та активно підтримує політику впровадження санкцій проти росії.

Незважаючи на масштаби підтримки, яку Велика Британія надає Україні, держава має досить високий рівень державного боргу [3].

Оскільки у 2024 році, як і у 2022-2023 роках, усі зібрані в країні кошти витратимуться на оборону, підтримка міжнародних партнерів України залишається життєво необхідною. Однак до неї поступово додаються умови з проведення реформ. Отже, найважливішими завданнями для уряду на 2024 рік залишаються реформи та перемовини щодо списання й реструктуризації державного боргу [1].

Однією з глобальних проблем на сучасному етапі розвитку суспільства є нестача фінансів для покриття дефіцитів державного бюджету та реформування економіки. У цьому випадку уряди країн світу залучають кошти шляхом запозичень (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості управління державним боргом в зарубіжних країнах

Країна	Інструменти	Моделі
США	Цінні папери - облігації	Інституційна модель управління державним боргом. Казначейство здійснює управління облігаціями, що забезпечує балансування зовнішніх ризиків та витрат на відсотки, поєднує випуск довгострокових та короткострокових цінних паперів (довгострокові цінні папери мають вищі відсоткові ставки) [5].
Франція	Оборотні боргові цінні папери: казначейські облігації, казначейські векселі, зелені облігації	Агентська модель управління державним боргом. Казначейські облігації є середньостроковою та довгостроковою заборгованістю держави з терміном погашення від двох до п'ятдесяти років, казначейські векселі з фіксованою ставкою та дисконтованим відсотком з терміном погашення менше одного року. Зелені облігації випускаються суб'єктами підприємництва, місцевими органами влади та іншими організаціями для збору коштів на відновлювані джерела енергії та інші проекти, які сприяють вирішенню екологічних проблем [7].
Німеччина	Фонд економічної стабілізації. Зелені облігації	Інституційна модель управління державним боргом забезпечила відносно низький рівень співвідношення заборгованості відносно ВВП. Приєднання до країн G20. прийняття Ініціативи призупинення обслуговування боргу (DSSI) для подолання наслідків пандемії найбільш розвиненими країнами [4].
Японія	Облігації	Моделі управління державним боргом: внутрішні позики через різноманітні та специфічні облігації (будівельні облігації, облігації спеціального фінансування дефіциту, облігації на реконструкцію, облігації відшкодування), інвестиційно-інноваційне спрямування позик [6].
Велика Британія	Облігації – гільти	Агентська модель управління державним боргом. Гільти (звичайні, індексовані відповідно до інфляції та корпоративні) [3].

Запозичення мають двоїсту характеристику. З одного боку, нагромадження державного боку може призвести до серйозних макроекономічних проблем та бути загрозою економічній безпеці. З іншої сторони, доступ країни до такого роду капіталу дозволяє з меншими витратами фінансувати дефіцит державного бюджету, залучати кошти для реформування фінансово економічної системи, розвитку окремих галузей економіки, покриття дефіциту платіжного балансу тощо.

Величезні розміри зовнішніх та внутрішніх боргових зобов'язань, витрати на їхнє обслуговування та вплив війни на економічну ситуацію в країні вимагають нових підходів до управління державним боргом в умовах воєнного стану, що викликає потребу також і в дослідженні нових прийомів та методів керування державним боргом з метою забезпечення боргової безпеки України та пошуку нових шляхів забезпечення виконання взятих боргових зобов'язань в умовах війни [2].

Розгляд та адаптація досвіду управління державним боргом в економічно розвинутих країнах дасть можливість прийняття рішень для стабілізації ситуації в Україні. Основними завданнями управління державним боргом залишаються розробка боргової стратегії, управління ліквідністю та обслуговування боргу.

Управління державним боргом України повинно базуватись на: необхідності зменшення відношення чистого державного боргу до ВВП; збільшенні частки боргу, номінованого в гривні, у портфелі державного боргу; збільшення уваги до зовнішніх позик, орієнтованих на розвиток; оптимізація вартості та ризиків загального портфеля державного боргу; розвиток ринку казначейських цінних паперів [10].

У середньостроковій перспективі Україна продовжить фокусуватись на залученні фінансування з найнижчою можливою вартістю і одночасним обмеженням ризиків.

Визначено три основні цілі управління державним боргом:

1. Залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування та максимізація частки грантів офіційного сектору.
2. Продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу.
3. Мінімізація ризику рефінансування [9].

Література:

1. Економічна правда. Без реформ не обійтися: власних коштів Україні вистачить тільки на половину видатків. Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління Київська школа економіки. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/26/704763/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
2. Грабівська-Руденко А. В. Ламзіна О. В. Поняття та значення державного боргу України в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/49.pdf> (дата звернення 26.01.2024 р.)
3. Мигаль М. Модель управління державним боргом у Великій Британії. *Інститут аналітики і адвокатури*, URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-velykobrytaniyi/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
4. Мигаль М. Модель управління державним боргом у Німеччині. *Інститут аналітики і адвокатури*, URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-nimechchini/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
5. Мигаль М. Модель управління державним боргом у США. *Інститут аналітики і адвокатури*, URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-ssha/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
6. Мигаль М. Модель управління державним боргом у Японії. *Інститут аналітики і адвокатури*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-yaponiyi/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
7. Мигаль М. Модель управління державним боргом у Франції. *Інститут аналітики і адвокатури*, URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-francziyi/> (дата звернення 26.01.2024 р.)
8. Міністерство фінансів України. Державний борг та гарантований державний борг на 30.11.2023р. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення 26.01.2024 р.)
9. Міністерство фінансів України. *Середньострокова стратегія управління державним боргом. Постанова КМУ від 27 жовтня 2023 р. № 1117*. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS2024-2026.pdf> (дата звернення 26.01.2024 р.)
10. Стрілець В. Моделі управління державним боргом у зарубіжних країнах та можливості їх адаптації в Україні. *ГО «Інститут аналітики та адвокатури»*, 2022. URL: <https://iaa.org.ua/portfolio/modeli-upravlinnya-derzhavnum-borgom-u-zarubizhnyh-krayinah-ta-mozhlyvosti-yih-adaptacziyi-v-ukrayini/> (дата звернення 26.01.2024 р.)

*Литвиненко Олена Дем'янівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та бізнесу, Державний
біотехнологічний університет
ORCID: 0000-0002-8360-4461*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4724/>

Сучасні тенденції глобалізації та активний вплив цифрової трансформації обумовлюють новий етап у розвитку підприємств. Зростаюча складність управління підприємствами в умовах глобалізації та цифрової трансформації вимагає нових стратегій. Питання адаптації до змінного середовища, вибору оптимальних ринків та партнерів, а також ефективного управління глобальними командами стає критичним.

Вплив цифрових технологій на різні аспекти діяльності підприємства та пріоритетні напрямки розвитку економіки активно досліджуються в роботах українських вчених, таких як Дергачова Г.М.[1], Колешня Я.О.[1], Краус К.М. [2], Краус Н.М. [2], Литвиненко А.О. [3], Литвиненко О.Д. [3], Осецький В.Л. [2] та ін..

Впровадження цифрових технологій та загострення конкуренції, обумовлені активним використанням штучного інтелекту та стрімким розвитком цифрового маркетингу, ставлять підприємства перед новими, раніше невирішеними завданнями [1].

Цифрова трансформація створює нові інтелектуальні цифрові мережі, що радикально змінюють спосіб управління, оптимізації, спільного використання та впровадження комерційних процесів. У той же час, розширення можливостей, що виникають внаслідок діджиталізації, створює значний тиск для компаній, змушуючи керівників реагувати на технологічні зміни своєчасно та ефективно. Це відображається в суттєвому впливі технологій на поточну стратегію підприємства, яка повинна систематично та на ранніх етапах ідентифікувати нові бізнес-можливості. Ці можливості повинні бути адаптовані до поточної моделі бізнесу або використані для створення нової моделі, яка замінить поточну [2].

В даному контексті можна припустити, що діджиталізація фактично впливає на більшість підприємств у багатьох галузях економіки, оскільки вона вносить зміни в існуючі стратегії, які повинні бути переосмислені та адаптовані до нових реалій, що привносить цифрова трансформація.

Тому особливості цифрової трансформації бізнес-процесів підприємств можуть включати такі складові:

- цифрова трансформація орієнтована на покращення вражень споживачів, надання високоякісних товарів і послуг, а також підвищення задоволеності клієнтів;

- застосування передових технологій, таких як штучний інтелект, аналіз даних, Інтернет речей (IoT), робототехніка, блокчейн та інші інноваційні технології, з метою удосконалення бізнес-процесів;

- гнучкість та адаптивність: компанії мають бути готові до внесення змін і адаптації до швидко змінюючихся ринкових умов та викликів;

- інноваційні підходи, що включають в себе створення нових бізнес-моделей, що базуються на використанні технологій, таких як платформи спільного використання ресурсів та інші.

Глобалізація представляє собою необхідний процес, спрямований на виконання вимог міжнародної конкуренції та внесення різноманітних кількісних та якісних змін у конкурентну динаміку країн, із супроводжуючими як позитивними, так і негативними наслідками. З одного боку, цей процес підсилює необхідність у створенні нової економічної системи, що базується на ринкових принципах, відзначаючи актуальність ролі конкуренції в цілому. З іншого боку, він сприяє посиленню конкурентоспроможності та формує необхідність в суворій конкуренції, що призводить до зміни конкурентних відносин.

Для того, щоб використовувати переваги нових технологій та успішно адаптувати міжнародні підприємства до сучасного цифрового віку, необхідно розробляти стратегію цифрової трансформації та побудова зв'язків у декількох сферах, таких як інформація, дані, процеси, технології, людські аспекти і інше. Стратегія цифрової трансформації є засобом створення зв'язків між поточним станом та бажаним довгостроковим планом [3].

Основною метою такої трансформації є підвищення ефективності та продуктивності бізнес-процесів, зниження витрат, покращення якості продукту або послуги та збільшення рівня задоволення клієнтів.

Глобальні зміни, що відбуваються, змушують підприємства переосмислити свої стратегії розвитку, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності, але водночас вимагаючи розробки стратегій для успішного функціонування в різних культурних, економічних та політичних середовищах. Ці стратегії мають враховувати унікальні особливості кожного ринку, сприяти глобальній конкурентоспроможності та сприяти створенню стійкого та інноваційного бізнесу в умовах активного процесу цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Дергачова Г. М., Колешня Я. О. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2020. № 17. С. 280-290. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/47557>. (дата звернення: 23.01.2024).
2. Краус К., Краус Н., Осецький В. Суспільство 5.0 на базі розвитку інноваційного університету та цифрового підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/504>. (дата звернення: 23.01.2024).
3. Литвиненко О. Д., Литвиненко А. О. Стратегічне позиціонування бізнесу з урахуванням особливостей міжнародного середовища // Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем : збірник тез та доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 6-7 квітня 2023 р.). URL: <https://mpsesm.org/index.php/mpsesm/mpsesm-xiv/paper/view/1051/831>. (дата звернення: 23.01.2024).

*Мусієць Богдан Романович,
аспірант, Академія праці,
соціальних відносин і туризму*

*Науковий керівник:
Пекін Андрій Юрійович,
кандидат економічних наук,
доцент, Академія праці,
соціальних відносин та туризму*

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4730/>

Держава потребує ресурсного забезпечення зростаючої діяльності її владних структур та проведення заходів для створення умов усебічного розвитку країни. З ходом історії у державі відбувається зміна та удосконалення процедури планування, формування та використання фінансових ресурсів, що викликає зростання значення фінансова політика як складової частина економічної політики держави. У фінансовій політиці конкретизуються основні напрями розвитку національної економіки, визначається загальний обсяг фінансових ресурсів, їхні джерела та напрями використання, розробляється механізм регулювання й стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами,

до яких можна віднести планування, прогнозування, фінансування, інвестування, трансфертні операції, кредитування, оподаткування, фондоутворення, страхування, оренда, лізинг, матеріальне стимулювання тощо.

Основні фінансові методи є утворюючими складовими таких елементів фінансової політики як бюджетна, податкова та інвестиційна, що являють собою заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного валового внутрішнього продукту шляхом зміни видатків бюджету держави - кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом (до видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування) [1], системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому.

Історія економічного розвитку держави свідчить про значне зростання державних видатків порівняно з державними надходженнями, і це є типовим явищем для кожної країни. У процесі розвитку держави часто виникають обставини, що спонукають їх залучати додаткові ресурси для вирішення політичних задач, бо отримані владою кошти від стягнення податків переважно не дозволяють зробити запланованих видатків, особливо під час військових конфліктів. А відтак має місце дефіцит бюджету, тобто перевищення видатків над доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Для аналізу перевищення видатків над доходами у сфері державних фінансів часто застосовують таку формулу:

$$D = dID + dNC_g + dFD, \quad (1.1)$$

- де **D** - дефіцит державного бюджету;
dID - внутрішні державні позики;
dNC_g - кредити Центрального банку уряду;
dFD - зовнішні кредити і позики [2, с. 34].

Наведена вище формула розкриває взаємозв'язок між дефіцитом державного бюджету та джерелами його фінансування. Для стимулювання економічного зростання доцільним є використання дефіциту бюджету з метою збільшення видаткової частини бюджету, особливо в умовах певного зменшення податкового навантаження на економіку, проте розмір державного боргу та економічні можливості держави щодо його

обслуговування є фактором обмеження обсягу дефіциту бюджету. Отже, значення показника дефіциту бюджету залежить від циклу економічних процесів держави та розміру державного боргу.

Спроба обґрунтувати постійні дефіцити бюджету держави була зроблена кейнсіанською течією в економічній теорії. Відновлення втраченої рівноваги ринкової економіки могла бути досягнутою, на думку Дж. М. Кейнса, через застосування антициклічної політики державного втручання в економіку, базуючись на посиленні “ефективного попиту” за рахунок стимулювання державних видатків, які мають виступати провідним засобом розширення зайнятості, виробництва та доходів [3, с. 16].

Найбільш відомим опонентом Дж. М. Кейнса вважається М. Фрідмен та його послідовники, які вважають, що фіскальна політика не може служити надійним засобом стабілізації економіки, намагаючись обґрунтувати свою думку ефектом заміщення, згідно з яким збільшення державних витрат призводить до дефіциту бюджету і звернення держави за позиками в банки. У результаті збільшується попит на гроші на фінансових ринках, внаслідок чого підвищується процентна ставка, в силу чого зменшується попит на гроші для інвестицій, а зменшення останніх призводить до скорочення сукупних витрат і тим самим до зменшення чистого валового продукту. Складається ситуація, коли політика, розпочата для стабілізації економіки, не досягає своєї мети, оскільки держава, яка вдається до позик на фінансовому ринку, заміщує, або, точніше, витісняє на ньому приватний бізнес. На думку М. Фрідмена, “стан бюджету сам по собі не справляє істотного впливу на динаміку номінального (грошового) доходу, інфляцію, дефляцію або циклічні коливання” [4, с. 300].

Використання владою додаткових кредитних ресурсів для покриття дефіциту бюджету відбувається у випадку, коли всі інші засоби формування доходів державної казни вичерпані. Так, вже більше двох тисяч років здійснюється запозичення як перевірений спосіб фінансування війн пануючих верств населення, коли пересічний громадянин, відчуваючи свій обов’язок, надавав своє майно для такої цілі [5, с.83].

У держави є можливість боротися з дефіцитом бюджету шляхом підвищення старих податків та введенням нових, проте багато держав із дефіцитністю фінансового забезпечення уряду відходили від такого правила та обирали більш зручний шлях розв’язання проблеми - укладання позик та використання державного кредиту. За своєю економічною сутністю державний кредит, необхідність використання якого обумовлена потребою мобілізації коштів для фінансування соціально-економічного розвитку країни, представляє собою форму

вторинного перерозподілу валового внутрішнього продукту. Це сукупність економічних відносин, що виникають між державою як позичальником або позикодавцем коштів і фізичними, юридичними особами, іноземними урядами з приводу мобілізації додаткових грошових коштів на умовах повернення, строковості та платності у процесі формування і використання загальнодержавного фонду фінансових ресурсів, у яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант [6, с. 30].

Англія вважається батьківщиною державного кредиту, оскільки її уряд вперше уклав угоду державної позики з англійським банком. Але не слід ототожнювати державний та банківський кредити, які різняться не тільки за суб'єктом залучення коштів. Державний кредит відрізняється від банківського метою і призначенням залучених коштів, джерелами погашення позик, формами гарантій, впливом на грошову масу, функціями, які виконують суб'єкти кредитних відносин.

Основна мета позики, що здійснюється урядом держави, - залучити додаткові фінансові джерела для покриття дефіциту, спричиненого, як правило, великими витратами державного бюджету. Здебільше це непродуктивні витрати, спрямовані на соціальні, військові та подібні цілі, а також на фінансування діяльності адміністративної надбудови у суспільстві. Погашення та виплата процентів по позиках відбувається у майбутньому, відповідно до умов кредитування.

Важливим і дискусійним було і залишається питання доцільності фінансування дефіциту бюджету за рахунок залучення коштів через систему державного кредиту. Як правило, в умовах сталого функціонування економічної системи податкова система створює достатні за розмірами фонди грошових коштів у розпорядженні держави для виконання нею її функцій. Проте надзвичайні умови призводять до нестачі коштів для фінансування потреб держави. Зв'язок між дефіцитом бюджету, державним боргом та відсотками з обслуговування боргу розкриває наступна формула:

$$(G_n - T_n) - i * D_{n-1}^G = D_n^G - D_{n-1}^G, \quad (1.2)$$

де D_{n-1}^G та D_n^G - державний борг попереднього та поточного періодів,

$i * D_{n-1}^G$ - відсотки з обслуговування,

державного боргу попереднього періоду,

$G_n - T_n$ - сальдо державного бюджету [7, с.18].

Наведена формула містить наступний економічний зміст: джерелом відшкодування дефіциту є державний борг, сальдо бюджету збільшує

державний борг, сплата відсотків за обслуговування боргу збільшує дефіцит бюджету. А відтак маємо взаємозалежність між бюджетним дефіцитом та державним боргом, що математично розкриває рис. 1.3:

$$(G0 - T0) \uparrow \rightarrow DG \uparrow \rightarrow (i * DG) \uparrow \rightarrow (G1 - T1) \uparrow \quad (1.3) [6, \text{с. } 18]$$

При розгляді необхідності та сутності державного кредиту найбільш критично висловлював свої погляди англійський економіст Томас Роберт Мальтус кілька століть тому. Він погоджується з тим, що в окремих випадках державні позики є необхідними, корисними та дохідними. Проте вони стають причиною формування значного за розмірами державного боргу, який подібно “раку, що роздирає політичне життя народу та його добробут”, неминуче загубить державу [8, с. 14]. Проте всупереч прогнозам більшості вчених минулого щодо неминучої загибелі держави-позичальника, сума державних боргів зростала і зростає, а багатство країн, які мають значний державний борг, не тільки не зменшується, але й продовжує збільшуватися за допомогою значного розвитку економіки, бо державний борг багатогранна економічна категорія, яка потребує ретельного дослідження.

Література:

1. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст. 572) N2456-VI Редакція від 01.01.2024 р. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 22.01.2024).
2. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки. – Київ : Альтепрес. – 2000. – 152 с. – С. 34.
3. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002 – 238 с. – С. 16.
4. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень: Навч. посіб. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2002. – 514 с.
5. Siebers A. Geld, Gold, Börse / Alfred V. J. Siebers. – Landsberg / Lech: Verl. Moderne Industrie, 1989. – 285 s. – S. 83.
6. Надія Лубкей. Державний кредит як система кредитних відносин за участю держави. – Світ фінансів. 4 (17), грудень 2008 р. – с. 28-34.
7. Радионова И. Ф. Макроэкономические факторы дефицита бюджета в Украине // Экономика Украины. – 1998. – № 9. – С. 15-23. – С. 18.
8. Кучер Г. В. Управління державним боргом: Підручник. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т. – 2002. – 342 с. – С. 14.

*Рудковська Тетяна Олександрівна,
медсестра, Комунальне
некомерційне підприємство
«Хмельницька обласна лікарня»
Хмельницької обласної ради*

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4693/>

Система охорони здоров'я відіграє критично важливу роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки, впливаючи на збереження та примноження людського потенціалу, підвищуючи продуктивність праці, сприяючи досягненню важливих цілей збалансованого розвитку, економічного зростання, національної безпеки, поліпшення добробуту населення, подолання демографічної кризи. Повномасштабна війна завдала значного удару по вітчизняній системі охорони здоров'я, збільшивши рівень смертності населення, спричинивши руйнування медичної інфраструктури, міграційні втрати персоналу медичних закладів, породивши проблему якості та доступності медичної допомоги, посиливши навантаження на провайдерів медичних послуг у зв'язку з великою кількістю поранених цивільних людей та військових, збільшення кількості вимушено переміщених осіб. Все це породило низку викликів для публічної політики в сфері охорони здоров'я, актуалізувавши її адаптивну та превентивну складові, а також загострило потребу проведення ґрунтовних наукових досліджень у сфері вироблення концептуальних засад модернізації публічної політики.

Вже звичною для України залишається й проблема повноцінного фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я. Однак, навіть при виникаючих питаннях в його обсягах, часто виникають й корупційні скандали, пов'язані з використанням цього обмеженого фінансового ресурсу.

Для вітчизняної сфери охорони здоров'я все ще наявні й проблеми в частині високого рівня якості публічного управління та громадського контролю якості менеджменту, наявності істотних диспропорцій в асортименті та якості медичних послуг (особливо у менш економічно розвинених регіонах, на сільських та віддалених територіях, для менш заможних громадян країни і т. п.).

В окремий ранг проблематики можна віднести питання запровадження системи стандартизації медичних послуг, при тому зі врахуванням їх відповідності сучасним високотехнологічним практикам і взірцям. Все ще не піднятими залишаються питання господарської

ефективності функціонування системи закладів вітчизняної охорони здоров'я.

Відтак, засоби більш якісної публічної політики розвитку сфери охорони здоров'я в Україні доцільно спрямувати на усунення визначених системних перешкод.

За рахунок такого підходу відповідні засоби публічної політики модернізації системи охорони здоров'я в Україні будуть не тільки спрямовані на усунення найбільш проблемних аспектів надання населенню медичних послуг, але й на проактивну політику за такими її векторами, як інституційно-правовий (вдосконалення законодавчого забезпечення функціонування й розвитку сфери охорони здоров'я), просторово-структурний (подолання територіальних дисбалансів і диспропорцій у функціонуванні сфери охорони здоров'я і якості медичних послуг), квалітативний (покращення якісних характеристик вітчизняної медицини), професійно-структурний (удосконалення системи формування, нарощення й ефективного використання інтелектуально-кадрового потенціалу вітчизняної системи охорони здоров'я), превентивний (досягнення якнайбільшого переходу від лікування захворювань до їх ранньої діагностики і профілактики), інтелектуально-кадровий (розвиток кадрового ресурсу і повноцінне забезпечення закладів охорони здоров'я достатнім інтелектуально-кадровим ресурсом), техніко-технологічний (модернізація матеріально-технічної і техніко-технологічної бази вітчизняної медицини, якнайширше впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, 3D-друку та інших сучасних найбільш прогресивних високотехнологічних засобів медицини, у т. ч. дистанційної), структурно-секторальний (стимулювання розвитку, розширення спектру послуг та зростання доступності системи медичного обслуговування населення приватної форми власності).

Позаяк, у вітчизняній системі охорони здоров'я накопичилася низка негативних аспектів і тенденцій розвитку, які утвердилися як перешкоди для подальшого розвитку сфери охорони здоров'я в Україні (рис. 1). Попри наявність розвиненої системи підготовки медичних кадрів, останнім часом знизилася її якість та загострилася проблематика відтоку кваліфікованого медичного персоналу за кордон. Не зважаючи на часто наявність достатньої чисельності медичних працівників, стверджувати про високий рівень якості інтелектуально-кадрового ресурсу закладів охорони здоров'я не доводиться, що актуалізує питання повноцінного забезпечення вітчизняної системи охорони здоров'я достатнім кадровим ресурсом.

Сьогодні ключовими проблемними аспектами функціонування та розвитку системи охорони здоров'я в Україні залишаються наступні [1, с. 310-315]: збереження інтелектуально-кадрового потенціалу, забезпечення системи достатнім кваліфікованим кадровим ресурсом;

формування повноцінного фінансового забезпечення; досягнення високого рівня якості публічного управління та громадського контролю; наявність значних диспропорцій асортименту та якості медичних послуг; недостатній рівень стандартизації медичних послуг; несформованість економічного механізму системи охорони здоров'я [2, с. 130].

З метою модернізації вітчизняної системи охорони здоров'я слід реалізувати сукупність заходів публічної політики за напрямками: інституційно-правовий, просторово-структурний, квалітативний, професійно-структурний, превентивний, інтелектуально-кадровий, техніко-технологічний, секторально-структурний.

Література:

1. Білецька І. М. Аналіз інноваційного розвитку закладів охорони здоров'я як функція менеджменту їх системного розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія економічна*. 2022. № 1. С. 310-315.
2. Васильців Т.Г., Шехлович А.М., Васильців В.Г. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України. *Економічний дискурс*. 2017. Вип. 4. С. 128-136.

*Харабара Віолетта Миколаївна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів
та кредиту, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0002-8555-6440*

*Грешко Роман Ігорович,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів
та кредиту, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0003-3054-356X*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4696/>

Сучасні економічні системи в загальному базуються на фінансах. Така ситуація є об'єктивною і визначається динамічними особливостями розвитку фінансового ринку. Фінансова галузь є однією із найважливіших

галузей національної економіки будь-якої країни. Тому вивчення спектру проблем розвитку фінансового ринку залишається актуальною проблемою дослідницького середовища [2].

Сучасна економіка є однією з основних сфер життя для всіх суб'єктів господарської діяльності. Вітчизняний фінансовий ринок є однією з ключових складових цього сектору і сформував стабільну, давно налагоджену систему функціонування, яка сприяє зайнятості громадян та дає можливості ведення бізнесу.

В політичному та економічному сенсі фінансовий ринок – це ринок, який визначається попитом та пропозицією різноманітних фінансових ресурсів. Це ринок, де продавці і покупці можуть купити та продати товар.

Однак, це особливий товар, яким є гроші, які пропонують у тимчасове або постійне користування. Існує думка, що фінансовий ринок – це надзвичайно складна структура з багатьма учасниками, а саме фінансовим посередниками, споживачами фінансових послуг, які встановлюють економічні відносини, оперують різними фінансовими інструментами [2].

Український фінансовий ринок має певні недоліки порівняно з ринками економічно розвинених країн, що пов'язано з коротким періодом його функціонування. Поточний стан фінансового ринку України є надзвичайно нестабільним, з високим рівнем вилучення коштів з фінансових установ та слабким фінансовим посередництвом. Фінансове посередництво, війна, пандемія коронавірусу та різкі коливання валютного курсу, негативно вплинули та погіршили умови на фінансових ринках. Крім того, фінансова культура та фінансова грамотність суспільства низька, депозитна активність та високі показники не працюючих кредитів, це пов'язано з недовірою населення до банківських установ та упередженням щодо нових фінансових продуктів та інструментів.

Фондовий ринок являє собою одним із ключових сегментів фінансового ринку будь-якої країни. Нині ринок цінних паперів України значно поступається фондовим центрам більшості розвинених країн. Стабільність та сталість цієї сфери можуть створити стійке економічне зростання шляхом залучення інвестиційних ресурсів у реальний сектор економіки. Основними слабкими місцями на сьогоднішній день є відсутність дієвого фондового ринку, відсутність ефективного кругообігу коштів та повноцінної довіри до банківських установ.

Створення фінансових ринків, здатних ефективно мобілізувати внутрішні фінансові ресурси, є надзвичайно важливим для будь-якої країни. Проблема українського фінансового ринку полягає у відсутності фінансових ресурсів для забезпечення інвестицій з реального сектору економіки. Тому для вирішення цієї проблеми необхідно створити умови, які дають змогу залучити додаткові фінансові ресурси, насамперед національні заощадження та тіньовий капітал країни, а також створити умови, які є привабливими для інвесторів.

Однією з головних проблем розвитку фінансових ринків є нерозвиненість і незавершеність фінансової системи. Через складність і невизначеність поточної економічної ситуації в Україні питання пошуку шляхів і стабілізації залишаються дуже важливими. Ця проблема проявляється в низькій достатності капіталу банків, що відображає їх низьку конкурентоспроможність порівняно з іноземними банками. В умовах структурно-технологічних відмінностей в економіці, монополії виробництва, катастрофічного знецінення основних фондів, зростання інфляції попит на платіжні засоби стає активно дискримінаційним, оскільки більша частина накопичень зосереджена у фінансовому секторі.

Фінансові ринки в Україні відіграють важливу роль і впливають на розвиток усіх галузей національної економіки. Ефективні страхові ринки, пенсійні фонди та небанківський сектор безпосередньо впливають на розвиток економічних процесів. У сьогоденній ситуації банки та страхові організації є найефективнішими учасниками фінансових активів України.

Тим не менш гострим недоліком вітчизняного фінансового ринку є неузгоджене законодавство та державного регулювання. Нормативно-правова база, яка має регулювати професійну діяльність фінансового ринку, не враховує його особливостей, тому є досить суперечливою та не повністю сформованою. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити довгострокову стратегію розвитку фінансового сектору.

В Україні також є проблеми з діяльністю небанківських фінансових посередників та функціонуванням фондового ринку. Сьогодні обсяг торгів на Українській фондовій біржі досить низький, при цьому більш активно здійснюються торги з державними цінними паперами. Отже, можна зазначити, що для подальшого розвитку фінансового ринку в цілому дуже важливо розвивати фондовий ринок в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблем щодо функціонування фінансовому ринку є достатньо і для їх вирішення впроваджувати певні заходів, які будуть сприяти його розвитку. Однією з головних проблем ринку є економічна та політична нестабільність, яка перешкоджає нормальному функціонуванню ринку та призводить до падіння довіри.

До основних проблеми фінансового ринку належить: низький рівень ефективної мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів, відсутність належної законодавчої бази, незавершеність фондового ринку, низька громадська участь, недостатнє інвестування, низька капіталізація.

Література:

1. Ганзюк С. М. Фінансовий ринок: конспект лекцій. Кам'янське : ДДТУ, 2022. 64 с.
2. Гатаулліна Е. Проблематика розвитку фінансового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2023, Випуск № 50. URL: <file:///C:/Users/Home/Downloads/2380%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2295-1-10-20230524.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).
3. Горбачова О. М., Шубіна І. О. Особливості та перспективи розвитку фінансового ринку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021, випуск 39. С. 41-47. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/9.pdf (дата звернення: 21.01.2024).
4. Татарин Н. Б., Петрович А. З., Педченко І. І. Стан та перспективи розвитку фінансового ринку України. *Молодий вчений*. 2020, випуск № 3 (79). С. 273-277. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1621/1587> (дата звернення: 22.01.2024).

*Харченко Борис Сергійович,
аспірант кафедри маркетингу і
бізнес адміністрування, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка, Україна
ORCID: 0009-0006-1872-6768*

*Науковий керівник:
Каніщенко Олена Леонідівна,
доктор економічних наук,
професор, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка, Україна*

ПРОТИРІЧЧЯ НІШЕВОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОГО РОЗВИТКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4731/>

Постійні зміни разом з глобалізацією невпинно підштовхують компанії до пошуку нових можливостей і створення унікальної пропозиції для того, щоб диференціюватися від конкурентів та інших суб'єктів ринку. У сучасних умовах, коли ринкове середовище є швидко змінюваним, для кожної компанії постає питання перегляду і вибору маркетингової стратегії. В умовах турбулентності кожна компанія має знаходити шляхи бути гнучкою, щоб швидко реагувати за ринкові виклики. Особливо важливо це для малого і середнього бізнесу – вони мають бути ще швидшими, ще гнучкішими, щоб реагувати і на зміни ринку, і на дії інших суб'єктів. Великі компанії мають так само завжди тримати руку на пульсі і не забувати про необхідність збереження гнучкості, про швидкість прийняття рішень та диверсифікацію ризиків.

Визначимося з поняттям нішевого маркетингу. Нішевий маркетинг по своїй природі є маркетинговою стратегією, за якою компанія спрямовує свої зусилля не на весь ринок в цілому, а концентрує їх на певній обраній аудиторії (ринковому сегменті або ніші) з визначеними характеристиками, яка відрізняється від ринку в цілому та від інших груп споживачів. Тобто при використанні нішевого маркетингу компанія у якості цільового ринку орієнтується на один (або декілька) ринкових сегментів, вибраних за певними ознаками. Така стратегія найчастіше обирається малими або середніми компаніями, які мають обмежені ресурси та продають унікальний (об'єктивно чи суб'єктивно) продукт.

Одночасно причина і наслідок такої стратегії – можливість швидко реагувати на будь-які зміни ринку. Мета, яка переслідується в такому випадку – це стати лідером у певному відносно вузькому сегменті [1]. До нішевого маркетингу можна віднести наприклад маркетинг товарів розкоші і елітних товарів, товарів професійного призначення, елітних автомобілів, дизайнерського одягу, оптичних окулярів, канцелярських товарів персонального використання (на противагу офісній та шкільній канцелярії). Нішевий маркетинг є особливо актуальним в сучасному ринковому середовищі, оскільки відкриває ряд можливостей для того, щоб ефективно і швидко реагувати на зміни ринкового середовища і створювати нові можливості для компаній.

Нішевому маркетингу характерні і деякі протиріччя. Так, з точки зору доходу при використанні стратегії нішевого маркетингу, для компанії є протиріччя між бажанням отримати максимальний дохід (відповідно максимального розширити ринок збуту) і фактичним звуженням ринку збуту при обранні ринкових сегментів (ніш). Тобто з однієї сторони, компанія прагне максимально збільшити прибуток і захопити весь ринок, а з іншої змушена обрати ринкову нішу – тобто свідомо звужувати власний ринок збуту. Проте, дане протиріччя пояснюється неможливістю компанії розширити свій ринок збуту на ринок в цілому і відповідно витримувати конкуренцію і збільшувати прибуток за наявних ресурсів. Тому компанія свідомо зменшує ринок збуту, обираючи ринковий сегмент замість ринку в цілому для того, щоб за наявних ресурсів максимізувати прибуток і закріпити конкурентні позиції у сегменті. Отриманий прибуток і досвід може потім використовуватись компанією для виходу на нові сегменти або для розширення уже обраного сегмента – таким чином компанія може реалізувати бажання максимізації прибутку і ринкової експансії, використовуючи стратегію нішевого маркетингу.

Ще одним протиріччям нішевого маркетингу є дедалі більше використання даної стратегії великими корпораціями попри орієнтованість нішевого маркетингу по суті своїй на невеликі і середні компанії, як ми зазначали раніше. Проте наведене протиріччя можна пояснити змінами у тенденціях ринкової поведінки як такої: маркетинг у сучасному світі в епоху диверсифікації означає зміну структури як самого ринку, так і компанії, оскільки великі корпорації продовжують конкурентну боротьбу не тільки на масових ринках, але і у вузьких сегментах, щоб створити конкуренцію невеликим нішевим гравцям, які є експертами на цьому ринку. Така ситуація дуже добре прослідковується на багатьох товарних ринках. Якщо взяти, наприклад, найбільший у світі холдинг з виробництва годинників (на його долю припадає більше 20%

продажів годинників у світі) – Swatch Group, – побачимо, що у портфелі холдингу є бренди, які покривають як масовий ринок, так і нішеві сегменти, де створюють потужну конкуренцію. Так, наприклад, масовий ринок недорогих молодіжних годинників покриває Swatch, а досить вузький сегмент дитячих годинників – Flick Flack. Масовий ринок швейцарських годинників – бренди Tissot, Certina, та Hamilton, більш преміальний сегмент – Longines і Rado. У масовому люксовому сегменті Swatch Group представлена компанією Omega, яка створює дуже успішну конкуренцію Rolex. В сегменті «важкого люксу» в портфелі Swatch Group є такі компанії, як Breguet та Blancpain та Harry Winston, якому варто приділити особливу увагу. Саме компанія Harry Winston у 2000х-2010х роках, а особливо в епоху керівництва годинниковим підрозділом компанії Максиміліана Бюссера завдяки успішній реалізації проекту Opus (за 15 років існування проекту було розроблено і випущено 15 надскладних моделей механічних годинників у співпраці з видатними незалежними годинникарями) не тільки вивела Harry Winston на принципово новий рівень, але фактично і надзвичайно посприяла взагалі розвитку сегмента незалежних годинників у тому вигляді, в якому цей ринок існує сьогодні. Саме надзвичайно вдале використання стратегій нішевого маркетингу для кожного зі своїх брендів і дозволяє Swatch Group не тільки зберігати, а і укріплювати лідерські позиції на ринку протягом вже декількох десятиліть. Таким чином чудово ілюструється, як великі компанії за допомогою використання стратегії нішевого маркетингу розширюють власні ринки не тільки горизонтально («вшир»), а і вертикально («вглиб»), навіть створюючи і розвиваючи при цьому нові сегменти. Досвід величезних транснаціональних корпорацій, як от Nestle, Proctor&Gamble, Coca-Cola, Unilever так само ілюструє викладену тезу.

У літературі нішевий маркетинг у найбільш загальному розумінні розглядається як розділення традиційного ринку на менші сегменти (ніші) зі своїми особливостями і потребами споживачів, і відповідно подальше планування окремих маркетингових програм для кожної окремої ніші (сегменту). Тобто нішевий маркетинг завжди передбачає сегментування ринку на певні групи споживачів – сегменти (ніші). Нішевий маркетинг також може розглядатися як в першу чергу захисна стратегія, яка є більш успішною при умові що фірма може реалізувати стратегічну ініціативу щоб послабити конкуренцію на ринку [2]. Проте на нашу думку можливості використання нішевого маркетингу є значно ширшими. Це не лише оборонна стратегія, а радше спосіб ринкової поведінки, який дозволяє компанії бути ближчими до свого споживача, краще його розуміти, і більш ефективно і повно реалізовувати ринкові можливості для зростання.

Таким чином, розуміння і використання принципів нішевого маркетингу є надзвичайно важливою передумовою успішної діяльності в сучасному ринковому середовищі. В подальших дослідженнях варто приділити більше уваги ключовим аспектам нішевого маркетингу, які потребують особливо зосередженого погляду в умовах турбулентного і протирічного розвитку – а саме розглянути нішевий маркетинг не лише як одну з маркетингових стратегій на противагу масовому маркетингу, а як спосіб ринкової поведінки компанії, що визначає, яким чином компанія реагує на виклики і реалізує ринкові можливості, як спосіб більш гнучко і ефективно адаптуватися до ринкових умов, що постійно змінюються.

Література:

1. Фундаментальний маркетинг: навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студентів спеціальності 075 «Маркетинг», освітня програма «Промисловий маркетинг»/Зозульов О.В., Царьова Т. О., Гавриш Ю. О.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 362 с.
2. Akbar F, Omar ARB, Wadood F. Niche marketing strategy and firm success: review on SMEs in peninsular Malaysia. *Int J Res Rev.* 2015; 2(11):697-702.
3. Маркетинг: Світовий досвід та український вимір : підручник. Вид. 2-ге доп та перероб. / За заг. ред. Старостіної А. О. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 484 с.

*Вадімов Артем Павлович,
аспірант кафедри теорії держави
та права, Національна академія
внутрішніх справ
ORCID: 0009-0009-9625-1341*

*Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Національна академія
внутрішніх справ*

ЯКІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОЗНАКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4704/>

При розгляді питання соціальної ефективності законодавства найбільш раціональний шлях його дослідження полягає у наведенні та розумінні складових елементів та виражень цього поняття в теорії і на практиці законотворення, виконанні та застосуванні нормативних-актів, правовому порядку та правовідносинах.

Дуже часто говорючі про соціальну ефективність законодавства мають на увазі дієвість, важливу цілеспрямованість, результативність, наповненість змістом, зрозумілу чіткість, відповідність реаліям, викликам і загрозам а головне якість законодавства (як конкретних актів так і окремих норм права що в них містяться).

Поняття якості пронизує всі рівні онтології від філософської категорії та теоретичного визначення до практичної необхідності та логічної основи при формуванні будь якої мети досягнення якої забезпечень сенсом, а витрачені зусилля та вкладені ресурси менші ніж отриманні надбання (тобто ефективність). Тому у теорії держави і права поняття якості законодавства стає одним із головних та актуальних напрямків наукової думки.

Приступивши до розгляду питання необхідно процитувати першоджерела – давши визначення поняттю якості в загальному (філософському) змісті.

Якість – тотожна буттю визначеність. Якщо річ втрачає визначеність, то і втрачає якість Розрізняють якість як безпосередню визначеність, що сприймається органами чуттів і якість як сукупність

суттєвих властивостей речі, що сприймається опосередковано через мислення, абстрагування. Якість розкривається через властивості предмета. Властивість як категорія визначає одну із сторін речі щодо іншої. Між властивістю і якістю існує діалектичний взаємозв'язок. Поняття якості у буденному і філософському розумінні не збігаються. Якість як філософська категорія, котра означає сукупність суттєвих властивостей предмета, із втратою яких предмет втрачає свою визначеність. Тобто свою якість [1, с. 46].

Ще можна навести таке розуміння якості. Якість – це філософська категорія, що відображає внутрішню визначеність предметів та явищ, сукупність їх суттєвих рис, сторін, що робить їх конкретними предметами і явищами, та відрізняє від інших [2].

В першу чергу необхідно дати визначення, а конкретніше розуміння ефективної дії законодавства посилаючись на різні джерела, думки вчених оскільки якість законодавства необхідна умова і головна складова досягнення його ефективності як регулятора.

Тимченко Г. В. у статті «Розмежування понять ефективність законодавства та ефективне законодавство» дає визначення цим поняття. Ефективне законодавство – це узгоджена система якісних законів, за допомогою яких суб'єкти правових відносин реально можуть задовольняти свої інтереси відповідно до загальних принципів права та правової держави. Ефективність законодавства – це рівень задоволення інтересів суб'єктів правових відносин відповідно до загальних принципів права та правової держави. Встановивши ефективність законодавства, можемо визначити, наскільки воно ефективне. При цьому ефективність потрібно розглядати як системне явище, що має певні складові елементи [3, с. 43, 44].

На думку Мазурик К. З. у статті «Ефективність закону та критерії її оцінки» під ефективністю закону слід розуміти його здатність з якнайменшими витратами впливати позитивно на суспільні відносини і на установки їх учасників в заданому напрямі за тих соціальних умов, які реально існують в період їх чинності [4, с. 72].

Оніщенко Н. М. у статті «Проблеми ефективності законодавства та сучасний розвиток» наводить декілька підходів до розуміння соціальної ефективності законодавства. Головне завдання ефективності законодавства: з'ясування співвідношення фактичного результату дії законодавства й тих соціальних цілей, для досягнення яких це законодавство було прийнято. Під час оцінювання ефективності правової норми враховують соціально корисний характер результату її дії, матеріальні витрати людської енергії й часу для досягнення цілей. Є підхід до визначення ефективності правових норм, який акцентує на

якісних характеристиках права, законодавства, норм. Згідно з цим підходом ефективність норм права визначається їх здатністю досягати в суспільних відносинах позитивних результатів. Ця здатність зумовлена внутрішніми властивостями самих норм. Є позиція, згідно з якою ефективність самої норми існує тільки як потенційна. Така ефективність виявляється у процесі реалізації норми права. Сучасне трактування ефективності законодавства пов'язують із середовищем дії права, під яким розуміють взаємодію багатьох складових: стану економіки, політичного режиму, якості законодавства, ефективності роботи правових установ. Якщо ці чинники плідно взаємодіють, то формується певне правове середовище, що визначає правомірність дій суспільства, держави й індивіда. На думку автора вказаної публікації виправданим є погляд на те, що проблему ефективності законодавства слід розглядати, зважаючи на такі позиції: законодавчий процес, якість закону, професіоналізм, інтеграційні процеси [5].

А. Стащенко у статті «Про науково-теоретичні проблеми якості закону як основи його ефективності» зазначає, що якість закону – це відлагоджена система норм, впровадження та реалізація яких дає змогу ефективно регулювати відносини у соціальних системах. Тобто якість головна складова у структуру ефективності норми права та законодавства в цілому [6, с. 24].

Крім цього наголошується, що ціль яку бажано та необхідно досягти при створенні та функціонуванні правової норми виступає певною базовою мірою якості і наводиться декілька позицій, тез аргументуючи це твердження. Навіть при детальному зазначенні цілей у правовій нормі закону чи інституті права зв'язки між ними мають бути спочатку теоретично розроблені та досліджені. Якщо законодавець передбачає декілька цілей в тій чи іншій нормі, то при визначенні ефективності правової норми шляхом аналізу необхідно виділити головні та додаткові, первинні (пріоритетні) та похідні, прямі та опосередковані щоб запобігти односторонньому тлумаченню. По третє, автором робиться розмежування безпосередньої та конкретної цілі при визначенні ефективності норм права, де безпосередня ціль повинна досліджуватись в першу чергу оскільки в ній конкретизована кінцева (конкретна) це особливо актуально при дослідженні вузьких груп правовідносин. На підставі цих позицій та загального аналізу у цій статті наводяться поняття загальноюридичних критеріїв що впливають на якість закону. До них відноситься: грамотна та продумана процедура створення, розроблення, прийняття законів (тобто це умови, вимоги та стадії саме якісного закону); наявність структур з відповідною юрисдикцією які будуть займатися виконанням цих законів та їх практичним застосування; стан та рівень законності у

суспільстві як загальний показник рівня ефективності законодавства (без прив'язки до розгляду ефективної дії конкретного закону) [6, с. 25-26].

Д. Л. Драч, Т. В. Міхайліна у висновках до статті «Поняття, сутність та значення якості закону» зазначають, що під якістю закону слід розуміти теоретико-правову категорію, що характеризує рівень відповідності закону встановленим критеріям і вимогам, яка зумовлює його здатність достовірно відтворювати певні юридичні факти та, відповідно, впливати на їх перебіг, тобто якість закону є своєрідним індикатором ефективності останнього як регулятора суспільних відносин. Значення якості закону виявляється в забезпеченні стабільності, дієвості й ефективності праворегулятивного впливу закону, формуванні правової культури й правової свідомості громадян, зумовлені мотивації до їх правомірної поведінки, створенні конструктивної взаємодії громадськості з органами влади та спонуканні до громадської активності населення. При цьому у вказаній статті поняття якості закону розкривається одразу на трьох рівнях філософському (тобто досягнення комплексного поняття соціальної ефективності законодавства), прикладному (наприклад через дотримання правил юридичної техніки при розробці нормативно-правових актів, та досягнення високого рівню законодавчої технології), та комплексному (комбінації теоретичного формулювання, філософського розуміння, та практичної користі поняття якості законодавства) [7, с. 59].

На думку Артикуци Н. В. висока якість закону являє собою беззаперечну соціальну цінність, оскільки робить його дієвим та ефективним регулятором суспільних відносин, сприяє підвищенню правової культури і правосвідомості громадян, спонукає їх до правомірної поведінки, конструктивної взаємодії громадськості з органами влади, участі у публічному обговоренні законопроектів, утверджує традицію поваги до закону та держави в цілому [8, с. 29].

А. А. Мельник у статті «Якість як принципова вимога дієвого закону» досліджує та порівнює ці два поняття соціальної ефективності законодавства та наводить критерії за якими визначається якість закону, до яких відносить властивості (показники) закону, характерні для національної правової системи суспільства. На їх основі повинні розроблятися стандарти якості закону, що регулюють окремі типи і види суспільних відносин (майнові, адміністративні, сімейні, земельні тощо). По-друге, критеріями якості закону є певні міжнародні стандарти, загально визнані норми та принципи міжнародного права, а також положення міжнародних договорів. По-третє, важливим критерієм закону є практика його реалізації, цінність (користь), максимальна ефективність для окремих людей, колективів і організацій, держави і суспільства в цілому [9, с. 398].

Інші дослідники розглядають поняття якості законодавства через призму його складових. Наприклад аналізуючи зміст статті «Якість законодавства крізь призму дотримання правил та засобів законодавчої техніки» стає зрозуміло що правила законодавчої техніки це система вимог, методів, підходів які покликані допомогти створити доцільні за формою та зрозумілі за структурою нормативно-правові акти. Законодавча техніка у конкретному втіленні характеризується зрозумілістю, точністю, визначеністю (чіткістю та ясністю) юридичних форм: окремих термінів, словосполучень, речень – щоб адресати закону зрозуміли його позиції і вимоги та була донесена норма до широкого кола осіб. Ці характеристики умовно можна розділити на правила законодавчої техніки щодо форми та щодо змісту правових норм. При цьому засоби законодавчої техніки включають юридичні конструкції, правові фікції, правові презумпції, логіку, стиль та мову закону, юридичну (а інколи спеціальну) термінологію, примітки, додатки, застереження, пояснення в законах. Додержання цих вимог та використання засобів сприяє забезпеченню високої якості закону (та уникнення різних помилок та недоліків, (наприклад беззмістовне дублювання положень інших нормативно правових актів або калькування термінів з інших мов без адекватного їх перекладу у контексті ситуації або конструкції яку закріплена у нормі) у всіх проявах як на рівні мови так і на рівні ідеї і забезпечує, граматичну, системну, стилістичну, семантичну, досконалість [10, с. 94-95].

На останок досліджуючи якість законодавства як компонент його ефективності можна процитувати позицію викладену у статті Гуйван П. Д. «Якість закону як елемент визначеності правової норми», що юридична визначеність як елемент принципу верховенства права має забезпечувати не лише чіткість та зрозумілість правових норм, що гарантує незмінність правовідносин та сталість статусу їхніх учасників, стабільність правопорядку, добробут держави та суспільства, а й належну якість закону. Останнє має досягатися шляхом спрямованості системи права на соціальні регулятори – справедливість, норми моралі, звичаї, традиції. Отже, вимоги до «якості закону» є проявом принципу правової визначеності. При цьому автор статті зазначає, що загальне усвідомлення необхідності досягнення моральності системи права в нашій державі перебуває на зародковому рівні. Тож варто провести значну правотворчу роботу, щоб вказаний принцип був закріплений нормативно, а також напрацювати відповідну узагальнюючу судову практику. У цьому відношенні дуже велике значення надається національним судам як конституційної, так і загальної юрисдикції [11, с. 135].

Роблячи висновок на підставі викладеного матеріалу щодо якості законодавства як ознаки його ефективності треба зазначити що це категорія комплексна, оскільки саме визначення якості є базової філософською категорією та складовою методів діалектики, а досягнення якості у конкретних нормативно-правових актах забезпечується застосуванням спеціальних методів, прийомів і способів юридичної науки, зокрема правилами та засобами законодавчої техніки у практичному аспекті, та всебічністю і глибиною розробки змісту законів на етапі підготовки в теоретичному вимірі. При цьому такі категорії як дієвість та суспільна корисна мета (з урахуванням інтересів індивіда, та прав меншості при реалізації інтересів більшості соціуму) при регулюванні суспільних відносин виступають певними індикаторами та оцінками якості закону.

Література:

1. Електронний посібник з дисципліни, основи філософських знань, Коваль П. С., Ковельський промислово-економічний коледж Луцького НТУ, Ковель 2012. URL: <https://kpeklntu.at.ua/e-book/philosofija/page46.html>
2. Національна академія внутрішніх справ, кафедра філософії права та юридичної логіки, мультимедійний навчальний посібник, філософія, словник URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/info/slovnuk.html>
3. Тимченко Г. В. Розмежування понять "ефективність законодавства" та "ефективне законодавство" / Г. В. Тимченко // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. – 2014. – Вип. 9-2(1). – С. 41-44. – Режим доступу: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9-2/part_1/13.pdf
4. Мазурик К. З. Ефективність закону та критерії її оцінки / К. З. Мазурик // *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. Серія : Юридична. – 2015. – Вип. 2. – С. 64-74. – URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visionuk-law/article/view/159/146>
5. Оніщенко Н. М., Проблема ефективності законодавства та сучасний розвиток [Електронний ресурс] / *Віче* : громадсько-політичний і теоретичний журнал. – 2007. – № 12.(Архів) – URL: <https://veche.kiev.ua/journal/607/>
6. Про науково-теоретичні проблеми якості закону як основи його ефективності / А. Стащенко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2009. – № 11. – С. 23-27 – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15791/06-Staschenko.pdf?sequence=1>

7. Драч Д.Л., Михайліна Т.В. Поняття, сутність та значення якості закону. С. 56-60. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/8417/8416>
8. Артикуца Наталія Володимирівна. Якість закону як соціальна цінність / Артикуца Наталія // Людина і закон : публічно-правовий вимір : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "VII Прибузькі юридичні читання", 25-26 листопада 2011 року. - Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 28-30. – URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2e68057-4978-4bf9-91a5-f4ade53cb04d/content>
9. Якість як принципова вимога дієвого закону / А. А. Мельник // *Альманах права*. – 2012. – Вип. 3. – С. 396-399. – Бібліогр.: 4 назв. – укр. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63884/85-Melnik.pdf?sequence=1>
10. Міщук Інна Володимирівна. Якість законодавства крізь призму дотримання правил та засобів законодавчої техніки // *Актуальні проблеми публічного права* – 2021. – Вип. 4. – С. 92-97 – URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/85/76>
11. Гуйван П. Д. Якість закону як елемент визначеності правової норми / П. Д. Гуйван // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. – 2017. – Вип. 28. – С. 132-136. – URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc28/34.pdf>

*Ванджурак Роман Васильович,
доктор філософії з права,
докторант Національної академії
внутрішніх справ, керівник
«Адвокатського бюро Романа
Ванджурака», адвокат, м. Київ*

НЕВІДПОВІДНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУЧАСНИМ ПРАВОВИМ РЕАЛІЯМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4732/>

Сьогоднішнє суспільство тяжіє до прагматичного мислення й все менше піддається емоціям та сліпій вірі, а відтак – суспільство прагне будь-яким фактам пояснень, а ще краще доказів. Звідси не дивно, що громадян може задовольнити лишень право, яке буде в достатній мірі зрозумілим, аргументованим та логічним; право “без загадок” й тим паче – без суб’єктивної складової осіб, які це право застосовують.

Попри постійні інновації права в догоду нинішнім глобалізаційним процесам (онлайн-трансляції судових засідань, брифінги представників

правоохоронних органів, публікації судових рішень в мережі Інтернет тощо) залишається ще у праві, зокрема процесуальному, елемент невідповідності сучасним реаліям, і це - узаконена можливість суб'єктами прийняття процесуальних рішень ухвалювати їх на основі внутрішнього переконання.

Коло суб'єктів правозастосування в правовій системі України надзвичайне широке, починаючи з Президента й закінчуючи патрульним поліцейським, з різним обсягом розсуду (дискреційних повноважень). Для прикладу чинний Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає право використовувати своє внутрішнє переконання при прийнятті процесуальних рішень слідчому (детективу, дізнавачу), прокурору, слідчому судді, суду [1]. До того ж суд наділений повноваженнями оцінювати на основі свого внутрішнього переконання документи, речі, показання свідків тощо з точки зору їх допустимості, достовірності та достатності, надаючи їм статус доказів, після чого, на основі тих же доказів ухвалювати кінцеве рішення на підставі знову ж таки - свого внутрішнього переконання [1, 3].

Дискусії щодо цього тривають постійно і погляди науковців різняться. Одні – переконані у необхідності застосування внутрішнього переконання, як інструменту при ухваленні рішень (Г. Гарт, Дж. Френк) й не вбачають у ньому негативу (Ю. Грошевой, Н. Гураленко), інші – допускають такий інструментарій лишень при розгляді “важких справ” (А. Барак), треті – до непотрібності розсуду (дескреції) взагалі (Р. Дворкін, І. Бентам, А. Козінські, С. Брейер) та зауважують на недопущення витіснення ідеї правосуддя суддівським свавіллям (В. Костицький).

Досліджуючи питання внутрішнього переконання, у першу чергу варто акцентувати увагу на співвідношенні понять “доведення” (прийнятого у точних теоретичних науках) та “доказування” (що вживається по відношенню до аргументаційних процедур у юридичній практиці). Якщо під терміном “доведення” мається на увазі строга логічна операція, яка передбачає обґрунтування істинності певної тези (гіпотези, теорії, версії) шляхом демонстрації її необхідного впливання з наявних аргументів (підстав, істинність котрих є або фактично очевидною, або доведеною раніше), то зміст терміну “доказування” загалом передбачає переконання учасників дискурсу у доцільності прийняття того чи іншого рішення [2, с. 6]. Відмінність між логічним доведенням та юридичним доказуванням полягає також у тому, що останнє не завжди має на меті встановлення істини, позаяк судовий процес спрямований на вирішення спорів між опонентами й рішення суду передбачає не стільки відтворення подій спору чи злочину (об'єктивних умов, причин та механізмів його виникнення й розгортання), скільки прийняття рішення на користь однієї

зі сторін. І хоча таке рішення повинно бути обґрунтованим, його аргументація зазвичай будується за принципом змагальності, згідно з яким справа може бути виграною не тільки за рахунок надання достатніх та допустимих доказів, але й через порівняну слабкість позиції опонента [2, с. 8-9].

Не менш дискусійним у сучасній юриспруденції є питання стосовно критеріїв достатності доказів, адже наразі суд може прийняти певне обґрунтоване рішення лише за умови достатності доказів, тоді як останні вважаються достатніми, якщо вони дозволяють суду прийняти те чи інше рішення у справі. При цьому сам суд і уповноважений кваліфікувати докази як достатні чи недостатні на власний розсуд (за відсутністю чітко визначених критеріальних вимірів такої їхньої оцінки) [2].

Звідси є очевидним, що запропонована наразі форма визначення умов достатності доказів та ухвалення на їх основі рішень допускає практично необмежений діапазон суб'єктивної свободи й забезпечується це шляхом застосування суб'єктами правозастосування свого внутрішнього переконання [3].

На нашу думку це і є тим “збудником”, що з року в рік плекає неприязнь й страх громадян перед правоохоронними та судовими органами, що й ретранслюється відсотком довіри людей до останніх. Тому, без вирішення цієї проблеми сама ідея правосуддя відставатиме від сучасних тенденцій зрозумілості, відкритості та доступності будь-яких процесів загалом і права зокрема та може бути дуже легко витісненою ідеєю процесуального свавілля, тим більше, що вітчизняна практика дедалі частіше засвідчує випадки здійснення такої можливості.

Очевидно, це питання має неабияку актуальність, як з точки зору наукових досліджень, так й зі сторони суспільного інтересу, адже згідно соціологічних досліджень на сьогодні судовій системі довіряють близько 3 % громадян України з числа опитаних респондентів, а близько 50 % з них взагалі не довіряють органам правопорядку, що свідчить про критичну ситуацію й гостру необхідність у відшукуванні причин такої недовіри та шляхів вирішення даної ситуації на теоретичному і практичному рівнях [3].

Враховуючи, що кожна окрема справа це фактично доля конкретної людини, допускати можливість її вирішення на основі суб'єктивного рішення, прийнятого на основі внутрішнього переконання (інтуїції чи здогадки) суб'єкта правозастосування, всупереч наявним у справі доказам, сучасне право допускати не може. Інакше, довіра до судової та правоохоронної системи залишиться на тому ж рівні що й зараз.

Тому, на сьогодні перед науковцями гостро стоїть потреба у відшукуванні такого підходу правозастосування, який би унеможливив

застосування внутрішнього переконання при ухваленні рішень суб'єктами правозастосування, чим значно зменшив би рівень суб'єктивізму при ухваленні процесуальних рішень й тим самим підвищив рівень довіри громадян до судових і правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

- [1] Кримінальний процесуальний кодекс України : *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- [2] Гвоздік О. І., Кошинець В. В. Логіка доказування у юрисдикційному процесі: Навчальний посібник. *Київ: Національна академія прокуратури України*, 2016. 140 с.
- [3] Ванджурак Р. Внутрішнє переконання суб'єктів правозастосування: філософсько-правовий аналіз проблеми та давньогрецький спосіб її розв'язання. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. No2(26). С. 110-118. doi: 10.33270/02232602.110.

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувач вищої освіти на
бакалаврському рівні юридичного
факультету Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗІ ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4715/>

Поступовий, проте ефективний та якісний розвиток юриспруденції впродовж довгого часу означає прогресивний розвиток і розширення кола знань і навичок, необхідних для практики в певній юридичній галузі. Цей процес зумовлений ускладненням суспільства, появою нових правових норм і урізноманітненням сфер життя, які потребують правових знань. З часом фахівці у галузі права глибше розуміють конкретні галузі права, такі як кримінальне, цивільне, корпоративне, сімейне право тощо. Це дозволяє їм надавати більш кваліфіковані поради та представляти інтереси своїх клієнтів, де це необхідно.

Із розвитком технологій та змінами в суспільних потребах, виникають нові спеціалізовані галузі права. Наприклад, цифрове право,

яке охоплює питання пов'язані з інтернет-технологіями, кібербезпекою та захистом особистих даних. Також, екологічне право набуває все більшого значення у зв'язку з ростом уваги до екологічних проблем та потреби в юридичних механізмах їх вирішення. Також, спеціалізація може відбуватися і на більш мікрорівні – в межах конкретної галузі права. Наприклад, у цивільному праві юристи можуть спеціалізуватися на питаннях нерухомості, сімейних відносинах або спадкуванні [1, с. 212-219].

Історія еволюції, трансформації та вдосконалення юридичної науки є багатогранною та цікавою.

Особливості розвитку юридичної спеціалізації включають кілька важливих аспектів [3, с. 82-86]: розвиток технологій, зростання потреб в певних галузях, спеціалізація у великих юридичних фірмах, доступ до освіти та навчання.

Загалом, розвиток юридичної спеціалізації відбувається відповідно до потреб сучасного суспільства та бізнес-середовища, що дозволяє юристам надавати більш кваліфіковану допомогу клієнтам в конкретних ситуаціях.

Важливим аспектом є вдосконалення навичок комунікації та спілкування з клієнтами та іншими юридичними експертами. У світі, де важливе значення має колективна робота та обмін інформацією, це набуває особливого значення. І, звісно ж, зростання компетентності та професійного розвитку завжди є ключовими аспектами успішної юридичної кар'єри. Найкращі спеціалісти завжди прагнуть поглибити свої знання та вміння в своїй галузі.

Усі ці аспекти відображають те, як сучасна юридична наука адаптується до сучасних викликів та впливає на різні сфери суспільства у 21 столітті. Юридична наука продовжує активно розвиватися відповідно до сучасних викликів і тенденцій [2, с. 10-16].

Отже, 21 століття приносить значний розвиток у галузі юридичної науки. Цифрова революція та швидкі зміни в технологічній сфері породжують нові правові виклики, пов'язані з цифровими правами, кібербезпекою та захистом особистих даних. Міжнародне право стає все більш важливим, віддзеркалюючи глобалізацію та зростання міжнародних відносин.

Екологічне право та права людини набувають особливого значення в контексті збільшення екологічних проблем та гуманітарних криз. Інновації в правовій освіті та дослідженнях дозволяють забезпечити високий рівень підготовки юристів.

Альтернативні методи вирішення спорів отримують визнання, надаючи більше можливостей для швидкого та ефективного вирішення конфліктів. Глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19 та міграційні кризи, підкреслюють потребу у нових правових підходах для їх вирішення.

Усі ці аспекти свідчать про те, що сучасна юридична наука активно адаптується до сучасних викликів та впливає на різні сфери суспільства у 21 столітті. Постійний розвиток та адаптація юридичної науки є ключовими для забезпечення справедливості та ефективності правової системи.

Література:

1. Дудар С. К. Окремі аспекти теоретичного обґрунтування систематизації чинних міжнародних договорів України. Конституція України та проблеми систематизації законодавства. *Збірник наукових праць*. Випуск 5. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. С. 212-219.
2. Дудар С. К. Сучасний стан та тенденції здійснення теоретико-правових досліджень процесу європейської правової інтеграції в Україні. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 48. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 10-16.
3. Клименко П. К. Теоретико-методологічні основи дослідження європейської правової інтеграції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. Київ, 2010. Вип. 82. С. 82-86.

***Мамотенко Вікторія Сергіївна,
студентка Дніпровського
національного інституту
імені Олеся Гончара***

ЗАХИСТ ПРИРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4705/>

У Європейській конвенції з прав людини екологічні права громадян безпосередньо не виділені як окремий різновид прав [1]. Велике значення має принцип широкого тлумачення прав і свобод на користь людини, що закріплений у статті 53 Конвенції [1]. Він запобігає звуженому розумінню будь-якої норми Конвенції порівняно з національним законодавством.

Виходячи з цього, стаття 2 Конвенції [1] фактично зобов'язує держави створювати правові механізми охорони екологічних прав громадян та їхнього життя від шкідливого антропогенного впливу.

З вступом до Ради Європи Україна визнала право звернення громадян до європейських інституцій захисту прав людини [2]. Відповідно до Протоколу No11 Конвенції [1], екологічна безпека розглядається як частина національної безпеки.

Положення статті 6 Конвенції [1] щодо права на справедливий суд поширюються і на екологічні спори, оскільки їх результат може вплинути на права окремої людини. Європейський суд з прав людини вважає ці норми елементом загального поняття справедливого судочинства [3].

Україна на законодавчому рівні раніше за міжнародне право визнала й закріпила екологічні права громадян [2]. Конституція проголосила людину, її життя, здоров'я та безпеку найвищою соціальною цінністю [2] з урахуванням змін від 02.06.2016. Деякі екологічні права належать до природних і не можуть бути відчужені [3].

Аналіз екологічного законодавства дозволяє виокремити два основні засоби захисту екологічних прав – самозахист і державний захист [1]. Проте механізми захисту деяких прав (на безпечне довкілля, екологічну інформацію) недостатньо чітко визначені [3]. Тому вбачається за необхідне ухвалити єдиний закон про захист екологічних прав громадян [2].

На підставі проведеного аналізу, можна дійти висновку, що потрібен єдиний базовий нормативний акт, в якому слід викласти механізм і засоби захисту екологічних прав громадян (в тому числі природних) та інших суб'єктів екологічного права [1, 3]. Проте наразі не вважається можливим, оскільки засоби захисту екологічних прав узагальнено мають бути закріплені в статті 11 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" з урахуванням змін, внесених Законом України від 04.10.2016 No 1641-VIII [1].

Список літератури:

1. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 No 1264-XII зі змінами, внесеними Законом України від 04.10.2016 No 1641-VIII.
2. Конституція України від 28.06.1996 No 254к/96-ВР із змінами від 02.06.2016.
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950.

*Пацурківський Петро Петрович,
студент IV курсу
Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3137-5046*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4688/>

Вступ. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право у сфері прав людини належать до найфундаментальніших здобутків людської цивілізації. Найперші ідеї цих феноменів сягають сивої давнини. Як переконує їх історичний досвід, вони були і залишаються властивими більшості із спільнот. Європейська пізнавальна традиція веде відлік початків становлення цих якісно відмінних між собою і водночас споріднених груп правових норм від Давньогрецької цивілізації. Ця цивілізація ще в середині I тис. до н.е. сформувала максимуму «Людина – міра всіх речей». В подальшому в залежності від сукупності та змісту конкретно-історичних викликів людським спільнотам пріоритет у розвитку належав то одній, то іншій групі вищезазначених норм.

Конкретною датою початку становлення спершу як національного явища права прав людини у Європі вважається історичний момент появи Великої хартії вольностей в Англії – 15 червня 2015 р. [1]. Датою появи міжнародного гуманітарного права у його сучасному розумінні є ухвалення 22 серпня 1864 р. у Женеві Конвенції про покращення стану поранених і хворих у воюючих арміях [2]. Більшість дослідників міжнародного гуманітарного права схиляються до думки, що воно як повноцінна галузь права сформувалося напередодні другої світової війни. Інша частина його дослідників вважає часом появи класичної галузі міжнародного гуманітарного права 12 серпня 1949 р., коли у Женеві на спеціальній міжнародній конференції було ухвалено відразу чотири Конвенції про захист жертв війни: Конвенцію про покращення становища поранених, хворих і осіб, що зазнали кораблетрощі із складу збройних сил на морі; Конвенцію про поводження із військовополоненими; Конвенцію про захист населення під час війни; Конвенцію про захист цивільного населення під час війни [3-6]. З огляду на предмет нашого дослідження

остання розбіжність поглядів вчених щодо часу появи цілісної галузі міжнародного гуманітарного права не має принципового значення. Появу такої ж цілісної галузі міжнародного права у сфері прав людини Марк Дженіс, Річард Кей та Ентоні Бредлі пов'язують із рішеннями Нюрнберзького трибуналу 1946 р. та Загальною декларацією прав людини 1948 [7]. Останню в науковій літературі з міжнародного права зазвичай називають найбільш «радикальною подією за всю історію міжнародного права» [8], оскільки внаслідок неї не лише держави, але й окремі особи стали суб'єктами міжнародного права.

Отже, відповідно до канонів компаративістики міжнародне гуманітарне право і міжнародне право у сфері прав людини є ціннісно порівнянними явищами.

Метою цього дослідження є порівняльний аналіз ціннісних матриць міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини.

В основу **методологічного інструментарію** дослідження покладено аксіологічний підхід, а також методи компаративістики і функціонального аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. Ядро ціннісної матриці кожної із вищезазначених галузей права складає відповідний їй предмет правового регулювання. Для галузі міжнародного гуманітарного права таким предметом є встановлення та захист мінімальних стандартів прав людини в умовах збройного конфлікту. Це той пласт правової матерії, якого не заперечує ні доктрина, ні практика міжнародного гуманітарного права. Для галузі міжнародного права прав людини таким предметом є людські права і свободи як феномен в цілому, без будь-якого обмеження його предметної сфери. Можливо, саме виходячи із цих юридичних фактів, відомі дослідники міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини констатували в одному зі своїх досліджень, що «міжнародне гуманітарне право все більше сприймається як складова частина права прав людини, що застосовується у ході збройних конфліктів» [9, Р. 94].

Як переконує аналіз доктринальних розробок із вищезазначеної проблематики, такі погляди на співвідношення предметів правового регулювання з'явилися відразу ж після Тегеранської конференції ООН з прав людини 1968 р., яка завершилася ухваленням Резолюції XXIII «Повага до прав людини в період збройних конфліктів» [10]. З тих пір відбулося істотне зближення, більше того, навіть певна конвергенція предметів регулювання галузей міжнародного гуманітарного права і міжнародного права у сфері прав людини, а також зросла роль цих

обидвох галузей права в регулюванні відповідних суспільних відносин. І тим не менше подальша кодифікація цих галузей права продовжує здійснюватися повністю незалежно одна від одної. Швидше всього наяву достатні підстави для висновку про ціннісне зближення цих галузей права і водночас їх повну функціональну незалежність.

Існують й інші підходи до пояснення співвідношення між собою предметів міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Найвідомішими серед них є конкурентний, комплементарний та інтеграційний. Перший з них стверджує, що у будь-якій конкретній ситуації вищезазначених предметних сфер може застосовуватися тільки одна з цих галузей права. Комплементарний підхід наполягає на тому, що ці обидві галузі права взаємодіють і доповнюють одна одну. До прикладу, під час тлумачення прав людини можуть застосовуватися норми міжнародного гуманітарного права. Прихильники інтеграційного підходу переконані, що предметні сфери міжнародного гуманітарного і міжнародного права прав людини є по суті тотожними і що їх розрізняє лише набута традиція їх розуміння в науці міжнародного права.

Продовжує залишатися докорінно відмінною конструкція правових норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. До прикладу, для першого із двох вищезазначених пластів правової матерії характерна ретельна, до деталей, фіксація обов'язків держав та осіб, уповноважених на здійснення їх функцій в умовах війни чи інших збройних конфліктів, а для другого, навпаки, стисла фіксація, зазвичай, у формі принципів у відповідних правових актах прав людини. Саме тому юридичні норми міжнародного гуманітарного права переважно об'ємні за своїм обсягом [11], а норми міжнародного права у сфері прав людини, навпаки, стислі [12].

Окрім того, чинні норми міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів не підлягають жодному їх обмеженню в принципі, тоді як чимало норм міжнародного права у сфері прав людини, навпаки, в умовах воєнного стану можуть бути обмежені. У якості яскравого прикладу останнього явища можна навести Конституцію України, у розділі другому якої конституційовано цілий ряд норм міжнародного права у сфері прав людини. Частина з них, зокрема, закріплені у статтях 23, 26, 30-39, 41-46, 48-50 Конституції України, а також деякі інші конституційні права в умовах воєнного стану чи надзвичайного стану можуть бути частково обмежені із зазначенням строку дії таких обмежень [13].

Базові поняття міжнародного гуманітарного права, як зазначають фахівці, по суті залишилися незмінними з часу їх появи. Вони продовжують бути зумовленими вимогами воєнної необхідності, з одного боку, та гуманності, з іншого. Гуманітарне право допускає можливість дій, необхідних для досягнення воєнних цілей. Більше того, в окремих випадках інтереси воєнної необхідності можуть як виняток переважати над нормами міжнародного гуманітарного права. До прикладу, культурні надбання, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, відповідно до ст. 11 Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту, можуть «у виняткових випадках неминучої воєнної необхідності» [14] бути позбавленими своєї недоторканності.

Права людини, навпаки, динамічно еволюціонують в просторі і часі, збагачуються змістом та охоплюють своїм впливом раніше не врегульовані ними пласти суспільних відносин, які категорично заперечують навіть допустимість самого факту збройного конфлікту. До прикладу, у змістових межах третього покоління людських прав з'явилося людське право на мир, право на безпечне буття в соціумі та право на безпечне довкілля тощо.

Висновки. Аналіз ціннісних матриць міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини переконує у їх істотному ціннісному зближенні на сучасному етапі між собою. Відповідно до першого з них війна наразі перестала бути законним засобом вирішення конфліктів, а міжнародне право з людських прав взагалі заперечує допустимість війни. Гуманітарне право наразі перестає бути «кодексом честі» для комбатантів і трансформується у найефективніший спосіб захисту некомбатантів від страхіть війни. Проте не дивлячись на концептуальне зближення міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини, вони продовжують залишатися якісно виокремленими галузями пласту міжнародного права.

Література:

1. Ivor Jennings. Magna Carta and its influence in the world today: a book to mark the 750th anniversary of the sealing of Magna Carta and the 700th anniversary of the parliament of Simon de Montfort. London: Central Off. of Information, 1965. P. 9-12.
2. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-1864>

3. Geneva Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva. 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949>
4. Geneva Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick, and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva. 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949>
5. Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva. 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949>
6. Geneva Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva. 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>
7. Марк Дженіс, Річард Кей, Ентоні Бредлі. Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування. Київ: Вид. «Артек». 1998. С. 19.
8. Humphrey. The Revolution in the International Law of Human Rights // Human Rights Law Journal. 1974-75. №4. P. 205, 208-209.
9. Louise Doswald-Beck, Sylvain Vite. International Humanitarian Law and Human Rights Law. International Review of the Red Cross, No. 293, March-April 1993, pp. 94-119.
10. 'Resolution XXIII on Human Rights in Armed Conflicts' UN International Conference on Human Rights in Teheran (12 May 1968) UN Doc A/CONF.32/41.
11. Schindler, Toman (eds.). The Laws of Armed Conflicts. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht. Henry Dunant Institute. Geneva. 1988.
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
13. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention. The Hague, 14 May 1954. URL: <https://en.unesco.org/protecting-heritage/convention-and-protocols/1954-convention>

*Янковський Віталій
Олександрович,
аспірант, Приватний
вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
ORCID: 0009-0009-9084-359X*

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4687/>

Найчастіше в наукових доробках в якості складових криміналістичної характеристики згадуються: особа ймовірного правопорушника; ймовірні мотиви і цілі; особа ймовірної жертви; обставини скоєння кримінального правопорушення; способи підготовки, скоєння і приховування кримінального правопорушення; типові сліди кримінального правопорушення та ймовірні місця їх знаходження; механізм слідоутворення; предмет кримінально-протиправного посягання та умови його охорони; знаряддя і засоби скоєння кримінального правопорушення [1, с. 134].

Однак, на нашу думку, зазначений перелік не може бути однаковим та незмінним для всіх видів кримінальних правопорушень, адже в кожному злочині є свої особливості і, відповідно, різні обставини та питання, які належить встановити, дослідити та вивчити. Що ж стосується кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, то, ми вважаємо, що основними елементами їх криміналістичної характеристики будуть: спосіб злочину, предмет злочинного посягання, особа злочинця та типові сліди.

Дії з безпосереднього вчинення аналізованих злочинів диференціюються на декілька різнопланових способів, що утворюють самостійні склади злочинів: незаконне виготовлення, придбання, у тому числі шляхом викрадення, крадіжок; зберігання, перевезення, пересилання, збут наркотичних засобів; контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Особливістю незаконного обігу наркотичних засобів є те, що окрема злочинна діяльність (наприклад, незаконне виготовлення, контрабанда і придбання) може бути як самостійною, так і паралельною, пов'язаною воєдино підсистемою [2].

Відповідно до Кримінального кодексу (далі – КК) України відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, передбачена статтями 305-322. Якщо ж проаналізувати норми зазначених статей, то до способів вчинення даних кримінальних правопорушень можна віднести:

1) переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю;

2) використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів;

3) незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

4) викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

5) незаконний посів чи вирощування снотворного маку;

6) незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

7) схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

8) незаконне публічне вживання наркотичних засобів;

9) організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

10) надання приміщення з метою незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

11) незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин;

22) порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів тощо [3].

Отже, спосіб вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, прямо залежить від складу злочину, передбаченого відповідною статтею КК України.

Література:

1. Шкута О. О. Загальнотеоретичні аспекти криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2021. Вип. 49. С. 132-135.
2. Шевчук В. М. Розслідування незаконного обігу наркотичних засобів. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17736/1/Shevchuk_R-25.pdf (дата звернення 19.01.2024).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.01.2024).

*Кравцова Наталія Олександрівна,
аспірантка кафедри початкової
освіти, Черкаський національний
університет імені
Богдана Хмельницького*

*Науковий керівник:
Мовчан Валентина Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Черкаський національний
університет імені
Богдана Хмельницького*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4697/>

Сьогодні – це час кардинальних змін у суспільстві. У період війни, яку російська федерація розв’язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються в Україні. Результати навчання дітей молодшого шкільного віку Нової української школи визначають на основі компетентнісного підходу до навчання, тобто базуються на основних ключових компетентностях нового Державного стандарту початкової освіти. За роки навчання у початковій школі разом із предметною підготовкою учні мають оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний розвиток і формуються на міжпредметній основі [3].

Важливе місце у структурі компетентностей молодших школярів займає громадянська компетентність. Саме вона є ключовою і має міждисциплінарний характер та спрямована на соціалізацію особистості, набуття навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил.

Основними громадянськими компетентностями є:

- розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті;
- знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;
- знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні;
- відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;
- здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;
- здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
- здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності [1].

Сучасними українськими педагогами О. Пометун та І. Тараненко проаналізовано концепції і тенденції громадянського виховання. Ними схвалено загальноєвропейське бачення громадянськості та виділено основні шляхи її формування. Педагогічні основи громадянського виховання в сучасних умовах розроблені в дослідженнях І. Бега, Н. Бібик, М. Боришевського, В. Кременя та ін. Проблему громадянської компетентності школярів розкрито у методичному посібнику В. Доміної «Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання», де представлено теоретичні засади формування громадянської компетентності та запропоновано розробки уроків і позакласних заходів [4, с. 132].

Громадянське виховання в початковій школі має на меті формувати у дітей знання і уявлення про українське суспільство, рідний край, розкрити на доступному рівні особливості взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві, виховати в них позитивне особистісне ставлення

до цінностей і символів Української держави; виховати гуманну, соціально-активну, відповідальну особистість.

Саме початкова школа є фундаментом, на якому базується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, в подальшому визначає успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, у країні повстанців, у Сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013- 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях тощо [2].

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної україноцентричної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей, у попередні часи боялися взагалі терміну «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі.

Відтак, враховуючи всі обставини, виникає потреба в актуалізації вивчення даної теми, яка б визначала нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

Література:

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні 03.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru> (дата звернення 10.10.2019)
2. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641»

3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти Документ 87-2018-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.10.2020, підстава – 898-2020-п

4. Доміна В. В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання: методичний посібник / В. В. Доміна - Хмельницький: ХГПА, 2014. – 132 с.

*Кравченко Ганна Юрївна,
докторка педагогічних наук,
доцентка, завідувачка кафедри
технологій навчання, охорони
праці та дизайну, Білоцерківський
інститут неперервної
післядипломної освіти,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0002-2156-3203*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4689/>

Стратегія розвитку вищої освіти України повинна враховувати загальноосвітні тенденції трансформації сучасної вищої освіти, де ключовим питанням є забезпечення якості освіти. Провідна роль у цьому питанні належить науково-педагогічним працівникам, які забезпечують реалізацію освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Саме від рівня професійної компетентності та професійної діяльності викладачів залежить якість підготовки випускників закладів вищої освіти. В умовах підвищення автономності закладів вищої освіти набуває гостроти питання професійної компетентності викладачів. Це питання постає у зв'язку з кадровою ситуацією в системі вищої освіти, що склалася сьогодні в результаті низького рівня її фінансування, старіння кадрів, зношення матеріально-технічної бази тощо. У зв'язку з цим у закладах професійної (професійно-технічної) освіти виникає необхідність у створенні умов для розвитку професійної компетентності науково-педагогічних працівників кафедр; підвищенні вимог до відповідальності викладачів за результати

професійної діяльності та удосконаленні процедур оцінювання рівня професійної компетентності співробітників.

Аналіз наукових джерел свідчить про зростаючий інтерес до проблеми розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи. Так, у дослідженнях А. Алексюка, В. Беспалько, А. Деркача, А. Кузьмінського, Н. Кузьміної, В. Лозової, О. Романовського обґрунтовано теоретико-методичні основи професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти. Особливої уваги потребує професійний розвиток педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Проблема професійного розвитку педагогічного персоналу досліджується Л. Дерлінг-Хаммондом, М. Тайтом. Зміст професійного розвитку педагога, моделі, методи і форми професійного розвитку розглядали як закордонні науковці П. Гріммет, Н. Дене Фічтмен, К. Дуінлен, М. Месер, М. Ріс, А. Росс, Дж. Фальк, так і українські дослідники О. Вознюк, Г. Данилова, О. Дубасенюк, Б. Матвієнко, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійник, Н. Протасова, В. Радкевич, В. Сидоренко, Л. Лук'янова та інші.

Згідно з Законом України «Про професійний розвиток працівників» ст.2 п.2 Державна політика у сфері професійного розвитку працівників формується за принципами: доступності професійного розвитку працівникам; вільного вибору роботодавцем форм і методів забезпечення професійного розвитку працівників з урахуванням специфіки їх роботи; додержання інтересів роботодавця та працівника; безперервності процесу професійного розвитку працівників [1].

Розвиток професійної компетентності науково-педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти ЗП(ПТ)О – це процес, який передбачає спрямування науково-педагогічних працівників на розвиток наукового потенціалу, який є основою професійного зростання, із метою удосконалення професійних знань, вмінь, навичок та компетентностей, необхідних для реалізації освітнього процесу у ЗП(ПТ)О та для досягнення особистісних цілей та цілей організації [3].

Науковий потенціал в системі професійної (професійно-технічної) освіти розглядається як система продукування наукових знань і охоплює такі її складові: кваліфікаційний склад наукових працівників, його відповідність вимогам щодо розв'язання завдань соціально-економічного розвитку; організаційну структуру наукових колективів та їх науковий рівень; інформаційне забезпечення науки; ефективність використання одержаних наукових результатів у науковій, соціальній та виробничій сферах. Таким чином наукова діяльність кафедр інститутів неперервної

професійної освіти набуває значущості для розвитку професійної компетентності науково-педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Реалізація наукового напрямку роботи кафедр інститутів неперервної професійної освіти відбувається через виконання теми науково-дослідної роботи, до якої залучені всі викладачі. Вони є безпосередньо виконавцями наукового дослідження.

Кафедра технологій навчання, охорона праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО) ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України є одним із основних структурних підрозділів, який виконує науково-дослідну роботу на тему «Сучасні технології навчання в системі кон'юнктурних досліджень ринку праці» у межах загальної теми НДР БІНПО «Трендвотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (РК № 0122U202007), яка затверджена протоколом Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» № 12 Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України від 21 грудня 2022 р.

Мета дослідження – провести аналіз тенденцій розвитку сучасних технологій навчання в галузі професійної, професійно-технічної освіти, з урахуванням результатів кон'юнктурних досліджень ринку праці; сформулювати рекомендації щодо забезпечення рівня якості освіти в БІНПО в цьому контексті.

Об'єктом дослідження обрано здійснення аналізу тенденцій розвитку ринку праці в системі кон'юнктурних досліджень, а предметом дослідження – технології в галузі виробничої, професійної, професійно-технічної освіти, що забезпечують якість освітнього процесу відповідно вимог ринку праці в умовах повоєнного стану. Обрані методи дослідження передбачали вивчення та аналіз економічної літератури, що забезпечить характеристику теоретичних питань з проблеми дослідження (теоретичні); аналіз сучасного стану глобального та національного ринку праці (емпіричні); порівняння, систематизація, моделювання; кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів (статистичні).

У ході виконання завдань дослідження науково-педагогічними працівниками кафедри здійснено аналіз тенденцій розвитку сучасних технологій навчання в галузі професійної, професійно-технічної освіти. Визначено, що перспективними напрямками дослідження розвитку професійної компетентності фахівців галузі виробничої, професійної,

професійно-технічної освіти будуть нові професії, які набирають силу, комбінуючись створюючи нову реальність Індустрія 4.0: «штучний інтелект», «машинне навчання», «цифровізація». Отримані дані підтверджують важливість оновлення освітнього процесу в умовах інститутів неперервної професійної освіти через інтеграцію цифрових технологій [2].

Враховуючи це викладачами кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну БІНПО у 2023 році для організації навчання на курсах підвищення кваліфікації розроблено та впроваджено електронні навчальні курси (ЕНК) за тематикою: «Цифрова грамотність та освітні ресурси»; «Використання Prezi в професійній діяльності педагога ЗПО»; «Штучний інтелект у діяльності педагога професійної освіти»; «Віртуальні навчальні інструменти для симуляції в небезпечних ситуаціях». Електронні навчальні курси орієнтовані на ознайомлення слухачів курсів підвищення кваліфікації з інноваційними технологіями, що забезпечують їх цифрову грамотність та розуміння наявності цифрових освітніх ресурсів, які допоможуть здобувачам освіти, здійснювати їх професійну діяльність більш ефективно. Основна увага приділяється конкретним інструментам штучного інтелекту, таким як CHAT GPT та BARD для генерації текстової інформації, WEPIK для створення інтерактивних презентацій, EDUAIDE.AI для розробки інноваційних планів уроків та LEONARDO.AI для створення зображень. У змісті електронних навчальних курсів розглядаються конкретні сценарії використання штучного інтелекту в педагогічній діяльності, підкреслюючи його значущість у сучасному освітньому середовищі; віртуальні навчальні інструменти для симуляції небезпечних ситуацій; використання PREZI в професійній діяльності педагога ЗПП(Т)О тощо [2].

Під час проведення науково-дослідної роботи з'ясовано, що для реалізації програми експерименту особливого значення набуває процес «інтеграції», який характеризує «процес наявності упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями...» [3]. Визначення особливостей інтеграції через наукові дослідження, які здійснюються науково-педагогічними працівниками кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну БІНПО свідчить, що розуміння змісту поняття «інтеграція наукових досліджень» – включає сумісну колективну розробку загальноінститутської або кафедральної наукової теми, яка має як результат колективну публікацію – монографію або посібник; роботу колективу науковців над єдиною темою дослідження, де кожен учасник має свій інтерес, а результатом виступають персональні публікації або захист дисертації; епізодичну або пролонговану співпрацю колег. Зрозумілим є, що для отримання певних результатів необхідно

впроваджувати модель мережевої взаємодії всіх учасників науково-дослідної роботи. Модель мережевої взаємодії передбачає побудову гнучкої системи взаємодії співробітників кафедр, методичних підрозділів та закладів вищої та професійно-технічної освіти з питань реалізації теоретичних, прикладних і практичних аспектів наукового дослідження на основі партнерства [4]. Отже одним із результатів розвитку професійної компетентності науково-педагогічних працівників кафедри ТНОП та Д БІНПО можна зазначити підготовку 32 публікації (за 2023 р.): наукової продукції – 22: публікації в наукометричних виданнях (Scopus або Web of Science Core Collection) – 2, фахові видання – 5; збірники конференцій – 1; матеріали в збірниках наукових праць – 14 (у т.ч. матеріали міжнародних конференцій – 1, матеріали всеукраїнських конференцій – 9, матеріали регіональних семінарів – 4); навчальна продукція – 10: електронні навчальні курси – 9, плани та освітні програми – 1.

Визначаючи перспективи реалізації теми науково дослідної роботи кафедри, до наступних завдань у 2024 році, слід віднести: розвиток наукової компетентності викладачів кафедр та співробітників методичних структурних підрозділів через реалізацію теми «Цифрові технології у наукових дослідженнях»; розробку нових програм освітніх курсів та спецкурсів, змістом яких буде практичне опанування слухачами нових технологій; проведення науково-практичних заходів Усеукраїнського та регіонального рівнів у відповідності до теми дослідження; висвітлення результатів науково-дослідної роботи у наукових публікаціях науково-педагогічних працівників кафедри ТНОП та Д БІНПО.

Література:

1. Виклики та проблеми охорони праці в закладі професійної (професійнотехнічної) освіти»: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [за заг. ред. В. В. Сидоренко; ред. кол.: Г. Ю. Кравченко, О. П. Юденкова, Д. Ю. Головка; упоряд. А. М. Геревенко]. Біла Церква, 2023, 130 с.
2. Закон України «Про професійний розвиток працівників» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>
3. Kravchenko H. Yu. The competency-based approach in managing the professional development of teachers of higher education institutions in Ukraine / Kravchenko H. Yu., Pochuieva O.O. The competency-based approach in managing the professional development of teachers of higher education institutions in Ukraine / European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and Republic of

Poland: Collective monograph. Volume 2. Sandomierz: Izdevnieciba Baltija Publishing, 2018 . P.180-201.

4. Kravchenko Hanna Theoretical Basis of Studying the Educational Environment with the Application of GR-Technologies / Inna Romanchenko, Olena Vasylevska, Svitlana Haltsova, Hanna Babicheva, Natalia Batsula, Hanna Kravchenko, Aelita Lytvyn / IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.21 No.4, April 2021. P. 28-33.

*Кузнецова Оксана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
педагогіки, психології,
початкової освіти та
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4734/>

Упродовж останніх років наша країна зіткнулась з серйозними викликами, що торкнулись становлення та розвитку української нації в цілому, підвищенням ролі власної відповідальності за долю держави зокрема, що вимагають переосмислення існуючих підходів до національно-патріотичного, духовного, морально-етичного виховання підростаючого покоління, а отже актуалізують проблему виховання студентської молоді на засадах полікультурності. На даний час спосіб життя молодого покоління стає все більш динамічним та мобільним, в якому стираються межі та кордони. Без формування та розвитку у студентства прагнення вести діалог з людьми інших культур, формування уяви про світ взагалі, зберігаючи при цьому знання про свою націю, свій народ, свою державу, усвідомлюючи себе її частиною, розбудова справжнього цивілізованого суспільства стає неможливою.

Як зазначає Л. В. Кравченко «ідея культурного й етнонаціонального багатоманіття світу в процесі демократизації, реформування освіти в Україні має впроваджуватися на засадах полікультурності. З одного боку – це один із важливих шляхів досягнення дійсно правової етнічної рівності в Україні, з другого – це можливість виховати громадян із широким культурним світоглядом, із навиками міжетнічної толерантності, культури міжетнічного спілкування, засвоєними цінностями розуміння і сприйняття світу як єдиного цілісного організму, надзвичайно багатого і складного у своєму культурному різноманітті» [1].

Значення полікультурного виховання окреслено в «Національній доктрині розвитку освіти», в якій вказується на те, що: «мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» [2]. Таким чином стає зрозумілим, що в умовах євроінтеграції пріоритетним курсом державної політики у сфері освіти є виховання на основі загальнолюдських й культурно-національних цінностей, тобто реалізація ідей полікультурності. Також в документі підкреслюється значення та важливість мовної освіти: «освіта сприяє розвитку високої мовної культури громадян, вихованню поваги до державної мови та мов національних меншин України, толерантності у ставленні до носіїв різних мов і культур [2].

Подальші кроки розбудови нашої держави повинні бути спрямовані на вирішення проблеми, що окреслює питання сучасних реалій виховання з урахуванням умов, що змінилися, і як цей процес необхідно реалізовувати. Очевидно, що механізми вдосконалення виховної діяльності закладів вищої освіти потребують переосмислення, оскільки протікають в нових соціальних умовах, зважаючи на нинішні цілі та завдання, що поставили перед суспільством. При цьому необхідно враховувати, що в основі виховання будь-якої спільноти лежить природна потреба у самозбереженні, самовдосконаленні, самоствердженні через становлення власної держави та відродження національно-патріотичного виховання.

Під впливом зазначених змін надзвичайно важливим стає прискорення модернізаційних процесів у закладах вищої педагогічної освіти. Основними орієнтирами у вихованні студентів все більшої ваги набувають національні складові особистості на основі цінностей україноцентризму та євроцентризму з урахуванням історичної правди. В першу чергу це стосується здобувачів педагогічного закладу вищої освіти. Здатність забезпечувати формування української ідентичності для дітей на засадах полікультурності, виховання національної свідомості, патріотизму, порядності, толерантності, відповідальності забезпечують конкурентоспроможність, самобутність майбутнього вчителя.

Цілком погоджуємось з думкою дослідниці Петько Л. В., яка у статті «Полікультурне виховання студентів і формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету» зазначає: «Полікультурне виховання зорієнтоване на виховання індивіда, який зберігає свою соціально-культурну ідентичність, який прагне до розуміння інших культур, який поважає інші культурно-етнічні спільності, який уміє жити в мирі та злагоді з представниками різних національностей, рас, вірувань, який готовий до активної творчої діяльності в динамічному полікультурному і багатонаціональному середовищі» [3].

Отже, впровадження ключових ідей полікультурного виховання спрямовано на формування та розвиток сучасного суспільства та сприяє підготовці майбутніх фахівців початкової освіти до життя в полікультурному та багатонаціональному середовищі, здатних до співпраці та міжкультурної взаємодії.

Література:

1. Кравченко Л. В. Полікультурна освіта як умова естетичного виховання студентської молоді. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Випуск 37. Херсон, 2004. С. 249-254. URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/449/399> (дата звернення : 27.01.2024).
2. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. №347/2002. *Освіта*, 24 квіт.-1 трав. (№26). С. 2-4.
3. Петько Л. В. Полікультурне виховання студентів і формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету. *Перспективи наукових досліджень і розробок*: зб. наук. статей. SAUL Publishing Ltd, Дублін, Ірландія, 2017. С. 164-170. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15804/Petko,%202017,%20Ireland.pdf?sequence=1> (дата звернення : 27.01.2024).

4. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : монографія / М-во освіти і науки України; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2014. 405 с.

5. Стинська В.В., Клепар М.В., Чінчой О.О. Формування полікультурної компетентності вчителів у сучасному освітньому просторі: особливості та виклики. Наукові записки. Сер.: Педагогічні науки. 2023. № 211. С. 57-62. URL : <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-57-62> (дата звернення: 27.01.2024).

*Латик Назарій Петрович,
аспірант, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

*Науковий керівник:
Чепіль Марія Миронівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4727/>

Вступ. Актуальні проблеми підготовки викладачів у сучасних умовах охоплюють різноманітні аспекти вищої освіти та виклики, що виникають у процесі формування педагогічних кадрів. Освітні процеси, направлені на адаптацію до реальних умов життя, мають суттєвий вплив на включення країни в європейське і світове співтовариство. У контексті освіти акцент робиться на розвитку інтелектуального, духовного потенціалу та економічних можливостей суспільства. Розвиток вищої освіти розглядається як неперервний процес, що враховує об'єктивні вимоги і суб'єктивні потреби особистості у гармонійному задоволенні пізнавальних інтересів.

Сучасні уявлення щодо формування фахівців визначають акцент на розвитку творчих здібностей, активній позиції та мотивації до прийняття та реалізації рішень. Освіта найефективніша, коли спрямована на формування творчо налаштованих особистостей для універсального, технологічного та інформаційного суспільства XXI століття, здатних до постійного розвитку та навчання протягом усього життя [1]. Володіння інформацією та технологіями, інтенсивний саморозвиток допомагають фахівцям залишатися затребуваними та конкурентоспроможними в змінюваному ринку праці.

Мета статті – висвітлити проблеми підготовки викладачів у педагогічних університетах крізь призму сучасних викликів.

Матеріали та методи. Використано методи аналізу наукових джерел, синтезу, узагальнення, систематизації та контент-аналізу для досягнення мети дослідження.

Результати та обговорення. Професійні компетентності викладача включають широкий спектр навичок, знань та властивостей, необхідних для ефективного виконання педагогічних обов'язків. До основних професійних компетентностей викладача можна віднести: предметну, методичну, соціальну, комунікативну та ін. Викладач повинен глибоко розуміти та володіти предметною галуззю, яку викладає, включаючи останні наукові та професійні розробки, ефективно використовувати різноманітні педагогічні методи та стратегії для досягнення педагогічних цілей та задач. встановлювати позитивні відносини з учасниками освітнього процесу, враховувати соціально-емоційні аспекти навчання, адаптувати власний підхід до різних стилів навчання та індивідуальних потреб, використовувати комунікаційні засоби для передачі інформації. Ці компетентності допомагають викладачам успішно впроваджувати навчальні програми, створювати позитивне навчальне середовище та ефективно взаємодіяти з учнями та іншими учасниками навчального процесу.

Серед ключових навичок сучасної освіченої особистості слід визначити творчість, інтенсивну працездатність та вміння використовувати творчі здібності в нестандартних ситуаціях, що дозволяє легко адаптуватися до різноманітних викликів життя. Аналізуючи проблему формування творчої особистості у процесі підготовки фахівця, слід визначити, що найповніше інформацією може володіти лише інноваційно вмотивована, самодостатня особистість із власною адекватною системою цінностей. Важливо враховувати необхідність

формування в суспільстві систем особистісних цінностей на всіх рівнях освіти та за допомогою всіх суспільних інституцій [2]. Знання, фахова кваліфікація та професійна підготовка повинні не лише відповідати поточним умовам або вимогам, а й бути орієнтованими на випередження їх.

Успіх української освіти пов'язується із загальним підходом, пов'язаним з компетентностями, який спрямований на формування у студентів сучасних і практично важливих компетенцій, що сприяють успішній адаптації у сфері професійної діяльності. Компетенції охоплюють не лише професійні знання, але й підходи та навички, такі як співробітництво, здатність до роботи в команді, комунікативні навички, ініціативність та здатність до постійного самовдосконалення. Компетенція розглядається як сфера відносин, яка об'єднує знання та практику, накопичені під час професійного росту та людської праці. Сучасний підхід до засвоєння знань суттєво підкреслює практичну спрямованість і створення умов для практичної корисності навчання. Сучасний викладач повинен постійно підвищувати свою кваліфікацію, вивчаючи нові методики, технології та педагогічні тенденції.

Питання освіти непосредньо пов'язані з характеристиками сучасних вимог до результатів праці та процесу підготовки та прийняття рішень [4]. Визначення та оновлення вимог до підготовки бакалаврів і магістрів вищої школи базуються на розумінні проблем практичної діяльності. Зміна ситуації можлива лише за умови трансформації та модернізації освітнього процесу відповідно до принципів компетентнісного підходу. Планування та впровадження відповідних заходів сприяють підняттю рівня освіти та закладають фундамент для формування України як соціально орієнтованої та ринкової держави.

Технології навчання фахівців соціальних навичок націлені на просування освітнього процесу шляхом досягнень та розвитку інтенсивності і відповідальності студента за оцінені результати нової діяльності. Ці технології спрямовані на вивчення різних методів і підходів до формування рекомендацій, ідей, управління новаціями та передачі знань між поколіннями. Професіоналізм розглядається як кінцева мета раціонального освітнього процесу, що залежить від ефективної підтримки інституційної структури, яка створює фундамент для сучасної освіти. Освіта розглядається як добросовісна праця, в яку внесено конкретну функцію на рівні практичних вимог сучасності [3].

Викладачам потрібно адаптуватися до використання сучасних технологій в навчанні, щоб забезпечити ефективний процес вивчення та розвиток цифрових навичок, модернізувати педагогічні методи та стратегії для забезпечення відповідності потребам різних груп, активно працювати над створенням позитивної та сприятливої соціально-емоційної атмосфери, ефективно управляти групою та вміння вирішувати конфліктні ситуації, які можуть мати місце у педагогічній діяльності. Ці проблеми стають все більш актуальними в умовах постійних змін у суспільстві.

Висновок. Основні виклики на проблеми підготовки викладачів у сучасних умовах включають в себе необхідність адаптації до цифрової трансформації, постійний розвиток педагогічних методик, формування професійних компетентностей, забезпечення мотивації та психологічної готовності викладачів, активна підтримка соціально-емоційного розвитку молоді, а також ефективне управління класом та розв'язання конфліктів. Вирішення цих проблем вимагає комплексного та системного підходу до підготовки викладацьких кадрів у контексті вимог сьогодення.

Список літератури:

1. Закон України “Про вищу освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20150529>
2. Пріоритетні напрями модернізації освіти: досвід, реалії, перспективи : зб. наук. праць Всеукр. Наук.-практ. конф. (Дрогобич, 7-8 квітня 2022 року) / за ред. М. Чепіль, А. Федорович. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. 186 с.
3. Сидорова С. Творчість і технології у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти. Теорія і практика управління соціальними системами. Харків : НТУ «ХП», 2020. № 2. С. 79-86.
4. Шевчук Т., Сідельник О. Практична підготовка студентів вищих навчальних закладів як невід'ємна детермінанта формування їхніх професійних компетенцій. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна.* 2017. Вип. 27(2). С. 189-193.

*Левицький Олександр Олегович,
аспірант, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

*Левкович Владислав Ігорович,
аспірант, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

*Науковий керівник:
Чепіль Марія Миронівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

ЗМІСТ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4728/>

Актуальність проблеми. Глобалізація, технологічний розвиток та конкуренція вимагають системних змін, особливо в контексті студентоцентрованого навчання та формування ключових компетенцій, перегляд і актуалізацію освітніх програм, впровадження новітніх технологій та методів навчання, а також підвищення акценту на розвиток та формування практичних навичок студентів. Децентралізація освітнього процесу, активізація ролі самостійного навчання та компетентнісного підходу стають невід'ємною частиною цього процесу [3].

Мета статті – аналіз сутності дефініції «професійна компетентність» та узагальнення особливостей процесу її формування у майбутніх педагогів.

Матеріали та методи. Використано методи теоретичного аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації та контент-аналізу для досягнення мети дослідження.

Результати та обговорення. В. Маслов дає визначення компетентності, яке характеризує її як готовність на професійному рівні

виконувати посадові та фахові обов'язки, відповідно до сучасних теоретичних надбань і кращого досвіду [4, с. 8]. Дослідник визначає цей термін як поєднання науково-теоретичних знань з практичною діяльністю конкретної людини, що забезпечує постійно високий кінцевий результат. Це визначення вказує на те, що компетентність не обмежується лише теоретичними знаннями, але також включає в себе практичний досвід та навички.

Словник української мови визначає, що компетентний – це такий працівник, який має достатні знання у якій-небудь галузі, який ґрунтується на знанні, кваліфікований, має певні повноваження, повноправний, повновладний [2, с. 560]. Компетентна особа може ефективно застосовувати свої знання у реальних ситуаціях та досягати високих результатів у виконанні своїх обов'язків. Таке трактування вказує на важливість наближення до світових вимог і стандартів, що свідчить про необхідність постійного вдосконалення та адаптації до сучасних вимог у конкретній галузі чи професії. Це підкреслює динамічний характер компетентності та необхідність її постійного розвитку.

Професійні компетенції включають в себе розуміння двох основних аспектів, які можна визначити як когнітивні (знання, розуміння проблем) і комунікативні (спілкування, використання засобів мови). Когнітивні аспекти професійної компетенції забезпечують розуміння конкретних професійних проблем, володіння знаннями та розумінням ключових аспектів у своїй області; здатність аналізувати інформацію та приходити до обґрунтованих висновків; використання термінів і концепцій професійної діяльності; здатність виділяти ключову інформацію серед великого обсягу даних; здатність визначати, яка інформація є важливою для конкретної ситуації або завдання.

Комунікативні аспекти професійної компетенції включають здатність ефективно спілкуватися та працювати з іншими людьми; навички ефективного використання мовних інструментів для комунікації; здатність використовувати комунікативні засоби для досягнення мети в професійній діяльності [6, с. 58]. Ці аспекти взаємодіють і сприяють створенню повноцінної професійної компетенції, яка включає як когнітивні, так і комунікативні вміння та навички.

Ф. Бацевич вважає, що важливою складовою комунікативної компетентності є знання комунікативних законів та вміння їх використовувати чи, при необхідності, протистояти. Він відзначає, що це не лише комплекс знань, але й внутрішні можливості мовця, такі як

комунікативні інтенції, знання особистості співрозмовника, орієнтація в умовах та ситуаціях спілкування, контроль над процесом спілкування та інші аспекти [1].

Специфіка структури професійної компетентності педагога полягає в тому, що вона враховує інтеграцію фахових аспектів з особистісними характеристиками. Для педагога особистісні якості можуть бути навіть важливішими, ніж знання та вміння, оскільки вони визначають спроможність педагога ефективно співпрацювати зі студентами, створювати позитивний педагогічний клімат та впливати на формування їхнього особистісного розвитку.

Висновок. Професійні компетенції включають когнітивні та комунікативні аспекти. Когнітивні аспекти передбачають розуміння професійних проблем, аналіз інформації, володіння знаннями та здатність виділяти ключову інформацію. Комунікативні аспекти включають ефективне спілкування та співпрацю з іншими, використання мовних інструментів та здатність досягати мети в професійній педагогічній діяльності. Загальною метою є формування комунікативної компетентності у магістрантів для успішної професійної реалізації. Розуміння та розвиток професійної педагогічної компетентності важливі для створення ефективного освітнього середовища.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2004. 344 с. (Альма-матер).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Уклад. і голов. Ред. В. Бусол. Київ–Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека освітньої політики / За заг. ред. О. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
4. Маслов В. І. Проблеми демократизації управління народною освітою в системі безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. *Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів* : наук.-метод. зб. Київ: Вища школа, 1990. С. 7-10.

*Луканьова Людмила Олексіївна,
старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки
ORCID: 0009-0002-7392-2850*

РАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЯКІСНОГО ОСВІТНЬО–КОРЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4718/>

Формування демократичного суспільства, надання рівних прав протягом життя кожному громадянину незалежно від стану здоров'я є пріоритетом державної соціальної політики в Україні та одним з основних принципів міжнародних стандартів, що забезпечують доступ дітей з особливими освітніми потребами до якісної освіти та їх інтеграцію до соціуму.

Людина – істота соціальна, прогрес якої залежить не тільки від біологічних, а, передусім, від соціальних законів. Особистість розвивається і вдосконалюється під впливом інших людей, пристосовується до виконання у суспільстві конкретних обов'язків, несе за свою поведінку, дії та вчинки певну відповідальність.

Проблема соціалізації дошкільників є однією з базових у педагогіці та віковій психології.

Перші роки життя – це критично важливий період для соціального, інтелектуального та особистісного розвитку. З перших днів свого існування дитина перебуває в середовищі інших людей, і включена до соціальної взаємодії з ними. Саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість і закладаються перші уявлення про себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні та соціальні норми. Поступово навколишній соціальний світ відкривається дитині у системі існуючих рольових взаємовідносин, правил соціальної поведінки, культурних норм взаємодії.

Надалі соціальне оточення надає дитині спектр чітко оформлених ціннісних нормативних моделей та зразків соціальної поведінки. Важливо,

щоб цей процес у закладі дошкільної освіти охоплював основні види соціалізації дитини та був наскрізь пронизаний корекційною складовою, задаючи початкові умови для повної та успішної соціалізації особистості в майбутньому.

В наш час глобальної інформатизації та технологічного прогресу суспільства проблема соціалізації дітей з особливими потребами не дарма стоїть надзвичайно гостро. Адже справа не тільки в тому, що дитині з особливими освітніми потребами необхідно відчуття комфорту в соціальному середовищі, вона також повинна знайти своє місце в ньому, щоб мати можливість повністю розкрити свій потенціал, а також бути корисною іншим. Впродовж багатьох років таких дітей відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості та потребує особливих умов організації життєдіяльності та інтеграції у суспільство.

У процесі соціалізації дітей із порушеннями у розвитку виникає низка проблем, серед яких головне місце посідає проблема ставлення до них суспільства та держави, що проявляється у створенні системи спеціальної освіти, доступної системи охорони здоров'я, наявності чи відсутності спецшкіл, спеціалізованих реабілітаційних центрів у місцях проживання сімей, які виховують дітей із особливими потребами.

Включення осіб із психофізичними порушеннями до загальноосвітнього простору є загальною світовою тенденцією, яка характерна для високорозвинених країн. У той же час, існує потреба у виробленні нових підходів до їхньої освіти, які більшою мірою задовольняли б потреби їх розвитку, покращували процеси абілітації та реабілітації, формували адаптовану особистість, сприяли її інтеграції в суспільство. Удосконалення цього процесу передбачає максимальне врахування індивідуальних психологічних особливостей цієї категорії дітей та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку особистості.

Інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальною. Вона значно розширює її можливості, а заклади, в яких вона запроваджується, мають, у перспективі, стати нормою.

Аналіз наукових джерел та практичний досвід свідчать про те, що на сучасному етапі становлення інклюзивної освіти варто спиратися на досвід, напрацьований у спеціальних навчально-виховних закладах, адже

тут є відповідні фахівці, створені спеціальні умови та методики, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Тобто ці заклади є своєрідним стартовим ресурсом для інклюзії. Зокрема, серед дошкільних навчальних закладів найбільш адекватними умовами для цілеспрямованої роботи з інклюзивної освіти дітей із психофізичними порушеннями з урахуванням рівня їх розвитку є заклади комбінованого типу, які включають звичайні та спеціальні групи дошкільної освіти. Подальший розвиток дошкільної інклюзивної освіти може передбачати створення груп для дітей зазначеної категорії короткочасного та цілодобового перебування, реабілітаційних та консультативних пунктів тощо.

Останнім часом у наукових джерелах застосовується термін «зворотна інклюзія» – процес включення здорових дітей у середовище їх однолітків, які потребують корекції психофізичного розвитку. Тобто, особливістю даного виду інклюзії є те, що дитина продовжує відвідувати спеціальну установу, але до такої корекційної системи включаються її здорові однолітки, в рамках занять з корекційним педагогом беруть участь у спільній діяльності (1-2 дитини з психофізичними порушеннями та 2- 3 дитини із нормативним рівнем розвитку). Важливо відзначити, що організація інклюзивної освіти в умовах спеціальних дошкільних закладів є корисною не тільки для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Вона просуває ідеї толерантності та соціальної рівності, що дає можливість усім вихованцям брати повноцінну участь у житті суспільства. Адже, як свідчить досвід, ставлення до цієї групи осіб у суспільстві неоднозначне. Особливо ефективним є наявність умов предметно-розвивального середовища (навчально-реабілітаційного та медичного обладнання, посібників, ігротек), що забезпечує повноцінне включення та особистісну самореалізацію не тільки дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, а й їх здорових однолітків.

Не менш важливою є організація служби психолого-медико-педагогічного супроводу дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку (її діяльність спрямована не лише на вивчення причин виникнення психофізичних порушень, а й визначення індивідуального освітнього маршруту дитини, а також організацію корекційної роботи з дітьми через спільну діяльність фахівців та педагогів). Саме у спеціальних дошкільних навчальних закладах існує можливість забезпечення адекватним рівнем освіти всіх дітей (як із нормативним рівнем розвитку,

так і їхніх однолітків, які потребують корекції психофізичного розвитку), зокрема, кваліфікована медична допомога, психолого-педагогічний супровід, корекційна спрямованість. Крім того, вихованці з психофізичними порушеннями постійно знаходяться серед своїх здорових однолітків (режимні моменти, свята, розваги, прогулянки, екскурсії), спілкуються з ними, бачать їх досягнення та прагнуть до збільшення власних успіхів. У зв'язку з цим дошкільному навчальному закладу відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідним суспільним інститутом соціалізації, який забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу особистості в дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про дошкільну освіту”: чинне законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2628-14>
2. Інклюзивна група ДНЗ. Рекомендації для облаштування простору. URL: <https://inkluzia.com.ua/inkluzivna-grupa-v-dnz.-rekomendatsiyoblashtuvannya-prostoru>.
3. Кузава І. Б. Концептуальні засади розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. С. 130-135.
4. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 2 (98). С. 143-146. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&I
5. Кузава І., Гац Г. Професійна готовність майбутніх спеціальних педагогів до впровадження інклюзивної освіти: монографія. *European and global vectors for education development in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. С. 344-372.

*Малко Наталія Володимирівна,
кандидат медичних наук,
доктор філософії, кафедра
стоматології дитячого віку,
Львівський національний
медичний університет
імені Данила Галицького*

*Солина Наталія Миронівна,
кафедра стоматології дитячого
віку, Львівський національний
медичний університет
імені Данила Галицького*

*Гірчак Галина Василівна,
кандидат медичних наук,
кафедра стоматології дитячого
віку, Львівський національний
медичний університет
імені Данила Галицького*

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ СТОМАТОЛОГІЇ ДИТЯЧОГО ВІКУ ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4677/>

Від 24 лютого 2022 року Україна живе у новій реальності, вирішуючи, зокрема, проблеми надання освітніх послуг. Згідно з Указом Президента України №64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» у закладах вищої освіти запроваджено дистанційне навчання [1].

У світі дистанційне навчання набуло поширення досить давно, проте в Україні воно активно використовується впродовж останнього десятиліття. У Львівському національному медичному університеті (ЛНМУ) імені Данила Галицького перший етап впровадження цього різновиду навчання було розпочато 06.12.2016 року (наказ № 3573-з). Згідно з Наказом №3573-з на стоматологічному факультеті здійснено реєстрацію студентів I-V курсів, у платформі misa [2,3]. Викладачі кафедри стоматології дитячого віку у стислі терміни здійснили інформаційне

наповнення відповідної сторінки цієї освітньої платформи. Сюди увійшли тести із субдисциплін, методичні рекомендації, лекційні матеріали, завдання для самостійної роботи. Доступ студентам до даної інформації відкритий завжди. Відповідальний за дистанційне навчання на кафедрі має можливість звітувати про успішність студентів та доповнювати курс новою інформацією.

Згідно наказу ректора №2790-з про організацію освітнього процесу, де вказано, що освітній процес відбуватиметься у змішаному режимі з урахуванням, що проведення аудиторних занять у приміщеннях університету можливе лише в межах розрахункової місткості укріплень, які можуть бути використані для захисту учасників освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення.

Аудиторні заняття на кафедрі стоматології дитячого віку проводяться зі студентами 2-5 курсу. У форматі онлайн проходять всі лекційні заняття, посилання на лекції розміщуються на платформі misa. У форматі офлайн проводяться практичні заняття, відробки пропущених занять та незадовільних оцінок для студентів всіх курсів. Також у форматі офлайн проходить виробнича практика на 5 році навчання, яка відбувається на базі Стоматологічного медичного центру ЛНМУ імені Данила Галицького та Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ).

Висновок. Змішана форма здобуття освіти забезпечує неперервність навчання в період воєнного стану, яка вимагає від студента само організованості та самомотивованості.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397/>
2. Положення про організацію освітнього процесу у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького [Ухвалено Вченою Радою ЛНМУ імені Данила Галицького 18.02.2015 р., Протокол № 1-ВР].
3. Адамова І, Головачук Т. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. Витоки педагогічної майстерності. 2012; 10: 3-5.

*Пантєєва Тетяна Олексіївна,
вчитель, Відокремлений
структурний підрозділ
«Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УДОСКОНАЛЕННІ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4710/>

Анотація. Пантєєва Т. О. **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УДОСКОНАЛЕННІ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ.** В статті визначено особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій на навчальних заняттях, їх значимість та актуальність впровадження в нову систему освіти.

Ключові слова: іновації, навчальні заняття, сучасна освіта.

Abstract. Panteeva T. O. **FEATURES OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE CONTENT OF LEARNING.** The article defines the features of the use of information and communication technologies in educational classes, their significance and relevance of introduction into the new education system.

Key words: innovations, educational classes, modern education.

Постановка проблеми. Реформування та модернізація сучасної освіти України в напрямі інтеграції в Європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Успішність України полягає в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу, бо кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх у житті, на максимальне розкриття власних здібностей і талантів. Отже потрібні конструктивні думки, що сприятимуть удосконаленню української школи на засадах соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку й конкурентоспроможності. Для того, щоб відповідати сучасним викликам, освіта має бути інноваційною, йти попереду тих вимог, які суспільство поставить перед особистістю вже через декілька років.

Інноваційність освіти має полягати в постійному оновленні й удосконаленні змісту, що є нагальною потребою, без задоволення якої вона втратить взаємозв'язок із життям, знижуватиме творчий потенціал, перетвориться в рутинну справу. Життя вимагає інтенсифікації пошуку, експериментування, запровадження новітніх технологій, застосування інноваційних засобів навчання, в тому числі й у сфері фізкультурно-спортивної діяльності. Реалізація цих вимог не може здійснюватися без урахування новітнього педагогічного досвіду.

Концепцією Нової української школи визначено основні напрями фізкультурної освіти та вимоги до результативності навчання учнів:

- регулярно практикувати фізичну діяльність;
- демонструвати рухові вміння і навички з фізичної культури, використовувати їх у різних життєвих ситуаціях;
- обирати, створювати і застосовувати індивідуальні фізкультурно-оздоровчі програми для фізичного вдосконалення та здоров'я;
- розвивати здатність до самооцінювання фізичного стану;
- керуватися правилами чесної гри, уміти боротись, вигравати і програвати;
- усвідомлювати значення фізичних вправ для здоров'я, задоволення, гартування характеру, самовираження та соціальної взаємодії.

На нашу думку, провідним завданням сучасного вчителя є саме створення умов для формування творчої компетентної особистості, яка буде здатна реалізувати свій потенціал у суспільстві. В Україні відбувається становлення нової системи освіти, яка зорієнтована на входження до світового освітнього простору. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховної діяльності як у середніх, так і вищих закладах освіти [3, с. 5-6].

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблеми педагогічної інноватики постійно привертають увагу сучасних дослідників. Проблемами освітніх інновацій, інноваційного розвитку різних освітніх систем та педагогічних процесів, сучасних педагогічних ідей, а також різними аспектами новітніх педагогічних технологій та систем займаються зарубіжні та вітчизняні вчені (К. Ангеловські, В. Бабич, В. Безпалько, І. Бех, Ю. Бойчук, Л. Ващенко, С. Гончаренко, Л. Даниленко, В. Ільченко, М. Кларін, Н. Кузьміна, В. Паламарчук, І. Підласий, Л. Подимова, О. Попова, О. Пехота, О. Пометун, І. Прокопенко, К. Роджерс, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, В. Химець, Н. Юсуфбекова, М. Ярмаченко та ін.).

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій має бути пріоритетним напрямом розвитку педагогічної освіти, адже сучасні технології навчання конкретизуються в нових інформаційних, модульних і дистанційних формах навчання.

Мета статті – аналіз розвитку та педагогічної потреби у використанні інноваційних технологій на навчальних заняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз розвитку сучасної системи освіти в Україні показує, що, зважаючи на лавину новацій у системі навчання та виховання, галузі фізичного виховання вони набирають обертів.

Під інноваційними ми розуміємо такі педагогічні технології, що передбачають глибинне перетворення процесу навчання. Тобто змінюють сутність та інструментальнозначущі властивості, найбільш важливими з яких є цільова орієнтація навчального процесу, форма, зміст, педагогічні умови та методи навчального процесу, взаємодія педагога і студента у ході навчання, яка набирає характер творчої співпраці. У нормативно-правовому аспекті можливість інновацій забезпечується усе зростаючим ступенем самостійності вищих навчальних закладів щодо розробки змісту, вибору методів і технологій навчання, сумісною відповідальністю студентів та педагогів за якість освіти, що накладає на студентів не тільки обов'язки, але і право на вільний вибір значної частини дисциплін, а тим самим і викладачів [5].

Вчені підкреслюють, що використання мультимедійних технологій дозволяє підвищити інтенсивність та ефективність процесу навчання, розв'язує проблему доступу до нових джерел різноманітної за змістом і формою представлення інформації, що їх застосування в навчально-виховному процесі здатне змінити його суть, але за умови доцільного використання комп'ютера й дотримання основних дидактичних принципів: науковості, систематичності, послідовності, наочності, активності, самостійності тощо [1, с. 272].

Модернізація системи освіти сьогодні пов'язується насамперед із введенням в освітнє середовище інноваційних концепцій, в основу яких будуть покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення, тобто такі, які не лише на рівні ідей, а й на рівні інтерактивних технологій втілюють ідею гуманізації як щодо системи освіти в цілому, так і стосовно конкретних аспектів навчально-виховного процесу [4, с. 19].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у галузі освіти й безпосередньо в діяльності вчителя стало загальною необхідністю. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес навчального закладу забезпечить поступовий

перехід освіти на новий, якісний рівень. Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи та організаційні форми, засоби навчання, що дозволяють розв'язувати складні та актуальні завдання педагогіки для забезпечення розвитку інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності педагогів. Для ефективної модернізації освіти та оновлення технічного арсеналу засобів навчання необхідно оптимізувати реалізацію державних програм, спрямованих на інформатизацію, комп'ютеризацію та оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, надання всім вільного доступу до мережі Інтернет [2, с. 14].

Підсумовуючи сказане, вважаю, що при організації та проведенні сучасного уроку необхідно використовувати ІКТ, що дозволить успішно поєднувати не тільки розумову але й фізичну роботу, розвивати інтелектуальні та творчі здібності учня.

Як результат, заняття з використанням ІКТ дозволяє:

- зробити заняття більш цікавими та ефективними, розвивати мотивацію до навчання;
- учням сприймати мету та завдання уроків у результаті більш зрозумілого та ефективного надання матеріалу;
- надати більше можливостей для розвитку особистих та соціальних навичок;
- звернутися до електронних ресурсів для закріплення матеріалу занять та отримання додаткової інформації щодо зацікавленої теми;
- навчити учнів працювати більш творчо та підвищити рівень самооцінки.

Отже, використання ІКТ під час проведення занять дозволяє вивести сучасний урок на якісно новий рівень, підвищити статус учителя, використовувати різні види діяльності на уроці, підвищити ефективність організації контролю та обліку знань учнів. За використанням ІКТ – майбутнє. Рано чи пізно використання планшетного комп'ютера в навчально-виховній діяльності стане масовим, звичайним явищем.

Список використаної літератури:

1. Качан О. А. Перспективи використання планшетного комп'ютера на уроках фізичної культури [Текст] / О. А. Качан // VI міжнар. наук.-практич. конф. «Актуальні проблеми розвитку спорту для всіх: досвід, досягнення, тенденції», м. Тернопіль, 2012 р. 272-276 с.
2. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти: навчально-методичний посібник / О. А. Качан. – Слов'янськ: Витоки, 2017. – 138 с., іл. – Бібліогр. наприкінці розд.

3. Качан О. А., Пристинський В. М. К30 Концепція «Спорт заради розвитку» у фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій роботі закладів загальної середньої освіти. Монографія. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2022. 162 с.
4. Москаленко Н. В., Власюк О. О., Степанова І. В., Шиян О. В., Самошкіна А. В., Кожедуб Т. Г. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / [Москаленко Н. В., Власюк О. О., Степанова І. В., Шиян О. В., Самошкіна А. В., Кожедуб Т. Г.] під. ред. Н. В. Москаленко. – [2-е вид.]. – Дніпропетровськ: Інновація, 2014. – 332 с.
5. Навчальний посібник: «Інноваційні технології фізичного виховання студентів» / за заг. ред. Вихляєва Ю. М.; – КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2018. 543 с.

References:

1. Качан О. А. Prospects for using a tablet computer in physical education lessons [Text] / О. А. Качан // VI International scientific and practical conf. "Actual problems of sports development for all: experience, achievements, trends", Ternopil, 2012, pp. 272-276.
2. Качан О. А. Implementation of innovative technologies in physical culture, health and sports activities of educational institutions: educational and methodological manual / О. А. Качан. – Sloviansk: Vytoky, 2017. – 138 p., illustrations. – Bibliogr. at the end of the chapter
3. Качан О. А., Prystynskiy V. M. K30 The concept of "Sport for the sake of development" in physical culture and health and mass sports work of general secondary education institutions. Monograph. Sloviansk: B. I. Matorin Publishing House, 2022. 162 p.
4. Moskalenko N. V., Vlasyuk O. O., Stepanova I. V., Shiyani O. V., Samoshkina A. V., Kozhedub T. G. Innovative technologies in physical education of schoolchildren: study guide for students. higher education institutions / [Moskalenko N. V., Vlasyuk O. O., Stepanova I. V., Shiyani O. V., Samoshkina A. V., Kozhedub T. G.] under ed. N. V. Moskalenko. – [2nd ed.]. – Dnipropetrovsk: Innovation, 2014. – 332 p.
5. Study guide: "Innovative technologies of physical education of students" / according to general ed. Yu. M. Vikhlyayeva; - KPI named after Igor Sikorsky. Kyiv: KPI named after Igor Sikorsky. 2018. 543 p.

*Рибалко Ілля Васильович,
аспірант, Український державний
університет ім. М. Драгоманова
ORCID: 0009-0006-1087-7190*

*Науковий керівник:
Беляєва Карина Юріївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри позашкільної
освіти, Український державний
університет ім. М. Драгоманова*

ІНТЕРАКТИВНІ ТВОРЧІ ПЕРЕРВИ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4684/>

Вступ. Актуальність проблеми. У період карантину та повномасштабного вторгнення різко зменшився час живого спілкування з викладачами. Як наслідок – недостатність засвоєння навчального матеріалу [5, с. 19], освітні втрати [3, с. 3], [4, с. 7], неможливість безпосереднього спілкування з викладачем призводить до браку емоційного зв'язку.

На даний момент тема інтерактивних творчих перерв досліджена недостатньо. Про користь таких заходів писали Морозова В. Б., Пахомова Т. М [6, с. 1]. Про вплив перерв у молодших класах школи писала М. Є. Ісаєва [1, с. 416]. Інтерактивні творчі перерви допомагають розвивати творчість, комунікативні навички та сприяють їхньому загальному розвитку [6, с. 2].

Матеріали та методи. Для проведення інтерактивних творчих перерв використовувалися комп'ютер, інтерактивна дошка для показу презентацій, фото та відео, різноманітний реквізит (різний на різних перервах), смартфони здобувачів освіти для деяких завдань. Застосовувались методи розповіді, пояснення, демонстрування прикладів, обговорення необхідних результатів та робота в групах. Також використовували проєктний метод.

Саме слово «інтерактивний» означає “здатний до взаємодії, діалогу” [2, с. 176].

Інтерактивні технології навчання передбачають особистий підхід з акцентом на діяльності та містять “неситуативні (діалог) та ситуативні

(ігрові – імітаційні та неімітаційні, неігрові інтерактивні методи – аналіз та моделювання педагогічних ситуацій тощо) методи навчання” [2, с. 177].

Інтерактивні творчі перерви можуть проводитися в різних навчальних закладах, таких як школи, університети, інститути. Найбільш ефективними вони є в рамках занять, які передбачають активну участь студентів.

Інтерактивні творчі перерви мають ряд переваг. Вони допомагають студентам зняти напругу та стрес, стимулюють творче мислення та креативність, розвивають комунікативні навички, сприяють командному духу.

Інтерактивні технології в середній освіті сприяють спільній творчості через сім ключових аспектів: “формування колективу, подолання технологічних викликів, залучення до спільної генерації ідей, розвиток інтерсуб’єктивності, об’єднання ідей і втілення ідей у реальність”, – пише Манолі Піфарре [8, с. 13].

Навчальний процес у інтерактивному навчанні здійснюється за умови активної взаємодії усіх учасників. “Аналізуючи свої дії та дії партнерів, учасники навчального процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння, тому інтерактивні методи є не тільки засобом покращення навчання, але і засобом посилення виховних впливів”, – пишуть Л. Бригадир та Н. Кузнєцова [2, с. 177].

У час змішаного навчання такі форми навчання дають позитивні результати. Адже в живому спілкуванні з’являється емоційний зв’язок з викладачем та однокурсниками, мотивація у навчанні. Саме так викладач може передавати унікальні, неявні знання [9, с. 2] та розвивати емоційний інтелект здобувачів освіти [11].

Основним протиріччям у підготовці та проведенні інтерактивних творчих перерв була необхідність залучення усіх здобувачів освіти одного курсу до проведення певних заходів, не обмежуючи їх у ідеях і не даючи жорстких директив. Викладачі не наказували виконати творче завдання, а намагались зацікавити, таким чином, підштовхнувши до творчої діяльності. Також важливо було подолати несумісність інтересів та здібностей здобувачів освіти. Серед протиріч ще треба зазначити складність оцінювання вкладу кожного студента у творчі перерви: хтось готував інформацію та реквізит з нуля, а хтось використав своє хобі, і вже був готовий до проведення власного заходу.

Академія мистецтв імені Павла Чубинського – це комунальний заклад вищої освіти Київської обласної ради [12]. Спеціалізація “Менеджмент соціокультурної діяльності” існує з 2016 року, готує спеціалістів рівня фахового молодшого бакалавра, і за цей час випустила

більше 70 студентів. Випускникам присвоюється кваліфікація «організатор культурно-дозвілєвої діяльності» та «культорганізатор позашкільних дитячих закладів».

У другому семестрі 2022/23 навчального року проводились такі інтерактивні творчі перерви, розроблені студентами під керівництвом викладача Мирошніченка Вадима Геннадійовича:

- майстер-клас з оригамі (*студентка 1-МСКД Любов Гартук*);
- майстер-клас з твістінгу (*студент 2-МСКД Микита Редько*) – моделювання фігур з довгих повітряних кульок;
- дівочник «Стрічковий марафон» (*студентка 1-МСКД Анастасія Гриньова*);
- розважальна програма «Мова єднає всіх» (*студентка 4-МСКД Мирослава Боліла*);
- розважальна програма «Хіт-конвєєр» (*студентка 1-МСКД Анна Пономаренко*);
- віртуальна галерея Вінсента Ван Гога (*студентка 1-МСКД Катерина Шаповал*);
- ігрова програма «Подорож на планету кохання» (*студент 4-МСКД Максим Величко*);
- ігроклуб «Game time» (*студентка 1-МСКД Іськова Тетяна*);
- гра «Мафія» (*проводив викладач В. Г. Мирошніченко*);
- лекторій «Station of fantasy cinema» (*студентка 1-МСКД Ганна Гурківська*);
- «Каво-мистецька kolaba» (*студентка 1-МСКД Олександра Потапова*);
- «Fun Dance Time» (*студентка 1-МСКД Анастасія Бондарчук*).

Також були проведені такі ігрові програми, створені під керівництвом викладача Крячко Тамари Миколаївни: «Студент завжди студент» (*студентка 3-МСКД Катерина Бондарчук*) та «Піратські скарби» (*студенти 3-МСКД Валерія Домілевська та Дмитро Білоголов*). Ринг «Кіномистецтво світу» був проведений студенткою 4-МСКД Дар'єю Рудь під керівництвом викладача Хортової-Мельчинської Ірини Петрівни. За результатами цієї роботи був створений плейлист в мережі Youtube [10].

Результати. В результаті проведення цих заходів здобувачі освіти стали більш впевненими в собі, відчували інтерес до проведення різних форм соціокультурної діяльності, зрозуміли, що можуть створювати щось справді цікаве та корисне для інших, навіть під час змішаної форми навчання. Адже під час карантину та повномасштабного вторгнення вони не мали вдосталь часу для спілкування з однолітками.

Здобувачі освіти отримали важливий досвід проведення різноманітних заходів. Також обговорювалися інші види інтерактивних творчих перерв:

- ігри та вправи на розвиток креативності: брейнстормінг, мозковий штурм, рольові ігри, творчі конкурси;

- заняття з мистецтва та рукоділля: малювання, ліплення, виготовлення виробів з різних матеріалів;

- музичні та танцювальні заняття: наприклад, спів, танці, музичні інструменти;

- заняття з театрального мистецтва: наприклад, імпровізація, сценічне мистецтво, акторська майстерність та ін. [13].

Висновки. Інтерактивні творчі перерви є ефективним інструментом, який може допомогти менеджерам соціокультурної діяльності розкрити творчі здібності студентів. Вони можуть сприяти розвитку творчого мислення та креативності студентів, відкрити шлях до продуктивного діалогу, а також підвищити їхню мотивацію до навчання. У виборі виду інтерактивної творчої перерви необхідно враховувати вік та інтереси здобувачів освіти, а також мету заняття.

Література:

1. Ісаєва М. Є. Вплив освітньо-виховного середовища на організацію перерви в початкових класах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. № 35 (88). С. 416-420.
2. Бригадир Л. Г., Кузнєцова Н. В. Особливості інтерактивної технології навчання здобувачів вищої освіти. *Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи* : Матеріали ІІ заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції., м. Вінниця, 20 трав. 2021 р. С. 176-178. URL: http://195.34.206.236/bitstream/123456789/1927/1/34_3бїрник%20до%20дня%20науки+.pdf (дата звернення: 14.01.2024).
3. Бичко Г., Терещенко В., Вакуленко Т. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ, 2023. 31 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf (дата звернення: 14.01.2024).
4. Круть І. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати?. *Освіторія media*. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/> (дата звернення: 14.01.2024).

5. Артеменко М. Всеукраїнське соціологічне дослідження “Підлітки та їхнє життя під час війни”. *Клуб добродіїв*. URL: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf> (дата звернення: 14.01.2024).
6. Морозова В. Б., Пахомова Т. М. "Творчі" та "активні" перерви як засіб організації дозвілля учнів. *Управління освіти Миколаїв*. URL: <https://www.calameo.com/read/0008173825c7dde674385> (дата звернення: 14.01.2024).
7. Богма І. О. Інтерактивні перерви до міжнародного дня рідної мови. *Заклад позашкільної освіти "Центр юнацької та дитячої творчості Шевченківського району" Запорізької міської ради*. URL: <http://deticentr.zp.ua/інтерактивні-перерви-до-міжнародног/> (дата звернення: 14.01.2024).
8. Pifarré M. Using interactive technologies to promote a dialogic space for creating collaboratively: a study in secondary education. *Thinking skills and creativity*. 2019. Vol. 32. P. 1-16. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.01.004> (date of access: 14.01.2024).
9. Бутенко Л. Л. Роль неявного знання майбутніх учителів у пізнанні явищ та процесів педагогічної дійсності. *Психологія і педагогіка: історія розвитку, сучасних стан та перспективи дослідження* : Міжнар. наук.-практ. конф, м. Одеса, 16 верес. 2016 р. Одеса, 2016. С. 72-76. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7932/Butenko%203.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 14.01.2024).
10. Інтерактивні творчі перерви. Плейлист сторінки спеціалізації "Менеджмент соціокультурної діяльності"., 2023. *Youtube.com*. URL: <https://youtube.com/playlist?list=PLQnAw2G5YHoH8QysJsvLoE7Iy3fxJZLKV&si=uTGEIAKSHhQKAK0S> (дата звернення: 14.01.2024).
11. Інтерактивні перерви в рамках пізнавальних та розважальних проєктів. *Комунальний заклад позашкільної освіти Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області «Палац дітей та юнацтва ім. Алли Іванової»*. URL: <http://xt.od.ua/70-masova-robota/524-interaktivni-pererviv-v-ramkakh-piznavalnikh-ta-rozvezhalnikh-proektiv> (дата звернення: 14.01.2024).
12. Академія мистецтв імені Павла Чубинського. URL: <http://chubynsky.best> (дата звернення: 14.01.2024).
13. Філіпська Г. А. Приклади інтерактивних вправ. <https://naurok.com.ua/>. URL: <https://naurok.com.ua/prikladi-ynteraktivnih-vprav-38847.html> (дата звернення: 14.01.2024).

*Саковець Назарій Петрович,
аспірант, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

*Санайко Артур Михайлович,
аспірант, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

*Науковий керівник:
Чепіль Марія Миронівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Дрогобицький
державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

АУДИТОРНА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4729/>

Актуальність проблеми. Забезпечення високоякісної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти передбачає необхідність володіння ними методологією та організацією наукових досліджень у даній сфері, формування професійної компетентності майбутніх фахівців, спрямованої на уміння організовувати педагогічні дослідження та використовувати їх результати в професійній діяльності [2]. Такий підхід сприяє не лише теоретичному розумінню наукових аспектів, але й практичній впровадженню здобутих знань для покращення сучасної дошкільної освіти.

Науковці висвітлюють різноманітні аспекти означеної нами проблеми. Педагогічні інновації в дошкільній освіті розкривають О. Карпенко та М. Чепіль [1]. Організацію самостійної навчальної діяльності студентів у закладах вищої освіти висвітлюють О. Карпенко і А. Федорович [3].

Мета статті – висвітлити зміст та форми аудиторної науково-дослідницької роботи студентів у педагогічних університетах.

Матеріали та методи. Використано методи аналізу наукових джерел, синтезу, узагальнення, систематизації та контент-аналізу для досягнення мети дослідження.

Результати та обговорення. НДРС є складовою навчального плану й освітнього процесу (аудиторна робота), та НДРС, яка виконується у позааудиторний час. Аудиторна науково-дослідна робота студентів включає ряд ключових елементів, що спрямовані на розширення їхнього наукового пізнання та практичних навичок [2]. Перш за все, це передбачає залучення студентів до науково-пошукової діяльності під час вивчення нормативних та вибіркового дисциплін, курсів, спецкурсів, практикумів та семінарів. Участь у практичних та лабораторних заняттях з використанням інноваційних педагогічних технологій надає студентам можливість виконувати завдання з елементами науково-педагогічного дослідження.

Науково-пошукова діяльність студентів під час слухання лекцій є важливим аспектом їхньої академічної підготовки. Це відкриває широкі можливості для розвитку їхнього наукового підходу та власної творчості. Викладачеві важливо поміркувати і дати відповідь на запитання: Як стимулювати інтерес студентів до науково-пошукової діяльності під час лекцій? Які методи можна використовувати для привертання уваги студентів до наукових аспектів теми лекції? Як вкласти елементи науково-пошукової роботи в лекційний процес? Як можна організувати дискусії та взаємодію зі студентами, спрямовану на створення власних ідей та гіпотез? Як розвивати критичне мислення студентів через науково-пошукову діяльність? Як впливати на здатність студентів аналізувати та висловлювати сумніви стосовно наукових концепцій? Як стимулювати студентів до самостійної науково-пошукової ініціативи? Як оцінювати та підтримувати досягнення студентів у науково-пошуковій сфері? Перелік цих питань і відповідь на них може сприяти ефективнішій інтеграції науково-пошукової діяльності під час читання лекції та підтримці активності студентів у даній сфері.

У рамках робочих програм і силабусів студенти здійснюють виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, рефератів

та доповідей. Вирішення індивідуально-дослідницьких завдань у галузі дошкільної освіти включає в себе кілька ключових етапів:

- вибір теми. Тема має особливо зацікавити або має практичне значення для дошкільної освіти, відповідати інтересам та потребам, а також важлива для галузі;

- визначення мети та завдань дослідження;

- огляд літератури з теми дослідження, визначення актуальних тенденцій та результатів попередніх досліджень;

- визначте методи та засоби збору даних (анкети, спостереження, інтерв'ю тощо);

- скласти план дослідження та визначити відповідні етапи;

- збір та аналіз отриманих даних;

- формулювання висновків та рекомендацій рекомендації для покращення ситуації чи подальшого дослідження.

Такий підхід допомагає студентам і дослідникам ефективно вирішувати індивідуально-дослідницькі завдання в галузі дошкільної освіти, поєднуючи теоретичний підґрунтя з практичними аспектами дослідження.

Висновок. Аудиторна науково-дослідна робота студентів включає комплекс заходів, спрямованих на розширення їхнього наукового пізнання та розвиток практичних навичок. Студенти активно залучаються до науково-пошукової діяльності під час вивчення різноманітних дисциплін, використовують інноваційні педагогічні технології на практичних та лабораторних заняттях, виконують індивідуальні навчально-дослідницькі завдання.

Література:

1. Карпенко О., Чепіль М. Педагогічні інновації в дошкільній освіті: європейський досвід. *Interaction of society and science: problems and prospects*. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. London, England. 2021. Pp. 275-278.
2. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол.: Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 248 с.
3. Федорович А., Карпенко О. Організація самостійної навчальної діяльності студентів у закладах вищої освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Вип. 4. С. 124-130.

*Флоренко Аліна Едуардівна,
студентка, дошкільний
факультет, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

*Науковий керівник:
Бакай Світлана Юріївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії,
технологій і методик
дошкільної освіти, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

НЕТРАДИЦІЙНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4702/>

Вплив творчості на розвиток дитини дуже важливий в ранньому віці. Дошкільний вік є дуже сприятливим для розвитку дітей. Вже з 3-х років дитина починає активно пізнавати світ, контактувати з ним, проявляє творчі здібності та у неї починає формуватися особистісні якості і риси характеру. У дитини виникає потреба у самовираженні, яка пов'язана з бурхливою уявою і фантазією малюка. Саме завдяки творчості дитина дошкільного віку розвиває свої здібності і таланти, а також може знайти собі заняття, яке буде їй до душі, що в майбутньому зможе дозволити займатися улюбленою справою. Творчість допомагає дитині відчувати свободу, проявити свої почуття, показати своє ставлення до світу. Великий плюс в незвичайних видах малювання в тому, що вони дають можливість дитині уникнути помилок і тим самим захистити себе від критики і зауважень оточуючих.

Найголовніше, що дає творчість дитини – це розвиток креативності, неповторності, в подальшому це допомагає здатність мислити нестандартно, бачити речі під іншим кутом та знаходити вихід в складній ситуації. Також за допомогою творчості дитина знайомиться з навколишнім світом: вона малює те, що бачить, проявляючи фантазію, тим самим розширює кругозір, дізнаючись нові речі, знайомлячись

з новими людьми. Творчі заняття розвивають у малят посидючість та зосередженість.

Нетрадиційне малювання – це способи створення оригінального, нового твору мистецтва, в якому гармонують майже все: і колір, і лінія, і сюжет. Це можливість яка дає можливість думати, шукати, пробувати, експериментувати. А найголовніше – самовиражатися. Малювання незвичними для дитини матеріалами і оригінальними техніками, зараджають дітей позитивними емоціями. В першу чергу емоції – це процес і результат практичної діяльності, та насамперед, художньої творчості. Завдяки малюванню на папері, дитина зможе передати свої почуття, бажання, які складно передати словами. Та ставити мету не на кінцевому результаті, а на процес малювання, коли дитина зможе виразити свою індивідуальність і неповторність.

Перший вид незвичного малювання – це малювання з допомогою коктейльної соломинки. Щоб виконати цю техніку, потрібно на аркуші паперу капнути фарбу і використовувати коктейльну трубочку, щоб роздути її до бажаного результату.

Ще є така цікава техніка як малювання нитками(ниткографія). Для створення малюнку знадобляться нитки, папір і гуаш. Спочатку складаємо альбомний аркуш навпіл, потім на одній його частині довільно розміщуємо нитку, попередньо занурену у фарбу. Прикриваємо нитку білою частиною нашого аркуша і притискаємо згорнутий аркуш рукою. Відкриваємо і намагаємося в утворених лініях розгледіти малюнок.

Третя техніка під назвою “Чарівний малюнок”. Спочатку потрібно олівцем із воску намалювати на папері будь-яку картинку. Потім дитина замальовує всю площину аркуша будь-якою однією фарбою.

Також існує найулюбленіша техніка малят малювання крапками(пуантель). Для роботи у цій техніці малювання знадобляться косметичні ватні палички, олівці та фарби.

Та остання техніка – це малювання пластиліном. Пластилін можна використовувати не тільки для ліплення. Ним можна як і фарбами малювати різні картини. Треба викладати на картон невеликі шматочки з пластиліну і притискаючи, розтягуємо його по поверхні.

*Хохлов Артем Сергійович,
викладач кафедри іноземної
філології та перекладу,
Східноукраїнський
національний університет
імені Володимира Даля
ORCID: 0000-0002-5452-0875*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ОБ'ЄКТ ТА ІНСТРУМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛАХ БАВАРІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4681/>

«Цифровість» життя означає більше, ніж просто домінування технологічних пристроїв у повсякденні, тому це не обмежується цифровими носіями, але й з'являється скрізь як реляційна модель і змінює простір можливостей. Цифровізація має не лише розумітися як технологічне явище, а як процес соціальної та культурної трансформації. Цифрова трансформація нашого суспільства вимагає нових культурних технологій, адже тут культурна освіта набуває особливої актуальності як комплексна система медійно-технологічних й культурно-естетичних можливостей для мистецької освіти.

Українська дослідниця Карплюк С. зазначає, що у сучасному світі цифрові технології є не лише інструментом, а оточуючим існуванням, яке розкриває нові перспективи: можливість навчання у будь-який зручний момент, безперервна освіта, здатність розробляти індивідуальні освітні маршрути, перетворення споживачів електронних ресурсів у творців. Отже, цифрова трансформація освіти передбачає використання студентами мобільних та інтернет-технологій, що розширює їхні пізнавальні можливості та робить їхнє знання безмежними. Ефективне використання цифрових технологій, залучення до самостійного пошуку та відбору інформації, участь у проектній діяльності формують компетентності XXI століття [1, с. 192].

Потребують наголошення та уваги думки Шишак А., яка пише, що вже на рівні початкової школи формування ціннісних орієнтирів молодшого школяра тісно пов'язане з розвитком його інформаційно-цифрової компетентності, яка включає ці аспекти. Впровадження цифрових технологій у початкову освіту значно впливає на формування особистості учня початкової школи в контексті визначення його цінностей. Робота з цифровою інформацією та діджитал-засобами сприяє усвідомленню у школярів віком від 6 до 10 років понять безпеки, відповідності, доброти, універсалізму, самосвідомості, досягнень,

гедонізму, самостійності, критичного ставлення до здобуття знань, управління часом, особистого простору і так далі, як ключових орієнтирів у житті. Робота над формуванням цих аспектів передбачає відкрите обговорення, аналіз схожих ситуацій під час навчального процесу або в повсякденному житті, практикування створення умов, які є значущими для розвитку особистих цінностей [2, с. 439].

Цифрова ера прийшла з «обіцяною», що нетворкінг і нові комп'ютерні інструменти сприятимуть культурному розвитку суспільства. Зараз вона все більше стає економікою, знаряддям зі знаннями для передачі інформації, розвитку виробництв, а не як цінність сама по собі та цінність у сприянні вихованню естетичної свідомості суспільства. Наше середовище життя, а також життєві світи дітей і молоді радикально змінилися в ході цифровізації в останні десятиліття. Потенціал цифрової трансформації для культури й освіти досі в основному не досліджений та перебуває у розвитку, проблему чого освітлено з 2017 року в працях Міністерства освіти Німеччини про цифровізацію в культурній освіті в сферах музики, літератури, танцю, перформансу, образотворчого мистецтва зокрема [5].

Так, Бенджамін Йоріссен та Ліза Унтерберг у своїй статті пишуть, що цифровізація нашого суспільства – це процес культурно-історичної трансформації, це стає особливо актуальним для культурного виховання. Програмні забезпечення, соціальні мережі, бази даних можуть бути використані у розумінні того, що естетизована та медіатизована культура єдині є важливою сферою застосування цифрових технологій. Естетичні процеси передбачають високий рівень відданості, мотивують через чуттєву участь, вони вимагають естетичного судження, ініціюють процеси навчання. Нові медіа-можливості доповнюють, розширюють та змінюють мистецтво, тому, у такому випадку, можна говорити про педагогічну плідність культурної та мистецької освіти [4, с. 11-21]. Наприклад, Клаудія Штайнберг (та інші) описує проект Digitanz, який спрямований на емпіричний аналіз потенціалів, що виникають завдяки використанню цифрових технологій у культурних освітніх програмах. Основний акцент робиться на області танцю в школах з урахуванням процесу та значущості художньо-естетичних навчально-виховних співпраць молоді. Метою проекту є аналізувати творчі процеси, які створюються або впливають на розвиток танцювальних сдібностей. Для цього створюється пул із технологій, які вже випробувані в сучасному танці і вони адаптовуються в контексті формальних культурних освітніх програм в звичайній школі. У цифровій трансформації, пов'язаній з культурою і естетикою, криється потенціал дослідження та розуміння цифровізації в контексті естетичних процесів на більш повному рівні,

ніж це можливо за допомогою простих когнітивних інструментів. Врахування цифровості в культурних освітніх процесах має сенс тому, що цифрові технології вже формують нашу культуру.

Для того, щоб мати можливість систематично здобувати ці навички в школах і на уроках, цифровізація в баварських школах є як об'єктом освіти, так і інструментом у самому навчальному процесі. Міністерство освіти та культури Баварії (Німеччина) прагне використовувати можливості цифрових медіа для освітнього сектору, враховуючи при цьому пов'язані з цим проблеми та компетентності, які для розуміння своєї значущості, можуть бути узагальнені:

- безпечне використання ІТ-систем є навичкою, яка сьогодні є фундаментальною для більшості професійних галузей. Підлітки знайомляться з комп'ютерним мисленням, навчаючись описувати задачу, розробляти моделі та застосовувати їх для вирішення проблем;

- цифрові інструменти полегшують включення актуальної інформації в уроки, підготовку контенту в класі за допомогою мультимедіа, більш зрозумілу презентацію та постановку реалістичних завдань;

- цифрові інструменти зміцнюють співпрацю в класі та поза ним. Це означає, що можна працювати разом над завданням гнучко з точки зору часу та простору, надавати один одному зворотній зв'язок та спілкуватися;

- учні можуть використовувати цифрові інструменти для взаємодії з контентом у індивідуальний спосіб, наприклад, вибираючи з пулу цифрових завдань і практикуючись на відповідному рівні. Власний прогрес у навчанні можна задокументувати, процеси навчання можна індивідуалізувати, а стратегії навчання можна відобразити;

- необхідно, щоб учні знали про можливі способи використання цифрових технологій, навчалися цифровій грамотності;

- учні повинні навчитися систематично досліджувати інформацію та критично її оцінювати; мати почуття відповідальності під час використання та обміну інформацією;

- соціальні мережі відіграють велику роль у спілкуванні дітей та молоді. Поводитися та представляти себе належним чином тут, водночас дбайливо поводитись із власними даними та конфіденційністю, є важливими кроками для навчання молодих людей;

- інтернет відкриває численні шляхи для формування думок та обміну ідеями. Водночас «фейкові новини» та «фільтри» змінюють соціальний дискурс і становлять загрозу демократичному співіснуванню. У класах обговорюють, як розпізнавати такі явища та реагувати на них.

– цифровізація змушує мати справу з широким спектром політичних, соціальних та етичних сфер. Можливості цифрового життя викликають питання про те, як технічні можливості можна використовувати на благо людини та суспільства.

Таким чином, проаналізувавши та розуміючи роль та значення цифровізації, медійних засобів навчання, можна встановити, що сучасне цифровізація навчального процесу у школах є не тільки інструментом навчання, але й об'єктом сучасного навчання, яке має бути спрямованим на всебічний розвиток особистості учнів. Навчання, навіть в умовах цифровості, відбувається як активна взаємодія між людьми та їх середовищем. З огляду на цифровий прогрес цифрову компетентність зараз часто ставлять як четверту культурну технологію, яка має використовуватися у навчанні всіх предметів. Беззаперечно, що впевнене та критичне використання цифрових медіа є необхідною передумовою для соціальної та професійної участі в цифровому світі сучасності.

Література:

1. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка; укл. А. В. Яцишин, О. М. Соколюк. – К, 2019. – 361 с. – С. 188-197.
2. Шишак А. Діджиталізація початкової освіти: ціннісний аспект. 2022. С. 436-440.
3. Digitale Bildung an bayerischen Schulen // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.km.bayern.de/schule-digital/lernen-in-der-digital-en-welt/digitale-bildung-an-bayerischen-schulen.html>
4. Jörissen, B., Unterberg, L., & Jörissen, U. DiKuBi-Meta [TP1]: Digitalität und Kulturelle Bildung. *Forschung zur Digitalisierung in der Kulturellen Bildung*, 11. München. 2019. 236 S.
5. Medosch, Armin; Vater, Stefan; Zwerger, Ina Editorial. [«Ästhetische Erziehung» im Digitalzeitalter] *Magazin erwachsenenbildung.at*. 2014. №22, 10 S.

*Попова Оксана Борисівна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін,
Національний університет
фізичного виховання і
спорту України
ORCID: 0000-0002-0457-4883*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНЬО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ГІМНАЗІЯХ М. КИЄВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4674/>

Адміністрування освітньо-виховного процесу у навчальних закладах Києва другої половини ХІХ ст. є актуальною і цікавою темою для історичного дослідження, оскільки це частина вітчизняної історії. Метою даної статті є розгляд заходів, прийомів та методів адміністрування навчального процесу в середніх навчальних закладах м. Києва у др. половині ХІХ ст. Вітчизняний досвід системи освіти часів Російської імперії, хоча і носив авторитарний характер, все ж містить і цікаві та специфічні елементи адміністрування навчально-виховного процесу. Розглядуваний період важливий з точки зору формування нових форм громадської активності, зокрема, і в системі освіти.

Значну увагу адміністрації навчальних закладів приділяють відслідковуванню поведінки вихованців. Так, 1 лютого 1875 року обговорювалася ситуація з вихованцем Гіляровим, який смалив «у клозеті», за що його було суворо покарано – йому оголосили догану перед класом через директора колегії [1, с. 14]. Задля покращення ситуації з поведінкою учнів дирекція колегії Павла Галагана вирішила звернутися з проханням до міністерства народної освіти про утвердження серед класних посад «панів наглядців на однакових засадах з помічниками класних наставників у гімназіях» [1, с. 7]. Сама по собі уже ця ініціатива яскраво демонструє авторитарні методи виховання і контролю у системі середньої освіти, що панували у розглядуваний період. Цього ж 1875 року, але 16 січня у протоколі засідання правління колегії нагадується, що питання з наглядачами вже піднімалося раніше в січні 1874 року, і мова

йшла про те, що наглядачам доручається спостерігати за поведінкою вихованців вночі і в деякі години дня, коли наглядати за усіма вихованцями складно для одного чергового вихователя, і саме через це слід особливу увагу звернути на рівень їхньої освіченості, яка має відповідати рівню освіченості наглядачів пансіонів при гімназіях відомства Міністерства народної освіти. [1, с. 8]. Спостерігається тенденція до пом'якшення покарань, до демократизації методів регулювання поведінки вихованців. У лютому 1883 року одним з місцевих керівників навчальних закладів було підняте питання про відміну покарань учнів середніх навчальних закладів карцером однак вирішене не було, а тільки зазначалось, що [2, с. 57]. У річному звіті про стан київської жіночої гімназії за 1883 рік говориться про наявність «7 основних класів, підготовчого, 8-го додаткового та 5, 6 і 7 паралельних». підвищення платні за навчання – замість 35 карбованців на рік – 45 [3, с. 24]. На засіданнях вчених рад піднімається питання про недостатність штатного персоналу, в першу чергу, учителів, а також класних наглядачів [3, с. 25]. Зазначається, що річна плата за урок в нинішній момент 50 карбованців, в той час як в інших гімназіях Києва «ця плата доходить до 75 карбованців» [3, с. 25]. До 1 січня 1883 р. кількість учениць складала 443, у порівнянні з минулим, 1882 роком, на 41 ученицю більше, що пов'язано було з збільшенням кількості класів. При цьому відмічалось, що успішно курс гімназії завершили не всі учениці – лише 346, що склало 85.61% від усіх, що було до початку екзамену, а їх нараховувалось 403 [3, с. 25]. Додавалось, що поведінка учениць є відмінною «в усіх відношеннях», а середня оцінка за поведінку – 4,996 [3, с. 26]. Вихованки жіночих гімназій вивчали закон Божий як окремий предмет, до того ж для цього предмету виділялися два недільні уроки. В той же час розпорядженням попечителя учбового округу учениці звільнялися від екзамену з історії перенесенням його на випускний 5 клас [3, с. 31]. Відслідковувалися і хвороби гімназисток, що загалом мали застудний характер, а також траплялися хвороби «черевної порожнини». З епідемічних хвороб фіксувалися кір та скарлатина, хоча і небагато. Адміністрація закладу відслідковувала умови проживання вихованок, зокрема, зазначалось, що у 1883 році на приватних квартирах проживало 72 учениці, що складало 16,25% всіх учнів. За оренду приміщення гімназія сплачувала 6500 карбованців. Приміщення на вулиці Михайлівській в будинку Рапопорт складається з трьох поверхів головного корпусу, в якому розміщені класи, дві рекреаційні зали, фізичний кабінет, бібліотека та квартира головної наглядачки [3, с. 28]. Велику незручність гімназія відчувала через відсутність гімнастичної

зали, внаслідок чого цей важливий предмет «занять дітей не може викладатися в гімназії» [3, с. 24]. В колегії Павла Галагана встановлювався контроль за відпустками до лікаря, очевидно, що учні цим зловживали, а після завершення лікування фельдшер мав зразу ж про це повідомляти черговому вихователю [1, с. 11-12].

Отже, документи свідчать, що за означений період, адміністрування навчально-виховного процесу в середніх навчальних закладах м. Києва носило авторитарний імперський характер, але через жорсткий контроль та обмеження пробивалися паростки вільного навчально-освітнього процесу, метою якого була висока якість отриманих знань.

Використані джерела:

1. Державний архів м.Києва, Ф. 185, Оп. 1, Сп. №23.
2. Державний архів м.Києва, Ф. 81, Оп. 54, Сп. №11.
3. Державний архів м.Києва, Ф. 55, Оп. 2, Сп. №42.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Григор'єв Сергій Мар'янович,
старший викладач кафедри
живопису та композиції
Національної академії
образотворчого мистецтва
і архітектури
ORCID: 0000-0002-8192-4015*

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4722/>

Інклюзивна освіта – це підхід до навчання, спрямований на те, щоб забезпечити рівні можливості для всіх, хто навчається, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, потреб чи обмежень. Основна ідея полягає в тому, щоб інтегрувати учнів (студентів) з різними особливостями в єдине навчальне середовище, що саме по собі вже сприятиме їхнім успіхам у навчанні. До базових засад (принципів) інклюзивної освіти відносять: забезпечення рівних можливостей, стимулювання співпраці та взаємодії, сприяння соціальній інтеграції, використання різних методів та стратегій навчання, щоб задовольнити різноманітні потреби.

«Нині в Україні відбувається зміщення акцентів соціальної політики держави стосовно інвалідів у бік формування суспільної свідомості щодо сприйняття їх як рівних членів суспільства та необхідності створення для цих громадян умов для повноцінного життя, в тому числі здобуття освіти» [2, с. 191], – констатує український дослідник О. Заярнюк. Це важливо в межах будь-якої держави, адже інклюзивна освіта сприяє створенню толерантного та різнобічного суспільства, в якому кожна людина має можливість розкрити свій потенціал та зробити посильний вклад у загальний розвиток.

Незважаючи на загалом не дуже тривалий і позитивний досвід інклюзивної освіти в Україні, вона розвивається у низці шкіл та вищих навчальних закладів. «Позитивом є також те, що триває активна робота у форматі взаємодії держави та роботодавців у напрямі працевлаштування людей з інвалідністю, у планах збільшення квот на держзамовлення для студентів із особливими потребами та їх подальше працевлаштування» [1, с. 15].

У вищих навчальних закладах образотворчого мистецтва також передбачена інклюзивна освіта, орієнтована на створення умов для доступу до навчання та розвитку для різних груп студентів, включаючи тих, хто має різні види обмежень, такі як фізичні, ментальні чи соціальні. Тобто загальний підхід спрямований на створення рівних можливостей для всіх студентів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Дослідники сформуvalи єдині принципи роботи зі студентами з особливостями розвитку, зокрема в закладах мистецької освіти: «прагнення зрозуміти потреби; вибудувати тематичний наратив, який був би прийнятий студентами; розробити прийоми навчання, які б викликали внутрішню вмотивованість на спільну роботу у команді та послідовність у провадженні обраної стратегії в класі» [3, с. 79].

Загалом врахування принципів інклюзивної освіти в вищих навчальних закладах образотворчого мистецтва має передбачати низку особливостей у реалізації своїх цілей: використання широкого спектру різноманітних педагогічних методів, підходів та стратегій, які враховують потреби різних студентів, зокрема: індивідуалізацію навчальних програм, різноманітних форм оцінювання, роботу з різними видами інструментів та матеріалів; використання адаптованих навчальних матеріалів, що враховували б різні рівні можливостей студентів, зокрема: різноманітних ресурсів, ілюстрацій та мультимедійних засобів для полегшення сприйняття, розуміння та засвоєння матеріалу; забезпечення фізичної доступності до навчальних приміщень та матеріалів для студентів із фізичними обмеженнями, зокрема: створення комфортних приміщень, використання технічних засобів, (підйомні платформи, аудіогіди, візуальні покажчики тощо); забезпечення можливості для індивідуального навчання та розвитку, зокрема: індивідуальні консультації, тьюторство для навчання фронтально, додаткові ресурси для студентів із специфічними потребами; сприяння спільним проектам та взаємодії між студентами різних груп, щоб створити середовище толерантності, відкритості, взаємо підтримки та розуміння; формування у викладачів необхідних навичок та знань: володіння різними стилями навчання, методами оцінювання, засобами підтримки різних потреб; стимулювання розуміння та поваги до відмінностей тощо. унаочнюються єдині принципи роботи зі студентами з особливостями розвитку: прагнення зрозуміти потреби учнів; вибудувати тематичний наратив, який був би прийнятий студентами; розробити прийоми навчання, які б викликали внутрішню вмотивованість на спільну роботу у команді та послідовність у провадженні обраної стратегії в класі.

Література:

1. Гладуш В. Інклюзивна освіта в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729855/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%>
2. Заярнюк О. В., Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: https://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf
3. Сологуб В. Особливості впровадження інклюзивної освіти в закладах вищої мистецької освіти в Україні. URL: <http://pptp.kubg.edu.ua/images/2019/1-2/78-84.pdf>

*Гура Вікторія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
музикознавства та культурології,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка,
м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-7618-8113*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОНАВСЬКІ НАВИЧКИ КЛАРНЕТИСТА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4698/>

Вітчизняне мистецтво гри на духових інструментах, в умовах сьогодення, висуває досить значні вимоги до професійної виконавської майстерності інструменталістів.

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі термін «навичка» трактується як «дія, сформована шляхом повторення і характеризується високою мірою осягнення і відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю» [2, с. 6].

У зв'язку із тим, що навички складають структуру багатьох видів діяльності, то вони мають властивість взаємодіяти між собою, утворюючи більш складні системи. Така взаємозалежна діяльність може мати різний характер: як позитивний при узгодженні та злитті, так і негативний – при гальмівному впливі чи протидії. Процес узгодження відбувається за умови, якщо реалізація однієї навички сприяє успішному виконанню іншої, системи їх рухів співпадають, одна навичка плавно переходить в іншу тощо.

Процес формування навичок безпосередньо залежить від успішності їх перенесення, тобто можливості використовувати навички у багатьох різних сферах, сформовані в одному, конкретному виді діяльності. Властивість навички, яка сприяє кращому перенесенню, залежить від її універсальності та узагальненості, що допомагає в узгодженні з іншими видами практики особистості.

Поняття «виконавські навички» трактується в науковій та мистецтвознавчій літературі як «найвищий щабель творчого, перетворюючого втілення знань у навчальній роботі, який передбачає автоматизоване використання у процесі музично-виконавської діяльності» [1, с. 129].

У дослідженні «Формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу» В. Смородський визначив сутність терміну «виконавські навички гри на фортепіано», значення якого можливо адаптувати для даного дослідження. Науковець стверджує, що «... можемо сформулювати сутність поняття «виконавські навички гри на фортепіано» в якості автоматизованих компонентів свідомої творчо-музичної діяльності, які базуються на музично-теоретичних, мистецтвознавчих, методичних знаннях, виробляються в процесі виконання фортепіанних творів різних жанрів і забезпечують творчий характер музикування учнів. Виконавські навички гри на фортепіано виникають як свідомо організовані цілеспрямовані дії, що у процесі систематичного повторення автоматизуються і потім функціонують автоматично...» [3, с. 31]. Науковець наголошує на тому, що специфіка таких навичок полягає в несвідомому контролі під час їх включення та передбачає можливість безпомилкового виконання певного елемента інструментальної техніки «на основі раціональних емоційно-психологічних та фізіологічно-енергетичних затрат». Таким чином, поняття «виконавські навички кларнетиста» можна розуміти як найвищий ступінь творчого, перетворюючого втілення знань, щодо особливостей гри на кларнеті, який передбачає їх автоматизоване застосування у процесі музично-виконавської практики.

Виконавські навички кларнетиста виступають складною та багатокомпонентною системою. Їх сукупність складає техніку гри на інструменті, а взаємодія між собою складає ігровий апарат музиканта-духовика.

Врахування індивідуальних особливостей виконавського апарату кларнетиста складає основу індивідуалізації постановки. Якісна і правильна постановка завжди має дану властивість, оскільки передбачає і фізіологічні особливості музиканта.

Артистичність, як наступний принцип, висуває окремі вимоги до подачі власної гри кларнетиста. Гармонійність, виваженість, досконалість у ході публічного виступу музиканта-виконавця, коли виключаються зайві елементи жестикуляції чи рухів на сцені, є свідченням сформованого виконавського апарату музиканта.

До постановки апарату кларнетиста можна віднести наступні компоненти: загальна постановка, виконавське дихання, амбушюр та постановка губного апарату, артикуляція та аплікатура. Її раціональністю є властивість при незначних затратах часу і сил досягти якісного звуку, уникаючи затиску та зайвої м'язової напруги у момент гри на інструменті.

Постановка виконавського апарату кларнетиста в однаковій мірі залежить як від педагога, так і від самого учня. Правильною постановкою у процесі гри на кларнеті можна назвати таку, яка є найбільш зручною для вірного звуковідтворення і техніки виконання загалом. Відповідно виконавські навички кларнетиста, що складають його техніку, безпосередньо пов'язані із вказаними компонентами постановки. Загальна постановка апарату включає навички тримання корпусу, голови, рук і ніг, а також інструменту у конкретному положенні, характерному для якісної гри кларнетиста. Звичне природне положення всього тіла без зайвого м'язового напруження є важливою умовою вірної постановки. На етапі формування навичок гри важливо слідкувати за затисками у тілі, що виникають та своєчасно їх усувати, щоб запобігти швидкій втомлюваності музиканта, яка негативно позначається на процесі музикування.

Література:

1. Кашперський В. Сучасні проблеми поняття культури звуку виконавців на духових інструментах. *Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя*. Рівне, 2021. 180 с.
2. Павелків Р. Загальна психологія. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/77254-54-znannya-umnnya-ta-navichki.html> (дата звернення: 10.10.2023)
3. Смородський В. Формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу. Київ, 2015. 227 с.

*Мішин Анатолій Вікторович,
викладач, Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-9325-3204*

ТЕЛЕВЕДУЧИ ЗГЕНЕРОВАНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ: ПЕРШІ СПРОБИ ЗАСТОСУВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4721/>

Анотація: у роботі розглядаються перші спроби розробок та використання в медіа телеведучих (віртуальні ведучі), що були згенеровані й підтримуються штучним інтелектом; звертається увага на перспективи таких застосунків та їх вплив на сприйняття телеглядачів.

Ключові слова: телеведучий, віртуальний ведучий, штучний інтелект, парасоціальні стосунки, студія, нейронні мережі.

Термін штучний інтелект (Artificial Intelligence (AI) з'явився у 1956 році. Британське видання Collins Dictionary визнала AI (Artificial Intelligence – штучний інтелект) як «слово номері один» у 2023 році. Це видання дає таке визначення штучного інтелекту – «моделювання розумових функцій людини за допомогою комп'ютерних програм», яке вважається «наступною великою технологічною революцією» [1].

Популярності терміну і явищу «штучний інтелект» додала презентація комп'ютерної програми ChatGPT у жовтні 2022 року компанії OpenAI. Вона продемонструвала як відносно легко можуть застосовувати досягнення штучного інтелекту не тільки державні установи, потужні бізнес-структури, а й звичайні споживачі. Ажіотаж з цього приводу і досі супроводжується застереженнями щодо можливих негативних наслідків застосування AI. Уряди кількох країн призупинили його подальшої розробки з метою вивчення можливих наслідків та ухвалення відповідного законодавства [2].

Особливе застереження викликають розробки на основі імітації нейронних мереж людини. Такі імітації називають штучні нейронні мережі (ШНМ) або імітаційні нейронні мережі (ІМНМ), які «є підмножиною машинного навчання і лежать в основі алгоритмів глибокого навчання. Їх назва та структура натхненні людським мозком, імітуючи спосіб, у який біологічні нейрони посилають сигнали один одному» [3].

Можливості глибокого навчання, якими все активніше опановує штучний інтелект, допомагає йому не тільки імітувати дослідницькі здібності людини, а і її емоції та спроможність впливати на емоції інших людей. Все це посилює здатності штучного інтелекту спонукати людську особистість та аудиторії людей до певних уподобань і ухвалення певних рішень. Можливо такою є найголовніша мета застосування штучного інтелекту в телевізійному виробництві та виробництві аудіовізуальної продукції в цілому.

Про вплив технологічних змін на розвиток медіа писали такі дослідники як Маршал Мак-Люен, Елвін Тоффлер, Мішель Фуко, Жан Бодріяр, Дональд Матісон та інші. Поки що немає фундаментальних праць про те як штучний інтелект може вплинути на медіа. Згідно з Маршалом Мак-Люеном тут немає чому дивуватися. У 1962 році, коли розпочиналась золота ера телебачення, він зазначив, що можна «легко писати» лише через кілька десятиліть про революцію викликану телебаченням, «...яка відбулась у процесі сприйняття та мотиваціях дій людини внаслідок споглядання мозаїкового павутиння телевізійної картинки. Розглядати це питання сьогодні – марна справа» [4, с. 353].

Водночас дослідник радить звертати увагу на те, що кожна нова технологія «...зменшує взаємодію чуттів і свідомості», а ті хто найбільше занурений у революційні зміни є «нечутливими до перемін і не здатними їх усвідомити» [5, с. 352].

Спектр передбачень щодо можливих наслідків генерування штучним інтелектом телевізійних ведучих доволі широкий: від витиснення реальних людей з професії до неспроможності штучних ведучих конкурувати з реальними людьми.

Насторожених щодо можливого домінування штучного інтелекту лякають успіхи в освоєнні ним принципу роботи людських нейромереж (ШНМ). Тобто є гіпотеза, що штучні телеведучі, точніше програми які їх підтримують колись зможуть поводитися як людина: самостійно діяти та мислити на рівні інстинктів.

Але тенденція така, що застосування штучних ведучих стає доступнішою для медіа. Вигоди такого застосування яскраво рекламується виробниками відповідного контенту. Наприклад, в ролику одного із них показані труднощі з підготовкою живого ведучого до ефіру і легкість генерування штучного ведучого та відповідного завдання, яке він має виконати [6].

Щоправда, мова у цьому ролику йде про рекламну і презентаційну продукцію. Відповідні ролики з генерованими ведучими зараз чимало

у соціальних мережах. Наприклад, вони рекламують та іноді ведуть навчальні курси.

Галузь аудіовізуального виробництва та медіа вже зазнає скорочень внаслідок застосування штучного інтелекту. Щоправда, це в основному стосується не ведучих, а журналістів та редакторів, які займаються збором та обробкою інформації. Зокрема, частина їх обов'язків менеджери перекладають на штучний інтелект.

Поява ведучих яких створює і підтримує штучний інтелект на екранах медіа вже не є сенсацією. Подібні проєкти діють в Китаї [7], Кувейті [8], Греції [9], Південній Кореї [10], Індії [11]. Як правило, такі ведучі на екрані з'являються на фоні віртуальної студії новин і читають саме новини. Візуальні ознаки такого підходу дозволяють практично кожному глядачу визначити, що перед ним саме віртуальний ведучий, або ведуча.

І все ж таке застосування штучного інтелекту вже почало завойовувати популярність серед глядачів. Зокрема тому, що аватари віртуальних ведучих та їх голоси є привабливими. Показовим є успіх віртуальної ведучої *Zae-In* на південнокорейському телеканалі SBS [10]. На її розробку витратили п'ять мільйонів доларів США. Успіх проєкту також визначило те, що ведучу новин створили за образом популярної місцевої попспівачки.

Привабливість віртуальних ведучих можливо має потенціал викликати новий різновид парасоціальних стосунків. Парасоціальними стосунками нині визначають психологічне явище внаслідок якого прихильник чи прихильниця встановлює односторонню симпатію щодо видатної чи відомої особистості, як правило зі сфери мистецтв і розваг. Причому об'єкт симпатій найчастіше і не здогадується про таке ставлення до себе.

На думку доктора філософії Сінтії А. Хоффнер: «Парасоціальні стосунки у соціальних мережах може сприяти поширенню здорового ставлення і поведінки та зниженню стигми, пов'язаної зі здоров'ям, але може негативно впливати на психічне здоров'я через негативне самопорівняння» [12].

У цьому можуть бачити вигоду власники та менеджери медіа. І не тільки в цьому. "Вона ніколи не пропускає репліки, ніколи не говорить нічого грубого і може працювати 24 години на добу", – так схарактеризував переваги проєкту *Zae-In* експерт Соломон Роджерс, експерт з віртуальної реальності та голова консультативної групи *Bafta* з питань імерсивних розваг [13].

"Вона яскрава, розкішна, не старіє, невтомна, розмовляє кількома мовами та повністю підконтрольна мені", – заявив віцеголова India Today Group Каллі Пур під час презентації віртуальної ведучої Сана [14].

Вона веде новини на загальнонаціональному телеканалі багатомовної Індії, і глядачі можуть в режимі прямого ефіру обирати необхідну їм мову.

Такі ж багатомовні переваги обіцяють глядачам стартап зі США – Channel 1. Наприкінці минулого року його розробник продемонстрували в соціальних мережах пілотний випуск новин (хронометраж – 22 хв) з кількома віртуальними ведучими[15]. Вони були згенеровані штучним інтелектом на базі реальних людей, які за це отримали нагороду. В планах засновників запуск новин згенерованих штучним інтелектом на потоковому телеканалі. На вибір глядачів – кілька десятків мов світу. Щоправда, перші критики відзначили певні розбіжності – коли звучить, наприклад, французька мова, а губи ведучого артикують англійські слова.

Засновники проекту планують розміщувати в кутку екрана піктограму, що попереджатиме про модифікацію контенту штучним інтелектом. На їх думку це буде одним з елементів боротьби з фейками. Можливо це стримуватиме і розвиток небажаних парасоціальних стосунків. Один із засновників Channel 1 – Адам Мосам – обіцяє, що для їх новин працюватиме головний редактор, і що з самого початку «на кожному кроці нашого редакційного процесу ми залучаємо людей» [16].

Можливо віртуальні ведучі зараз мають певну фору у порівнянні з реальними ведучими. Довіра до останніх знижується. Наприклад, згідно з опитуваннями 2023 року у Великій Британії 42 % респондентів сказали, що довіряють ведучим телевізійних новин, порівняно з 58% у 2022 році. Це найнижчий рівень, зафіксований для цієї професії за всю історію індексу [17].

У висновках варто ще раз нагадати думку Маршала Мак-Люеном, що наслідки впровадження нових технологій можна оцінити лише після кількох десятиліть з початку їх впровадження. Зараз лише зрозуміло, що медіа розпочали активно експериментувати зі згенерованими штучним інтелектом ведучими. 2023 рік став у цьому плані рекордним. Можливо віртуальні ведучі стануть, висловлюючись термінологією Жана Бодріяра, черговим симулякром «... у світі, в якому дедалі більше інформації і дедалі менше смислу» [18, с. 117].

Можливо симбіоз машини та людини призведе до появи якось нового напрямку в журналістиці. Принаймні, деякі дослідники впливу штучного інтелекту на мистецтво стверджують, що такий вплив не вб'є традиційне мистецтво, а народить новий його напрямок. «На відміну

від творчих інструментів минулого, таких як Photoshop, фотографії або пігменти, зараз ми працюємо з інструментами, які, здається, мають творчу уяву, але, можливо, не мають "смаку". Людина в цьому процесі відіграє важливу кураторську роль у визначенні того, що "добре", а що "погано", – вважає Олександр Ребен, художник і робототехнік, який здобув освіту в Массачусетському технологічному інституті [19].

Список літератури:

1. The collins word of the year 2023 is...[online] Доступно: <https://www.collinsdictionary.com/woty>
2. What is the EU AI Act? [on-line] Доступно: <https://artificialintelligenceact.eu/>
3. What is a neural network? [online] Доступно: <https://www.ibm.com/topics/neural-networks>
4. Мак-Люен Маршалл. Галактика Гутенберга / Пер. з англ. А. Галушки, В. Постнікова, К.: Ніка-Центр, 2015. – 388 с.
5. Мак-Люен Маршалл. Галактика Гутенберга / Пер. з англ. А. Галушки, В. Постнікова, К.: Ніка-Центр, 2015. – 388 с.
6. <https://www.synthesia.io/demo-thank-you>
7. http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/08/c_137591813.htm
8. <https://twitter.com/KuwaitNews/status/1644792772212260867?s=20>
9. <https://greekherald.com.au/news/greece-introduces-first-artificial-intelligence-news-presenter/>
10. <https://www.youtube.com/watch?v=htr2Sq7eYo4>
11. <https://www.youtube.com/watch?v=k5NcpmQOu1g>
12. Parasocial relationships, social media, & well-being [on-line] Доступно: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352250X22000082?via%3Dihub>
13. ‘Here is the news. You can’t stop us’: AI anchor Zae-In grants us an interview [on-line] Доступно: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2023/oct/20/here-is-the-news-you-cant-stop-us-ai-anchor-zae-in-grants-us-an-interview>
14. Kalli Purie launches Aaj Tak's first AI anchor Sana at India Today Conclave 2023 [on-line] Доступно: <https://bestmediainfo.com/2023/03/kalli-purie-launches-aaj-taks-first-ai-anchor-sana-at-india-today-conclave-2023>
15. https://twitter.com/channel1_ai/status/1734591810033373231
16. The Generated Anchor: Startup Channel 1 To Premiere AI-Produced Newscast [on-line] Доступно: <https://deadline.com/2023/11/ai-newscast-set-for-debut-1235599340/>

17. Trust in politicians reaches its lowest score in 40 years [on-line]
Доступно: <https://www.ipsos.com/en-uk/ipsos-trust-in-professions-veracity-index-2023>
18. Бодріяр Жан. Симулякри і симуляція / Пер. з фр. В. Ховхун. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 230 с.
19. The weird and wonderful art created when AI and humans unite. [on-line]
Доступно: <https://www.bbc.com/future/article/20221123-the-weird-and-wonderful-art-created-when-ai-and-humans-unite>

*Панфілова Олександра Георгіївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри
образотворчого мистецтва,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-5161-3363*

КОНТРОВЕ СВІТЛО В ЖИВОПИСІ ПОРТРЕТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4683/>

Портрет – один із провідних жанрів живопису, графіки, скульптури. У наш час, незважаючи на численні мистецькі течії та методики, провідним принципом у системі викладання залишаються традиції реалістичного портрета, в основі яких закладено академічний тональний малюнок та об'ємно-пластичне зображення форми. Найважливішим критерієм портрету залишається передача характерних рис портретованого, його характеру. Це досягається не лише точною передачею зовнішнього вигляду портретованого, основна складність полягає саме у розкритті його психологічного портрету, єдності індивідуальних і типових рис, що відображають певну епоху, соціальне середовище. Контражур або контрове світло – це освітлення, при якому джерело світла розміщується позаду об'єкта. Таке освітлення створює лінію світлового контуру, що може розширюватися при збільшенні інтенсивності або віддаленні джерела світла від об'єкта. Такий прийом почав з'являтися початку 17 століття полотнах багатьох художників. Зокрема, німецький художник Каспар Давид Фрідріх часто зображував фігури людей у контражурі. Італійський митець Караваджо створив

цілу школу, яка вивчала використання світла в живописі. При створенні своїх живописних композицій він використовував одне домінуюче джерело світла. Відповідно до композиційної задуми цей промінь світла освітлював найважливіші сюжетні деталі, створюючи на них контрастну гру світла і тіней. Всі ж інші елементи композиції висвітлювалися за рахунок рефлексів.

Для полегшення вирішення завдання контражуру в портреті початківцями потрібна натура з характерним обличчям і виразними руками. Її кольорові і пластичні переваги визначають образну спрямованість постановки. Для її підсилення можна використати постановочні засоби: одяг, фонові драперії, певне освітлення моделі. В процесі роботи педагог налаштовує студентів на об'ємно-просторове сприйняття натури, на вміння бачити всі співвідношення одночасно [1, с. 13]. Ліпити форму кольором з анатомічним обґрунтуванням, вибудовувати пропорції і співвідношення кольору, які передають індивідуальні особливості моделі. Ці ключові поняття навчального курсу потрібні для вирішення об'ємно-просторових завдань у кольоровому і пластичному вираженні. Також педагог в процесі виконання навчальної постановки пояснює мету та завдання, показує, на що потрібно звернути особливу увагу та застерігає від типових помилок студентів, здійснює поточний, а наприкінці заключний інструктаж.

Світло є важливим елементом передачі настрою картини. Сильний контраст між світлом та тінню допомагає створити драматичне відчуття завдяки темним площинам, що вимальовуються на яскравому світлому тлі і перетворюються на силуети. Прийом контражур відкриває низку цікавих композиційних можливостей. Так як об'єкт картини розташований навпроти джерела висвітлення, відчуття простору посилюється. У той же час, освітлені ділянки створюють фокусні точки. Якщо це вікно або дверний отвір, то вийде картина в картині, що надає глибину зображення [3]. Робота з затемненими площинами на великих ділянках буде корисною вправою для художника-початківця. Фарби темних тонів потрібно накладати тонкими шарами, щоб не вийшов дуже щільний шар. Дрібні деталі більшості об'єктів на темних силуетах ледь помітні. Коли ви пишете проти світла, важливо підібрати колір так, щоб на перший погляд силуети могли б здатися «чорними». Однак використовувати чорну фарбу не варто. Світло ж, як правило, пишуть пастозно, густою фарбою. Розташування джерела світла у прямокутнику полотна створює умови для виникнення темних силуетів на передньому плані. Обриси об'єктів проти сильного світла, найчастіше розмиті, а форми плоскі.

Для того щоб навчитися правильно поєднувати теплі і холодні кольори, важливо пам'ятати, що найчастіше доводиться працювати не з основними кольорами, а з їх різними відтінками. Таких відтінків може бути безліч, і вони роблять дива. Щоб визначити поєднувані і непоєднувані відтінки, потрібно познайомитися з такими поняттями, як тон і півтон. Тон – основна колірна складова відтінку, півтон – менша складова частина. Саме півтон змінює «температуру» відтінку [2, с. 36]. Необхідно пам'ятати, що в природі дуже рідко зустрічаються чисті кольори, саме цим і обумовлені закони тональної і повітряної перспективи. Для художника важливі відтінки і правильне змішування фарб, це робить колірну палітру багатшою. Сонячне світло, що падає на об'єкти, забарвлює їх у теплі тони. Якщо ж світло холодне, то предмети «холонуть». Кольорові відношення, як і тональні відношення, можуть докорінно змінюватися в залежності від напрямку джерела світла та положення предмета. Так, світлий по кольору об'єкт, поставлений навпроти світла, набуває доволі темного силуету і мало вираженої об'ємності. Колір тінювих частин предметів натюрморту ми бачимо завдяки другорядним джерелам світла, поверхням, які здатні відбивати світло. Сила світла знаходиться в прямій залежності від інтенсивності основного джерела та характеру поверхні, яка відбиває. Світло, яке відбивається від поверхні, створює на тінювій частині сусіднього предмета рефлекс, що якісно впливає на його колір [4, с. 18-19].

Література:

1. Берлач О. П., Вахрамєєва Г.І. Рисунок і живопис в умовах пленерної практики: методичні рекомендації. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2022. 28 с.
2. Прокопович Т. А., Каленюк О. М., Вахрамєєва Г. І. Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва : навч. посіб. Луцьк : Поліграфічний центр «Друк Формат», ФПО Покора І. О., 2019. 91 с.
3. ART стаття: контражур.URL: <https://spartisan.com/art-статті-контражур.html> (дата звернення 16.01.2024)
4. Ширай Т. М. Методичне забезпечення практичних занять з дисципліни Живопис для студентів 2,3,4 курсу спеціальності 5.02020701 «Дизайн». URL: <https://chpek.com.ua/wp-content/uploads/2018/01/4-практичні-заняття-з-Ж.pdf> (дата звернення 16.01.2024)

*Сайбеков Максим Геннадійович,
доктор філософії 011,
старший викладач кафедри
аудіовізуального мистецтва,
Державний заклад «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID: 0000-0001-5454-7181*

*Підпалий Ростислав Юрійович,
викладач кафедри
аудіовізуального мистецтва,
Державний заклад «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID: 0000-0001-8738-5748*

ВПЛИВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА РОЗВИТОК ЗВУКОВОГО ОФОРМЛЕННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ У КІНО (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – І ЧВЕРТЬ ХХ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4682/>

Анотація. У цій статті буде розглянуто еволюцію аудіовізуального мистецтва в контексті розвитку кінематографу, зокрема етап переходу від німого кіно до кіно зі звуковим оформленням і вплив на ці процеси науково-технічного прогресу.

Ключові слова: аудіовізуальне мистецтво, історія аудіовізуального мистецтва, кіно, кіномистецтво, звук, науково-технічний прогрес, звукове оформлення, кінематограф, фільм.

Більшість людей вважають, що звукове кіно не було винайдено до 1928 року, поки не вийшов фільм компанії «Ворнер Бразерс» «Співак джазу» режисера Алана Кросленда. Це, звичайно, правда, що це був перший помітний фільм, в якому використовувався звук, але ми повинні повернутися до винаходу кінематографа, щоб зрозуміти, що з самого початку експерименти проводилися як із звуком, так і з зображенням. Едісон писав в одній зі своїх статей: «У 1887 році мені спала на думку ідея, що можна було б винайти інструмент, який мав би робити для ока те саме, що фонограф робить для вуха, і що, комбінуючи ці дві дії, звук і рух можна було записувати та відтворювати одночасно». Дивлячись на

діаграми та фотографії його ранніх робіт, можна побачити, що до його зображень був включений фонограф, який відтворював звук [8, с. 1].

Ще у березні 1889 року Томас Едісон запропонував Діксону розробити кінопристрій, який отримав назву «кінетоскоп», що походить від грецьких коренів *kineto* («рух») і *scopos* («дивитися») [11, с. 15-28].

Ідея Едісона передбачала запис фотографій шириною 1/32 дюйма безпосередньо на циліндр, так званий «барабан»; циліндр, виготовлений з непрозорого матеріалу для зображень (позитивів) або зі скла для негативів, був покритий колодієм для забезпечення фотографічної основи [2, с. 190].

Аудіоциліндр забезпечував би синхронізований звук, тоді як зображення, що оберталися, розглядалися через трубку, схожу на мікроскоп. Приблизно в червні 1889 року лабораторія почала працювати з сенсibiliзованими целулоїдними аркушами, наданими Джоном Карбуттом, які можна було обертати навколо циліндра, забезпечуючи набагато кращу основу для запису фотографій [13, с. 63-64].

Перший фільм, знятий для кінетоскопа, і, мабуть, перший кінофільм, коли-небудь знятий на фотоплівку в Сполучених Штатах, можливо, був знятий саме в цей час (існує невирішена дискусія щодо того, чи було це зроблено в червні 1889 чи листопаді 1890); відомий як «Monkeyshines, № 1», на ньому зображено працівника лабораторії, який, очевидно, демонструє нахабну фізичну спритність [15, с. 140-210]

У жовтні 1893 року в журналі «Scientific American» про Всесвітню виставку в Чикаго говориться, що кінетограф-камера в супроводі циліндричного фонографа була представлена там як демонстрація потенціалу одночасного запису зображення і звуку. Перший відомий фільм, знятий як тест кінетофона, був знятий на студії Едісона в Нью-Джерсі наприкінці 1894 або на початку 1895 року; тепер відомий як «Експериментальний звуковий фільм Діксона», це єдиний збережений фільм зі звуком, записаним у реальному часі, зробленим для кінетофона. У березні 1895 року Едісон виставив пристрій на продаж; Це був кінетоскоп, модифікований корпус якого включав супровідний циліндричний фонограф. Власникам кінетоскопів також були запропоновані комплекти, за допомогою яких можна було доукомплектувати своє обладнання [12, с. 51].

У 1900 році оператор, який знімав перші фільми для братів Люм'єр, Клеман Моріс, підійшов до акторки Сари Бернар і попросив її знятися у фільмі, а саме сцену з її постановки «Гамлета». Сценою була дуель принца Гамлета з Лаертом, де роль Гамлета грала Бернар. Одночасно Моріс зробив запис на фонограф, щоб фільм міг супроводжуватись звуком.

Звук стуку дерев'яних мечів був недостатньо гучним і реалістичним, тому Моріс змусив стукати об сцену шматками металу одночасно з боєм на мечях. Готовий двохвилинний фільм Моріса «Дуель Гамлета» був представлений на Всесвітній виставці у Парижі. Це було здійснено за допомогою «Phono-Cinéma-Theatre» – кінематографічної проєкційної системи, що була розроблена наприкінці дев'ятнадцятого століття Анрі Ліоре та Клеманом-Морісом Гратюле. Принцип роботи полягав у синхронізації голосів акторів, записаних на циліндричному фонографі, з проєктованими зображеннями. Зокрема, це дозволило представити і інші короткометражні фільми на Всесвітній виставці 1900 року в Парижі. Саме під час цієї виставки відбулася перша публічна презентація фільмів, що поєднують зображення та звук. Хоч якість звуку циліндрів та синхронізація були дуже поганими і система не мала комерційного успіху у подальшому, проте фільми «Сірано де Бержерак» та «Дуель Гамлета» називають одними із перших прикладів звукового кіно. Варто відмітити, що фільм Моріса «Сірано де Бержерак» був ще й кольоровим [4].

Все більша кількість кіносистем покладалася на грамофонні платівки, відомі як технологія «sound-on-film». Самі платівки часто називали «берлінськими дисками», на честь одного з головних винахідників у цій галузі, американця німецького походження Еміля Берлінера. У 1902 році Леон Гомон продемонстрував Французькому фотографічному товариству свій хронофон звуку на диску, що включає електричне з'єднання. Чотири роки потому Гомон представив «Elgéphone», систему посилення стисненого повітря, засновану на ауксетофоні, розроблену британськими винахідниками Горацієм Шортом та Чарльзом Парсонсом [1, с. 29].

Починаючи з 1913 року був представлений аудіовізуальний твір «Фотодрама творіння», у якому було представлено бачення керівників організації «Свідків Єгови» про походження людства, цей фільм був продемонстрований по всій території Сполучених Штатів: вісім годин візуальних ефектів, що включали як слайди, так і рухливу картинку, синхронізованих з окремо записаними лекціями та музичними виступами, відтвореними на фонографі [10, 118-125].

Ежен Огюстен Лост та Лі Де Форест також працювали над звуковими системами для супроводу зображень, але насправді їхні системи фотографічно друкували звук на плівці. Однак тільки після винаходу фотоелемента Герцем у 1887 році та аудіону Лі де Форестом у 1907 році звук фільму став реальною можливістю для великих залів. У 1919 році американський винахідник Лі Де Форест отримав кілька патентів, які привели до першої оптичної технології звуку на плівці

з комерційним застосуванням. У системі Фореста звукова доріжка була фотографічно записана на бічній стороні стрічки кіноплівки, щоб створити композитний відбиток. Якщо при записі була досягнута правильна синхронізація звуку і картинки, на це можна було б абсолютно розраховувати при відтворенні. Протягом наступних чотирьох років він удосконалював свою систему за допомогою обладнання та патентів, ліцензованих іншим американським винахідником у цій галузі, Теодором Кейсом. В Європі у 1923 два данських інженери Петерсен і Поульсен запатентували систему, яка записувала звук на окрему плівку, що йде паралельно катушці зображення. Гомон ліцензував технологію і ненадовго запустив її в комерційне використання під назвою «Cinéphone». Вони успішно продемонстрували свій звук на кіносистемі в кінотеатрі «Palads Teatret» в Копенгагені [21].

6 серпня 1926 року відбулась прем'єра фільму «Дон Жуан». Це був перший повнометражний фільм, в якому використовувалася синхронізована звукова система, його саундтрек містив музичну партитуру і додані звукові ефекти, але не записував діалоги – іншими словами, він був поставлений і знятий як німий фільм. Однак «Дон Жуан» супроводжували вісім короткометражних музичних виступів, переважно класичних, а також чотирьоххвилинний вступ Вілла Х. Хейса, президента Американської кіноасоціації, і все це зі звуком, записаним наживо. Це були перші справжні звукові фільми, показані голлівудською студією. У жовтні вийшла комедійна драма про I світову війну «The Better 'Ole», технічно схожий на «Дон Жуана» [3, с. 76-87].

У 1913 році «Вестерн Електрик», виробничий підрозділ AT&T, придбав права на аудіон (електронна детектуюча або підсилювальна лампа) Фореста, попередника тріодної вакуумної трубки. Протягом наступних кількох років вони перетворили його на передбачуваний і надійний пристрій, який вперше зробив можливим електронне посилення. Потім «Вестерн Електрик» розпочала розробку вакуумних ламп, включаючи системи оповіщення та електричну систему запису для індустрії звукозапису. Починаючи з 1922 року, дослідницький відділ компанії «Вестерн Електрик» почав працювати над технологією звукозапису синхронізованих звукових систем як звуку на диску, так і звуку на плівці для кінофільмів. Інженери, які працювали над системою звуку на диску, змогли скористатися досвідом, який «Вестерн Електрик» вже мала в записі електричних дисків, і, таким чином, змогли досягти швидшого початкового прогресу. Основна необхідна зміна полягала в тому, щоб збільшити час відтворення диска, щоб він міг відповідати стандартній катушці довжиною 1000 футів (300 м) з 35-мм плівкою.

В обраній конструкції використовувався диск діаметром майже 16 дюймів (близько 40 см), що обертася зі швидкістю $33 \frac{1}{3}$ об/хв. Відтворення займало приблизно 11 хвилин, що становить тривалість 1000 футів плівки зі швидкістю 90 футів/хв (24 кадри/с) [9].

У 1925 році компанія публічно представила значно вдосконалену систему електронного звуку, включаючи чутливі конденсаторні мікрофони та рекордери з гумовою стрічкою (названі на честь використання гумової демпферної стрічки для запису з кращою частотною характеристикою на восковий майстер-диск) [47].

У квітні 1926 року «Warners» підписали контракт з «AT&T» на ексклюзивне використання своєї технології звуку для перейменованого «Вітафон», що призвело до виробництва фільму «Дон Жуан» та супроводжуючих його короткометражок протягом наступних місяців. У період, коли «Вітафон» мала ексклюзивний доступ до патентів, точність записів, зроблених для фільмів «Warners», була помітно кращою, ніж записи, зроблені для конкурентів компанії зі звуку на плівці. Тим часом «Bell Labs» – нова назва дослідницької операції AT&T, що працювали над складною технологією підсилення звуку, яка дозволила б відтворювати записи через гучномовці з гучністю, що заповнює кінотеатр. Нова акустична система з рухомою котушкою була встановлена в нью-йоркському театрі «Warners Theatre» в кінці липня, а її патентна заявка на те, що «Вестерн Електрик» назвала приймачем № 555, була подана 4 серпня, всього за два дні до прем'єри «Дон Жуана» [3, с. 71-72].

20 травня 1927 року в нью-йоркському театрі «Роксі» телеканал «Fox Movietone» представив звуковий фільм про зліт знаменитого польоту Чарльза Ліндберга до Парижа, записаний раніше того ж дня. У червні була показана кінохроніка каналу «Фох», що зображує його повернення в Нью-Йорк і Вашингтон, округ Колумбія. Це були два найвідоміших звукових кінофільми на той час [7, с. 42-50].

У травні 1927 Фох випустила перший голлівудський художній фільм із синхронізованими діалогами: короткометражний фільм «Вони приходять за мною» з коміком Шиком Сейлом у головній ролі. Після перевидання кількох німих повнометражних хітів, таких як «Сьоме небо», із записаною музикою, 23 вересня Фох випустив свій перший оригінальний повнометражний фільм і першу кінокартину з музичним та шумовим оформленням, записаним за технологією «Мувітон» – «Схід: Пісня двох людей», відомого німецького режисера Фрідріха Вільгельма Мурнау. Як і у випадку з «Дон Жуаном», саундтрек фільму складався з музичної партитури та звукових ефектів (у тому числі у парі масових сцен, «дикого», неспецифічного вокалу)) [5, с. 149-150].

А вже 6 жовтня 1927 року відбулася прем'єра фільму «Warner Bros.» «Співак джазу». Це був приголомшливий касовий успіх для студії середнього рівня, заробивши загалом 2,625 мільйона доларів у Сполучених Штатах і за кордоном, що майже на мільйон доларів більше, ніж попередній рекорд для фільму «Warner Bros.». Знятий за допомогою системи «Вітафон», більша частина фільму не містить записаного в прямому ефірі звуку, покладаючись, як і «Схід сонця» і «Дон Жуан», на партитуру і ефекти. Окрім музичного супроводу, першою і практично єдиною вимовленою фразою в картині стала репліка головного героя Ела Джолсона: «Почекайте, почекайте! Ви ще нічого не чули! – Стала згодом символом настання ери звукового кіно. Також було чути «природні» звуки налаштувань [6, с. 4].

Хоча успіх «Співака джазу» був значною мірою пов'язаний з Джолсоном, який вже зарекомендував себе як одна з найбільших музичних зірок США, а його обмежене використання синхронізованого звуку навряд чи кваліфікувало його як інноваційний звуковий фільм (не кажучи вже про «перший»), прибуток від фільму був достатнім доказом для індустрії, що технологія варта інвестицій.

Висновки. На початку кінематографу впровадження звукозапису викликало серйозні труднощі у кіновиробництві. Основною проблемою впровадження звуку у кіно були відсутність обладнання, котре записувало. якісний звук та давало можливість синхронного відтворення звуку та картини. Камери були шумними, тому звукоізоляційний корпус використовувався в багатьох перших радіоприймачах, щоб ізолювати гучне обладнання від акторів, за рахунок різкого зменшення можливості рухати камеру. Певний час використовувалася зйомка кількома камерами, щоб компенсувати втрату мобільності, і інноваційні студійні техніки часто знаходили способи звільнити камеру для окремих знімків. Необхідність залишатися в зоні досяжності нерухомих мікрофонів означала, що акторам також часто доводилося неприродньо обмежувати свої рухи. Деякі з фундаментальних проблем, викликаних переходом на звук, незабаром були вирішені за допомогою нових корпусів камер, відомих як «дирижаблі», призначених для придушення шуму і мікрофонів, які можна було тримати поза кадром і переміщати одночасно із рухами акторів у кадрі. Технічні недоліки поступово вирішувалися, зокрема слід виділити такі еволюційні технічні новації як: «кінетоскоп» Томаса Едісона, «Phono-Cinéma-Theatre» кінематографічної проєкційної системи Анрі Ліоре та Клемана-Моріса Гратюле, технологія «sound-on-film» Еміля Берлінера, хронофон звуку на диску Леона Гомона, система посилення стисненого повітря «Elgéphone» розроблена британськими

винахідниками Горацієм Шортом та Чарльзом Парсонсом, «Cinéphone» розроблений данськими інженерами Петерсеном і Поульсеном та ліцензовану Гомоном, система електронного звуку «Vitaphone» створена компанією AT&T. Ці технічні новації поступово впроваджували звук у кінофільми та покращували його якість.

У 1931 році було впроваджено значне вдосконалення в точності відтворення: трисмугові акустичні системи, в яких звук розділявся на низькі, середні та високі частоти і направлявся відповідно до великого басового «вуфера», середньочастотного динаміка та високочастотного «твітера». Були наслідки і для інших технологічних аспектів кіно. Правильний запис та відтворення звуку вимагали точної стандартизації швидкості камери та проектора. До появи звуку вважалася нормою 16 кадрів на секунду (fps), але на практиці все відбувалося інакше. Для покращення експозиції або драматичного ефекту камери часто використовували покадрову або уповільнену зйомку. Зазвичай проектори працювали надто швидко, щоб скоротити час роботи та втиснути у додаткові покази. Проте через змінні частоти кадрів звук став неприємним для прослуховування, і невдовзі було встановлено новий строгий стандарт 24 кадри в секунду. Перехід на безшумне освітлення лампами розжарювання, у свою чергу, вимагав переходу на дорожчу плівку. Чутливість нової панхроматичної плівки забезпечила чудову тонову якість зображення та дала режисерам свободу знімати сцени за нижчого рівня освітлення, ніж це було раніше.

Література:

1. Barnier Martin En route vers le parlant: histoire d'une évolution technologique, économique et esthétique du cinéma (1926-1934). Liège : Editions du Céfal, 2002.
2. Braun Marta Picturing Time: The Work of Etienne-Jules Marey (1830-1904). Chicago : University of Chicago Press, 1992.
3. Crafton Donald The Talkies: American Cinema's Transition to Sound, 1926-1931. New York : Charles Scribner's Sons, 1997.
4. Duckett Victoria. Seeing Sarah Bernhardt: Performance and Silent Film: University of Illinois Press, 2015.
5. Eyman Scott The Speed of Sound: Hollywood and the Talkie Revolution 1926-1930. New York : Simon & Schuster, 1997.
6. Glancy H. Mark Warner Bros. Film Grosses, 1921-51: The William Schaefer Ledger / Historical Journal of Film, Radio and Television. 1995.

7. Gomery Douglas The Coming of Sound: A History. New York and Oxon, UK : Routledge. URL : https://books.google.com.ua/books/about/The_Coming_of_Sound.html?id=-RIcieNw8A4C&redir_esc=y
8. Happé Bernard The History of Sound in the Cinema. – [місце видання невідоме] : Cinema Technology, 1998.
9. Kellogg Edward W. History of Sound Motion Pictures : Journal of the SMPTE, 1955. Vol. 64.
10. Lindvall Terry Sanctuary Cinema: Origins of the Christian Film Industry. New York : New York University Press, 2007.
11. Musser Charles At the Beginning: Motion Picture Production, Representation and Ideology at the Edison and Lumière Companies. 2004. P. 15-28.
12. Robinson David From Peep Show to Palace: The Birth of American Film. New York : Columbia University Press, 1997.
13. Rossell Deac Living Pictures: The Origins of the Movies. Albany : State University of New York Press, 1998.
14. Schoenherr Steven E. Motion Picture Sound 1910-1929. Recording Technology History: History Department at the University of San Diego, 2007.
15. Spehr Paul C. The Man Who Made Movies: W.K.L. Dickson. New Barnet and Bloomington : John Libbey Publishing/Indiana University Press, 2008.

*Яланський Андрій Вікторович,
професор, викладач кафедри
живопису та композиції
Національної академії
образотворчого мистецтва
і архітектури
ORCID: 0000-0001-7771-4309*

МОТИВАЦІЙНО-ІРРАЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕДОЛІКІВ НАВЧАННЯ ЖИВОПИСУ ОНЛАЙН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4703/>

Онлайн-навчання живопису має низку недоліків, що потребує їхнього постійного моніторингу та врахування під час планування та реалізації освітнього процесу.

Недоліки навчання живопису онлайн можна розділити на дві групи: матеріально-прагматичні (обмеження доступу до фізичних інструментів,

матеріалів, специфічного обладнання і под., проблеми зі зв'язком та технічні ускладнення) та мотиваційно-іраціональні.

Враховуючи специфіку художньої освіти, на нашу думку, особливу увагу потрібно звертати на мотиваційно-іраціональні недоліки онлайн-навчання, які мають принципові особливості та суттєво відрізняються від матеріально-прагматичних недоліків:

1) відсутність фізичної взаємодії, безпосереднього спілкування, які у традиційних мистецьких школах визначають чи не пріоритетною умовою розвитку певних художніх навичок через можливість взаємодіяти особисто з викладачами та однокурсниками, обмінюватися думками та отримувати зворотний зв'язок. Це позбавляє навчання не лише необхідного емоційно-емпатичного забарвлення, підтримки, а й допомоги у виборі засобів реалізації своєї художньої ідеї, а почасти безпосередньої корекції технічних вмінь та навичок. Такої ж думки дотримується і С. Лопухова, яка вважає, що «основну частину практичних занять, де важливим завданням є формування в студентів мотивації, професійних цінностей і самостійного нестереотипного мислення, неможливо проводити без живого спілкування між викладачем та студентом» [1];

2) недостатня мотивація та самодисципліна, які часто страждають в умовах фактичної відсутності викладача та реального навчального середовища. Без безпосереднього нагляду з боку викладача студенту може бути важко дотримуватися розкладу і виконувати завдання. Крім того, не всім людям для збереження рівня продуктивності та зосередження потрібне усамітнення, особливо якщо це стосується процесу набуття спеціальних навичок;

3) відсутність специфічної творчо-художньої атмосфери, якої апріорі потребують деякі мистецькі дисципліни, орієнтовані на творче середовище. Звичайно, його неможливо відтворити вдома або через онлайн-платформи. Це може вплинути на інспірацію та творчість студентів.

Прикметно, що фактично на подібних мотиваційно-іраціональних недоліках онлайн-навчання наголошують і українські вчені, хоча й не виокремлюють їх як виключно негативні: «опосередкована взаємодія дистантних учасників навчального процесу, обмеження прямого контакту «вчитель-учень»; відсутність безпосередньої можливості викладача підтримувати навчальну діяльність студентів традиційними засобами на достатньому рівні, надзвичайна складність підтримки мотивації студентів до навчання» [2, с. 116].

При цьому й існуючі матеріально-прагматичні недоліки тісно пов'язані з мотиваційно-іраціональними, оскільки можуть викликати стрес і вплинути на натхнення майбутніх художників.

На нашу думку, мотиваційно-іраціональні недоліки навчання живопису онлайн важливо враховувати у першу чергу, оскільки відшукати способи їх подолання для покращення якості навчання живопису онлайн.

Література:

1. Лопухова С. Рисунок і живопис для майбутніх графічних дизайнерів в умовах дистанційного навчання. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2021. № 4 (2), С. 265-275.
2. Олефіренко О., Москаленко В. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання у закладах освіти. *Open educational e-environment of modern University*. 2023. № 15. С. 116-129.

*Iryna Dyrda,
PhD, Associate Professor
of English Philology Department,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University*

*Anna Sribna,
Four-year student of
Kryvyi Rih State Pedagogical
University*

**PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF EMOTION CONCEPTS
LOVE – HATE IN ENGLISH TEXTS**

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4716/>

Emotions are an integral part of human life. They influence our perception of the world, behavior and interaction with other people. Emotions are also crucial elements in speech. They can be transferred directly through emotional vocabulary and expressions, as well as indirectly through the context, style and structure of the text.

The concepts of Love and Hate are among the most urgent emotional concepts. They are associated with such fundamental human feelings as love, hatred, passion, disgust. These concepts are widely represented in English texts, both fiction and non-fiction. Emotional concepts are concepts that are related to emotions. They are often used to express feelings and to elicit emotional responses from the opponent. Emotive concepts can be realized for a variety of purposes, including everyday conversation, literature, advertising, etc.

An emotional concept is a concept that has an emotional color which can be positive, negative or neutral [1, p.10]. Verbalization of emotional concepts in speech and texts can be done in different ways. One of the most common ways is to use emotional vocabulary. Such lexemes includes words that have a distinct emotional color. For example, the words "joy", "sadness", "anger", "fear", "love", etc. In addition, emotional concepts can be verbalized with the help of lexical means that do not have a distinct emotional color, though can acquire an emotional tone in a certain context. For example, the word "beautiful" can express joy if it is used to describe something that a person likes [2, p. 535].

Semantically, the concept of Love can be defined as a strong feeling of affection, tenderness and care for another person. This feeling is often accompanied by, but not limited to, physical desire. Love can be romantic, platonic, familial or spiritual.

The meaning of the concept "love", which is ethno- and language-specific, has changed over the centuries, thus reflecting profound changes in the conceptualization of human relationships [3, p. 200]. One of the most vivid psychological factors that generate aggression is the emotion of hatred. In the modern cognitive-discursive paradigm of linguistics, hatred is defined from the standpoint of the plurality of worlds theory [4, p. 15]. In the English language, the concept of "hate" is represented by the lexemes "hate" and "hatred". According to I. Kovalevich and O. Senkov, the emotional vocabulary associated with the concept of Love is very diverse. It includes: Words that directly express love: love, friendship, romance, passion. An example from the novel *Pride and Prejudice* by Jane Austine: "I shall think you a simpleton, for there is but one man in the world I love, and he is an angel." [5, p. 202]

Here are some examples of the use of emotional vocabulary and expressions related to the concept of "Hate" – "I hate you!"; "I have a deep hatred for war"; "I dislike your attitude."

An example from the novel "Jane Eyre" by Charlotte Brontë: "I am not your dear; I cannot lie down: send me to school soon, Mrs. Reed, for I hate to live here" [6, p.27].

The concepts of Love and Hate are among the most important and widespread in English literature. They can be used to express a wide range of emotions, from the deepest love to the strongest hatred. The emotional vocabulary and expressions associated with the concept of Love are very diverse. They can express different feelings such as joy, happiness, sadness, jealousy, anger and pain. The emotional vocabulary and expressions associated with the concept of Hate are also very varied. They can express feelings such as anger, disgust, contempt, and desire for harm.

The structural and stylistic features of the verbalization of the Love and Hate concepts may also vary depending on the genre and purpose of the text. For example, in fiction, the concepts of Love and Hate can be verbalized using more expressive language devices, such as metaphors, epithets, similes, etc. In scientific texts, on the contrary, the concepts of Love and Hate can be verbalized by more neutral linguistic means, such as simple nouns, adjectives and verbs. Therefore, the verbalization of the concepts of Love and Hate can be carried out with the help of various linguistic means, such as vocabulary, syntax and stylistic techniques. The use of these tools may vary depending on the genre and purpose of the text.

References:

1. Charlotte Brontë. Jane Eyre. URL link: <https://www.literature.org/authors/bronte-charlotte/jane-eyre/>
2. Jane Austine. Pride and Prejudice. Link URL: <https://www.gutenberg.org/files/1342/old/pandp12p.pdf>
3. E. Horot, N. Trotsyuk "Main features and means of verbalization of the concept of HATE in the English-speaking picture of the world" Section 1. Cognitive linguistics. 5, 2016 p. 15-18
4. Godion V. E., "Semantic space of the concept "love": linguistic and cultural aspect." Research of young scientists in the context of the development of modern science. P. 200 https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1929/1/Godion_GI_konf.pdf
5. K. Yu. Vasyanina "Emotional concepts of small prose of Andrei Lyubka" p. 10 Link URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/2cce86fe-e138-494d-ab3c-546bc1d2773a/content>
6. Kovalevich, O. M. Senkov "Verbalization of emotions at the lexical level (in the texts of British online newspapers)" Young Scientist No. 10 (62), October 2018. p. 535-536 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/125.pdf>

*L. Mosiyevych,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at Department
of Foreign Languages for
Professional Purposes,
Institute of Foreign Philology,
Zaporizhzhia National University,
Ukraine*

TRANSLATION PECULIARITIES OF HEAT POWER TERMS

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4713/>

Against the backdrop of current realities highlighting the necessity for innovation in the energy-saving sector, the translation of terms from heat power engineering remains relevant. One of the characteristics of terms is synonymy [3, p. 193].

The same word in the source language can have different translations in English, for example, *граничнодопустиме значення шкідливого чинника*

can be translated as *threshold value of harmful factor* or *permissible concentration*; *виробниче приміщення* can be translated as *industrial facilities*, while *виробниче середовище* can be translated as *work environment*. Such synonymy in English translation is mainly represented by doublets – semantically identical units.

For precise translation, it is necessary to conduct an analysis of the morphological structure of the terms. Many Ukrainian terms formed by stem compounding in English translation are two-component terms in English: *вогнестійкість* is translated as *fire resistance*, *вогнезахист* as *fire protection*, *теплопровідність* as *thermal conductivity*, and *теплообмінники* as *heat exchangers* [3, p. 151]. However, *турбокомпресор* in English translation has an equivalent stem compounding – *Turbocharger*.

It should be noted that there are syntactic features of term translation. Government is a syntactic relationship between words in which the dependent word has the case required by the main word. The peculiarity of government in English terms is that it is non-prepositional. As a rule, prepositions are used in Ukrainian. For example, *школа від пожежі* can be translated as *fire harm*, and *вимоги до систем вентиляції* as *ventilation system requirements*.

Transformations. Transformations are used when the terms in the source text have a different structural-functional order in the target text. Among lexical, grammatical, and stylistic translation transformations in translating terms related to heat power engineering, grammatical transformations predominate:

• **substitution of singular with plural:** *техніка безпеки* – *safety measures*; *виробничий травматизм* – *industrial injuries*;

• **change of a part of speech:** *холодильний цикл* – *Refrigeration cycle*, *державний стандарт* – *the state standard*;

• **change in word order:** *equipment vendor* – *постачальник обладнання*; *energy consumption* – *споживання енергії*;

• **addition:** *energy audit scope* – *характер та обсяг робіт з енергетичного аудиту*; *energy audit reporting* – *представлення звіту за результатами енергоаудиту*; *maintenance work* – *роботи з технічного обслуговування*.

It should be noted that as a result of addition, Ukrainian terms usually become multi-component terms in English.

• **omission:** *протипожежний стан об'єкта* – *status of fire*; *евакуація людей під час пожежі* – *evacuation during a fire*.

Calque. This is a technique where the component parts of a word are translated by the corresponding elements in the target language. Calque can only be applied when the translation equivalent does not violate the norms of usage and word combination in the Ukrainian language. Calque is not always a simple mechanical operation aimed at transferring the source form into the target form [2]. For example: *неперегріта пара* – *Superheated steam*, *третій закон термодинаміки* – *The third law of thermodynamics*.

There are some neologisms in Heat Power terminology. When translating neologisms in heat power terminology, it's important to understand the origin and context of the term in order to find an appropriate translation. Here are some strategies for translating neologisms in this field:

- **Look for similar terms:** Sometimes, neologisms in one language are simply adaptations or variations of existing terms in another language. In these cases, it's useful to look for similar terms in the target language and use them as a starting point for translation.

- **Use descriptive translations:** Neologisms often describe new technologies, processes or concepts that do not have an established translation in the target language. In these cases, a descriptive translation that conveys the meaning of the term may be appropriate. For example, "thermogenetics" could be translated as "the study of heat transfer in biological systems."

- **Consult with experts:** Experts in the heat power field may have knowledge of neologisms that are specific to their area of expertise. Consultation with these experts can help identify appropriate translations and ensure accuracy.

- **Translate the meaning, not the word:** In some cases, neologisms in one language cannot be directly translated into another language. Instead, it may be necessary to translate the meaning of the term, using a combination of descriptive language and established terminology in the target language.

- **Consider the audience:** The translation of neologisms may vary depending on the intended audience. For example, a translation aimed at an academic audience may require more technical language than a translation aimed at a general audience.

Here are some neologisms that have emerged in the heat power industry:

- *Thermogenetics:* A branch of thermodynamics that deals with the study of heat transfer in biological systems, such as the human body;

- *Pyrorecovery:* The process of recovering energy from waste materials through combustion;

•*Thermoeconomics*: The study of the relationship between energy, economics, and the environment;

•*Solarthermalism*: The use of solar energy to generate heat for industrial processes.

Multicomponent terms have great importance in any scientific or technical texts because they have a clear scientific definition, possess stability and semantic integrity of the concept being represented. Multicomponent terms include multi-word expressions with three or more components.

English multicomponent terms with typical left deployment have dependent components that are located to the left of the base component, while for Ukrainian multicomponent terms, the opposite is true with typical right deployment [1, p.383]. This fact should be taken into account when translating multicomponent terms. Here are some examples of English-Ukrainian term translations from the right to the left: "*radiant heat flux*" – "*потік теплового випромінювання*", "*energy transmission channel*" – "*канал передачі енергії*", "*combustion chamber pressure*" – "*тиск в камері згорання*".

To sum up, to translate a term properly, it is necessary to conduct morphological analysis of the term. Multi-component terms typically cause translation difficulties. Various transformations are applied during translation. Among the peculiarities of translation, the functioning of synonyms should also be mentioned.

References:

1. Карабан В. І. Переклад англомовної наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник. Київ : Видавництво Карп'юка, 2004. 290 с.
3. Харчук Л. В. Явища синонімії та варіантності в українській електроенергетичній терміносистемі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. 10.02.01 – українська мова. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 393 с.

*Maryna Kyryllova,
Candidate of Science in Philology
(PhD), Associate Professor,
Department of Theory and Practice
of Translation, Odesa I.I. Mechnikov
National University
ORCID: 0000-0002-7603-4958*

*Kateryna Vorobiova,
Senior Lecturer, Foreign Languages
Department, Odesa Polytechnic
National University
ORCID: 0000-0003-3474-502X*

STRATEGIES OF INVIGORATING YOUR STYLE

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4706/>

This article aims to help you improve your style: to write not just correctly but cogently, to shape your sentences with coordination and subordination, to enhance them with parallel structure, to enrich them with modifiers, and to perfect them with well-chosen words. In our investigation we focus specifically on what you can do to invigorate your style.

Good writing exudes vitality. It not only sidesteps awkwardness, obscurity, and grammatical error; it also expresses a mind continually at work, a mind seeking, discovering, wondering, prodding, provoking, asserting. Whatever else it does, good writing keeps the reader awake.

Unfortunately, much of what gets written seems designed to put readers asleep. Too many people write the way they jog, never changing the pace or skipping a beat, never leaping, zigzagging, or stopping to scratch the reader's mind. Does this mean that in order to be lively, you have to write like an acrobat? No, it doesn't. Different subjects call for different styles, and you shouldn't write about a problem in economics or history the same way you would write about a beach party or a New Year's Day parade. In most writing you are expected to sound thoughtful and judicious. But no reader wants you to sound dull. To enliven your writing on any subject, here are five specific things you can do.

Nothing animates prose like variety, and the sentence is infinitely variable. It can stop short after a couple of words. Or it can stretch luxuriously, reaching over hills of thought and down into valleys of speculation, glancing to this side and that, moving along for as long as the writer cares to keep it going. You can vary its structure as well as its length. You can make it passive

or active; you can arrange and rearrange its parts. Opening with a modifier, you can hold your subject back. Or you can lead with your subject, adding modifiers at the end. In structure and length as well as in meaning, English sentences admit of infinite variety.

How can you get some of that variety into your writing? Take a hard look at one of your paragraphs – or at a whole essay. Do all of your sentences sound about the same? If most are short and simple, combine some of them to make longer ones. If most are lengthened out with modifiers and dependent clauses, break some of them up. Be bold. Be surprising. Use a short sentence to set off a long one, a simple structure to set off a complicated one. Though you need some consistency in order to keep the reader with you, you can and should eschew the monotony of assembly-line sentences.

To see what you can do with a variety of sentences, consider this example:

Someone is always at my elbow reminding that I am the granddaughter of slaves. It fails to register depression with me. Slavery is sixty years in the past. The operation was successful and the patient is doing well, thank you. The terrible struggle that made me an American out of a potential slave said “On the line!” The Reconstruction said “Get set!”; and the generation before said “Go!” I am off to a flying start and I must not halt in the stretch to look behind and weep. Slavery is the price I paid for civilization, and the choice was not with me. It is a bully adventure and worth all that I have paid through my ancestors for it.

Among the many things that invigorate the style of this passage is the variety of sentence types: simple, compound, complex, and the compound with a subordinate clause. Good writers know how to produce each sentence type and how to make different types work together in one paragraph. If you want to test the variety in a paragraph of your own, see how many different sentence types you have used.

This looking business is risky. Once I stood on nearby Purgatory Mountain, watching through binoculars the great autumn hawk migration below, until I discovered that I was in danger of joining the hawks on a vertical migration of my own. I was used to binoculars, but not, apparently, to balancing on humped rocks while looking through them. I reeled.

Use verbs of action as much as possible. Verbs of action show the subject not just *being* something but *doing* something. At times, of course, you need to say what your subject *is* or *was* or *has been*, and these words can speak strongly when used to express equality or identity. But verbs of action can often replace verbs of being.

Sheila was the winner of the nomination.

Sheila won the nomination.

Mr. Ault believed that learning would be the ruin of Frederick as a slave.

Mr. Ault believed that learning would ruin Frederick as a slave.

Use the active voice as much as possible. Verbs that tell of a subject acting usually express more vitality than verbs that tell of a subject acted upon. While some sentences actually won better in the passive voice, overuse of the passive can paralyze your writing. This is a problem *to be seriously considered by anyone who has ever been asked* to write an essay in which a subject of some sort is *to be analyzed, to be explained, or to be commented upon by him or her*. That sentence shows what overuse of the passive will do to your sentences: it will make them wordy, stagnant, boring, dead. Whenever you start to use the passive, ask yourself whether the sentence might sound better in the active. Often it will.

I unwrap the bandages from the stumps, and begin to cut away the black scabs and the dead, glazed fat with scissors and forceps. A shard of white bone comes loose. I pick it away. I wash the wounds with disinfectant and redress the stumps. All this while, he does not speak. What is he thinking behind those lids that do not blink? Is he remembering a time when he was whole? Does he dream of feet?

Questions like these can draw the reader into the very heart of your subject. And questions can do more than advertise your curiosity. They can also voice your conviction. In conversation you sometimes ask a question that assumes a particular answer – don't you? Such a question is called **rhetorical**, and you can use it in writing as well as speech. It will challenge your readers, prompting them either to agree with you or to explain to themselves why they do not. And why shouldn't you challenge your readers now and then?

To make your writing lively, make it lean. Wordiness is verbal fat: words and phrases that add nothing but extra weight to sentences that could and should be leaner.

Wordy: During their tour of Ottawa, they saw the Parliament buildings, and they saw the National Art Center.

Edited: During their tour of Ottawa, they saw the Parliament buildings and the National Art Center.

Wordy: The reason for his decision to make a visit to Spain was his desire to see a bullfight.

Edited: He decided to visit Spain because he wanted to see a bullfight. [or] He went to Spain to see a bullfight.

Cut away the verbal fat that slows it down to a ponderous crawl.

*Галян Оксана Віталіївна,
кандидат філологічних наук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-1811-0107*

ШЛЯХИ УТВОРЕННЯ СИНОНІМІВ У ТЕХНІЧНІЙ ТА ФІЗИЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4695/>

Синоніми – це слова, що номінують назву одного і того ж поняття, спільні за основним лексичним значенням, але відрізняються смисловими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням, або сферою стилістичного використання чи можливостями поєднання з іншими словами. Семантичні трансформації термінів і виділення нового значення – це закономірне явище для технічної та фізичної терміносистем французької мови [2, с. 377].

Шляхи та причини появи синонімів можна поділити на такі групи:

1. Словотвірна варіативність технічних та фізичних термінів може виявлятися завдяки паралельному вживанню лексем автохтонного й іншомовного походження: *agrégation* – **cluster** ‘кластер, скупчення’, *fuite quantique* – **tunneling** ‘тунелювання’, *dérivation en courant* – **shunt** ‘шунт; відгалуження струму’, *conducteur de lumière* – **fiber** ‘світловод’ або використанню морфемних елементів іншомовного походження: *asymétrie* – **antisymétrie** ‘асиметрія – антисиметрія’, *diffusion mutuelle* – **interdiffusion** ‘взаємна дифузія’, *surstructure* – **superstructure** ‘надгратка, надструктура’, *modulation croisée* – **transmodulation** ‘перехресна модуляція’. Збільшення кількості синонімів за етимологічною ознакою особливо актуальне в останні десятиліття, оскільки терміни англійського походження поповнюють словниковий склад фахової лексики [1, с. 11].

2. Виникнення термінів-синонімів може відбуватися внаслідок того, що субстантивний терміноелемент не може утворити похідний прикметниковий термін з однаковою кореневою морфемою: *aimant* ‘магніт’ – *magnétique* ‘магнітний’, *noyau* ‘ядро’ – *nucléaire* ‘ядерний’. Тоді кожна синонімічна «гілка» формує власний парадигматичний ряд термінів, у яких спільною залишається поняттєва домінанта, що є семантичною основою для всіх членів ряду: *aimant* → *aimant compensateur* ‘компенсуючий магніт’, *aimant de convergence* ‘фокусуючий магніт’, *magnétique* → *état magnétique* ‘магнітний стан’, *attraction magnétique*

‘магнітне притягання’, *noyau* → *noyau atomique* – ‘атомне ядро’, *noyau carboné* ‘вуглецеве ядро’, *nucléaire* → *forces nucléaires* ‘ядерні сили’, *réaction nucléaire* ‘ядерна реакція’.

3. Фізичний термін виражає поняття, але саме поняття номіноване через відповідне визначення, тому виникає *дефініційна синонімія* – збіг значення терміна і його дефініції [1, с. 11]. Отже, синонімічна пара, з одного боку, представлена фізичним терміном, з іншого – словосполученням, що визначає значення цього терміна і окреслює сферу вживання. Приклади дефініційної синонімії можна знайти в усіх розділах фізики. Механіка: *graviton* – *excitation élémentaire du champ gravitationnel* ‘гравітон – елементарне збудження гравітаційного поля’; молекулярна фізика та термодинаміка: *entropie* – *la fonction thermodynamique d'état du macrosystème* ‘ентропія – термодинамічна функція стану макросистеми’; електродинаміка: *anion* – *un ion chargé négativement* ‘аніон – негативно заряджений іон’, оптика: *phonon* – *l'excitation élémentaire du réseau cristallin* ‘фонон – елементарне збудження кристалічної решітки’; фізика атома: *photo-ionisation* – *ionisation d'atomes (molécules) sous l'action des photons* ‘фотоіонізація – іонізація атомів (молекул) під дією фотонів’.

4. Номінація технічних та фізичних понять може відбуватися за допомогою термінів, які утворені від прізвищ відомих вчених. Крім того, теж саме поняття може позначатись через характеристику самого фізичного явища. Очевидно, що такий «дуалізм» для позначення одного і того самого поняття приводить до паралельного вживання обох найменувань у фізичних текстах: *interaction coulombienne* ‘кулонівська взаємодія’ – *interaction électrostatique* ‘електростатична взаємодія’, *échelle Kelvin* ‘шкала Кельвіна’ – *échelle absolue de température* ‘абсолютна шкала температур’, *roentgéno gramme* ‘рентгенограма’ – *diagramme à rayons X* ‘діаграма з X-променів’, *loi de Wien* ‘закон Віна’ – *loi du rayonnement du corps noir* ‘закон випромінювання абсолютно чорного тіла’.

5. У технічній та фізичній терміносистемах трапляються синоніми, які продукуються афіксальною варіативністю слів: *électrode de postaccélération* – *électrode postaccélératrice* ‘електрод післяприскорення’. Семантика таких лексемних пар ідентична, тому вони відповідають вимогам синонімів-дублетів [1, с. 11]. Продуктивність утворених таким шляхом синонімічних пар є досить низька.

Проведена класифікація синонімів за шляхами та причинами виникнення значно впорядковує всю множину синонімічних відношень.

Література:

1. Галян О. В. Формування та функціонування фізичних термінів у французькій мові: автореф. дис. ... к-та філол. наук: 10.02.05 «романські мови». Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 20 с.
2. Галян О.В. Семантична варіативність фізичних термінів у французькій мові. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство». Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. № 3 (352). С. 377-382.

*Крутін Олександр Захарович,
ст. викладач кафедри іноземних
мов, Національний аерокосмічний
університет ім. М.Є. Жуковського
"Харківський авіаційний
інститут", м. Харків, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4707/>

Метою даної роботи є дослідження лінгвістичних особливостей англійських термінів на українську мову за допомогою застосування лексичних та граматичних трансформацій. У перекладі з латинською термін перекладається як слово або словосполучення яке визначає чітко і однозначно окреслене поняття і його співвідношення з іншими поняттями у якоїсь окремої сфері.

У науковій літературі існує де кілька класифікацій термінів, але ми розглянемо терміни з точки зору їх розподілу на однокомпонентні та багатокомпонентні. До однокомпонентних віднесемо терміни що складаються лише з однієї лексичної одиниці. До багатокомпонентних належать терміни, до складу яких входять декілька лексичних одиниць пов'язаних між собою семантично і синтаксично та означають якийсь конкретний предмет, процес або поняття у певної галузі знань [2. с. 21].

Головним в багатокомпонентних термінах виступає іменник, оскільки саме він виражає родові поняття, а видовими виступають залежні іменники, прикметники та інколи прислівники [4. с. 62]. Тому при перекладі багатокомпонентних термінів варто зазначити що загальноживані слова з англійської на українську не перекладаються. Тлумачення і переклад таких термінів базується на умінні сприймати

термін у цілому з урахуванням значення всіх його терміноелементів. Задля забезпечення адекватного перекладу термінів необхідно мати належну мовну інтуїцію, володіти термінологією рідної мови та мати базові фонові знання у відповідній галузі. При цьому перекладач мусить мати повне розуміння тексту для адекватного перекладу науково-технічного тексту оскільки дослівний тобто механічний переклад може призвести до суттєвих, а іноді до грубих помилок у перекладі.

Треба означити, що підхід до перекладу повинен складатися з таких кроків:

– дихотомічне членування терміну на означувальний і означуваний компоненти доки кожний з них не буде представлено одним або двома словами.

– встановлення характеру семантичних зав'язків між складовими означуваного компоненту [5. с. 42].

Крім того, досягнення адекватності перекладу пов'язане з умінням грамотно ідентифікувати перекладацьку проблему і здійснити відповідну перекладацьку трансформацію. [3. с. 12]. Зазвичай визначають два типи перекладацьких трансформацій: граматичні та лексичні.

Лексичні трансформації застосовуються головним чином для того щоб обсяг значень лексичних одиниць мови оригіналу та мови перекладу не збігається [1. с. 145]. До причин що зумовлюють використання лексичних трансформацій при перекладі слід віднести:

1. Різницю в семантичній структурі слова;
2. Різне бачення предметів об'єктивної дійсності;
3. Різницю в сполучуваності;
4. Традиційне для кожної мови вживання слова або слів [6. с. 145].

У разі якщо лексикографічні джерела не дають адекватного перекладу терміну при перекладі багатокомпонентних термінів використовуються такі методи передачі їх значення як: транскодування, калькування, описовий переклад, конкретизація, додавання або навпаки вилучення певного слова чи декілька слів.

Висновки та пропозиції. Переклад багатокомпонентних термінів викликає певних труднощів та потребує значного перекладацького досвіду. З метою забезпечення адекватного перекладу англійських термінів на українську варто використовувати зазначені вище прийоми та методи. Напрацювання досвіду перекладу багатокомпонентних термінів потребує вивчення досвіду провідних науковців та перекладачів, які працюють у різних наукових та технічних галузях.

References:

1. Карабан С. Л. Переклад англійської наукової та технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга. 2004. с. 57.
2. Книшенко Н. Багатокомпонентні терміни. Наукові виклади. 2014. №3. с. 62-66.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник. Київ : ІНК ОС Юніверс. 2001. с. 290.
4. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу навчальний посібник. Київ: Юніверс. 2002. с. 208.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Київ : Наукова думка. 2003. с. 285.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник. Вінниця : «Нова книга». 2003. с. 448.
7. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології : автореферат на здобуток наукового ступеня : «Українська мова» Дніпропетровськ. 2000. с. 20.
8. Місник Н. В. Аналітичні терміни у складі термінології клінічної медицини. Українська термінологія і сучасність : Збірка наукових праць. Київ : КНЕУ. 2001. Вип. IV. с. 193-194.

*Мельник Марина Борисівна,
викладач англійської мови
Вінницького національного
технічного університету*

HOW TO IMPROVE YOUR ENGLISH SPEAKING SKILLS

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4719/>

To become good at speaking English, you need to practice talking. Just reading, watching, or listening won't make you confident and fluent in speaking. Some people think they can't improve their spoken English because they don't have a native English speaker to practice with. That's not true! Even if you don't have someone to speak with, there are ways to practice. But you have to be active and spend time on it every day. If you're motivated and work hard, you can see improvements in just two weeks. But remember, how much you improve depends on things like how well you already know English, how often you practice, and the kind of activities you do.

It's important to know that everyone learns at their own speed. Some people can talk fluently in about a year, while others might take a few years. The most important thing is to be patient and keep trying. Don't be upset if you don't see the results right away. With time and practice, you'll get better!

Even if you're already good at speaking, there's always a place to get even better. For example, even people who are really good at English still make mistakes, especially when they talk. So, if you're confident in speaking, there might be some things you can still work on. You might want to improve how you say words or make your conversations smoother.

Now, let's talk about speaking itself.

Speaking is very important for communicating with others. When you can speak well, you can share and understand information easily. Speaking is how we use words and other signs to mean things in different situations.

And what about speaking skills?

Speaking skills help you communicate well. These skills let you share your thoughts in an interesting, careful, and convincing way. Speaking skills also make sure that others understand what you're saying.

Speaking is seen as the hardest skill to learn when you're trying to learn a language. It's usually considered the most important of the four language skills. Some people feel frustrated because they've spent a lot of time learning English, but they still can't speak it.

Language is like a tool for talking to others. We talk to share our ideas and understand what others think. Communication happens when we speak. Without speaking, we can't communicate. So, being good at speaking is super important for learning any language. Without speaking, a language is just words on paper.

We use language in many situations. If there's a gap in communication, it can lead to problems. To be good at talking, you need to be good at all four language skills: seeing, listening, speaking, and reading and writing. But being able to talk well gives you some special advantages. When you can express your thoughts, opinions, and feelings in words, it's a great feeling. Sharing your ideas with others is a wonderful experience.

References:

1. Luoma S. (2004). *Assessing Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Thornbury S. (2005). *How to learn speaking*. Harlow? England: Longman.

*Піддубчак Світлана Юріївна,
викладач, Вінницький
національний технічний
університет*

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ В ОНЛАЙН-НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4720/>

Неможливо заперечити, що світ зіткнувся з новою реальністю через пандемію Covid-19, яка вразила всі сфери людського життя, включаючи освіту. Вчені в галузі освіти вже давно визначили, що навчання в класичній аудиторії і в онлайн-форматі відрізняються за методикою та результативністю, вимагаючи різних підходів і навичок. В Україні, так само як і в усьому світі, виникає низка педагогічних викликів у процесі викладання іноземних мов в режимі онлайн. Добре відомо, що викладач, успішний у традиційному форматі занять, не завжди може ефективно перейти на дистанційну форму, особливо у викладанні іноземних мов. Проте залишається відкритим питання про те, як саме відрізняються ці підходи і які навички, крім технічних, є ключовими для успішного викладання у нових умовах.

Хампел і Стіклер (2005) внесли значний внесок у вивчення особливостей онлайн-викладання іноземних мов, провівши одне з перших комплексних досліджень з цієї області. В їхній роботі були ідентифіковані ключові аспекти, необхідні для успішного ведення онлайн-курсів з мов, та представлені у вигляді піраміди компетенцій. Основні технічні навички та розуміння роботи з комп'ютером були визначені як базові рівні, тоді як високі рівні включали професійне зростання викладача та розробку унікального стилю викладання. Це дослідження визначило рамки для розуміння педагогічних аспектів онлайн-викладання мов і визначило напрямки подальших досліджень в цій сфері [1].

Дослідження, проведене Комптоном у 2009 році, розкриває важливі аспекти та труднощі, пов'язані з викладанням в онлайн-середовищі та визначило три ключові групи викликів, з якими стикаються викладачі у віртуальній аудиторії. Перша група викликів стосується технічних аспектів, таких як володіння віртуальними платформами та ефективне використання технічних інструментів. Друга група може включати педагогічні виклики, такі як розробка ефективних навчальних стратегій та адаптація методик до віртуального формату. Третя група стосується аспектів взаємодії та спілкування зі студентами у віртуальному середовищі. Це дослідження може слугувати важливим ресурсом для

викладачів, що працюють в онлайн-середовищі, допомагаючи їм зрозуміти та вирішити ключові аспекти віртуального викладання.

З педагогічного погляду, згідно з висновками Compton, викладачі, які тільки починають працювати в віртуальній мовній аудиторії, повинні освоїти ряд ключових знань і стратегій. По-перше, це включає стратегії створення онлайн спільнот та вміння сприяти соціалізації в цих спільнотах. Розуміння та впровадження ефективних методів для побудови віртуальних спільнот є важливою складовою успішного викладання в онлайн середовищі. Другий аспект полягає в розробці стратегій, спрямованих на розвиток комунікативної компетенції та стимулювання онлайн взаємодій між учасниками. Важливо не лише створювати віртуальне спілкування, але і сприяти активному та ефективному обміну інформацією та ідеями в онлайн оточенні. Третій аспект передбачає знання теорій навчання іноземних мов в онлайн режимі. Викладачам слід розуміти, які підходи та методології найбільш ефективні в цьому контексті та як їх можна інтегрувати в онлайн навчальні програми. Крім того, важливим є оволодіння моделями навчальних програм для викладання іноземних мов в онлайн режимі. Це включає розробку структурованих та цільових навчальних планів, адаптованих до вимог онлайн середовища.

Нарешті, викладачі повинні розвивати стратегії онлайн оцінювання рівня володіння іноземною мовою. Це охоплює використання різноманітних методів та інструментів для об'єктивного визначення успішності студентів в онлайн навчанні. Загальне оволодіння цими аспектами допоможе викладачам ефективно впроваджувати інновації та досягати високих результатів у віртуальному навчальному середовищі.

Guichon (2009) вказує на необхідність володіння наступними компетенціями викладачами іноземної мови для успішного проведення синхронних онлайн-занять, а саме: 1. Соціально-афективне реагування; 2. Педагогічне регулювання; 3. Мультимедійне регулювання. Педагогічне регулювання, зокрема, передбачає вміння створювати навчальні сценарії, спрямовані на емоційне та когнітивне включення студентів у навчальний процес, а також здатність керувати віртуальним навчальним процесом шляхом надання адекватного оцінювання навчального досвіду студента відповідно до його індивідуальних потреб.

Разом з тим, дистанційне навчання не позбавлене і ряду недоліків, які залишаються невирішеними або викликають труднощі для учасників освітнього процесу. До таких питань можна віднести: технічні труднощі, соціальна ізоляція, неоднаковий рівень самодисципліни, брак змоги

отримати миттєвий відгук, безпека та конфіденційність, відсутність практичної взаємодії, труднощі оцінювання [2].

Багато авторів розглядають проблеми онлайн навчання іноземних мов з різних позицій, зосереджуючись на соціальних, технічних та педагогічних викликах і визначаючи різні пріоритети. Враховуючи ці виклики та шляхи їх вирішення, викладачі іноземних мов в Україні можуть забезпечити якісне та продуктивне онлайн-навчання, сприяючи розвитку мовних навичок та культурного розмаїття серед студентів.

Література:

1. Susan Y. H. Sun, Online Language Teaching: the Pedagogical Challenges, September 2011 Knowledge Management & E-Learning An International Journal 3(3):428-447.
2. Doan Thi Hue Dung, The Advantages and Disadvantages of Virtual Learning, IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME) e-ISSN: 2320-7388, p-ISSN: 2320-737x Volume 10, Issue 3 Ser. V (May – June 2020), PP 45-48.

*Тягнирядно Євгенія Василівна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, професорка кафедри
мовної підготовки Одеського
державного університету
внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-5081-9856*

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН ЯК НОСІЙ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4701/>

Вивчення юридичних термінів як носіїв правової інформації є невід'ємною складовою сучасної юридичної науки та практики. Юридична термінологія виступає важливим інструментом для забезпечення точності, ясності та однозначності в правовому мовленні, сприяючи врегулюванню відносин у суспільстві. У процесі взаємодії між правовими суб'єктами, які можуть бути як юридичними особами, так і фізичними особами, важливо мати чітку та стандартизовану термінологію для уникнення непорозумінь та конфліктів.

Юридична термінологія – це шар лексики, який обслуговує правознавство і пов'язаний з ним як з наукою, фахом, як сферою професійної діяльності. Особливість юридичної термінології полягає у

власних словотворчих моделях, у характерних для неї структурних і лексико-семантичних відносинах, у специфічному становленні та розвитку. Юридичну термінологію утворюють слова та словосполучення, які вживаються у законодавстві та є назвами юридичних понять, мають точний і визначений зміст та відрізняються значеннєвою однозначністю та функціональною стійкістю. Юридична термінологія також охоплює назви предметів, дій, явищ, осіб, безпосередньо пов'язаних з юриспруденцією та її функціонуванням у суспільстві [5].

Поглиблене наукове дослідження явищ та процесів правової дійсності неможливе без використання методу класифікації. Існування та реальне функціонування в правовій системі будь-якої держави значної кількості юридичних термінів відносить проблему їх класифікації до розряду першочергових і надзвичайно актуальних. Розподіл термінів на певні групи представляє інтерес із декількох причин. По-перше, це дозволяє прослідкувати основні особливості вживання в тексті нормативного правового акта та в науковій юридичній літературі не тільки одиничного терміна, але й цілої сукупності термінів; встановити певні закономірності існування терміна в терміносистемі. По-друге, класифікація важлива для впорядкування окремих терміноодиниць, що є необхідною умовою впорядкування всієї правової інформації для її подальшої автоматизації [2].

Більшість дослідників, аналізуючи питання юридичної термінології, визнають поділ юридичних термінів на загальноживані, спеціально-юридичні та спеціально-технічні [6]. Деякі вчені виділяють у цій класифікації не три, а чотири групи, а саме: загальноживані, терміни, що мають у нормативному акті вужче, спеціальне значення, суто юридичні й технічні [7]. (У цілому, це відповідає прийнятому в лінгвістиці підходу, згідно з яким лексику будь-якої мови можна розглядати як сукупність різних систем. Відповідно, в межах кожної такої системи є можливим виокремлення різних принципів і підходів до її вивчення й подальший поділ на менші підсистеми. При цьому основним є поділ на загальну і спеціальну лексику. На відміну від загальної лексики, спеціальна не має загального використання і є зрозумілою тільки тим, хто задіяний у певній професійній сфері, оскільки вона належить не до загальної мови як засобу комунікації в будь-яких умовах. Вона є необхідною для оволодіння професійними знаннями).

Правові терміни класифікують за юридично значущими критеріями, зокрема:

- за галуззю використання;
- за ступенем конкретності.

За першим критерієм юридичні терміни можна поділити на нормативно-правові, тобто легальні (ті, що закріплені у джерелах позитивного права), та наукові, тобто доктринальні (найменування правових понять, що використовуються у правознавстві).

Крім того, правові терміни можна класифікувати і за певними мовними критеріями. А саме: за походженням та за мовною структурою. За походженням їх поділяють на:

- створені засобами української мови (наприклад, «злочин»);
- запозичені чи скальковані з інших мов (наприклад, «алібі»);
- комплексні («презумпція батьківства»).

За мовною структурою правові терміни є:

- простими (коли вони складаються з одного слова, наприклад, «суд»);
- складними – складаються з одного слова, утвореного шляхом складання слів чи складання основ (наприклад, «векседавець»);
- складеними (термінологічні сполучення), що утворені з двох і більше слів (наприклад, «залишення позовної заяви без розгляду»).

Правова дефініція – це логічно і граматично завершене судження, в якому розкрито зміст правового поняття через зазначення його суттєвих юридично значущих ознак. Для правових дефініцій притаманні як загальні ознаки дефініцій, так і спеціальні юридичні ознаки. До ознак правової дефініції можна віднести такі:

- її зміст містить найважливіші юридично значущі ознаки чи ознаку визначеного поняття;
- двочленна структура – визначене поняття та його ознаки;
- форма викладу правової дефініції не уніфікована;
- може мати невизначену кількість застосувань;
- існує можливість надання правовій дефініції загальнообов'язкового характеру через її закріплення в юридичному акті [3].

Генезис і розвиток української юридичної термінології тісно пов'язані з витоками й історією вітчизняного права, української державності та законодавства, історією української мови. Становлення та формування національної правової терміносистеми відбувалося в надзвичайно складних і несприятливих історико-політичних умовах: бездержавності, відсутності активного функціонування, утисків і заборон. Однак основне питоме ядро термінологічної лексики розвивалося на власній етнічно-мовній основі шляхом мобілізації внутрішніх словотворчих ресурсів і засвоєння іншомовних термінів і

терміоелементів, зокрема інтернаціональних, що сприяло інтеграції української та європейської терміносистем [4].

Законотворчість не випадково оцінюється саме як творчість, мистецтво у винаході й створенні, так би мовити, правового поля, в рамках якого втілена ступінь волі суб'єктів, запропоновано форми належної поведінки і встановлено принципи вирішення спірних питань. Красномовно на адресу юристів висловилася відомий фахівець-лінгвіст Н. В. Артикуца: «У їх професійній діяльності постійно виникатимуть ті чи інші питання термінологічного і мовностилістичного характеру. Навряд чи в якомусь іншому виді писемного мовлення зовнішня форма висловлення має таке велике значення, як у юриспруденції» [1].

Слід зазначити, що тільки за умов тісної співпраці мовознавців (котрі мають дати мовну оцінку термінам, визначити їх нормативність чи ненормативність, узгодженість чи відхилення від нормативів української мови) та юристів (які розуміють логіку утворення термінів, тонкощі вживання їх у повсякденній практичній діяльності) можливе внормування термінології законодавства.

Висновок. Отже, юридичний термін є ключовим носієм правової інформації, що визначає правовий статус, зміст та обставини правових явищ. Він використовується для точного визначення правових понять, узгодження розуміння юридичних норм та створення систематизованого правового порядку. Юридичні терміни забезпечують однозначність та точність мовлення в юридичній сфері, сприяючи взаєморозумінню сторін, учасників правового процесу та всіх зацікавлених осіб. Такий мовний апарат є необхідним елементом для ефективного функціонування правової системи та забезпечення справедливості в суспільстві.

Література:

1. Артикуца, Н. В. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права. *Право України*. 1997. № 12. С. 58-60.
2. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
3. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 17-29.
4. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 17-29.

5. Семенов А. О. Характеристики юридичних термінів. Актуальні питання розвитку комунікації в професійній діяльності правоохоронних органів: *матеріали Науково-практичної конференції до Міжнародного дня англійської мови в ООН*. Одеса. 2021. С. 124-128.
6. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія: навч. посіб. Київ: Магістр-XXI сторіччя, 2005. С. 27-29.
7. Ющук І. П. Українська мова: підручник. 3-є вид. Київ: Либідь, 2006. С. 160.

*Хомік Олена Євгенівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри
української мови філологічного
факультету Харківського
національного університету
імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-9161-3245*

ОПОЗИЦІЯ «ЗЕЛЕНИЙ – СУХИЙ» У РЕЛІГІЙНОМУ ТА ФОЛЬКЛОРНОМУ ДИСКУРСАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4673/>

Лінгвістичні дослідження початку ХХІ століття активно заповнюють ті прогалини, що утворилися в радянські часи внаслідок низки ідеологічних заборон. Саме тому в поле зору мовознавців все частіше потрапляють фольклорні та релігійні тексти. Вони засвідчують принципово різні відношення язичника і християнина до слова, адже магічна свідомість основана на вірі людини у свою здатність безпосередньо впливати на об'єкт й отримувати бажану мету, а релігійна, зокрема, на проханні допомоги у вищих надприродних сил. Аналіз різних жанрових текстів обох дискурсів дає підстави твердити, що вони знаходяться в різних площинах, які не перетинаються і зіставляти які ми в принципі не маємо права. Не претендуючи на системний аналіз, подамо висновки, яких ми дійшли в результаті роботи.

За нашими спостереженнями, «зелений – сухий» може становити універсальну опозицію, у якій компонент «зелений» розуміється як «позитивний, живий, здоровий, праведний, родючий, вологий» тощо. Відповідно «сухий» – «негативний, мертвий, хворий, грішний, висохлий» тощо. Зауважмо також, що вживання епітетів, як і будь-яких поетичних засобів, в архаїчних фольклорних жанрах і Біблії не є випадковим. Вони

здебільшого полісемантичні, символічні, виконують функцію впливу, входять до складу багатьох сталих сполук, формують основний смисл поняття, підпорядковані прагматиці жанру, у якому вживаються.

Так, «у слов'янській культурі зелений колір пов'язаний із рослинністю, незрілістю, мінливістю, але водночас це колір весни, краси природи, символ відродження, надії та радості, перемоги» [1, с. 20]: *«Ой, вилинь, вилинь гоголю // Винеси літо з собою, винеси літо, літечко і зеленеє житечко, хрещатий барвіночок і запашний васильочок!»* [4, с. 172]. Поєднання імітативної вербальної магії з досвідом народної фітотерапії зафіксовано, наприклад, у замовлянні від кровотечі: *«Ой, чи в того лукомор'я зелена лоза! Зелена лозу вітер сушить, вітер сушить, листя розносить: один листочок у море впав, другий листочок до сердечка припав, третьому листочку рану лічити, рану керувати!»* [4, с. 156]. По-перше, лоза / верба є ефективним кровоспинним засобом. По-друге, на думку дослідників, зелений колір (і його звукове оформлення) здатний впливати на кров'яну систему, кровообіг людини, посилюючи або уповільнюючи його [11, с. 431].

Компонент *сухий* в усній народній творчості в основному відбиває міфологічні уявлення про неживий простір чи набуває негативної характеристики, стану кого- або чого-небудь. Так, «сухий» може у ФО характеризувати висохле, мертве дерево чи його частину («*закохався як чорт у суху вербу*» [3, с. 75]), уживатися на позначення дуже худої, хворої (іноді безнадійно) людини («*сухий як горіх*»). Поширеними є порівняння такої людини із сухими, відмерлими рослинами або їхніми частинами («*сухий як гілляка*», «*сухий як перець*»). Спільною для казок і замовлянь є вербалізація компоненту *сухий* у значенні чужого негативного простору, куди відсилаються хвороби («*Іди собі на сухий ліс, там будеш крутити коріння, креміння, каміння*») [9; 10]. Значення «сухий» може розкриватися й у зв'язку із тотемом. Так, зокрема, тотемне дерево *суха верба* віддячує героєві казки за те, що він доглядав за нею та не дав засохнути.

Досить часто «сухий» корелює із рослинними образами у весільних піснях, веснянках та голосіннях. Найчастіше ми простежуємо образ дівчини-нареченої, що розкривається за допомогою різноманітних образів-символів, таких як *береза, верба, рута, м'ята* тощо. Ці жанри мають спільні риси, зокрема в кожному з них відбувається символічна смерть-ініціація людини. У весільному обряді – це смерть наречених для свого роду й народження в новій сім'ї. Жанр веснянок часто тематично збігається із текстами весільної обрядовості або можемо простежити смерть та відродження природи. У голосіннях також постає один із межових моментів життя людини – перехід зі світу живих до світу

померлих. Наприклад, під час весільного обряду посаду виконувалася пісня, у якій трапляється образ *рути-м'яти*, що *всихає*: «*Ой даєш мене, моя ненько, / Та й на чужину, / Пересади руту-мнята, / Та й на цілину. / Чи прийметься рута-мнята, / Та й на цілині, / Росла, росла рута-мнята, / Та й усхла до пня. / Горе мені на чужині / Из первого дня*» [3, с. 57]

Образ *сухої берези* є в пісні, яку виконували під час заручин «*Ой білая да березонька, / Чого суха, не зелена? / Ой як же мені зеленой бути, / Поза мною всі купці їдуть, / На корінні да огонь кладуть, / під листочок димочок, / Під голлечко все полоннечко*» [11, с. 658] він пов'язаний зі смутком, печаллю, зумовленим завершенням дівування. Протиставлення «зелений – сухий» можна простежити у веснянці «*Ой там у полі / Береза стояла, / На тій березі / Зозуля кувала. / Чого, березо, / Суха та не зелена? / Чого, Ганнусю, / Смутна – не весела*». Цікавою для дослідження є пісня з мотивом горіння *сухої берези*: «*Суха береза в печі палала, / Свекруха лиха вогонь залила, / Щоб я, молода, не вечеряла. / Заснула я сон, як місяць зійшов*» [4, с. 113] Зауважмо, що процес горіння використовують на весіллі як обряд очищення під час переходу до іншого роду: увесь «поїзд» молодої переводять через вогонь. Тож, горіння *сухої берези* в печі тут є уособленням ритуальної смерті-ініціації нареченої. У такому ж значенні «сухий» корелює з образами *терену*, *дуба* для характеристики чоловічих образів, зокрема нареченого у весільних піснях: «*Сухий терен, сухий терен та й не тесаний, / У нову світлоночку та й унесений. Образ сухого дуба постає також у голосінні «Мій таточко, мій ріднесенький, / Мій таточку, мій старесенький, / Нащо ви нас покидаєте? / Кому ви нас уручаєте? / Чи ви дубові сухому / Чи ви батенькові чужому? / Сухий дуб, мій таточку, не розів'ється, / А чужий батенько до нас і не обізветься...»*, що символізує перехід зі світу живих до померлих.

У змістовій організації, зокрема, біблійного тексту компонент *зелений* має найчастіше символічне значення та безпосередньо пов'язаний із базовими ідеями християнства: «*Перший посурмив, і настав град і вогонь, змішані з кров'ю (...) і вся трава зелена згоріла*» [7, с. 17]. «*На пасовиськах зелених оселить мене, на тиху воду мене запровадить!*» [7, с. 2]. «У церковних обрядах *зелений* є знаком віри, приносить у душу людини мир і спокій. Саме через це в зелених ризах правлять службу православні священники на Вербну Неділю і на Трійцю, а також на честь праведників, які здійснили подвиги в ім'я Господа, віри і церкви» [1, с. 23]. На івриті *зелений* має такі відповідники: יָרֵךְ – зелень, יָרֵךְ – зелень, молода трава; יָרֵךְ – той, що зеленіє, повний зелені, гіллястий, тінистий; יָרֵךְ יָרֵךְ – зелено-жовтий, жовтий; חָלָב – свіжий, сирий, той, що зеленіє. Давньогрецькою χλωρός, тобто *зелений*, *зелень*,

та ὕψος – вологий. Цікаво, що останній уживається в тих випадках, де в українському перекладі є опозиція «зелений – сухий»: «...говорить Господь Бог: *Ось у тобі запалю Я огонь, і поїсть він у тебе кожне **дерево зелене, і кожне **дерево сухе...*****» [8, с. 299], що символізує людей праведних і грішних, які мають загинути. Подібна аналогія наявна в словах Христа до жінок, які плачем проводжали Його на смерть: «*Дочки ерусалимські, не плачете надо Мною, а плачете над собою і над вашими дітьми! (...) Бо коли так обходяться з **деревом зеленим, що тоді з **сухим** буде?***». Традиційною є думка, що зелене дерево – це безгрішний Христос, а сухе – грішний ізраїльський народ, який теж буде знищений, як і Христос – убитий. Існує й інше тлумачення: сухе дерево – розбещена верхівка ізраїльського суспільства, яка засудила Христа на смерть, а зелене – це низи, нещасні від того, що мають таких несправедливих керівників [5, с. 8]. Отже, можна дійти висновку, що *зелений* в обох випадках має значення «невинний, праведний».

У цитаті: «*І пізнають усі польові дерева, що Я, Господь, понизив високе дерево, повищив дерево низьке, **висушив дерево зелене, і дав розцвістися **дереву сухому...*****» зелене дерево – праведники, які втрачають милість Божу [6, с. 71] (стають сухими).

Знаходимо багато вживань епітета *зелений* у порівнянні з людьми, наприклад, «*І він буде, як дерево те, над водою посаджене(...) і його **листя зелене, і в році посухи не буде журитись, і не перестане приносити плоду!***». У цьому контексті *зелений* має значення «здоровий, красивий, плодючий». В іншому («*А мешканці їхні безсилі, настрашені та побентежені, вони стали, як зілля оте польове, **мов трава зеленіюча, як трава на дахах, як попалене збіжжя, яке не доспіло...***») *зелений* зі значенням «нестійкий, вразливий» увиразнює неспокійне життя часів війни.

Окрім того, *зелений* може вживатися на позначення хвороби: «*і буде та **зараза зеленява або червонява на одежі (...)** зараза прокази воно».*

Отже, можемо сказати, що опозиція «зелений – сухий» належить до універсальних протиставлень як у фольклорному, так і в релігійному дискурсі, про що свідчить поширеність і полісемантичність значень компонентів «зелений» і «сухий».

Література:

1. Ващенко О. О., Степанюк О. В. Семантика кольореми *зелений / zelená* в українсько-чеському лінгвокультурному просторі // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. Випуск 38, 2019. С. 19-26. <https://www.redcoolmedia.net/api/app-editor-office-work.php>

2. Ви, зорі-зориці...: Українська народна магична поезія (Замовляння) / упоряд. М. Г. Василенко, Т. М. Шевчук; передм. М. Г. Василенка. Київ: Молодь, 1991. 336 с.
3. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / упоряд. Н. Шумада. Київ: Веселка, 1989. 606 с.
4. Килимник С. Український рік в історичному освітленні : в 5-ти томах. Вінніпег; Торонто: Український Національний Видавничий Комітет, 1957-1964. Т. 3. Весняний цикл. 1962. 372 с.
5. Лановик З. Б. Художня природа біблійних текстів: проблема рецепції та інтерпретації. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2004. С. 7-10.
6. Лубський В. І., Лубська М. В. Історія релігій: підручник [для студ. вищ. навч. закл.], 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 776 с.
7. Лук'янчук С. В. Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови (функціонально-семантичний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ: Інститут української мови НАН України, 2008. 23 с.
8. Лук'янчук С. Особливості епітетного слововживання у тексті Біблії (на матеріалі перекладу І. Огієнка). Вісник Львівського університету. Серія філол. 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 298–302.
9. Українські замовляння / упоряд. М. Н. Москаленко. Київ: Дніпро, 1993. 309 с.
10. Українські народні казки / Запис, упорядк. і літ. опрац. М. А. Зінчук. Тернопіль: Богдан; Чернівці: Букрек, 2005. 2012 с.
11. Українські традиції і звичаї: укр. етнографія, народ. вірування, традиції, звичаї, обряд. календар, свята, обереги / [авт.-упоряд. : Скляренко В. М. та ін.]. Х. Фоліо, 2008. 1000 с.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

*Войтюк Олена Степанівна,
доктор філософії з історії та
археології, Державний університет
«Житомирська політехніка»,
м. Житомир
ORCID: 0000-0002-7670-6849*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОБСЄ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4699/>

Сучасна система міжнародних відносин передбачає функціонування і взаємодію низки міжнародних організацій, які відіграють важливу роль у процесах забезпечення глобальної та регіональної стабільності, безпеки і миру. З 1992 р. Україна є учасницею ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі) – міжнародної регіональної організації, яка об'єднує 57 держав Європи, Центральної Азії та Північної Америки [1]. ОБСЄ була створена з метою сприяння забезпеченню безпеки і співробітництва серед її учасників. Вона визначає стандарти і принципи міжнародних відносин і має широкий спектр завдань стосовно вирішення конфліктів, захисту прав людини, розвитку економічного та екологічного співробітництва тощо [2].

Оцінка ефективності діяльності ОБСЄ в Україні на тлі російсько-української війни може бути предметом різних точок зору і може залежати від конкретного контексту чи завдань, які ставилися перед цією організацією. До того ж важливі рішення приймаються консенсусом усіх країн-учасниць на засадах політичної згоди. Якщо учасники конфліктів не дотримуються узгоджених рішень або не сприяють місіям ОБСЄ, це може ускладнити досягнення позитивних результатів.

У 2014 р. РФ незаконно анексувала окуповані території України. Відтоді ОБСЄ стала медіатором з врегулювання збройного російсько-українського конфлікту. Зважаючи на порушення РФ своїх міжнародних зобов'язань стосовно гарантування територіальної цілісності та суверенітету України, 21 березня 2014 р. держави-учасниці ОБСЄ прийняли рішення про направлення в Україну Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) [1]. Ключовими завданнями СММ були: збір інформації; неупереджене та об'єктивне спостереження; звітування про ситуацію з безпекою в Україні, дотриманням прав людини та основних

свобод; сприяння діалогу між сторонами конфлікту з метою зменшення напруженості та нормалізації ситуації.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. призвело до змін роботи ОБСЄ в Україні. Відтоді діяльність СММ в Україні була призупинена. Через деструктивну позицію РФ було заблоковано мандати 2 польових операцій ОБСЄ в Україні. Мандат СММ був заблокований у березні 2022 р., мандат координатора проєктів ОБСЄ в Україні – у червні 2022 р. Таким чином РФ продемонструвала усьому світові свій вибір на користь подальшого ведення агресивної війни проти України, нехтуючи підтримкою міжнародних мирних зусиль. Однак, упродовж 2022-2023 рр. фахівці МЗС України продовжували працювати з міжнародними партнерами в ОБСЄ, з політичним і виконавчим керівництвом організації. Українська дипломатія змогла відновити проєктну діяльність ОБСЄ в Україні, зокрема у контексті розмінування територій, реагування на радіологічні та хімічні загрози, адаптації кримінального правосуддя України до потреб і викликів воєнного часу, наданню допомоги жертвам гендерного насильства під час війни тощо [3].

Бюро демократичних інститутів і прав людини, яке є ключовою інституцією ОБСЄ у сфері людського виміру, тричі оприлюднювало звіти незалежних місій експертів цієї організації [2]. Вони були застосовані за ініціативи України та ще 45 держав-членів ОБСЄ. Очікується, що обґрунтовані висновки цих звітів щодо значної кількості порушень і зловживань міжнародним гуманітарним правом, міжнародним правом у сфері прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які були вчинені РФ в Україні, сприятимуть міжнародним зусиллям у розробці механізмів із забезпечення справедливості, а також притягнення до відповідальності замовників і виконавців цих жахливих злочинів.

Слід зазначити, що 1 грудня 2023 р. в м. Скоп'є завершилося засідання Ради міністрів закордонних справ ОБСЄ, куди вперше від лютого 2022 р. організатори вирішили запросити очільника російського МЗС. З огляду на те, що РФ грубо порушила всі принципи Гельсінського заключного акту та розв'язала наймасштабнішу з часів завершення Другої світової війни збройну агресію в Європі, близько половини міністрів відмовилися від участі у цій зустрічі. Це викликало додаткову кризу в ОБСЄ. Також під час цього засідання держави-члени ЄС та ще дев'ять країн закликали Росію негайно припинити свою агресивну війну проти України та повністю і беззастережно вивести всі свої війська та військову техніку з усієї території України в межах її міжнародно визнаних кордонів [4]. Завдяки спільним зусиллям української та світової дипломатії наприкінці 2023 р. відбулися зміни у виборчих органах ММО

(Міжнародна морська організація) та ОЗХЗ (Організація із заборони хімічної зброї), до яких не увійшли представники РФ. Також РФ не обрали до складу Міжнародного суду ООН.

Таким чином, деструктивна політика РФ сприяла послабленню ефективності діяльності ОБСЄ в Україні у контексті забезпечення миру і стабільності в Європейському регіоні та поза його межами. Сподіваємося, що ця ситуація може змінитися на краще після виключення РФ зі складу ОБСЄ.

Література:

1. Офіційний сайт МЗС України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobotnictva-v-yevropi>.
2. Офіційний сайт OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe). URL: <https://www.osce.org/whatistheosce>.
3. Литвин В. Не існує механізму виключення росії з ОБСЄ, але робота триває. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/19/ne-isnuye-mehanizmu-vy-klyuchennya-rosiyi-z-obsye-ale-robota-tryvaye-vitalij-lytvyn/>.
4. На Раді міністрів ОБСЄ 36 країн закликали Росію негайно вивести війська з України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3793929-na-radi-ministriv-obse-36-krain-zaklikali-rosiu-negajno-vivesti-vijska-z-ukraini.html>.

*Ільницький Віталій Андрійович,
аспірант Київського національного
університету культури і мистецтв*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОТИВАЦІЇ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ: ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ У БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4692/>

ІКТ надають читанню інноваційний характер і, безумовно, ближчі до мови, якою користуються сучасні діти, включені в цифрове середовище майже з народження. Вони фактично проходять неформальне навчання цифровій грамотності, тому бібліотека може показати їм нові можливості, які технології відкривають для них у читанні.

Утім, треба спрямовувати дітей, щоб вони сформувати вміння сприймати, керувати та обробляти великі обсяги інформації. На практиці це буде ефективно, якщо дитина буде насолоджуватися читанням, оскільки це не лише засіб, за допомогою якого вона матиме доступ до

інформації та знань, а й засіб для особистого задоволення та організації дозвілля. Оскільки діти вміють читати на різних носіях, у тому числі електронних та мають знання щодо різних сервісів, необхідно прийняти ці елементи як основу в ініціативах, які пропонують сприяти читанню для задоволення, враховуючи нові простори, надані ІКТ, такі як бібліотеки та веб-проекти, середовища для співпраці, блоги [2].

Творчі заняття з читання в бібліотеці для дітей з використанням цифрових технологій можуть бути цікавими та освітніми. Ось декілька прикладів використання цифрових технологій у мотивації і формуванні інтересу до читання.

Інтерактивні історії, комікси та книги. Можна використати спеціалізовані програми або веб-платформи для створення та публікації власних творів, редагування електронних книг. В них можна додати звукові ефекти, анімацію та інтерактивні елементи. Створення інтерактивних розповідей, книг зі звуковими ефектами, анімацією, навіть ігровими елементами та можливістю взаємодіяти з текстом за допомогою технології доповненої реальності дасть дітям можливість взаємодіяти з улюбленими героями та сюжетом. Розробка книг із можливістю виділення тексту та слухання вимови слів допомагає розвивати навички читання та словниковий запас. Такі книги можна поширювати в соціальних медіа, пропонуючи долучитися до їх створення або обговорення.

Віртуальна реальність. Можна запропонувати тури бібліотекою з використанням віртуальної реальності або 360-градусних фотографій, щоб зробити відвідування бібліотеки захоплюючим. Також можна запропонувати дітям віртуальні тури різними книжковими світами, які дозволяють дітям занурюватися у всесвіт своїх улюблених книг, не залишаючи бібліотеки. Можна створити віртуальний тур по книгарнях, бібліотеках чи іншим місцям, які пов'язані з книгами чи творами, музеям, науковим центрам чи навіть вигаданим світам. Це може бути зроблено за допомогою віртуальної реальності або просто за допомогою інтерактивних мультимедійних презентацій, таких як аудіоказки, відео з цікавими фактами про книги або їхніх авторів, віртуальні книги з анімацією тощо. Це дозволить дітям насолоджуватися книгами у різних форматах.

Цифрові технології у мотивації інтересу до читання можна також використати у таких напрямках: проводити віртуальні книжкові клуби, вебінари та лекції від письменників, літературних критиків або інших експертів за допомогою відеоконференційних платформ, до яких можна запрошувати авторів або експертів для обговорення книг та відповідей на питання; проводити сеанси групового читання з використанням відеоконференцій або аудіопередач, щоб діти могли не лише читати

разом, а й обговорювати сюжети та ділитися своїми враженнями; організувати онлайн книжкові ярмарки, на яких видавці та автори можуть представляти свої твори, а читачі мають можливість знайти нові видання.

Окремо варто відмітити соціальні медіа, в яких можна створити форум або блог, онлайн-спільноту для дітей в соціальних мережах, де вони можуть обговорювати прочитані книги, ділитися своїми враженнями та рекомендувати один одному цікаві твори. «Завдання бібліотек полягає в тому, щоб із допомогою соцмереж налагоджувати інтерактивну взаємодію з аудиторією, стимулювати читацьку активність, наповнити інтернет-простір соціально значущим змістом, допомагати читачам орієнтуватися в літературному потоці, прищепити любов до книги тощо» [1, с. 23].

Особливо корисними для мотивації у дітей інтересу до читання, на нашу думку, може стати *гейміфікація читання*, тобто різні конкурси з використанням цифрових платформ, зокрема соціальних медіа. Вони поєднують в собі елементи гри, викликають азарт, пробуджують цікавість і под. Серед них можна виокремити: онлайн-конкурс малюнків чи створення коротких цифрових книг; читацькі челенджі у соціальних мережах, коли учасники зобов'язуються прочитати певну кількість книг протягом певного часового періоду, з використанням хештегів, щоб ділитися своїми враженнями від прочитаного; конкурси на краще есе або огляд прочитаної книги; конкурс на дистанційне читання вголос частин улюблених книг через відеоконференційні додатки до соціальних мереж; конкурс розробників цифрових книгозбірників за певною темою; конкурси на найбільшу кількість прочитаних сторінок чи завдання з читання певних жанрів.

Література:

1. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. URL: http://libkor.com.ua/storage/php/periodic_theme_files/socialni_merezhi_bibliotek.pdf
2. Paredes R. Investigación Multidisciplinaria: Voces en el Aire, Apuntes para Conocer la Radio. *Cinta moebio*. 2005. 22: 137-144

*Костенко Віана Олександрівна,
аспірантка кафедри політичних
теорій, Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0002-6835-4510*

*Науковий керівник:
Вітман Костянтин Миколайович,
доктор політичних наук, професор,
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА НАСЛІДКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4714/>

В контексті глобалізації все більшої актуальності набувають процеси міграції між країнами високоосвічених фахівців. Приплив таких іммігрантів сприяє розвитку економіки та впровадженню інновацій в приймаючій країні, в той час як країна-донор зазнає втрат, як економічних, так і демографічних та політичних.

Процеси інтелектуальної міграції викликають проблему «витоку мізків». Сам термін «витік мізків» (brain drain) з'явився на початку 1950-х років, коли подібним чином у Великобританії описали процес масового переїзду англійських учених до США. Енциклопедія Britannica визначає цей термін як «ситуацію, в якій багато освічених або професійних людей залишають певне місце або професію та переходять до іншої, яка дає їм кращу оплату або умови життя» [3].

Існує безліч визначень даного поняття, проте всі вони сходяться в тому, що «витік мізків» розглядається як процес втрати країною інтелектуальних людських ресурсів в результаті виїзду з неї наукових кадрів. Іншими словами, це втрата інтелектуального капіталу – одного з найбільш значних ресурсів у суспільстві.

Стосовно поняття «інтелектуальна міграція» слід зазначити, що існують різні його трактування. Зокрема, її розширене розуміння включає міграцію не тільки науково-технічних фахівців, а й творчої інтелігенції, а найбільш широке трактування має на увазі весь комплекс міграційних

потоків кваліфікованих кадрів, що більше одного року працюють за кордоном.

Виділяють кілька форм інтелектуальної міграції: виїзд вчених на постійне місце проживання за кордон (переважно в Європу та США); «рееміграція» наукових кадрів; «мозковий кровообіг» [4] – виїзд за кордон для навчання та подальшої роботи, а потім повернення на батьківщину та покращення свого професійного становища за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном; «електронний відтік мізків», при якому вчені, залишаючись штатними співробітниками державних наукових установ країни-донора, працюють на іноземну державу; «мозковий потік» від однієї компанії до іншої всередині країни.

Перші дві форми передбачають переміщення, що регулюються державними органами, наділеними повноваженнями в сфері міграційної політики. При цьому «рееміграція» (повернення фахівців) оцінюється позитивно в подальшому.

Третя форма передбачає міжнародне співробітництво у сфері науки та освіти, коли переміщення фахівців обумовлено договорами наукових установ та кафедр ЗВО. При цьому країни світу намагаються використовувати знання, досвід і зв'язки представників своєї наукової еліти, які опинилися за кордоном для популяризації власних наукових розробок, формування позитивного іміджу держави та залучення високоосвічених фахівців з-за кордону.

Останні дві форми інтелектуальної міграції передбачають контроль лише через застосування економічних заходів, внаслідок чого вченим може стати не вигідно продавати розроблені технології за кордон.

Проблеми, пов'язані з інтелектуальною міграцією, зазвичай розглядаються з погляду їхнього впливу на країну імміграції, країну еміграції і світове співтовариство загалом. Особливостями інтелектуальної міграції в порівнянні з іншими видами міграції є виняткова роль, яку у цьому процесі грають професійний та етнічний чинники.

Професіоналізм мігрантів впливає на прагнення роботодавців ширше залучати висококваліфікованих іноземних працівників [5]. Розвинуті країни та ті, що розвиваються, по-різному відчують вплив змін інтелектуальної міграції.

Як слушно зазначає Є. Турченко, «Україна на сьогодні є активним учасником процесів міжнародної інтелектуальної міграції, експортером високоосвічених та висококваліфікованих працівників» [2, с. 262].

Інтелектуальна міграція має як позитивні, так і негативні наслідки. До основних негативних наслідків для України можна віднести: зниження інтелектуального потенціал та зміна структури трудових ресурсів, погіршення демографічної ситуації (оскільки емігрують переважно молоді люди з високим рівнем освіти), економічні втрати від потенційної вартості, яку могли виробити інтелектуальні емігранти, якби залишились в країні. Серед позитивних наслідків З. Бараник та І. Римаренко називають: процес «циркуляції мізків» (використання набутих за кордоном знань для соціально-економічного розвитку країни), висококваліфіковані емігранти «сприяють припливу на батьківщину інвестицій, технологій, ідей і більш ефективних стандартів розвитку бізнесу», «тривале перебування у розвинених країнах сприяє формуванню у мігрантів досвіду сучасного господарювання, ринкової свідомості, засвоєнню цінностей і норм цивілізованого суспільства» [1].

До позитивних наслідків інтелектуальної міграції для країн-реципієнтів відносять: менші, в порівнянні з корінним населенням, витрати на оплату праці та соціальне страхування для іммігрантів; економію коштів на навчання майбутнього науковця, як наслідок – зниження рівня витрат на виробництво ВВП та зростання самого виробництва; стрімкий розвиток економіки в цілому та її інноваційної та інтелектуальної сфер тощо.

Отже, в сучасних умовах нашій державі варто скористатися можливостями, створеними процесами глобалізації, для модернізації міграційної політики та державної політики людського розвитку з метою оптимізації інтелектуальної міграції, зокрема зниження рівня інтелектуальної еміграції та зростання показників «рееміграції» високоосвічених фахівців. Особливого значення ці процеси набувають в умовах поствоєнної відбудови, яка вимагатиме значних людських ресурсів в цілому та залучення інтелектуального капіталу задля пришвидшення відновлення економіки. Важливо зазначити, що при спробі регулювати процеси інтелектуальної міграції доцільно враховувати думку суб'єктів цих процесів.

Література:

1. Бараник З. П., Римаренко І. О. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>

2. Турченко Є. І. Інтелектуальна міграція як загроза національній безпеці. Прикордонне співробітництво регіонів. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року)* / За ред. О. Г. Турченко. Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 262-265.
3. Brain drain. Definition & Meaning. *Britannica Dictionary*. URL: <https://www.britannica.com/dictionary/brain-drain>
4. Johnson J. M., Regets M. International mobility of scientists and engineers to the US : brain drain or brain circulation? *NSF Issue Brief*. 1998. June 22. URL: https://www.researchgate.net/publication/234738751_International_Mobility_of_Scientists_and_Engineers_to_the_United_States--Brain_Drain_or_Brain_Circulation
5. Mahroum S. Europe and the Challenge of the Brain Drain, JRC's Institute for Prospective Technological Studies (IPTS). *IPTS Reports*. Vol. 29. 1999.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

*Булгаков Руслан Валерійович,
кандидат технічних наук,
доцент, начальник кафедри
забезпечення військ (сил),
Військова академія, м. Одеса
ORCID: 0000-0002-8825-718X*

*Захаров Антон Анатолійович,
заступник начальника кафедри
забезпечення військ (сил),
Військова академія, м. Одеса
ORCID: 0009-0009-2843-6440*

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4712/>

Кадровий менеджмент у ЗСУ – це функція військового управління, специфічна форма діяльності посадових осіб і структурних підрозділів апарату управління МОУ та ЗСУ, завданням якого є забезпечення ефективного управління кар'єрою професійних військовослужбовців (державних службовців) за рахунок впровадження прозорості та доброчесної системи підбору кандидатів, присвоєння військових звань (рангів), підвищення якості їх навчання і підготовки та прозорого призначення на посади.

Роль командира (начальника), який повинен піднятися на новий рівень розвитку професійних компетентностей є суб'єктом безпосередньої професійної діяльності з питань управління персоналом, стає принциповою, в розрізі питань, коли об'єктом цієї діяльності є окрема людина або група людей. Аналіз нормативних вимог, які регламентують діяльність командирів (начальників), дає змогу стверджувати, що їх управлінські функції реалізуються у повсякденних взаємовідносинах з підлеглими і є відповідною складовою загального менеджменту, а саме «управління людськими ресурсами» – тобто кадровий менеджмент.

Кадровий менеджмент (управління персоналом) – це сукупність принципів, методів, засобів та форм управління персоналом, які розробляються та застосовуються з метою підвищення ефективності кадрової роботи [1].

Основним змістом діяльності командирів (начальників) як суб'єкта кадрового менеджменту є управління службовою кар'єрою військовослужбовців ЗСУ. Управління службовою кар'єрою військовослужбовців – це комплекс заходів, що здійснюється відповідними командирами (начальниками) та службами персоналу з планування, організації, здійснення і контролю проходження військової служби військовослужбовцями з урахуванням їх особистих якостей і досягнень [1]. Це дає змогу успішного проходження усіх етапів кар'єри. Під етапами кар'єри слід розуміти періоди військової служби, які включають прийняття на військову службу, проходження військової служби на посадах та отримання чергових військових звань, здійснення заходів атестування, навчання (підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації), продовження військової служби за новим контрактом, у тому числі з урахуванням кар'єрного зростання або проведення переміщення на рівнозначні посади у випадках службової необхідності, звільнення з військової служби [2].

Наразі, прийняття нової Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року, є визначальною для розуміння подальшого розвитку управління трудовими ресурсами в оборонній сфері. Ця Концепція військової кадрової політики змінила попередню і має потенціал для створення ефективної та сучасної армії, яка зможе захистити Україну у довгостроковій перспективі. Для успішного впровадження концепції необхідно буде подолати ряд викликів, зокрема, необхідність значних фінансових витрат, зміну підходів до комплектування військових частин та забезпечення ефективної системи підготовки військовослужбовців [3].

Нова концепція військової кадрової політики України є важливим кроком у зміцненні обороноздатності країни. Вона передбачає вирішення ряду складних завдань, але її виконання має на меті створення професійної та боєздатної армії. Серед основних викликів, які стоять перед реалізацією нової концепції, можна виділити такі: збільшення військових витрат (це пов'язано з необхідністю закупівлі нової військової

техніки та озброєння, а також підвищенням зарплат військовослужбовців); реформування системи військової освіти (необхідно розробити нові навчальні програми та методики, які відповідають сучасним вимогам); впровадження контрактної служби (необхідно забезпечити достатню кількість контрактників, які мають відповідну підготовку та мотивацію) [4].

Прийнята концепція військової кадрової політики України є перспективним напрямом розвитку ЗСУ, ціль якої створення професійної та боєздатної армії, яка здатна ефективно виконувати свої завдання в будь-яких умовах. Для цього необхідний відповідний рівень підготовки військовослужбовців та достатній рівень фінансування, що забезпечить належні соціальні гарантії для військовослужбовців.

Література:

1. Порадник командирам (начальникам) з питань роботи з персоналом Збройних сил України: метод. посіб. О. В. Яцино, І. М. Половінкін, О. Л. Тракалюк, А. А. Ємцов, В. І. Ветров, Д. П. Мороз, В. В. Штанько, О. В. Вранешич, Н. С. Агаєва, С. М. Чумаченко К.: НМЦ КП МО України, 2021. 228 с.
2. Наказ Міністерства оборони України від 20.12.2019 № 653 «Питання управління кар'єрою військовослужбовців Збройних Сил України, які проходять військову службу за контрактом» (2019) Міністерство оборони. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua>
3. Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року. (2023) Міністерство оборони. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2023/11/05/rekruting-zamist-prizovu-rustem-umerov-zatverdiv-konczepczyu-vijskovoikadrovoi-politiki-minoboroni/>
4. Стоянова-Коваль, С., Попов, С., Розмазнін, О., & Сокур, Н. (2023). Нова концепція військової кадрової політики: виклики та перспективи. *Social Development and Security*, 2023 13(6), с. 206-214. URL:<https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.6.17> .

*Козка Андрій Вікторович,
кандидат юридичних наук,
Міжнародна академія наук і
інноваційних технологій, м. Київ,
Спілка офіцерів України*

*Білик Артем Сергійович,
кандидат технічних наук,
доцент, експерт Міністерства
оборони України*

СКЛАДОВІ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ У ВІЙНІ З АГРЕСОРОМ / COMPONENT VICTORIES OF UKRAINE IN THE WAR WITH THE AGGRESSOR

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4694/>

*“Військових сил недостатньо для
захисту країни, тоді як країна, що
захищається народом, непереможна!”
Наполеон Бонапарт*

Ukraine's victory in the war with the russian aggressor is now a difficult test for the entire Ukrainian people and a complex and multifaceted process that depends on many important factors [1]. In the study, we offer an innovative and comprehensive approach that will bring victory over the enemy as close as possible and will further unite the society of Ukraine for prosperity after the war.

Keywords: Ukraine, victory, russian aggression, analysis of the current state, comprehensive measures and components, unification of Ukrainians for victory and prosperity in the state.

Перемога України у війні з агресором РФ є зараз непростим випробовуванням для всього українського народу та складним і багатогранним процесом, який залежить від багатьох важливих факторів [1]. В дослідженні ми пропонуємо інноваційно-комплексний підхід який наблизить максимально перемогу над ворогом та ще більше об'єднає суспільство України для процвітання після війни..

Ключові слова: Україна, перемога, агресія росії, аналіз сучасного стану, комплексні заходи та складові, об'єднання українців для перемоги та процвітання в державі.

Серед найважливіших складових перемоги можна виділити такі:

1. Військова складова є ключовою для перемоги України. Збройні сили України (ЗСУ) повинні чинити запеклий опір російській армії та завдавати їй максимальних втрат. Для цього ЗСУ необхідно забезпечити:

1.1. адекватний рівень озброєння та військової техніки, який відповідає викликам сучасної війни (ППО яка покриває всю Україну: 100 шт, радіоелектронна боротьба РЕБ англ. electronic warfare,гібридні дрони-амфібії ГДА, сучасна артилерія, танки, авіація –самолети-невидимки Стелс, зброя солдат на самому високому рівні, можливо використання кібер-роботів та ШІ в розмінуванні та інші інновації військової техніки);

1.2. високу професійну підготовку та мотивацію особового складу (див.духовно-психологічна складова перемоги також);

1.3. ефективне командування та управління військовими процесами.

Важливою є також *логістика*. ЗСУ повинні мати можливість швидко і безперебійно отримувати необхідне озброєння, боєприпаси та інші матеріальні ресурси.

2. Політична складова також є важливою для перемоги України. Україна повинна мати міцну політичну волю, дипломатію до перемоги та підтримку міжнародної спільноти [3]. Відсутність корупційних та політичних скандалів. Для цього необхідно:

2.1. забезпечити єдність українського народу та його міцну та всебічну підтримку військових дій;

2.2. посилити більш ефективну співпрацю з міжнародними партнерами, в тому числі з НАТО та Європейським Союзом;

2.3. розробити професійну та багатовекторну (в т.ч. публічна дипломатія) стратегію дипломатичного врегулювання війни до перемоги України та всього цивілізованого світу над агресором.

3. Економічна складова є необхідною для відновлення України після війни. Для цього необхідно забезпечити:

3.1. економічну стабільність на рівні ЕС, яка дозволить відновити виробництво та інфраструктуру;

3.2. залучення міжнародної фінансової допомоги;

3.3. справедливий розподіл ресурсів між різними регіонами України.

4. Соціально-правова складова є важливою для підтримки українського народу, який страждає від війни. Для цього необхідно:

4.1. забезпечити населення продуктами харчування, медикаментами та житлом;

4.2. відновити соціальні послуги, такі як освіта, медицина та соціальне забезпечення;

4.3. допомогти людям, які втратили домівки або близьких.

4.4. Гарантії держави та міжнародних правових інституцій щодо матеріальної та моральної компенсації кожного постраждалого українця в усіх аспектах міжнародного гуманітарного права який порушує російська федерація у війні відносно території України та особливо мирного населення [2].

5. Духовно-психологічна складова перемоги України у війні з агресором є не менш важливою, ніж військова, політична чи економічна. Вона є основою для формування міцного духу українського народу, який є запорукою його успіху у боротьбі за свободу і незалежність.

Важливо сказати, що філософи, теологи, релігієзнавці вважають, що потрібно бути в молитовному стані очищення та боротьби як внутрішньої так зовнішньої – це дасть *підвищений стан духовності в складних умовах війни* (як фактор очищення і людей і землі і ворожої сили) – спокій та впевненість у Перемозі «добра над злом» значно меншою ціною з розумінням Божої волі та Милості в усіх процесах сучасності як глобальної так і локальної.

Духовно-психологічна складова перемоги України включає в себе такі фактори, як:

5.1. Єдність українського народу! Важливо, щоб українці були об'єднані в боротьбі за свою країну. Це допоможе подолати труднощі та перешкоди, які виникатимуть на шляху до перемоги. Єдність українського народу є результатом його багатовікової боротьби за свободу і незалежність. Вона була особливо міцною в періоди найскладніших випробувань, таких як Голодомор, Друга світова війна та Революція Гідності.

5.2. Моральний дух. Військові та цивільні повинні мати високий моральний дух, щоб мати можливість чинити комплексний всенародний опір російській армії. Цей моральний дух може бути підкріплений такими факторами, як віра в свою правоту, підтримка міжнародної спільноти та героїчні вчинки українських військових і цивільних. Моральний дух українського народу є надзвичайно високим. Він є результатом героїчної боротьби українського народу проти російської агресії.

5.3. Впевненість у перемозі. Важливо, щоб усвідомлено українці були впевнені в тому, що вони переможуть у війні. Ця впевненість допоможе їм не здаватися навіть у найскладніших ситуаціях. Впевненість у перемозі українського народу є непохитною та готовність давати відсіч ворогу щодня. Вона є результатом віри в Бога та свою правоту («*Бог там де правда там і перемога!*» – кажуть в народі) та більш сильної підтримки міжнародної спільноти. Духовно-психологічна складова перемоги України

є важливою частиною загальної стратегії перемоги. Вона допомагає українцям протистояти російській агресії та зберігати віру в те, що вони обов'язково переможуть.

Висновок:

Всі ці складові взаємопов'язані та взаємозалежні. Без серйозного успіху в одній із них Перемога України буде ще складною та мінімально можливою.

На сьогоднішній день (2024 рік) Україна має значні успіхи у військовій та політичній сферах. ЗСУ відбили російські атаки на Київ, Харків та інші стратегічні міста, а також завдали агресорам – окупантам значних втрат. Україна отримала правовий статус кандидата в члени ЄС, а також посилила свою співпрацю з НАТО [4].

Однак, економічна та соціальна складові залишаються складними. Війна завдала Україні величезних збитків, а населення відчуває труднощі. Для відновлення економіки та забезпечення потреб населення Україні необхідна тривала і масштабна міжнародна допомога.

У цілому, можна сказати, що Україна має всі шанси на перемогу у війні з агресором. Однак, цей шлях буде довгим і важким. Для досягнення успіху Україні необхідно продовжувати чинити запеклий опір російській армії, отримувати підтримку міжнародної спільноти та забезпечувати потреби свого народу.

Додаткові фактори, які можуть вплинути на перемогу України:

Внутрішній стан Росії. Якщо в Росії відбудеться політичний переворот або громадянська війна, це може призвести до припинення війни або навіть до поразки Росії.

Міжнародна обстановка. Якщо міжнародна спільнота продовжить надавати Україні підтримку, це підвищить шанси України на перемогу.

Удача. У війні завжди є місце випадковості. Якщо Україні пощастить, вона може завдати Росії вирішальної поразки.

Перемога України у війні з агресором є можливою, але вона вимагатиме від України великих зусиль і жертв. Україна повинна продовжувати чинити запеклий опір російській армії, отримувати підтримку міжнародної спільноти та забезпечувати потреби свого народу.

Література:

1. Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. Пирожков Сергій Іванович, Хамітов Назіп Віленович. № 9 (2022): Вісник Національної академії наук України . ISSN 1027-3239. Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr. 2022. (9).

2. Право – дієвий засіб перемоги України у війні з РФ: аналітика, оцінки, прогнози: міжнародна колективна монографія / за заг. ред. Бисаги Ю. М., Белова Д. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Заборовського В. В. та Продан В. І. Ужгород: Видавничий дім «РІК-У», 2023. 275 с.
3. Umland A.. Swedish Institute of International Affairs. How the West can help Kyiv: Strategies and challenges for the victory and revival of Ukraine. 2022.
4. Тишкевич Ігор. Сценарії закінчення війни. Доповідь Українського інституту майбутнього. 16.9.2023 р.
5. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія / Борис Олександрович Парахонський, Галина Михайлівна Яворська. – Київ : НІСД, 2019. –560 с. Рекомендовано до друку Вченою радою Національного інституту стратегічних досліджень у 2019- 2023рр.

*Стоянова-Коваль Світлана
Савівна, доктор економічних наук,
професор, курсовий офіцер
факультету підготовки
спеціалістів тилового
забезпечення, Військова академія,
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-1945-0509*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4711/>

В умовах тимчасової окупації українських територій та повномасштабної війни російської федерації проти України, особливу увагу привертає проблематика підготовки військових фахівців. Підготовка молодих офіцерів до служби у військах вимагає нових підходів у сфері військової освіти і науки.

Важливим завданням освіти є виховання волі та вміння вчитися; заклади освіти мають випускати не людей, які вже вивчилися, а людей, спраглих до нових знань, які постійно вчаться, критично мислять, готові до нестандартних рішень і займають проактивну позицію. Освітній процес має бути безперервним, а головне – наповнений корисною та актуальною інформацією. У широкому сенсі саме це передбачає стратегія трансформації військової освіти [1].

В усіх військових вишах системи Міністерства оборони України підготовка фахівців для проходження військової служби за контрактом на посадах осіб офіцерського складу здійснюється за освітньо-професійними (освітньо-науковими) програмами для отримання ступенів вищої освіти одночасно з вивченням відповідного курсу професійної військової освіти.

Війна підсвітила недоліки в освітньому процесі. На наш погляд, це те, що не уточнюються та не оновлюються освітньо-кваліфікаційні характеристики та їх варіативні частини на випускників, освітньо-професійні програми підготовки військових фахівців та їх варіативні частини, навчальні плани за спеціальностями (спеціалізаціями) підготовки військових фахівців та програми навчальних дисциплін, відповідно до завдань та структур Збройних сил, які істотно змінюються, способів їх застосування, впровадження нових форм і способів збройної боротьби, підвищення вимог до бойової підготовки військ (сил), а також застосування отриманого бойового досвіду.

Є низка проблем у кадровому забезпеченні за спеціальностями підготовки військових фахівців. Відмітимо недоліки у системі підбору, розстановки науково-педагогічних, неврахування наявності у них наукових ступенів та вчених звань, бойового досвіду, стажу служби у військах, рівня володіння іноземними мовами тощо. Також потребує вдосконалення система підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Проблема підвищення кваліфікації постійного складу вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів, особливо цивільних науково-педагогічних працівників, для яких досить актуальним є стажування у військах як спосіб підвищення кваліфікації [2]. Крім зазначених причин неякісної підготовки випускників до служби у військах, існують і причини, які властиві підготовці майбутніх офіцерів – низька вмотивованість, небажання вчитися і підвищена тривожність.

Сьогодні формується нова якість військової освіти. Започаткована багаторівнева система професійної військової освіти акумулює актуальні бази знань, аналіз сучасного бойового досвіду ведення операцій, вивчення процедур планування та прийняття військових рішень за стандартами НАТО, інноваційні форми і методи викладання, технології імітаційного моделювання та практику застосування видів, родів військ (сил), іноземні мови і підтримання навичок їх володіння. До речі, сучасна кадрова політика Збройних Сил України спрямована на створення професійного, боєздатного, мобільного, якісно підготовленого та всебічно забезпеченого особового складу [3].

Розбудова єдиної та інтегрованої системи військової освіти, яка функціонує в межах трьох вертикалей – вища освіта, професійна військова освіта й підвищення кваліфікації – суттєвий крок до формування міцного підґрунтя набуття взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та структурами Альянсу, професіоналізації сил оборони та трансформації системи кадрового менеджменту [1].

В Україні було розроблено багато програмних документів, метою яких було удосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів. Істотним недоліком було те, що вони були розроблені без урахування тенденцій розвитку геополітичної ситуації навколо України та в світі, економічних та ресурсних можливостей держави. Ситуація змінилася і досвід війни свідчить, всі представники сектору безпеки і оборони повинні навчатися разом, в одній аудиторії з урахуванням бойового досвіду, що підвищує ефективність і дає змогу уникнути помилок, оскільки планування операцій та ухвалення військових рішень відбувається спільно.

Література:

1. Що таке професійна військова освіта? (2022) Міністерство оборони. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/shho-take-profesijna-vijskova-osvita.html>
2. Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року. (2023) Міністерство оборони. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2023/11/05/rekruting-zamist-prizovu-rustem-umerov-zatverdiv-konczepczyu-vijskovoikadrovopolitiki-minoboroni/>
3. Стоянова-Коваль, С., Попов, С., Розмазнін, О., & Сокур, Н. (2023). Нова концепція військової кадрової політики: виклики та перспективи. *Social Development and Security*, 2023 13(6), с. 206-214. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.6.17> .

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Вальнюк Дмитро Мирославович,
студент 2 курсу магістратури
спеціальності "Публічне
управління та адміністрування",
Івано-Франківський
національний технічний
університет нафти і газу*

*Науковий керівник:
Струк Наталія Петрівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Івано-Франківський
національний технічний
університет нафти і газу*

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4679/>

Державне регулювання детінізації національної економіки є складною системою, що поєднує в собі сукупність дій та заходів, які вживаються урядом або іншими державними органами задля зменшення обсягу і масштабів тіньової економіки. Стратегічною метою детінізації економіки має стати істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів в легальну економіку та примноження національного багатства [1]. Для досягнення окресленої стратегічної мети важливим є конкретизація і визначення основних принципових засад державного регулювання детінізації національної економіки.

Є. Борщук та М. Заверуха запропонували наступний підхід щодо ідентифікації принципів державного регулювання детінізації економіки: принцип соціальної справедливості, принцип об'єктивності, принцип детермінізму, принцип узгодженості (погодженості), принцип прозорості (полягає у нормативному врегулюванні процедур діяльності органів державної влади та дотриманні цих процедур у повсякденній діяльності) [2].

Подмазко О. М. у своїй роботі доводить доцільність поділу принципів детінізації економіки на такі групи: принципи побудови (загальні принципи): науковість, ефективність, адекватність, цілеспрямованість, системність, варіантність, комплексність, інтегрованість; принципи функціонування (спеціальні принципи): пріоритетності, адаптивності, рівноумовності, заохочення ділової активності, збалансованості інтересів, використання інтеграційних процесів, інноваційно-інвестиційного забезпечення структурних змін економіки [3].

На нашу думку, державне регулювання детінізації економіки повинно базуватися на принципах, які спрямовані на зменшення тіньового сектору та підвищення легітимності та прозорості економічної діяльності. Виокремимо основні, на нашу думку, принципи державного регулювання детінізації:

прозорість та простота податкової системи: зменшення складності податкового кодексу та процедур, встановлення чітких та прозорих правил оподаткування;

ефективний контроль та аудит: забезпечення ефективного моніторингу економічної діяльності, посилення контролю та аудиту, спрямованого на виявлення порушень та уникнення сплати податків;

легалізація та спрощення регуляторного середовища: легалізація деяких видів економічної діяльності, спрощення процедур реєстрації та ліцензування бізнесу;

санкції та відповідальність: запровадження суворих санкцій за порушення податкового та економічного законодавства, належна відповідальність за нелегальну діяльність;

розвиток соціальних програм: запровадження соціальних програм, спрямованих на поліпшення умов життя населення та робочих умов;

освіта та інформаційні кампанії: збільшення рівня фінансової та податкової грамотності серед населення та підприємців, інформування громадськості про негативні наслідки та ризики тіньової економіки;

стимулювання легальної діяльності: надання пільг та стимулів для підприємств, що діють легально та сплачують податки, збільшення доступу до фінансових послуг для легальних підприємств.

Ці принципи спрямовані на створення умов, що дозволяють легальній економічній діяльності конкурувати з тіньовим сектором, а також на покращення умов для розвитку бізнесу та забезпечення економічної стійкості.

Література:

1. Борщук Є. М., Приймак В. І. Системність процесів детінізації національної економіки. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 1. С. 176-181. URL. : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/ByFileId/1214660.pdf>
2. Борщук Є. М., Заверуха М. М. Концептуальні основи формування національної доктрини детінізації економіки. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 1. С. 203-209.
3. Подмазко О. М. Організаційно-економічні засади детінізації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Одеса, 2015. 23 с.

*Ганущин Соломія Несторівна,
кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри
соціально-поведінкових,
гуманітарних наук та економічної
безпеки Інституту управління,
психології та безпеки
Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ ДО ДЕМОКРАТІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4691/>

Існують чимало інструментів, які довели на практиці свою ефективність у протидії grand corruption [1, с. 41-46; 2, с. 224-232; 3]. Серед них варто особливо виділити такі: 1. Реформування та модернізація системи управління національним бюджетом унеможлиблюють або ускладнюють для чиновників вчинення корупційних дій. 2. Забезпечення вільного доступу населення до інформації про використання та розподіл бюджетних коштів. 3. Розширення практики обов'язкового та регулярного розкриття чиновниками та їх близькими відомостей про доходи, майно та конфлікт інтересів. 4. Розробка відкритого бенефіціарного реєстру власників. 5. Посилення ролі громадянського суспільства та забезпечення

свободи ЗМІ. 6. Вжиття заходів щодо захисту заявників про корупцію. 7. Створення незалежного органу для розслідування випадків корупції у вищих ешелонах влади.

Віднедавна особливо актуальними є технології громадянської кооперації. З розвитком глобального комунікаційного середовища, появою суспільних інформаційних сервісів процес взаємодії суспільства та держави зазнав істотних змін. Для прикладу, термін «краудсорсінг (crowdsourcing)» активно використовується у політичному середовищі. Водночас наукова спільнота не сформулювала єдиної думки щодо феномена краудсорсінгу та складових його крауд-практик (краудфандинг, краудкрешен, краудрекрутинг): це черговий новомодний тренд або соціальна технологія, універсальна як для підприємництва, так і державної сфери. Термін «краудсорсінг» з'явився завдяки Джеффу Хау, журналісту популярного у Сан-Франциско та Лондоні видання «Wired». Д. Хау готував доповідь, присвячену феномену user-generated (набуття людьми навичок через мережу Інтернет) та описав роботу сайту Open Source Footwear. Групи людей безоплатно працюють над створенням будь-якої програми, а потім у Мережі розміщують узагальнені результати своєї роботи для широкого використання.

Комерційні компанії вже давно оцінили можливості краудсорсінгу [4, с. 26–36; 5, с. 70–81]: зниження витрат; отримання доступу до величезної групи виконавців, що володіють необмеженим людським потенціалом. Компанія Ford ініціювала конкурс, у рамках якого всі охочі могли зняти та продемонструвати рекламний ролик, присвячений моделі Ford Mustang. Цей досвід успішно використала LG, яка запропонувала користувачам розробити дизайн нового телефону, заощадивши сотні тисячі доларів. Створення фільму «Фільм IronSky» також є успішним прикладом використання механізмів краудсорсінгу. Усі охочі були залучені до написання сценарію та запису трейлера до фільму. В бізнес-середовищі та менеджменті краудсорсінг розглядають як процес передачі невизначеному колу осіб, які координують свою діяльність через інформаційні технології, певних виробничих функцій. З-поміж інших явищ краудсорсінг характеризується залученням до процесу прийняття рішень або якогось іншого виду діяльності великої кількості непрофесійних експертів. Тому як основоположні риси краудсорсінгу слід розглядати використання інтелектуального

потенціалу великої групи громадян для вирішення важливих проблем. Краудсорсинг – це соціальна технологія громадянської участі, яка акумулює потенціал колективного інтелекту і цифрових технологій для соціально-мережевого рішення широкого спектру завдань у різних сферах. Визначення краудсорсингу як соціальної технології дає змогу застосовувати цей інструмент у державному секторі для забезпечення ефективної взаємодії громадянського суспільства і органів влади. Органи влади спираються на бажання громадян безоплатно або за велику винагороду поділитися своїми ідеями лише через бажання матеріалізувати свою ідею в публічній практиці.

Впровадження технології краудсорсингу і крауд-практик дає змогу вирішувати вагомі і для населення, і для органів державної влади завдання, з-поміж яких важливими є такі: залучення громадян до прийняття управлінських рішень і розробки важливих крауд-проектів; підвищення конкурентоспроможності територій та ін. Скажімо, основними особливостями застосування краудсорсингу в державному управлінні є: некомерційний характер проектів, які реалізуються; спрямованість на вирішення соціальних проблем; спрямованість на зняття економічних, соціально-політичних і культурних обмежень доступу до соціальних можливостей та ін.

Органи влади реалізують технологію краудсорсингу через інтернет-майданчики, де здійснюється діалог між громадянським суспільством та інститутами влади, використовуються можливості громадянського суспільства, розширюються форми та види участі громадян, залучаючи їх до управління для покращення якості життя населення. Громадяни, експертні групи та некомерційні організації здатні набагато ефективніше та оперативніше реагувати на чисельні соціально-економічні виклики та продукувати нові підходи до вирішення проблем, ніж традиційна бюрократична система.

Оскільки у поєднанні з непрофесіоналізмом державних службовців корупція часто є причиною перманентних соціально-економічних і політичних криз, то проблема боротьби з корупцією виступає однією з основних у політичному дискурсі сучасної України. Складність дослідження проблеми корупції полягає в тому, що вона має доволі латентний характер, що визначається відносною закритістю статистичних даних та необхідністю судового доказу наявності злочинних корупційних

дій. Попри те, у науково-практичному значенні важливою є соціальна оцінка розмірів корупції та її наслідків, зокрема із застосуванням результатів масових та експертних соціологічних опитувань. Тому, у явищі політичної корупції найнебезпечнішим для суспільства виступає grand corruption або корупція на найвищих рівнях влади. Для протидії корупції необхідним є системний підхід, що передбачає поєднання безлічі факторів та елементів у комплексі. Потрібна чітка стратегія протидії політичній корупції та grand corruption, яка включатиме розвиток правових інструментів, інституціональних механізмів, слідчих та прокурорських апаратів, суспільної поінформованості, освіти, посилення ролі громадянського суспільства та механізму захисту прав заявників про корупцію. Боротьба з нею буде ефективна лише за чіткої роботи й поєднання всіх згаданих факторів та стратегій і, безсумнівно, за наявності політичної волі вищого керівництва нашої держави.

Література:

1. Царевич О. Зарубіжний досвід запобігання корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг. *Law. State. Technology*. 2022. № 3. С. 41-46. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2022-3-7>
2. Федотов А., Волошина М. Реформування інституційної системи протидії корупції в контексті євроінтеграційної трансформації. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Вип. 5. №. 1. С. 224-232. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-224-232>
3. Антонова С. Є., Мартинюк Г. Ф., Шинкарук А. Л., Бондар А. В. Дослідження сприйняття корупції в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2606>. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.34>
4. Poplavska Oksana, Fedorchenko Andriy and Kuzmenko Halyna (2021). Crowdsourcing labor regulation. *Social and labour relations: theory and practice*. 2021. Vol. 11 (2). P. 26-36. URL: [https://doi.org/10.21511/slrrp.11\(2\).2021.03](https://doi.org/10.21511/slrrp.11(2).2021.03)
5. Никифорок О. І., Стасюк О. М., Чмирьова Л. Ю., Федяй Н. О. Цифровізація в транспортному секторі: тенденції та індикатори розвитку. *Статистика України*. 2019. № 3. С. 70-81. URL: [https://doi.org/10.31767/su.3\(86\)2019.03.08](https://doi.org/10.31767/su.3(86)2019.03.08)

*Карманський Андрій
Костянтинович,
аспірант, кафедра публічного
управління та менеджменту,
Національний лісотехнічний
університет України
Навчально-науковий інститут
екологічної економіки і
менеджменту*

*Науковий керівник:
Новак-Каляєва Лариса Миколаївна,
доктор наук з державного
управління, професор*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4726/>

Останніми десятиліттями світ зіштовхнувся з очевидною потребою і викликом водночас у вигляді переходу до «зеленої економіки» та її впровадженням у всіх політиках. Створенню нового напрямку подальшого економічного розвитку у вигляді даної концепції передували передусім стрімко зростаючі глобальні проблеми такі як зміна клімату, продуктиві, паливні та фінансові кризи, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та інші екологічні кризи. Для галузі туризму та рекреації «зелена економіка» є важливим інструментом сталого розвитку оскільки вона дозволяє створити нові робочі місця в галузі екологічного туризму, знизити негативний вплив туризму на навколишнє середовище та збільшити привабливість туристичних напрямків для екологічно свідомих туристів.

Формування «зеленої» економіки, заснованої на принципово новому типі технології та економічних відносин має закономірний характер. З одного боку, це обумовлено необхідністю переходу до сестейнового розвитку, що дозволяє подолати загрозу глобальної екологічної катастрофи і забезпечити перехід до пріоритетів соціального (особистісного) розвитку людини. З іншого боку, досягнутий науковий і технічний рівень суспільства на сучасному етапі створює передумови до вирішення поставлених завдань [2, с. 24].

Туризм і рекреація стали суттєвими складовими життя людей, проте їх вплив на навколишнє середовище стає все більш помітним

через критичні зміни в сучасному світі тому погоджуюся із думкою про те, що у міру розвитку суспільства туристичний сектор, як і багато інших секторів, потребує трансформації, щоб служити каталізатором процвітання в універсальному масштабі. Підвищення добробуту людей, охорона природного середовища, стимулювання економічного розвитку та сприяння міжнародній згоді є ключовими цілями [4]. У даній роботі ми розглянемо актуальні аспекти та шляхи вирішення основних проблем екологізації галузі туризму та рекреації.

Згідно з першим Всесвітнім туристичним барометром року ЮНВТО, міжнародний туризм у 2023 році склав 88% від рівня до пандемії. Очікується, що вивільнення залишкового відкладеного попиту, збільшення повітряного сполучення та активніше відновлення азійських ринків і напрямків стануть основою повного відновлення до кінця 2024 року [5]. Такий прогноз вказує на потребу інвестицій в екологізацію галузі туризму та рекреації, яка перетворюється на невід'ємну складову в умовах впровадження «зеленої економіки». Зміни до екологізації можуть мати важливий вплив для забезпечення балансу між розвитком та збереженням природних ресурсів. Зважаючи на те, що туризм демонструє значний відновлювальний потенціал і утримує великий сегмент впливу на зростання світової економіки, це робить його важливим з точки зору оптимального використання глобальних ресурсів.

До основних аспектів та проблем екологізації галузі туризму можна віднести:

- сприяння використанню електротранспорту та екологічно чистих транспортних засобів таких як електросамокати, велосипеди чи електроскутери. На туризм припадає близько 5 % світових викидів CO₂ (з них 2% – на авіа перельоти, 1,7% – на наземний транспорт, 1% – на готельне господарство) [1, с. 8]. Постійно зростаюча популярність електромобілів та встановлення інфраструктури для зарядних станцій сприяє зменшенню викидів CO₂.

- використання відновлюваних джерел енергії таких як вітрова та сонячна є альтернативою для заміни традиційних.

- використання інноваційних енергоефективних технологій та стандартів у будівництві задля енергозбереження.

- застосування технологій та систем, що оптимізують використання води та забезпечують ефективну обробку та утилізацію відходів для запобігання негативного впливу туристичних об'єктів на місцеві екосистеми.

- залучення державно-приватного партнерства та міжнародних організацій, які надаватимуть субсидії на придбання технологій, що зменшують відходи та заохочують до ефективного використання енергії та води, наприклад.

• проведення освітніх кампаній та програм для підвищення екологічної свідомості серед туристів, щоб стимулювати відповідальні туристичні практики.

• підтримка місцевих громад через ініціативи, що сприяють їхньому розвитку та включають участь у туристичних процесах в тому числі через масовий туризм, який в свою чергу може спричинити перенавантаження інфраструктури, стрес для місцевого населення та впливатиме на зміну місцевої культури та традицій.

• створення та популяризація екотуризму у вигляді екологічно орієнтованих туристичних маршрутів та програм дозволяє подорожуючим не лише відпочивати, але і вчитися, активно долучаючи їх до збереження природи. Розвиток екологічного туризму сприяє пошуку альтернативних варіантів сталого розвитку території, раціоналізації природокористування та сприяє формуванню ресурсозберігаючої політики регіону та країни [3 с. 23].

Зміна парадигми екологізації має на меті впровадження «зеленої економіки», яка полягає у створенні умов для забезпечення сталого розвитку, де економічні процеси і інновації спрямовані на зменшення викидів шкідливих речовин, оптимізацію використання природних ресурсів і збереження та відновлення екосистем. Окрім цього така концепція також сприяє розвитку соціально відповідальних бізнес-моделей та підтримці проектів, спрямованих на покращення якості життя, охорону здоров'я та соціальну справедливість в суспільстві тому вимагає спільних зусиль уряду, бізнесу та громадськості.

Література:

1. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Проблеми та перспективи екологізації туризму в Україні. Проблеми економіки. 2021. №1. С. 4-10.
2. Мельник Леонід. «Зелена» економіка (Досвід ЄС та практика України у світлі III і IV промислових революцій), Підручник. Суми «Університетська книга» 2018. С. 24.
3. Ніколаєв К. Д., Ісаєнко В. М. Екологізація туристичної галузі, її роль у зменшенні впливу на біорізноманіття та навколишнє середовище. Агроекологічний журнал, спецвипуск. 2009. С. 22-23.
4. Zurab Pololikashvili, Secretary-General of UN Tourism. <https://www.unwto.org/news/unwto-becomes-un-tourism-to-mark-a-new-era-for-global-sector>
5. UN Tourism. <https://www.unwto.org/news/international-tourism-to-reach-pre-pandemic-levels-in-2024>

*Качмар Сергій Йосипович,
аспірант кафедри управління
та бізнес-адміністрування,
Інститут післядипломної та
довузівської підготовки,
Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника*

РОЗВИТОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4676/>

За останній рік, українська економіка зазнала значних втрат через жорстоку війну, що розгорілася з боку росії. Місцевий бізнес, переживши первісний шок від повномасштабного вторгнення, намагався пристосуватися до складних умов. Багато видавництв і поліграфічних компаній зазнали серйозних фінансових ушкоджень, особливо на початку конфлікту. На жаль, деякі підприємці втратили все через руйнування та окупацію територій. Незважаючи на це, видавничо-поліграфічний бізнес старався виживати та продовжувати діяльність, незважаючи на зусилля ворога знищити українську економіку, включаючи військові дії та енергетичну кризу. Видавничо-поліграфічна індустрія стикнулася з викликами, характерними для всіх сфер культури та креативних галузей: втрати та поранення співробітників, евакуацію, мобілізацію, фізичну небезпеку, зупинку роботи, знищення приміщень, інфраструктури, логістики, книг, закриття книгарень, зменшення купівельної спроможності, скорочення зарплат та штату [1].

Аналіз стану видавничо-поліграфічної галузі, проведений з квітня різними організаціями, включаючи Українську асоціацію видавців та книгорозповсюджувачів, Український інститут книги, надав певне уявлення про ситуацію. Однак, через обмежену кількість учасників опитувань, результати мали лише приблизний характер. Крім того, умови, в яких опинилися різні видавництва по Україні, значно відрізнялися, зокрема у питаннях втрат обладнання, матеріалів, офісів та комп'ютерів з видавничою інформацією, а також запасів книжок [2].

Проте, для отримання цілісного розуміння стану галузі, виявлення провідних тенденцій, наявного потенціалу та перспектив майбутньої роботи, потрібен більш загальний та об'єктивний аналіз. Такий аналіз ґрунтується на статистиці друку, яку здійснює Державна наукова установа

«Книжкова палата України імені Івана Федорова». Незважаючи на деякі неточності, пов'язані з ускладненнями доставки обов'язкових примірників, це джерело є найбільш об'єктивним для отримання статистичних даних, що дозволяє зробити більш точні висновки про поточний стан українського книговидання, його досягнення та втрати після десяти місяців роботи в умовах війни.

Для зрозумілості ситуації потрібно звернутися до результатів роботи галузі у 2021 р. Варто зазначити, що Книжкова палата зазвичай завершує реєстрацію книжкової продукції, надісланої до друку до 31.12.2021 р., зазвичай 01 лютого вже наступного року. Але 2021 р. був винятком, оскільки Книжкова палата продовжила термін прийому книг до кінця лютого 2022 р. Це було зроблено через програму «Е-підтримка», яка дозволила використати «ковід-тисячу», отриману громадянами України, на купівлю книг та друкарської продукції. Це призвело до того, що видавництва, які у 2021 р. ледь виживали, отримали в грудні значну фінансову підтримку від держави через громадян і активно надсилали на друк книжки, над якими працювали раніше. Ця фінансова підтримка в 2021 р., який міг би стати найгіршим роком у історії українського книговидання за обсягом виданих книг, допомогла завершити рік з досить солідними статистичними результатами. На 1 грудня 2021 року Книжковою палатою було зареєстровано близько 12000 видань з загальним накладом понад 14 млн екземплярів, але до грудня 2023 р., коли підбивалися підсумки, ці цифри зросли до більш ніж 21000 видань із загальним накладом понад 40 млн екземплярів видавничо-типографської продукції [3].

Враховуючи той факт, що книга продовжує бути важливим показником культурного, освітнього і інтелектуального розвитку нації, її морального та соціального благополуччя, ми повинні розуміти, що показники стану видавничо-поліграфічної галузі відображають не лише втрати в кількості книг, а й впливають на розвиток нації. Ці втрати, які можуть бути непомітні зараз, незабаром можуть суттєво вдарити по кадровому та інтелектуальному потенціалу країни, її здатності відновлювати та розвивати економіку, забезпечувати технічне та технологічне переоснащення.

Нехтування та відсутність підтримки видавничо-поліграфічної галузі в Україні може призвести до її неефективної роботи в контексті відновлення та розвитку цих потенціалів. Важливо також врахувати, що видавництва виступають як основні кредитори поліграфічних підприємств та книгарень, будучи ключовою ланкою у всій галузі. Швидке зниження

кількості видавництв та їхнього виробничого обсягу може призвести до занепаду самої галузі книговидавництва [4].

Очевидно, що найсерйозніші втрати понесла сфера навчального книговидавництва. Відсутність паперових підручників, особливо для молодших класів, у сучасних умовах та небажання держави виділяти кошти на їх друк, перетворює вже існуючі проблеми в освіті, які виникли протягом двох років пандемії, в глибоку кризу. Ця ситуація може мати тривалі наслідки для поточного покоління учнів початкових класів, що, в свою чергу, завдасть шкоди не тільки їм, але й державі, яка в майбутньому потребуватиме освічених і інтелектуально розвинених кадрів. Фактично, це означає втрату ключових позицій у інформаційній війні проти росії, і відновлення цих позицій вимагатиме значних зусиль, фінансових вкладень та часу.

Можна детально обговорювати заходи розвитку видавничо-поліграфічної діяльності в умовах війни, які необхідні для відновлення ефективності та продуктивності галузі, але всі ці кроки вже були розроблені експертами книжкового ринку спільно з Міністерством культури та інформаційної політики і Українським інститутом книги в межах зазначеної стратегії розвитку видавничо-поліграфічної галузі до 2025 р. На жаль, ця стратегія так і не була затверджена урядом, незважаючи на підтримку з боку видавничо-поліграфічної спільноти та Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики [3].

На сьогодні стає ясно, що немає сенсу чекати закінчення війни для затвердження Стратегії розвитку читання на 2021–2025 рр. Є важливістю терміново прийняти цей документ і спрямувати частину фінансової допомоги від союзників України на втілення заходів, викладених у стратегії, які стосуються не лише видавничо-поліграфічної галузі, але й бібліотечної системи країни [5].

У цій Стратегії для розвитку видавничо-поліграфічної галузі слід виділити книговидавництво як ключову складову життя українців та його просування як стратегічну мету держави. Реалізація цього завдання вимагатиме комплексної роботи з усіма учасниками книжкового ринку, у тому числі підтримки видавництв, книгарень та бібліотек. Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів має винести пропозицію про включення видавничо-поліграфічної галузі до переліку секторів критичної інфраструктури, що дозволить видавцям отримувати кредити в банках, що раніше було неможливим через неліквідність авторських прав та віртуальних активів як забезпечення.

Експерти також висловлюються на користь програм, аналогічних до довоєнної «ЄПідтримки», для підтримки книгарень. Важливим є фінансування значущих видань, які не завжди відповідають ринковим запитам. Видавці закликають до введення податкових пільг для видавництв та гарантованих державних закупівель для бібліотек. Це дозволить перетворити бібліотеки на сучасні культурні центри, які будуть цікаві для громад. Ефективна державна політика та підтримка видавничо-поліграфічної галузі сприятимуть розвитку ринку та культури читання у суспільстві.

Література:

1. Без паперу, замовлень і зі зруйнованою інфраструктурою: чим живуть українські друкарні зараз. URL: <https://chytomo.com/bez-paperu-zamovlen-i-zi-zrujnovanoiu-infrastrukturoiu-chym-zhyvut-ukrainski-drukarni-zaraz>.
2. Кваско А., Сухорукова О. Стан та тенденції розвитку видавничо-поліграфічної галузі України. Економіка та суспільство. 2023. № (51). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-42>
3. Семерин Х. Видавництва й бібліотеки України під час війни: втрати, виклики, дерусифікація. 11 листопада 2022. URL: <https://dif.org.ua/article/vidavnitstva-y-biblioteki-ukraini-pid-chas-viyni-vtrati-vikliki-derusifikatsiya>
4. Узагальнені дані Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничо-поліграфічної продукції. Офіційний вебпортал Держкомтелерадіо. URL: https://comin.gov.ua/timeline?&type=posts&category_id=133&tag=%D0%A3%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96.
5. Юденкова О. П., Ісаєва Н. Ю. Презентація фокус-групового дослідження «Шляхи підвищення інвестиційної привабливості та інноваційної діяльності видавничо-поліграфічної галузі м. Дніпро. Логістичні пріоритети для впровадження експертних політик». Сучасні моделі професійної освіти і навчання як джерело інноваційних трансформацій та механізм інтеграції до європейського та світового економічного простору: електронний зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 21-23 вересня 2023 р. С. 52-83.

*Бартош Олена Павлівна,
кандидат педагогічних наук,
професор, професор кафедри
соціології та соціальної роботи,
Державний вищий навчальний
заклад «Ужгородський
національний університет»,
м. Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0001-6733-5516*

*Смерека Борис Васильович,
аспірант першого року навчання
за спеціальністю 231
Соціальна робота, кафедра
соціології та соціальної роботи,
Державний вищий навчальний
заклад «Ужгородський
національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ КОЛИШНІХ УВ'ЯЗНЕНИХ У США

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4723/>

Суспільне прийняття та соціальний статус разом із забезпеченням достатніми фінансовими ресурсами сприяють відчуттю благополуччя. Зокрема, люди, які не можуть досягти мінімального рівня як економічного, так і соціального, навряд чи зможуть досягти бажаного добробуту. Таким чином, ті, хто живе в ситуації ризику соціального відчуження, стикаються зі значними труднощами в досягненні поставленої життєвої цілі.

J.Subirats та R.Gomà [1] у своєму дослідженні спираються на три стовпи соціальної інтеграції: економічні, соціальні та політичні аспекти. Коли окремі особи чи соціальні групи не мають доступу до соціального забезпечення за допомогою вищевказаних механізмів, вони змушені шукати альтернативні шляхи в сферах неформальної або підпільної

економіки та навіть у злочинному середовищі. Н. Entorf [2], М. Naraine та Р. Lindsay [3] вказують на те, що одним із основних механізмів досягнення соціальної інтеграції є забезпечення роботою. Дослідники [4; 5] підтверджують, що зайнятість є основною ознакою успішної реінтеграції після ув'язнення.

Існує небагато досліджень, присвячених стану працевлаштування колишніх ув'язнених, ймовірно, через труднощі відстеження цього аспекту та закони про захист даних. Мета дослідження – здійснити теоретичний огляд досліджуваності проблеми ресоціалізації через працевлаштування колишніх ув'язнених у США.

У розвинутих країнах світу існують різні способи відбування покарання за допомогою системи, відомої як тюремні ступені (prison sentence degrees), також відомою як відкритий режим або режим напівсвободи – спосіб відбування покарання у вигляді позбавлення волі, який характеризується гнучкістю умов ув'язнення.

Ув'язнені, які вважаються небезпечними або непридатними для звичайної системи, класифікуються як *перший ступінь* або спрямовані до ув'язнення. Вони відбувають покарання в індивідуальних камерах, що створює більший контроль над ув'язненими та є серйозним обмеженням у виконанні діяльності.

Звичайна система або система *другого ступеня* характеризується щільним графіком, де нічний відпочинок чітко визначений, а також вільний час для особистих справ, графік відвідувань тощо. Як впливає з її назви, це нормальний, звичайний час у межах в'язниці.

Відкритий режим або *третій ступінь* є більш дозвільним, ніж згаданий вище, і існує кілька способів його реалізації.

Тюремне ув'язнення та тримання людей під вартою мають бути спрямовані на перевиховання та соціальну ресоціалізацію. Якщо особа, яка намагається отримати соціальну допомогу, належить до групи ризику соціальної ізоляції, труднощі з працевлаштуванням ускладнюються. Це стосується осіб, які вийшли з місць позбавлення волі після відбуття покарання або відбувають покарання 3 ступеня. Ці індивіди стикаються з важким труднощами у працевлаштуванні.

Р. Apel та G. Sweeten [6], В. Western [7] роблять висновок про те, що статус колишнього ув'язненого створює додаткові труднощі для пошуку роботи та загалом ставить під загрозу перспективи працевлаштування. Дослідження, проведені в США, показують, що колишнє ув'язнення призводить до значної різниці в оплаті праці між двома групами: тими, хто був у в'язниці, і тими, хто не має судимостей. До ув'язнення групи різнилися однаковими зарплатами, але після ув'язнення відмінності

стають відчутними [8]. Крім того, у багатьох випадках в'язниця посилює злочинну поведінку [9]. Ув'язнені, які мають гарні перспективи на ринку праці, демонструють нижчий рівень рецидиву [10; 11]. Ув'язнені з поганими перспективами роботи легше рецидивують, особливо якщо мають проблеми зі зловживанням психоактивними речовинами [2; 12].

Т. Opsal [4] досліджує ситуацію умовно-достроково звільнених жінок у США та стверджує, що серйозна нестабільність зайнятості ставить під сумнів особистісний розвиток та часто призводить до повторного повернення до злочинної діяльності. Отже, основною проблемою соціальної інтеграції колишніх ув'язнених є труднощі з працевлаштуванням, іноді ця складність пов'язана з стигматизацією.

Досліджень, які аналізують трудову ситуацію звільнених ув'язнених, дуже мало. Деякі з них зосереджені на рецидиві [13] або на окремих групах [4; 12]. Винятком є дослідження С. Visher, S. Debus-Sherrill та J. Yahner [5], в якому визначено фактори, що впливають на ймовірність працевлаштування після звільнення з в'язниці, такі як наявність постійного досвіду роботи до ув'язнення або традиційних сімейних стосунків, оскільки ці фактори покращують результати працевлаштування після звільнення.

Державна соціальна політика та політика щодо робочої сили відіграють вирішальну роль і мають бути розроблені з ефективними механізмами, які спрацьовують негайно, коли ув'язнений через власні зусилля, зусилля сім'ї чи знайомих не може отримати роботу. Тому держава має відігравати допоміжну роль [14]. Працевлаштування є одним із найефективніших механізмів інклюзії, особливо для груп, які мають високий ризик соціальної ізоляції, як-от особи, які відбували покарання у в'язницях. Наявність сильної соціальної та сімейної мережі є ключовим питанням для працевлаштування.

Література:

1. Subirats J., Gomà R. Un paso más hacia la inclusión social. Generación de conocimiento, políticas y prácticas para la inclusión social. Madrid: Universidad Autónoma de Barcelona. Instituto de Gobierno y Políticas Públicas, 2003. 220 p.
2. Entorf H. Crime and the labour market: Evidence from a survey of inmates. *Jahrbucher fur Nationalokonomie und Statistik*. 2009. No.229. P.254-269.
3. Naraine M. D., Lindsay P. H. Social inclusion of employees who are blind or low vision. *Disability & Society*. 2011. No. 26. P. 389-403.
4. Opsal T. Living on the straights: Identity, desistance, and work among women post-incarceration. *Sociological Inquiry*. 2012. No. 82. P. 378-403.

5. Visher C. A., Debus-Sherrill S. A., Yahner J. Employment after prison: A longitudinal study of former prisoners. *Justice Quarterly*. 2011. No. 28. P. 698-718.
6. Apel R., Sweeten G. The impact of incarceration on employment during the transition to adulthood. *Social Problems*. 2010. No.57 (3). P. 448-479.
7. Western B. The impact of incarceration on wage mobility and inequality. *American Sociological Review*. 2002. No. 67. P. 526-546.
8. Lyons C. J., Pettit B. Compounded disadvantage: Race, incarceration, and wage growth. *Social Problems*. 2011. No. 58. P. 257-280.
9. Weiman D. F. Barriers to prisoners' re-entry into the labor market and the social costs of recidivism. *Social Research*. 2007. No. 74. P. 575-611.
10. Brown C. Vocational psychology and ex-offenders' reintegration: A call for action. *Journal of Career Assessment*. 2011. No. 19. P. 333-342.
11. Uggen C. Work as a turning point in the life course of criminals: A duration model of age, employment, and recidivism. *American Sociological Review*. 2000. No. 65. P. 529-546.
12. Huebner B. M., DeJong C., Cobbina J. Women coming home: Long-term patterns of recidivism. *Justice Quarterly*. 2010. No. 27. P. 225-254.
13. Skardhamar T., Telle K. Post-release employment and recidivism in Norway. *Journal of Quantitative Criminology*. 2012. No. 28. P. 629-649.
14. Novo-Corti M. I., Barreiro-Gen M. Walking from imprisonment towards true social integration: Getting a job as a key factor. *Journal of Offender Rehabilitation*. 2015. No. 54 (6). P. 445-464. doi: 10.1080/10509674.2015.1055036.

*Осадчук Зоя Сергіївна,
викладач, Одеський ліцей № 65,
м. Одеса*

*Науковий керівник:
Осадчук Петро Ігорович,
доктор технічних наук,
Одеський національний
технологічний університет*

ВРАХУВАННЯ ВИСОТ МІСЦЕВОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРИ ВИРОЩУВАННІ АМАРАНТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4709/>

Підняття території в районі Одеси та зміна тектонічних рухів в Придунайській частині опусканням обумовили поступове зниження висотних відміток Причорноморської низовини в міру наближення до моря до 1,5-2,0 м в усті Дунаю та до 30-60 м на ділянці на схід Дністровського лиману. Добруджинський блок Скіфської платформи в Одеській області опущений. Однак його окремі дрібні підняття в долині Дунаю підіймаються на 14-30 м над заплавою. Межа між височинами і низовиною ніде чітко не виражена. Крім того, на фоні тектонічних рухів, до формування сучасного рельєфу призвели екзогенні геоморфологічні процеси, як це описано в першому розділі [1]. За побудованими ЦМВ для Одеської області проведено класифікацію висот з виділенням інтервалів. Класи висот виділені для всієї області з метою співвимірності отриманих результатів по трьох контрольних районах [2]. Орієнтовна кількість інтервалів (k) визначається об'ємом вибірки (n) за формулою:

$$k = 1 + 3.332 \cdot \lg(n) \quad \text{або} \quad k = 5 \cdot \lg(n) \quad \text{або} \quad h = \frac{A}{k} = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{1 + 3.332 \cdot \lg(n)}$$

Як показали розрахунки за наведеними вище формулами величина інтервалу повинна дорівнювати 20-40, а їх кількість 8-11. Для виділення інтервалів висот проаналізована побудована в SagaGIS гістограма висот. Було з'ясовано, що для досліджуваної території спостерігається висока зустрічність висот 0-5 м, в інших випадках висоти місцевості добре

описуються інтервалами величиною 30-50 м. В зв'язку з цим висоти згруповані в рівномірні інтервали величиною 50 м з виділенням інтервалу 0-5 м. Їх аналіз та класифікація по виділеним інтервалам показала суттєві відмінності для кожного із розглянутих районів.

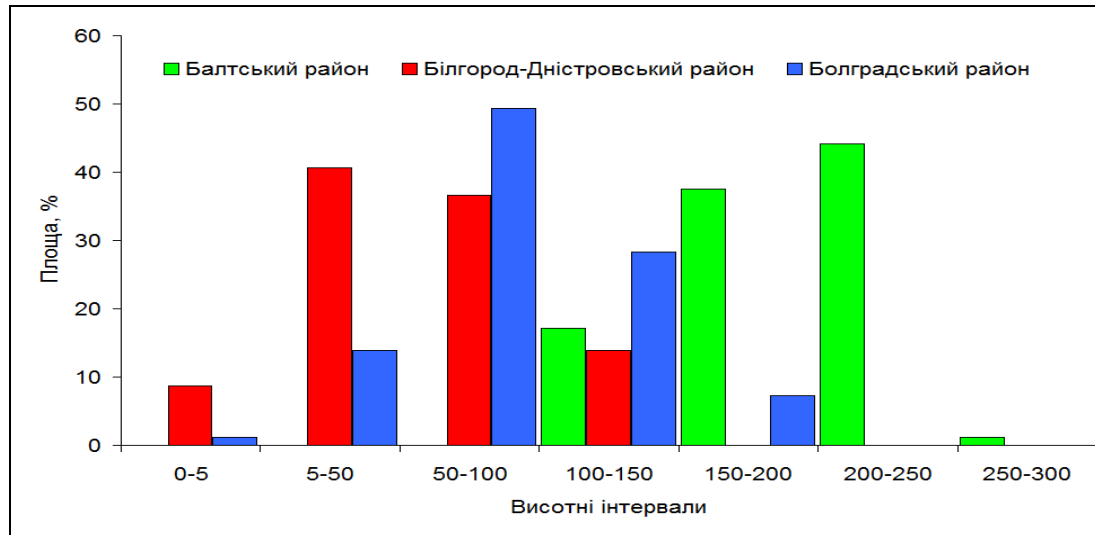

Рис.1 Гістограма розподілу площ території досліджуваних районів за інтервалами висот

Висота місцевості в межах Балтського району змінюється від 260 м на заході до 97 м на сході території. В західній частині території амплітуда висот між вододільними поверхнями та тальвегами флювіальних форм досягає 112 м. В середній частині висота вододілів дорівнює 220 м, а амплітуда в межах ерозійних форм зменшується до 77 м. На сході досліджуваної території висота вододільних просторів досягає 195-200м, а амплітуда висот зростає до 90 м. Було встановлено, що для території Балтського району відсутні висоти в інтервалі 0-50 м. Майже не відмічаються висоти місцевості 50-100 м. Площа території, яка має таку висоту дорівнює <1% від загальної. Найбільша площа території представлена рельєфом з висотами 200-250м, повторюваність інтервалу – 44%. Другим за площею із значенням 37% є інтервал висот 150-200 м. Територія Білгород-Дністровського району характеризується висотами від 0 м на півдні на узбережжі Чорного моря та лиманів до 153 м на північному заході території. Висоти зменшуються в південному напрямку до узбережжя моря і лиманів. Амплітуда висот в північно-західній частині території досягає 80 м. Висота вододільних просторів становить 145 м. В центральній частині району розвинуті широкі вододіли з висотою до 77 м. Глибина врізу флювіальних форм досягає 30 м. На півдні території висоти

змінюються від 0-5 м на низинних ділянках узбережжя моря і лиманів до 20-35 м на уривчастих вододільних просторах орієнтованих на південь та південний схід. За інтервалами висот рельєф місцевості характеризується переважанням висот 5-50 м, з площею 41% та 50-100 м – 36% (рис.1). На території відсутні ділянки рельєфу з висотами >200 м. Рельєф Болградського району характеризується висотами 0-10 м на півдні на узбережжі озера Ялпуг та долинах річок до 175 м на півночі. Північна частина території характеризується амплітудою висот між вододільними поверхнями та днищами балок і річок 10-15 м. В центральній частині території висота вододілів досягає 100-110 м. Глибина врізу флювіальних форм рельєфу при цьому збільшується до 80 м. На півдні висоти місцевості змінюються від 0-10 м на низинному узбережжі та заплавах річок до 75 м в межах вододільних просторів, які є прилеглими до водойм. За площею розповсюдження на території району переважають висоти 50-100 м – 49% території 9. 28% території Болградського району характеризуються висотами 100-150 м (рис.1). В порівнянні з територією Білгород-Дністровського району відмічається асиметрія в розподілі висот – переважають висоти 50-150 м [3].

Література:

1. Одеська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. [відповідальний редактор Т. В. Погурельська]. [Карти] – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2002. – 20 с.
2. Свідзінська Д. В. Методи геоекологічних досліджень: геоінформаційний практикум на основі відкритої ГІС SAGA: навчальний посібник. [Текст] / Д. В. Свідзінська. – К.: Логос, 2014. – 402 с.
3. Берлянт А. М. Геоинформационное картографирование. [Текст] / А. М. Берлянт – М.: 1997. – 64 с.

*Горіна Ольга Теофілівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та
педагогіки, Дніпропетровський
державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро*

ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4717/>

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року змінило життя населення України: тисячі українців в перші хвилини разом із Збройними Силами розпочали захист держави; мільйони людей з сім'ями були вимушені шукати захисту в межах країни, Європи, інших країн світу; велика кількість населення опинилися в окупації та зазнали насилля, знущань, пограбувань та життя у підвальних приміщеннях непридатних для життя, депортовані на територію агресора, полону. Велика кількість населення України, особливо діти, люди похилого віку та з особливими потребами зазнали як фізичних так і психологічних травм. З'явилася потреба надавати першу психологічну допомогу вразливим категоріям, щоб стабілізувати їх психоемоційний стан, протидіяти стресу, зберегти здатність приймати ефективні рішення в складних життєвих обставинах.

Потреба використання психологічної підтримки сьогодні актуальна в різних сферах практичної діяльності людини: воєнній, медичній, освітній, управлінні, юриспруденції тощо.

Сьогоднішня ситуація в Україні має руйнівний вплив не тільки на інфраструктуру держави, а й на психологічне здоров'я, поведінку дітей та молоді. Такі слова як «агресія», «насильство», «агресивна поведінка» ввійшли в співжиття, збільшили тривожність та схильність до агресії не тільки дорослого населення.

Також варто зазначити, що під час пандемії COVID-19 зростає кількість злочинів, вчинених неповнолітніми. Деякі фахівці пов'язують це з погіршенням соціально-економічної ситуації в країні, збільшенням тривожності та стресу серед молоді.

Оскільки злочинність серед неповнолітніх залишається актуальною проблемою суспільства, дослідження мотивів їхньої злочинної поведінки є важливим кроком у напрямку зменшення кількості вчинених ними злочинів та покращення життя в цілому.

Тема мотивів вчинення злочинів неповнолітніми залишається актуальною і досліджується сьогодні як вітчизняними так і зарубіжними науковцями, такими як: Афанасьєв В. В., Журавель Т. В., Снітко М. А., Гайдамашко І. А., Герасимова І. В., Коваль І. І., Сидоренко Т. І., Яковлева Т. І. та ін. [11, 12, 16].

Вік, з якого особа вважається неповнолітньою, може відрізнитися в різних країнах, але зазвичай це 18 років. Більшість науковців констатують, що злочинність неповнолітніх спричинена такими факторами як соціальне середовище, сімейні проблеми, емоційні та психологічні проблеми, невірна орієнтація в житті, недостатність моральних принципів, а також вплив масової культури та інтернету.

У більшості країн існують спеціальні правові норми, які встановлюють відповідальність за вчинення злочинів неповнолітніми. Ці норми можуть передбачати особливі процедури щодо розгляду справ неповнолітніх у судових органах та особливі санкції, такі як попередження, грошові штрафи, обмеження свободи, виховні заходи або позбавлення волі [3, с. 54].

Дослідження злочинності серед неповнолітніх має велике значення, оскільки неповнолітні можуть стати жертвами злочинів або вчинити злочини, що може мати серйозні наслідки для них самостійно, їхніх родин та суспільства загалом. Дослідження мотивів злочинної поведінки неповнолітніх може допомогти виявити основні причини такої поведінки та розробити ефективні стратегії щодо її запобігання [11, с.18].

Поняття злочинності неповнолітніх також пов'язане з питанням їх відповідальності за вчинені злочини. У багатьох країнах існують спеціальні судові органи, які займаються розглядом справ неповнолітніх та встановленням відповідальності за злочини. Зазвичай санкції за вчинення злочину неповнолітньою особою менш суворі, ніж за вчинення того ж злочину дорослою людиною. У більшості країн встановлено максимальний вік, до якого можна бути визнаним неповнолітнім та підпадати під ювенальну юстицію.

Отже, злочинність неповнолітніх є складною проблемою, яка потребує вивчення різних аспектів злочинної поведінки серед цієї категорії населення та розроблення ефективних програм превенції та корекції такої поведінки.

У психології, соціології та кримінології існує декілька наукових поглядів на поняття злочинності неповнолітніх [16, с. 92].

По-перше, злочинність неповнолітніх є результатом взаємодії різних факторів, таких як соціальне середовище, сімейні проблеми, психологічні проблеми та вплив масової культури. Згідно з цим поясненням, злочинна поведінка неповнолітніх є результатом невдачі системи виховання та соціалізації, а також недостатньої підтримки з боку сім'ї та суспільства.

По-друге, злочинна поведінка неповнолітніх є результатом індивідуальних особливостей, таких як недостатня моральна розвиненість, високий рівень агресивності та незграбності у соціальних відносинах. Згідно з цим, злочинність неповнолітніх є результатом особливостей психологічного та фізіологічного розвитку, а також соціальної адаптації до оточуючого середовища.

По-третє, злочинна поведінка неповнолітніх є результатом впливу економічних та політичних факторів, таких як бідність, безробіття та соціальна нерівність. Тобто злочинність неповнолітніх є результатом невдачі суспільної системи в забезпеченні рівних умов для всіх людей, а також впливу економічних та політичних інтересів на життя молодих людей [13, с. 191].

Наукові погляди щодо поняття злочинності неповнолітніх є різними та включають в себе багато аспектів, які пов'язані з соціальним, психологічним, економічним та політичним контекстами. Для розуміння проблеми злочинності серед неповнолітніх важливо вивчити всі аспекти, що впливають на цю проблему.

Важливим аспектом є також дослідження динаміки злочинності серед неповнолітніх, тобто зміни рівня злочинності в залежності від різних чинників, таких як зміна економічної ситуації, демографічні процеси, рівень соціальної підтримки тощо. Ці дані можуть бути використані для розроблення стратегій превенції та корекції злочинної поведінки серед неповнолітніх [1, с. 70].

Для зменшення злочинності серед неповнолітніх важливо розробити комплексні програми, які включатимуть в себе як профілактичні, так і корекційні заходи. До таких заходів можуть відноситися: підтримка відповідних умов для розвитку дітей та підлітків, виховання правильних моральних принципів та цінностей, забезпечення доступу до якісної освіти та професійної підготовки, організація культурно-масових заходів та розваг, а також професійна психологічна підтримка.

Українські вчені активно досліджують проблему злочинності серед неповнолітніх та мотивів їх злочинної поведінки. Серед них існують різні наукові підходи до цієї проблеми.

Петрановська Л. за результатами дослідження шкільного цькування та профілактики ризикованої поведінки виділяє наступні наукові підходи:

- соціологічний підхід, який зосереджується на соціальних аспектах злочинної поведінки серед неповнолітніх. Вчені, які використовують цей підхід, вивчають соціальне середовище, в якому зростають діти та підлітки, а також виявляють соціальні чинники, що спонукають їх до злочинної поведінки [12, с. 216].

- психологічний підхід, який зосереджується на психологічних аспектах злочинної поведінки неповнолітніх. Вчені, які використовують цей підхід, досліджують психологічні фактори, що спонукають до злочинної поведінки, такі як емоційний стан, психологічні травми, прагнення до азарту та адреналіну;

- криміналістичний підхід, зосереджується на вивченні злочинних діянь та їх обставин, які сприяли їх скоєнню. Вчені, які використовують цей підхід, досліджують характеристики злочинців, такі як вік, стать, рівень освіти, а також обставини, що призвели до злочинної поведінки;

- інтегративний підхід поєднує елементи соціологічного, психологічного та криміналістичного підходів з метою розуміння складних причин злочинності серед неповнолітніх та розробки комплексних програм превенції та корекції злочинної поведінки. Вчені, які використовують цей підхід, досліджують різні аспекти злочинної поведінки, такі як соціальне середовище, емоційний стан, мотивація та кримінальний досвід, з метою встановлення зв'язків між ними та розробки ефективних програм превенції [12, с. 18].

- правовий підхід, зосереджується на вивченні законодавчої бази, яка регулює питання злочинності серед неповнолітніх, а також на дослідженні правових наслідків злочинної поведінки неповнолітніх.

Українські вчені досліджують мотиви злочинної поведінки серед неповнолітніх в рамках різних наукових підходів. Вони вивчають соціальне середовище, в якому зростають неповнолітні, а також виявляють соціальні чинники, що спонукають їх до злочинної поведінки. Також важливий внесок у дослідження мотивів злочинної поведінки неповнолітніх роблять вчені, які використовують психологічний підхід до вивчення цієї проблеми. Вони досліджують різні психологічні фактори, що спонукають неповнолітніх до злочинної поведінки, такі як емоційний стан, психологічні травми, прагнення до азарту та адреналіну.

Для розуміння злочинності неповнолітніх також важливий криміналістичний підхід, для дослідження характеристики злочинців, їх віку, статі, рівня освіти, а також обставин, що призвели до злочинної поведінки.

Також важливо враховувати індивідуальні особливості неповнолітніх, такі як рівень розвитку пізнавальних процесів, ставлення до навчання та суспільних норм, наявність емоційних та психічних розладів. Наприклад, дослідження показали, що неповнолітні з високим інтелектуальним розвитком можуть мати меншу мотивацію до злочинної поведінки, оскільки вони можуть краще розуміти наслідки своїх дій.

Для вивчення психологічних факторів мотивів злочинної поведінки серед неповнолітніх науковці використовують різні методи дослідження, такі як опитування, спостереження, психологічні тести, аналіз документів тощо. Важливо також враховувати контекстуальні фактори, такі як культурні та етичні особливості суспільства, стандарти поведінки та правові норми.

Таким чином, науковці вважають, що психологічні фактори не можна розглядати окремо від інших соціальних та економічних факторів, і підкреслюють важливість комплексного аналізу цих факторів. Крім того, вони звертають увагу на важливість врахування особливостей неповнолітніх під час дослідження мотивів злочинної поведінки. Також, важливо врахувати високий рівень агресивності в суспільстві через продовження повномасштабної війни, що виявляється у виникненні почуттів люті та бажання завдати шкоди всім, хто не розділяє, очікує чи байдужий до подій, які агресивні щодо українського суспільства. Зниження здатності контролювати свою агресію в умовах війни, призводить до підвищення конфліктів з оточуючими та здійснення протиправної поведінки.

Література:

1. Авдеева, Е.В. Психологічні фактори злочинності неповнолітніх. *Вісник науки та освіти*, 6 (17), 2019. С. 69-72.
2. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка”. Афанасьєва Вікторія Вікторівна. Луганськ, 2011. 22 с.
3. Будуємо майбутнє разом: програма профілактики конфліктів та правопорушень серед учнівської молоді / за заг. ред. Т. В. Журавель, М. А. Снітко. Київ:, 2016. 249 с.
4. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій. Київ: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2018. 152 с.
5. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 592 с.

6. Гайдамашко І. А. Подолання агресії як соціально-педагогічна проблема. Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. гол. ред. А. Й. Сиротенко. Хмельницький : ХГПА, 2018. Вип. 3. С. 53-55.
7. Галак, Л. С. Соціально-психологічні фактори мотивації злочинної діяльності неповнолітніх. *Збірник наукових статей "Гуманітарні та соціальні науки"*, 3(10), 2017. С. 88-91.
8. Герасимова, І. В. Мотиви скоєння злочинів неповнолітніми. *Юридична наука та практика*, 2(21), 2017. С. 23-26.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2007. 376 с.
10. Коваленко, О. В. Фактори ризику в злочинності неповнолітніх: психолого-педагогічний аналіз. *Педагогіка та психологія*, 1 (35), 2016. С. 24-29.
11. Коваль І. І. Психологічні особливості мотивації злочинної поведінки неповнолітніх. *Молодий вчений*, 1(51), 2018. С. 17-20.
12. Петрановська Л. Шкільне цькування як хвороба групи: причини й лікування. *Сучасна сім'я*. Профілактика ризикованої поведінки : матеріали Міжнар. практ. конф., (м. Київ, 27-28 квітня 2016 р.). К. : [б. и.], 2016. С. 16-29.
13. Сергєєва К. В. Впровадження програм профілактики агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки / [гол. ред.: М. О. Носко]. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 133. С. 190-194.
14. Сидоренко, Т.І. Вплив психологічних факторів на злочинну поведінку неповнолітніх. *Психологічні науки: проблеми і досягнення*, 4 (28), 2019. С. 126-131.
15. Ткаченко, Л. М. Взаємозв'язок соціально-економічних та психологічних факторів злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Соціологія, політологія, економіка, право, 278, 2018. С. 153-157.
16. Яковлева, Т. І. Психологічні фактори злочинності неповнолітніх. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*, 145 (1), 2017. С. 91-94.

*Дробот Ольга Вячеславівна,
доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
психології, соціальної роботи
та педагогіки Таврійського
національного університету
імені В. І. Вернадського
ORCID: 0000-0001-5999-7632*

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4708/>

Працівники поліції мають проявляти відповідний рівень психологічної готовності під час здійснення своєї професійної діяльності, показуючи свою непохитність, і діючи з урахуванням чинників, умов та причин, які впливають на здійснення ними обов'язків.

Особливості психологічної готовності працівника поліції до професійної діяльності було розглянуто у дослідженні цієї проблематики щодо працівників національної поліції, де визначалися вікові відмінності, структура психологічної готовності поліцейського, представлено фактори впливу рівня стресостійкості поліціанта на професійну діяльність та розроблено тренінг психологічної готовності працівників поліції до професійної діяльності в залежності від віку [2].

Зовнішні і внутрішні детермінанти психологічної готовності мають великий вплив на професіоналізм поліцейських, коли вони виконують свої обов'язки. Детермінанти можуть впливати на психологічну готовність як стимули раціонального використання власних можливостей та особистих якостей поліцейського.

Однією з найважливіших умов психологічної готовності є емоційний стан. Емоції, що виникають у процесі здійснення професійної діяльності, істотно впливають на якість професійних дій. Емоційні властивості (наприклад реактивність, збудливість, урівноваженість, загальний емоційний тонус, сила емоційних реакцій та їхній зовнішній вияв – експресивність), особливості реагування на інтенсивні зовнішні подразники залежать від індивідуально-психологічних і типологічних характеристик конкретної людини: конституції, типу темпераменту, стану нервової системи, чутливості до впливів тощо [4, с. 45].

З огляду на вище зазначене можна припускати, що емоційні чинники присутні як психологічні особливості професійної діяльності працівника поліції і підтверджують складність і багатогранність його діяльності,

що передбачає наявність розвинених професійно значущих якостей особистості.

Наступним внутрішнім чинником психологічної готовності працівника поліції, є наявність або відсутність правомірної поведінки. Адже однією з особливостей професійної діяльності правоохоронця, яка має психологічний характер є владний, зобов'язуючий характер професійних повноважень посадових осіб. Дане положення формує потребу у неухильному, найбільш точному і якісному виконанні правових приписів, формує спрямованість особистості, її правомірну поведінку. Когут Я.М. визначає, що саме потреба в дотриманні моральних, правових норм є основою, соціально значимою якістю особистості, що формує її правосвідомість, а все це в сукупності складає високий рівень соціалізації особистості, відповідальність правоохоронців перед суспільством, нормативність їх поведінки [5, с. 169].

Не варто оминати і зовнішні детермінанти психологічної готовності до професійної діяльності. Наприклад, Житар В. Д., виходячи з висновків окремих досліджень та з практики оперативно-розшукової діяльності, яка здійснюється головним чином в екстремальних, частіше за все стресових ситуаціях, підсумовує, що вони супроводжуються: підвищеною відповідальністю оперативних працівників за прийняті ними рішення; високим ступенем особистого ризику та небезпеки для життя; довготривалим робочим днем і безперервним робочим тижнем; інтенсивним спілкуванням зі злочинцями, що нерідко пов'язане з їх психічною і фізичною, у тому числі збройною, протидією; тривалою емоційною напруженістю, відчуттям остраху, невизначеності та невпевненості оперативників у своїх діях; постійною та інтенсивною інтелектуальною активністю, що зумовлюється швидкими змінами оперативної обстановки, прийняттям рішень в умовах дефіциту часу та інформації; негласним характером більшості заходів, необхідністю конспірування багатьох дій, а нерідко й дійсної соціальної ролі самих працівників поліції (наприклад, проведенні особистого пошуку, оперативної установки тощо) тощо [3; 5].

Науковці К. Менард та М. Артер у своєму дослідженні визначили, що поліцейські є в групі ризику, тому внаслідок надмірного стресу частіше потерпають від депресивних станів та схильні до самогубства. Подібна тенденція завдає шкоди стійкості офіцерів поліції, що істотно впливає на якість виконуваних обов'язків, особливо в умовах війни, котрі висувають підвищені вимоги до широкого спектра правоохоронних послуг. Як зазначає Пустовойт А. А, імовірні післявоєнні наслідки викликають особливе занепокоєння, оскільки це може негативно вплинути

на психічне здоров'я поліціантів. Безсумнівно, що поліція не може себе цілковито убезпечити від стресу [8, с. 96].

Також не варто забувати і про вплив такого зовнішнього фактору як діджиталізація та інноваційні технології. Стрімкий розвиток правоохоронної системи висуває нові вимоги до особистісних якостей своїх працівників. Перетворення у правоохоронній сфері характеризуються своєю інноваційністю та орієнтацією на світове співтовариство, тому потребують якісно нових рис у працівників поліції. Дана обставина висуває нові вимоги до ефективної реалізації поліцейськими своєї професійної діяльності, шляхом формування психологічної готовності правоохоронцями інтегрувати нововведення у власний життєвий та професійний досвід [9].

Беручи до уваги вище зазначене, стає досить помітним вплив зовнішніх факторів на психологічну готовність поліцейського до професійної діяльності, а саме, зниження рівня психологічної готовності в майбутньому, після подолання стресогенних факторів та умов. На правоохоронців покладається чимало обов'язків, але надається обмежене коло прав, наприклад під час використання права на безкоштовне підвищення кваліфікації не часто використовують тренінги, індивідуальні діагностичні та терапевтичні заходи.

Варто зауважити, що особливі умови діяльності створюються тими психологічними відносинами, які супроводжують її здійснення. Вони визначаються поведінкою осіб, що порушили закон чи є носіями інформації про нього, їх ставленням до суб'єкта діяльності – працівника правоохоронних органів, наприклад. Професійна діяльність працівника поліції супроводжується низкою «критичних» особливостей активності: дефіцит часу; вплив на особистість особливо сильних подразників та домінування негативних емоцій при недоліку позитивних; підвищена відповідальність за прийняття рішень та необхідність невідкладного вжиття заходів [1; 10].

Також окремим фактором впливу є специфіка емоційного інтелекту у працівників поліції, з урахуванням гендерного і вікового аспектів. Працівники поліції мають володіти достатньою кількістю навичок для ефективного спілкування за рахунок розуміння емоцій оточуючих і вміння підлаштовуватися під їхній емоційний стан. Таке вміння володіти собою і конструктивно організувати взаємодію виявляється незамінним, якщо мова йде про сферу діяльності, що має на увазі безпосереднє спілкування з оточуючими, що є основним у роботі поліцейського.

За результатами дослідження К. С. Кудь поліцейські жінки за віковою категорією від 30 до 40 років можуть контролювати інтенсивність емоцій, перш за все приглушити надмірно сильні емоції, контролювати

зовнішнє вираження емоцій, а також при необхідності довільно викликати ту чи іншу емоцію, здатність розуміти і керуватися своїми та чужими емоціями, що має достатні передумови успішності та ефективності в діяльності поліцейського [6, с. 106].

Як можна помітити з вище наведеного вплив детермінантів психологічної готовності на професійну діяльність може виражатися інтелектуальною, емоційною та фізичною напруженістю. Особа поліцейського схильна до різних сценаріїв поведінки при здійсненні трудової діяльності за фахом, наприклад, коли особа розгублена через непереборні труднощі, які впливають на її професійну діяльність. Тоді поліцейський може впасти в стан фрустрації, а саме, психічний стан людини, який викликається об'єктивно чи суб'єктивно так сприйнятими нездоланими складнощами, які виникають на шляху до досягнення мети чи до вирішення завдань професійної діяльності [5, с. 38].

Здебільшого передумовами психологічної готовності є ті характерні особистості, які забезпечують орієнтацію у світі професій, що дозволяє більш повно реалізувати особистісний потенціал у професійній діяльності. У процесі впливу детермінантів психологічної готовності на професійну діяльність поліцейського формується професіоналізм правоохоронця через цілісні еталони типових професійних подій і індивідуалізованих концептуальних схем професійної поведінки.

Особливо зовнішні та внутрішні фактори розглядаються науковцями як ті, що суттєво впливають на розвиток і перебіг психічних процесів і явищ. До зовнішніх факторів відносять різні природні і соціальні детермінанти, що створюють умови для розвитку індивіда, впливають на його поведінку та діяльність. До внутрішніх належать характеристики, що містяться у внутрішньому світі людини.

За сутністю одним з внутрішніх чинників психологічної готовності, який впливає на виконання професійних обов'язків, є мотив. Під мотивом розуміють усвідомлений чинник, що є підґрунтям для вибору дій і вчинків особи.

Мотив характеризуються формуванням під впливом соціального середовища та життєвого досвіду особи спонукання, яке є внутрішньою безпосередньою причиною дій і виражає особистісне ставлення до того, на що спрямована діяльність [7].

Науковці також виокремлюють детермінанти психологічної готовності поліціанта за іміджем, який є динамічною ознакою, що схильна змінюватись залежно від думки витребуваної змінами носія або групової свідомості. Наприклад, діяльнісний компонент іміджу передбачає вплив стилю роботи, рівня спеціальної підготовки, професіоналізму, володіння формами і методами сучасної професійної роботи.

Особистісний компонент включає психофізіологічні особливості конкретного працівника, тип особистості, характер, моральні та комунікативні якості, що впливає на командну роботу співробітників правоохоронних органів і їх здатність взаємодіяти при виконанні обов'язків. Не варто нехтувати і соціальним показником, який є відповідальним за моделі поведінки, норми цінності, стиль спілкування, зв'язок з різними соціальними групами тощо [7].

Від умов психологічної готовності поліцейського залежить його здатність виконувати свої обов'язки і діяти в межах наданих законом повноважень, адже вони лімітовані. Отже, з вище наведеного можна підсумувати наступні факти. Детермінанти психологічної готовності включають в себе умови дій поліцейського, чинники, які діють як збудники якостей і здібностей поліцейського, передумови вчинення працівником поліції дій або бездіяльності. Детермінанти можна розділити на внутрішні і зовнішні, які можуть бути викликані збудниками самого поліцейського, так і професійної ситуації, з якою він чи вона зіткнулися.

Література:

1. Бондаренко В. В. Формування психологічної готовності працівників патрульної поліції до застосування поліцейських заходів примусу. *Юридична психологія*. 2018. №1 (22). С. 86-97.
2. Дробот О. В. Микитенко О. Б. Особливості психологічної готовності працівника поліції до професійної діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. Том 34 (73) № 6. 2023. С. 26-31.
3. Житар В. Д. Психологічні особливості діяльності працівників поліції. *Вісник Луганського Державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Том 1. № 9. 2021. С. 275-284.
4. Кавуненко Н. В., Бондарчук О. І. Визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності. *Наші видання. Студентський альманах*. № 20. 2015. С. 10.
5. Когут Я. М. Професійна психологічна підготовка працівників ОВС: конспект лекцій. Львівський державний ун-т внутрішніх справ. Л. 2006. 186 с.
6. Кудь К. С. Специфіка емоційного інтелекту у працівників поліції (гендерний аспект). К.С. Кудь. Актуальні напрями практичної психології і психотерапії : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, студентів та аспірантів (м. Харків, 16 груд. 2020 р.). Харків: ХНУВС. 2020. С. 104-107.
7. Недря К. М. Стресостійкість у роботі поліцейського: навч.-практ. Посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. 2020. 124 с.

8. Пустовойт, А.А. Соціально-психологічні аспекти роботи поліцейських. Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку. 2016. Всеукр. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 21 жовтня 2016 р.): тези доповідей ДВНЗ «ПДТУ». Головне упр. Нац. поліції в Донецькій області, Донецькій юридичний ін-т. Маріуполь, 2016. С. 116-119.
9. Сокурєнко В. В. Психологічне забезпечення службової діяльності поліцейських. *Бочаровські читання*. № 9. 2018. С. 249-253.
10. Баклицький І. О. Психологія праці: Підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 655 с.

*Кравченко Анна Віталіївна,
викладач загальноузівської
кафедри фізичного виховання,
спорту та здоров'я людини
Таврійського національного
університету імені В.І.
Вернадського, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6555-8484*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4686/>

У сучасних реаліях реабілітаційна медицина посідає особливо важливе місце. У фахівців із фізичної реабілітації повинні бути сформовані особистісні якості та професійні компетенції, що забезпечують успішний результат процесу реабілітації. Визнання важливості ефективної комунікації в цій галузі має першочергове значення, враховуючи її глибокі наслідки для результатів лікування пацієнтів, дотримання схем лікування та загальну терапевтичну ефективність. Саме тому, розкриття тонкощів цих психологічних особливостей не тільки покращує якість догляду за пацієнтами, але й сприяє розробці індивідуальних комунікаційних стратегій, зрештою сприяючи покращенню результатів реабілітації та покращенню цілісного благополуччя осіб, які проходять фізичне відновлення.

Метою цієї розвідки є аналіз психологічних особливостей здійснення професійної комунікації в парадигмі фізичної реабілітації.

Професійне спілкування у сфері фізичної реабілітації передбачає тонке розуміння різних психологічних особливостей, які суттєво впливають на терапевтичний процес. За словами О. Андрійчука, навички

ефективної комунікації з пацієнтом є важливим аспектом роботи фізичного терапевта, спрямованим на встановлення взаєморозуміння та співпрацю. Цей процес починається вже з першого візиту пацієнта до фахівця. Від успішності цієї взаємодії залежить ефективність реабілітації [1, с. 11].

Фахівець з фізичної реабілітації повинен розуміти важливість комунікації в своїй професійній діяльності і вдаватися до максимальних зусиль для досягнення ефективності у цьому процесі. Це досягається лише за допомогою належного використання вербальних та невербальних засобів спілкування.

Почнемо з того, що мотивація пацієнтів є основною психологічною характеристикою, оскільки люди, які проходять реабілітацію, часто стикаються з емоційними та мотиваційними проблемами. Ефективні комунікаційні стратегії, засновані на мотиваційних інтерв'ю та теоріях зміни поведінки, повинні активно використовуватись для розуміння внутрішньої мотивації, сприяючи стійкій участі в терапевтичних заходах. Розпізнавання та усунення мотиваційних бар'єрів за допомогою індивідуальних комунікаційних підходів є невід'ємною частиною сприяння позитивним результатам для пацієнтів, та необхідною складовою професійного спілкування з боку терапевтів.

Важливим компонентом комунікації між фізичним терапевтом і пацієнтом є вміння вислухати. Терапевт повинен уміти активно слухати: правильно оцінювати висоту тону пацієнта; спостерігати за його невербальною мовою; забезпечувати вербальний зворотний зв'язок тощо [3, с. 42]. Саме тому, головним психологічним аспектом є підтримка вербальної взаємодії, котра позитивно впливає на побудову якісних та довірливих стосунків.

В цьому дискурсі, варто виділити такі психологічні особливості здійснення професійної комунікації:

1. Важливо висловлювати терміни та концепції зрозумілою мовою для пацієнта, уникати використання складних термінів. Розмовна мова є оптимальною для більшості пацієнтів.

2. Надавати пацієнту час для осмислення отриманої інформації та відповіді на неї.

3. Тон, сила та гучність голосу можуть впливати на сприйняття інформації. Фізичний терапевт може використовувати свій голос та поведінку для стимулювання чи заспокоєння пацієнта.

4. Тональність мови повинна відповідати міміці; важливо слідкувати за тим, як реагує пацієнт на інформацію.

5. Спостереження за реакцією пацієнта на інформацію включає утримання зорового контакту, що сприяє переходу до невербальних сигналів та забезпечує більш ефективну взаємодію [2, с. 17].

Особливості когнітивно-поведінкової динаміки є ще одним важливим аспектом професійної комунікації у фізичній реабілітації. Пацієнти можуть демонструвати різні когнітивні реакції на реабілітаційні втручання під впливом таких факторів, як минулий досвід, переконання та очікування. Саме тому, терапевти повинні орієнтуватися в цих когнітивних тонкощах, щоб оптимізувати стратегії спілкування, гарантуючи, що вони узгоджуються з когнітивними потребами та вподобаннями людини. Визнання та пристосування до цих когнітивно-поведінкових нюансів сприяє ефективності реабілітаційних втручань і сприяє підходу, більш спільному та орієнтованому на пацієнта.

Більше того, роль комунікації в сприянні навчанню пацієнтів і наданні їм повноважень має першочергове значення в контексті фізичної реабілітації. Ефективне спілкування служить каналом для надання пацієнтам чіткої та зрозумілої інформації про їхній стан, плани лікування та стратегії самоконтролю. Розширення можливостей пацієнтів із знаннями дає їм змогу брати активну участь у реабілітаційному шляху, сприяючи розвитку відчуття незалежності та контролю над своїм здоров'ям

Як відзначає М. Демянчук, взаємодія між фахівцем з фізичної реабілітації та пацієнтом має високий рівень сугестивності. Це пояснюється тим, що фізичний терапевт повинен завоювати в пацієнта довіру та сформувати у нього установки, сприятливі для успішного процесу реабілітації. Також важливо враховувати особливу роль мовного впливу фахівця з фізичної реабілітації на пацієнта, виражену у формі рекомендацій, порад та інших вказівок [4, с. 194].

Психологічні особливості повинні також включати здатність встановлювати довготривалий контакт, в процесі якого пацієнт переконується у своїх внутрішніх резервах для успішної реабілітації. Також важливо вміти створювати атмосферу взаємодовіри, враховуючи очікування пацієнта від процесу реабілітації та інші аспекти. Слід відзначити, психологічні особливості професійної комунікації фізичних терапевтів включають у себе не лише базові навички спілкування, але й розуміння норм сучасної української літературної мови, володіння грамотною та правильною державною мовою. Крім того, професійне спілкування має бути адекватним та відповідати етичним стандартам.

Варто зауважити, що психологічні особливості професійного спілкування у фізичній реабілітації охоплюють не лише мотиваційну та когнітивну динаміку пацієнта, але й поширюються на часові, культурні та освітні виміри процесу реабілітації. Включаючи ці багатогранні міркування в комунікаційні стратегії, фізичні терапевти повинні якомога краще оптимізувати ефективність реабілітаційних втручань, підвищити

задоволеність пацієнтів і сприяти цілісному благополуччю осіб, які проходять фізичне відновлення. Лише комплексний підхід визнає тонкощі людського досвіду в контексті реабілітації, підкреслюючи невід'ємну роль психологічної обізнаності в сприянні успішним терапевтичним результатам [5, с. 64].

Отже, дослідження психологічних особливостей, притаманних професійному спілкуванню в галузі фізичної реабілітації, підкреслює ключову роль тонких і орієнтованих на пацієнта стратегій спілкування. Визнання та врахування таких факторів, як мотивація пацієнта, когнітивно-поведінкова динаміка, вербальні техніки та культурна компетентність, є важливими для оптимізації результатів реабілітації. Будучи динамічним і багатогранним процесом, ефективна професійна комунікація не тільки сприяє поширенню інформації та планів лікування, але й слугує каталізатором для розширення можливостей пацієнтів, залучення та загального благополуччя. Зазначене в роботі комплексне розуміння психологічних аспектів професійної комунікації формує вагомий дискурс для підвищення якості, інклюзивності та ефективності фізичної реабілітації, наголошуючи на внутрішньому взаємозв'язку між психологічною обізнаністю та успішними терапевтичними втручаннями.

Література:

1. Андрійчук О. Підготовка фізичних терапевтів до практичної діяльності. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2019. № 14. С. 10-14.
2. Волошко Л. Б. Фізичний терапевт як суб'єкт професійної взаємодії. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2018. № 152 (1). С. 16-18.
3. Волошко Л. Особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії в професійній діяльності фахівців з фізичної та соціальної реабілітації. Молодь і ринок. 2017. № 3. С. 41-44.
4. Демянчук М. Комунікативна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної реабілітації в медичній академії – виклик часу. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 192-197.
5. Мезенцева І. В., Павлович О. С., Ярликowa В. Д. Особливості комунікації фізичного терапевта з пацієнтами при наданні реабілітаційних послуг. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. № 12. С. 60-66.

*Луцкевич Дмитро Олександрович,
студент 2-го курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗМІНИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СПРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4690/>

У сучасному становищі в державі все більш набирає актуальності питання втрати ціннісних орієнтацій у працівників правоохоронних органів.

У зв'язку із вторгненням російської армії на території України було введено воєнний стан на всій території держави.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що **воєнний стан** – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Внаслідок початку проведення бойових дій до охорони громадського порядку, співпраці з населенням, виконання спеціальних операцій, фільтрації громадян була задіяна велика кількість працівників правоохоронних органів.

Розглянувши орган Національної поліції України, як окрему частку правоохоронного органу можна визначити, що саме підрозділи сформовані з працівників поліції виконують різноманітні функції в зоні проведення бойових дій та яким доводиться стикатись із стресами, що безпосередньо впливають на їх психічний стан.

Зазначимо, що працівники поліції є підготовленими фізично та мають навички володіння зі зброєю, але не всі з них підготовлені психологічно до виконання службових повноважень в зонах проведення бойових дій.

Детальна правова регламентація діяльності працівників поліції означає необхідність керування заздалегідь прописаними правовими нормами (законами, наказами, службовими інструкціями тощо). Керуючись цим поліцейські залишаються у ситуації, де їм необхідно діяти згідно врегульованих інструкцій, навіть якщо він психологічно не готовий до виконання таких завдань.

Психічні та фізичні навантаження поліцейських в зоні бойових дій породжуються професійним стресом.

Стрес – стан психічної напруги, що виникає в процесі діяльності в найбільш складних і важких умовах.

Такими умовами є перебування в зоні бойових дій, так як працівники поліції не є професійними військовими та їх освітньо-кваліфікаційний рівень спрямований на охорону прав і свобод громадян, протидію злочинності та охорону громадського порядку, як визначено в Законі України «Про Національну поліцію».

Робочий стрес виникає через причини, пов'язані з роботою, – її місця, часу, умов. Причини професійного стресу пов'язані з професією, родом чи видом діяльності.

Психічні та фізичні навантаження працівників поліції пов'язані з нестабільним графіком роботи, тривалим позбавленням сну, різкими коливаннями вимушеної активності, тривалими чергуваннями, несенням служби в незручній чи понаднормовий час та несенням служби в зоні підвищеної небезпеки, де проводиться опис та фіксація наслідків ворожих атак.

В умовах праці відбувається перенасиченість інформацією чи, навпаки, настає сенсорна ізоляція. В результаті організм не встигає адаптуватися до умов несення служби, що швидко змінюються, що знижує продуктивність діяльності, підвищує ймовірність травматизму і подій.

Постійне перебування в екстремальних умовах призводить до психічного та фізичного виснаження, викликає збудження та дратівливість, що призводить, в одних випадках, до зниження працездатності, емоційної нестійкості, швидкої психічної виснажливості, в інших, до агресивних дій.

У працівників поліції за частіше не буває можливості розслабитися і позбутися втоми, яка накопичилася.

Беручи до уваги вказані фактори у працівників поліції простежується прокрастинація.

Науковці визначають прокрастинацію як відкладання виконання своєчасних, доречних дій, особистих планувань, доцільного використання

вільного часу на пізніший термін, що супроводжується негативними емоційними реакціями і приводить до погіршення якості роботи.

Прокрастинація як один з факторів, що призводить до знецінення першочергових ціннісних орієнтацій працівників поліції.

Стани фізичної та розумової перевтоми, які нерідко доводиться переживати поліцейським, поступово призводять до зниження координації дій, помилок у висновках, погіршення м'язової та рефлекторної реакції, що дезорганізує їхню діяльність і породжує почуття власної марності та виникає деморалізація, внаслідок спостерігається втрата орієнтирів на досягнення особистих ціннісних орієнтацій, які були визначені за мету.

Ціннісні орієнтації – компонент структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку, та являє собою серцевину свідомості, з огляду на яку особистість приймає рішення щодо важливих життєвих питань.

М. Рокіч розглядає цінності як абстрактні ідеї, позитивні чи негативні, не пов'язані з певним об'єктом або ситуацією, що виражають людські переконання про типи поведінки й актуальні цілі та не мають самостійної спонукальної сили. Згідно з його дослідженнями, цінності поділяються на дві групи: термінальні (визначають довготривалі перспективи життя та усталені норми поведінки, що будуються на соціально визначених еталонах) та інструментальні (характеризують засоби реалізації та досягнення термінальних цінностей).

Раніше у поліцейських, так як і у цивільних осіб були переважали наступні ціннісні орієнтації, які встановлювались на перші місця та визначались як життєві орієнтири: матеріально забезпечене життя, суспільне покликання, зацікавленість у роботі.

Наразі вищезазначені ціннісні орієнтації зазнали суттєвих змін та вектор орієнтування було змінено на життєвий спокій, возз'єднання із родинами та налагодження попередніх сімейних відносин.

Після повернення до умов нормального життя у працівників поліції спостерігається зменшення інтересу до звичних занять, затуманення свідомості, проблеми зі сном, зокрема труднощі із засинанням і тривалістю сну, що заважає зосередитись на конкретній життєвій меті.

У зв'язку із вищевикладеним можна прийти до висновку, що у деяких працівників поліції після отриманого досвіду в зоні проведення бойових дій руйнуються ціннісні орієнтації, які мали місце до відрядження для несення служби в зонах підвищеної небезпеки.

Окрім того в деяких випадках спостерігається професійна деформація та підвищена депресія, сумнів у необхідності присутності особи, як працівника поліції на попередньому місці несення служби.

Причиною таких порушень є відсутність належного психологічного супроводу життєдіяльності працівників правоохоронних органів: забезпечення психологічної грамотності, індивідуального та групового консультування, реабілітаційної та терапевтичної роботи, яку необхідно систематично проводити із особовим складом задля: скорочення випадків звільнення кадрів у органах Національної поліції, попередження суїцидальних спроб, припинення порушення законності та службової дисципліни.

Література:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015;
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015;
3. Кравцова М. О. «Фактори, що спричиняють виникнення професійних відхилень у працівників правоохоронних органів»: Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1 2022, 26 с.
4. Рокіч М. Природа человеческих ценностей // Свободная пресса, 1973, № 5.

*Мазяр Олег Васильович,
доктор психологічних наук,
доцент, професор (б.в.з.),
Житомирський державний
університет імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ЧОЛОВІКАМИ ПЕРШОГО СТАТЕВОГО КОНТАКТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4680/>

Питання сексуальної регуляції та психосексуального розвитку залишаються актуальними, з огляду на те, що статева сфера є однією з найбільш значущих у морально-психологічному розвитку особистості [1; 3; 4]. Однак загальний висновок, який сьогодні неакцентовано робиться, полягає у тому, що сексуальність поволі втрачає свої позиції як центрального чинника психічного розвитку. Зокрема, нами це було показано у дослідженнях так званої «пікаперської» діяльності молоді, яка позначається неврегульованим статевим життям: здебільшого це

пов'язано з гедоністичним способом життя, а не несвідомим прагненням компенсувати власні проблеми психосексуального розвитку, що сформувалися у дитинстві [2].

Мета дослідження – з'ясувати особливості емоційного переживання першого статевого контакту чоловіками, що може бути використане для вивчення значущості такого досвіду як чинника якості статевих стосунків.

Діагностичним інструментом виступав авторський опитувальник, який являє собою вісім шкал: екстаз, захоплення, жах, непорозуміння, горе, огида, лють, пильність. Вибірку досліджуваних склали 50 осіб віком 20-30 років.

Аналіз результатів показав, що респонденти відчували достатньо широкий спектр емоційних реакцій, які достатньо рівномірно розподілені. Можемо припустити, що перший сексуальний контакт, дарма що може бути достатньо значущим для суб'єкта, спричинює різні переживання. Це може вказувати, що вагомими стають супровідні умови цього процесу, які у кожному випадку є унікальними.

Зокрема, чоловічу вибірку вирізняло те, що системною характеристикою першого сексуального контакту стало непорозуміння. Воно є найбільш тісно пов'язаною з рештою емоційних реакцій. Також значущим став екстаз, який зв'язаний із відчуттям захоплення (-0,15), горем (-0,14), огидою (0,11) та пильністю (-0,15). Зауважимо на низці несподіваних зав'язків екстазу та захоплення й огиди. Також прикметним є жах у зв'язку з огидою (-0,19) та люттю (0,15), а також огида, яка, крім встановлених вище зв'язків, перебуває у відносно тісних відношеннях із захопленням (-0,13), горем (-0,21), непорозумінням (0,13). Найбільш виразними зв'язками стали відношення жаху та непорозуміння (-0,27), горя та люті (-0,27).

Якщо спробувати побудувати чоловічий емоційний профіль після їхнього першого статевого контакту, то вони недостатньо виразно для категоричної оцінки переживають непорозуміння, яке супроводжується деякою екстазом, огидою та роздратуванням. Можна припустити, що такими є наслідки розгубленості та неможливості зробити однозначні висновки щодо отриманого досвіду.

Література:

1. Балакірева О. М., Галустьян Ю. М., Корегін О. Я., Новицька В. П., Цисар І. В., Яременко О. О. Формування сексуальної культури молоді: монографія. Київ, 2004. 132 с.

2. Мазяр О. В. Глибиннопсихологічні особливості сприймання «пікаперами» осіб іншої статті. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 212-217.
3. Оржеховська В. М., Корчова Г. Л. Формування сексуальної культури молоді: навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Експрес», 2005. 132 с.
4. Смахтіна Н. О. Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Харків, 2011. 22 с.

*Сергієні Олена Віталіївна,
доктор медичних наук, професор
кафедри психології та педагогіки,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-0353-0715*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4733/>

Сучасна соціально-психологічна ситуація, що склалася в українському суспільстві, характеризується своєрідною кризою сім'ї, що проявляється в зростанні неповних та неблагополучних сімей, структурній нестійкості сім'ї, ціннісно-нормативній девіантності, зростанні числа розлучень, з одного боку, та втратою теплих, довірчих відносин батьків та дітей – з іншого. Спостерігається зростання деструктивних дитячо-батьківських відносин, які супроводжується виникненням різних відхилень в особистісному та соціальному розвитку дитини. [1, 26-33 с.; 2, 140 с.]

Психологічний аспект проблеми дослідження полягає у недостатній вивченості як причин деструктивних дитячо-батьківських відносин, так і особливостей їх прояву: практично відсутні роботи, де досліджуваний феномен розкривався у всій його цілісності.

Дослідники здебільшого акцентують увагу на вивченні деструктивних відносин у «ланцюжку»: батьки – діти. Сьогодні ж виникла потреба у дослідженні не тільки деструктивних дитячо-батьківських відносин, а впливу деструктивних соціальних змін війни на соціалізацію підлітків. Потребу в достовірних наукових знаннях про сутність, особливості прояву дезадаптації дітей та деструктивних відносин у сім'ї під час війни, наслідки яких відчувають представники різних сфер

діяльності, особливо вихователі, педагоги, психологи, лікарі та інші фахівці, які працюють з дітьми, які виховуються в сім'ях з деструктивними відносинами. [3, 344 с.; 4, 4-9 с.]

Проблема системного взаємозв'язку процесів адаптації та дезадаптації особистості належить до найбільш актуальних для сучасного суспільства. Ця проблема синтезує у собі безліч невирішених питань, пов'язаних із різними рівнями регуляції поведінки людини у відповідь на різноманітні впливи навколишнього середовища. Дезадаптація виникає в результаті того, що вимоги ситуації перевищують ресурсні можливості системи по їх задоволенню, системні зв'язки між компонентами, що забезпечують їх узгоджену діяльність, на якихось етапах слабшають або розпадаються.

Найбільш яскраво процеси дезадаптації проявляються у процесі переживання людиною важких життєвих ситуацій, наявних сьогодні в Україні. У цьому дослідженні ми намагаємося розглянути особливості підліткової дезадаптації, яка виникає з впливу дитячо-батьківських стосунків та агресивного суспільства. Дезадаптація в психології – нездатність людини розуміти норми поведінки та дотримуватися їх. На початковому етапі патологічні зміни виявити важко. Найчастіше вона діагностується надто пізно, коли людина вже не здатна стати повноправним членом суспільства.

Психологічний розвиток людини – складний процес, що включає кілька компонентів. Один із них – здатність засвоювати соціальні норми поведінки і стати частиною суспільства. Якщо з якихось причин людина не відповідає соціуму, це явище називають дезадаптацією. Для дезадаптованої людини суспільство видається незрозумілим та ворожим. Таке ставлення позбавляє людину можливості створювати дружні та партнерські стосунки, сім'ю, будувати кар'єру.

Розвиток дезадаптації відбувається поетапно відповідно рівням: нульовий рівень, рівень формування установок, рівень класифікації, рівень адикції.

Мати негативний вплив на здатність людини реагувати на зміни в навколишньому середовищі та змінювати сценарій поведінки можуть:

- психологічні патології. До них відносяться соціофобія, підвищена тривожність, депресія, аутизм і всі розлади, що обмежують емоційний розвиток. Чим менша здатність індивіда зчитувати мотиви поведінки інших людей та їх емоційні реакції, тим складніше йому реагувати правильно;

- вплив найближчого оточення. Батьки можуть стати причиною абсолютної нездатності дитини увійти до соціуму. Агресивна деспотична поведінка дорослих відносно дитини провокує розвиток у неї соціопатії.

Дитина, що виросла у одноманітному середовищі, позбавлена можливості засвоїти сценарії нормальної поведінки. Потрапляючи в суспільство, дитина почувається розгубленою. Навколишні ставляться до соціально неадаптованих дітей насторожено і навіть негативно;

– вплив складної життєвої ситуації (наприклад, проживання у зоні воєнних дій чи тривале лікування лікарні) знижує когнітивні функції. Людина звикає жити за умов обмежених можливостей. Вона частково чи повністю втрачає здатність правильно реагувати на нормальні умови соціальної взаємодії.

Сутність дезадаптації полягає у внутрішній чи зовнішній дисгармонії особистості неповнолітнього із собою чи суспільством, що виявляється у діяльності, взаємовідносинах, поведінці. Звідси всі явища, позначені цим терміном, розглядали як дезадаптацію: важковиховуваність, педагогічну та соціальну занедбаність, бездоглядність, дискомфортність, недисциплінованість, неуспішність, девіантність, тощо.

На сьогоднішній день існує безліч підходів до визначення поняття «дезадаптація» та категорій дезадаптованих людей. При визначенні поняття науковцями не виділяються типи та види дезадаптації. Автори, як правило вказують або причину дезадаптації, або її векторну спрямованість (шкільна, сімейна, соціальна), або наслідки дезадаптації.

Так, можна простежити тенденцію, що в одних випадках домінують фактори середовища (родина, середовище неформального спілкування, навчальна діяльність в освітніх закладах тощо), в інших випадках домінують фактори стану людини (особливості розвитку нервової системи, особливості функціонування психічних функцій, особливості освоєного соціального досвіду тощо).

Серед категорій дезадаптованих людей часто зустрічається категорія людей із протиправною поведінкою. Порушення закону – завжди є закономірним результатом процесу дезадаптації.

Підлітковий період життя був завжди загрозливим для формування девіантної поведінки та дезадаптації особистості, але після нападу Російської Федерації на нашу державу ці соціально – психологічні впливи набули надзвичайного значення та сили. Батьки, в сім'ї яких підліток проходить сімейний період соціалізації, випробовують дію хронічного стресу, страхів за життя та взагалі існування країни як такої, та за захоплення ворогом та руйнацію рідного міста. Більша та краща частина чоловіків приймає участь у бойових діях та не може виховувати дітей, на жінок впадає забезпечення життєздатності дітей, руйнуються засади не тільки сімейної, а суспільної їх соціалізації.

Таким чином, необхідність надання підліткам та членам їх сімей психологічної допомоги не викликає сумніву та вона повинна бути комплексною, з використанням найбільш ефективних моделей психологічного впливу.

Література:

1. Абдюкова Н. В. Особливості соціалізації особистості в маргінальний період (на межі підліткового і юнацького віку). Соціалізація особистості школяра / за ред. Л. Е. Орбан. Івано-Франківськ. 2006. С. 26-33.
2. Белавіна Т. І. Соціальна дезадаптація молоді: чинники та умови. Київ: ППНВ. 2004. 140 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь. 2003. 344 с.
4. Боришевський М. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості. Початкова школа. 2015. № 4. С. 4-9.

*Туриніна Олена Леонтіївна,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології
Міжрегіональної Академії
управління персоналом, м. Київ
ORCID: 0000-0002-3810-2040*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ У НАСЕЛЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4685/>

Війна є однією з найбільш травматичних подій для людей, які живуть в зоні конфлікту. Україна переживає війну з Росією з 2014 року, яка мала серйозний вплив на психічне здоров'я людей. Навіть ті, хто не живуть в зоні бойових дій, відчують вплив війни через зміну соціально-економічної ситуації, зростання напруженості та загрози національної безпеки.

Дана проблема у різних аспектах розглядалась у психологічні науці такими вченими як З. Фрейд, Ж. М. Шарко, Ж. Брейер, І. М. Кучманіч, О. М. Кокун, Р. А. Мороз, О. Феніхель, П. Левін, Ч. Фіглі, Г. П. Лазос, Л. Комас-Діас, А. М. Паділла, С. Ватсон, Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.

На думку L. Veres, психологічна травма є порушенням нормального функціонування психіки внаслідок на неї несприятливих чинників

середовища проживання чи стресу, тобто, під психологічною травмою слід розуміти проблему психіки, що існує в реальності [1].

Як зазначають І. В. Музиченко [3], Н. Ю. Максимова [6] основу психотравми становлять або одиничний, надстресогенний досвід, або тривала існуюча, тривала стресова ситуація.

І.А. Мартинюк виділяє чотири основні характеристики психотравми: зовнішнє по відношенню до людини джерело; подія, що сталася, викликає у людини жах і безпорадність; ситуація абсолютно руйнує звичайну систему життєдіяльності людини; ситуація створює в людини відчуття безпорадності, безсилля що-небудь зробити, і людина або в змозі, або не в змозі впоратися зі стресом[5].

Отже, дослідники різних країн L. Veres [1], С. Лукомська [4], Н. Ю. Максимова [6] сходяться на думці, що основними наслідками для психічного здоров'я дорослого мирного населення під час війни є порушення сну, афективні порушення, також такі короткочасні та пролонговані депресивні та тривожно-депресивні реакції, психосоматичні розлади, порушення соціальної адаптації, що посилюються проблемами, пов'язаними з труднощами ресоціалізації у новому суспільстві.

Аналіз літератури з даної проблеми дозволив виділити фактори, які можуть впливати на виникнення психологічних травм клієнтів під час війни. По-перше, насильство є одним з основних факторів, що впливають на виникнення психологічних травм військових та цивільних осіб. Воєнні конфлікти можуть бути пов'язані з насильством, яке може включати стрілянини, вибухи та інші форми насильства. Це може викликати відчуття страху, тривоги та депресії у людей, що пережили такі ситуації. По-друге, втрата близької людини є іншим фактором, що може викликати психологічну травму під час війни. Люди можуть втрачати своїх родичів, друзів та колег під час конфліктів, і це може викликати важкі емоції, такі як горе, відчай та неприйняття. По-третє, відсутність безпеки та стабільності є іншим фактором, що може викликати психологічну травму військовим та цивільним особам. Умови під час війни можуть бути небезпечними та нестабільними, що може викликати відчуття страху та тривоги.

У дослідженні взяли участь 100 респондентів, котрих було поділено на дві групи за віком: 1 - молодь (18-35 років), 2 - люди старшого та похилого віку (55-65 років).

За результатами дослідження встановлено, що за показником «вторгнення» в Групі 1 спостерігається тенденція до помірною ступеня впливу травми. З'ясовано, що низький рівень впливу травми не має жодний з респондентів. Середній ступінь притаманний 40% респондентам, високий ступінь мають 60% осіб. За показником

«уникнення» в Групі 1 низький рівень впливу травми не має жодний з респондентів. Помірний рівень властивий 40% особам, високий ступінь притаманний 60% респондентам.

За шкалою «фізіологічна збудливість» в Групі 1 не виявлено респондентів. Середній ступінь посідають 50% опитаних, високий ступінь притаманний 50% осіб. За показником «вторгнення» в Групі 2 (люди похилого віку) спостерігається високий ступінь впливу травматичної події за всіма показниками.

Порівняльний аналіз результатів в обох групах показує, що респонденти групи 2 мають вищий ступінь впливу травматичної події за всіма показниками.

За загальною тривожністю – особливий емоційний стан суб'єкта, що виражається у підвищеній емоційній напруженості, супроводжується страхами, занепокоєнням, побоюваннями, що перешкоджає нормальній діяльності чи спілкуванню з людьми. Жоден з респондентів не перебуває у межах норми та не має низького рівня загальної тривожності.

За результатами проведеного опитування серед респондентів обох груп щодо визначення особливостей переживань почуття тривоги та поведінки особистості під час війни, необхідно зазначити, що Група 1 має помірне відчуття тривоги, загалом респонденти обізнані в правилах поведінки під час війни. Поведінка щодо подолання тривожності розуміється респондентами як індивідуальний спосіб взаємодії із ситуацією відповідно до її власної логіки, значущості в житті людини та її психологічними можливостями. Вона спрямована або на вирішення проблеми, що створює тривожну ситуацію, або на регулювання емоцій, перш за все, негативних, що викликаються певною подією.

Отримані результати свідчать про те, що молодь легше приймає і розуміє оточуючих людей. Можна припустити, що їм простіше адаптуватися в новому колективі, знайти близьких за духом людей, знайти своє коло спілкування. Люди похилого віку переважно відчувають дискомфорт, тобто схильні до тривоги, занепокоєння, страху, надміру стурбовані, що порушує звичайну нормальну діяльність, а також більш відомі, їх простіше переманити на чийсь бік, нав'язати свою думку, вони рідше займають лідерські позиції в групі. Для них характерні труднощі адаптації у соціальному середовищі, засвоєння соціального досвіду, і вимог, прийнятих у цьому суспільстві, але це, своєю чергою, може негативно позначитися на подальшій життєдіяльності респондентів. Певний рівень дезадаптації у Групі 2 означає не тільки труднощі у пристосуванні до соціуму, але й порушення самореалізації, особистісних перспектив, зниження творчого потенціалу суб'єкта, в осмисленні свого сьогодення та його зв'язку з минулим та майбутнім.

Програма подолання психологічних травм клієнтів під час війни має вагомe значення для відновлення психічного здоров'я людей, які стали жертвами війни. Однією з головних переваг програми подолання психологічних травм є те, що вона дозволяє клієнтам отримати професійну допомогу та підтримку у відновленні психічного здоров'я. Така програма може допомогти відновити довіру до себе та інших людей, покращити самопочуття та знизити рівень тривоги, депресії та посттравматичного стресового розладу.

Ефективність програми подолання психологічних травм клієнтів під час війни залежить від кількох факторів, включаючи наявність професійної підтримки та допомоги, доступність програми та дотримання принципів роботи. Для досягнення максимальної ефективності програми необхідно використовувати комплексний підхід до лікування психічних травм.

Основними принципами роботи програми подолання психологічних травм клієнтів під час війни є індивідуальний підхід до кожного клієнта, наявність професійної підтримки та допомоги, використання різних методів та технік для відновлення психічного здоров'я, а також створення комфортних умов для клієнтів.

Програма подолання психологічних травм клієнтів під час війни також може включати наступні етапи:

1. Оцінка стану клієнта: проведення психологічного тестування, інтерв'ю та інших методів діагностики для визначення рівня травматизації.

2. Психологічна підтримка: забезпечення безпечного, підтримуючого середовища для клієнта, підтримка від близьких, друзів, соціальних служб.

3. Психотерапія: застосування терапевтичних методів, таких як когнітивно-поведінкова терапія, емоційно-фокусована терапія, терапія глибинного сприйняття тощо, залежно від визначеного рівня травматизації та індивідуальних потреб клієнта.

4. Підтримка у створенні соціальної мережі: допомога у знаходженні груп підтримки, клубів за інтересами, участь у спільноті з іншими людьми, які також переживають подібні труднощі.

5. Підтримка у здоровому способі життя: надання рекомендацій щодо здорового способу життя, таких як фізична активність, правильне харчування, регулярний сон.

6. Проведення профілактичних заходів: забезпечення підтримки на ранніх етапах психологічної травматизації та проведення профілактичних заходів, які спрямовані на зменшення ризику виникнення травматичних подій в майбутньому.

Опанування продуктивних копінг-стратегій та усвідомлене їх використання сприятиме підвищенню особистої психологічної культури, збагаченню знань учасників про себе та арсеналу особистих інструментів подолання стресу. Учасники зможуть більш ефективно долати важкі життєві ситуації, приймати зважені рішення, грамотно вести себе в обставинах тривоги і паніки, редагувати і легше пережити потенційно стресові події, знизити ризик негативних наслідків, виникнення конфліктних ситуацій і погіршення взаємовідносин з близькими, як наслідок пережитого стану тощо.

Література:

1. Beres L. *The Narrative Practitioner*. London: Palgrave Macmillan, 2014. 240 p.
2. Лазоренко Б. П. Технологія реінтеграції та реадaptaції особистості, фрагментованої внаслідок психотравматизації. *Наук. студ. із соц. та політ. психол.* : зб. статей; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. – К.: Міленіум, 2017. Вип. 39 (42). С. 168-177.
3. Музиченко І. В. Психологічна травма: аналіз проблеми та шляхи подолання. Роль психологічної служби системи вищої освіти України у час суспільних трансформацій : матер. Всеукр. наук.-практ. нонф. (Львів, 19-20 травня 2017 р.) Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С.119-123.
4. Лукомська С. Особливості психологічних травм російсько-української війни у контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Спецвипуск. С. 78-85.
5. Мартинюк І. А. Психологічна травма та посттравма: сутність і способи подолання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2015. Вип. 230. С. 276-282.
6. Максимова Н. Ю. Психологічна травма як чинник адиктивної поведінки. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України*. 2017. Т. XI. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. К.: ТОВ»Талком». Випуск 15. С. 292-298.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Гоц Світлана Андріївна</i> ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	3
<i>Куряча Наталя Вікторівна</i> ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ.....	6
<i>Лимар Олена Федорівна, Харчук Поліна Віталіївна</i> УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	9
<i>Литвиненко Олена Дем'янівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	15
<i>Мусієць Богдан Романович</i> БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ.....	17
<i>Рудковська Тетяна Олександрівна</i> НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.....	22
<i>Харабара Віолетта Миколаївна, Грешко Роман Ігорович</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	24
<i>Харченко Борис Сергійович</i> ПРОТИРІЧЧЯ НІШЕВОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОГО РОЗВИТКУ.....	28

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

<i>Вадімов Артем Павлович</i> ЯКІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОЗНАКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ.....	32
--	----

<i>Ванджурак Роман Васильович</i> НЕВІДПОВІДНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУЧАСНИМ ПРАВОВИМ РЕАЛІЯМ.....	38
<i>Конончук Богданна Ростиславівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗІ ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	41
<i>Мамотенко Вікторія Сергіївна</i> ЗАХИСТ ПРИРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН.....	43
<i>Пацурківський Петро Петрович</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	45
<i>Янковський Віталій Олександрович</i> СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ.....	50

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Кравцова Наталія Олександрівна</i> ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	53
<i>Кравченко Ганна Юріївна</i> РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	56
<i>Кузнецова Оксана Вікторівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.....	61
<i>Латик Назарій Петрович</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	64

<i>Левицький Олександр Олегович, Левкович Владислав Ігорович</i> ЗМІСТ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ».....	68
<i>Луканьова Людмила Олексіївна</i> РАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЯКІСНОГО ОСВІТНЬО–КОРЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	71
<i>Малко Наталія Володимирівна, Солина Наталія Миронівна, Гірчак Галина Василівна</i> НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ СТОМАТОЛОГІЇ ДИТЯЧОГО ВІКУ ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	75
<i>Пантєєва Тетяна Олексіївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УДОСКОНАЛЕННІ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ.....	77
<i>Рибалко Ілля Васильович</i> ІНТЕРАКТИВНІ ТВОРЧІ ПЕРЕРВИ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ.....	82
<i>Саковець Назарій Петрович, Санайко Артур Михайлович</i> АУДИТОРНА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ.....	87
<i>Флоренко Аліна Едуардівна</i> НЕТРАДИЦІЙНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	90
<i>Хохлов Артем Сергійович</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ОБ'ЄКТ ТА ІНСТРУМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛАХ БАВАРІЇ.....	92

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

<i>Попова Оксана Борисівна</i> ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНЬО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ГІМНАЗІЯХ М. КИЄВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.....	96
--	----

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Григор'єв Сергій Мар'янович*
ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....99
- Гура Вікторія Вікторівна*
ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОНАВСЬКІ НАВИЧКИ
КЛАРНЕТИСТА.....101
- Мішин Анатолій Вікторович*
ТЕЛЕВЕДУЧИ ЗГЕНЕРОВАНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ:
ПЕРШІ СПРОБИ ЗАСТОСУВАННЯ.....104
- Панфілова Олександра Георгіївна*
КОНТРОВЕ СВІТЛО В ЖИВОПИСІ ПОРТРЕТУ.....109
- Сайбеков Максим Геннадійович, Підпалий Ростислав Юрійович*
ВПЛИВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА РОЗВИТОК
ЗВУКОВОГО ОФОРМЛЕННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ
У КІНО (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – І ЧВЕРТЬ ХХ).....112
- Яланський Андрій Вікторович*
МОТИВАЦІЙНО-ІРРАЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
НЕДОЛІКІВ НАВЧАННЯ ЖИВОПИСУ ОНЛАЙН.....119

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Iryna Dyrda, Anna Sribna*
PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF EMOTION
CONCEPTS LOVE – HATE IN ENGLISH TEXTS.....122
- L. Mosiyevych*
TRANSLATION PECULIARITIES OF HEAT POWER TERMS.....124
- Maryna Kyryllova, Kateryna Vorobiova*
STRATEGIES OF INVIGORATING YOUR STYLE.....128
- Галян Оксана Віталіївна*
ШЛЯХИ УТВОРЕННЯ СИНОНІМІВ У ТЕХНІЧНІЙ ТА ФІЗИЧНІЙ
ТЕРМІНОСИСТЕМАХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....131

<i>Крутін Олександр Захарович</i> ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	133
<i>Мельник Марина Борисівна</i> HOW TO IMPROVE YOUR ENGLISH SPEAKING SKILLS.....	135
<i>Піддубчак Світлана Юріївна</i> ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ В ОНЛАЙН-НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	137
<i>Тягнирядно Євгенія Василівна</i> ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН ЯК НОСІЙ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	139
<i>Хомік Олена Євгеніївна</i> ОПОЗИЦІЯ «ЗЕЛЕНИЙ – СУХИЙ» У РЕЛІГІЙНОМУ ТА ФОЛЬКЛОРНОМУ ДИСКУРСАХ.....	143

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Войтюк Олена Степанівна</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ОБСЄ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	148
<i>Ільницький Віталій Андрійович</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОТИВАЦІЇ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ: ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ У БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	150

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

<i>Костенко Віана Олександрівна</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА НАСЛІДКИ.....	153
---	-----

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

<i>Булгаков Руслан Валерійович, Захаров Антон Анатолійович</i> КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	157
---	-----

Козка Андрій Вікторович, Білик Артем Сергійович
СКЛАДОВІ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ У ВІЙНІ З АГРЕСОРОМ /
COMPONENT VICTORIES OF UKRAINE IN THE
WAR WITH THE AGGRESSOR.....160

Стоянова-Коваль Світлана Савівна
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ...164

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Вальнюк Дмитро Мирославович
ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....167

Ганущин Соломія Несторівна
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ
ДО ДЕМОКРАТІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....169

Карманський Андрій Костянтинівич
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В УМОВАХ
ВПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ».....173

Качмар Сергій Йосипович
РОЗВИТОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВІЙНИ.....176

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бартош Олена Павлівна, Смерека Борис Васильович
ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
КОЛИШНІХ УВ'ЯЗНЕНИХ У США.....180

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Осадчук Зоя Сергіївна
ВРАХУВАННЯ ВИСОТ МІСЦЕВОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПРИ ВИРОЩУВАННІ АМАРАНТУ.....184

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Горіна Ольга Теофілівна

ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....187

Дробот Ольга Вячеславівна

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....193

Кравченко Анна Віталіївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....198

Луцкевич Дмитро Олександрович

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗМІНИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
СПРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....202

Мазяр Олег Васильович

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ЧОЛОВІКАМИ
ПЕРШОГО СТАТЕВОГО КОНТАКТУ.....205

Сергієні Олена Віталіївна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ
В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ.....207

Туриніна Олена Леонтіївна

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ ВІЙНИ ТА
ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ У НАСЕЛЕННЯ.....210

Наукове видання

Вісімдесят перші економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 05.02.2024р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відріковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

